

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'DE KOBİ'LER VE KREDİ
POLİTİKALARI**

Hazırlayan:
AYÇA TOSUN

2501091039

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Zekai ÖZDEMİR

İstanbul, 2011

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz İKTİSAT POLİTİKASI Bilim Dalında 2501091039 numaralı AYÇA TOSUN'UN hazırladığı "TÜRKİYE'DE KOBİ'LER VE KREDİ POLİTİKALARI" konulu YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 04/07/2011 PAZARTESİ günü Saat:11:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin Kabul edilmiştir.....'ne* OYBİRLİĞİ /UYGURLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİCİ	İMZA
PROF.DR.AHMET İNCEKARA	Kabul	
PROF.DR.MEHMET ZEKİ DİNÇER	Kabulü	
PROF.DR.ZEKAI ÖZDEMİR	Kabulü	
DOÇ.DR.BAHAR SANLI	Kabul	
YRD.DOÇ.DR.ZİYA ERDEM	Kabul	

Tez Başlığı: Türkiye’de KOBİ’ler ve Kredi Politikaları

Hazırlayan: Ayça Tosun

Z

Son yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler nedeniyle artan küreselleşme eğilimi ve rekabet unsuru ülkeler açısından kritik önem arz eden büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemli roller oynamasına yol açmaktadır. Bir ülkede ekonomik büyümenin sağlanmasında, kalkınmanın coğrafik olarak dengeli olmasında, refahın artırılmasında, rekabet gücünün yükseltilmesinde, verimlilik düzeyinin artırılmasında, yenilikçiliğin yaratılması ve geliştirilmesinde ve işsizlikle mücadelede küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük destekler sağlamaktadırlar. Bu yüzden bu işletmeler ülke ekonomileri tarafından üzerinde durulması ve desteklenmesi gereken önemli alanları oluşturmaktadırlar.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler ekonomik ve sosyal hayata sağladıkları katkılara rağmen özellikle gelişmekte olan ülkelerde birçok önemli sorun yaşamaktadırlar. Gelişmiş ülkelerde bu işletmelere gereken önem verilmekte ve gelişmekte olan ülkelerinde biran önce çeşitli teşvik politikalarıyla bu işletmelerin karşılaştıkları sorunların Çözümünde destek sağlamaları gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin büyümesi ve kalkınmasında büyük rol oynayan bu işletmelerin desteklenmesinde daha fazla aba gsterilmesi gerekmektedir.

Subject: SME's in Turkey and Credit Policy

Prepared by: Ayça Tosun

ABSTRACT

The recent globalisation trend and increasing competition cause the SME's to play more and more important roles in growth and development which are critical for countries. SME's have vital contribution to economic growth with regional balance; increased welfare, competitiveness, and efficiency; development of innovation; and combat against unemployment. Therefore, these enterprises need to be considered carefully and supported.

Despite their contribution to economic and social life, they face number of challenges especially in developing countries. While the developed countries pay attention to SME's they deserve, the developing countries should start creating incentive policies to support these enterprises to pursue economic growth and development.

ÖNSÖZ

Günümüzde yaşanan sanayileşme politikalarının en önemli unsuru olan küçük ve orta ölçekli işletmeler ülke ekonomilerinin temel dinamikleridirler. Bu yüzden ülke ekonomilerinde çok önemli bir konumda bulunmaktadırlar. Ekonomik büyüme ve kalkınma için olan önemlerinin yanı sıra istihdamdaki sağladıkları katkılar açısından da vazgeçilmez oldukları kuşkusuz kabul edilmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomiler için sağladıkları katkılar her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla bu işletmelere yönelik destek politikalarının sağlanmasına çalışılmalıdır.

KOBİ'ler yapısal ve finansal birçok sorunlar yaşamaktadırlar. Yapılarının küçük olması ve finansal açıdan kaynak bulamamaları bu işletmelerin ekonomi içindeki paylarının azalmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan ülkelerin KOBİ'lerin etkin ve etkili bir şekilde üretimde bulunmaları için KOBİ destek sisteminin sağlanmasına ve verilen desteklerin ihracata, istihdama ve bölgesel kalkınmaya olumlu katkılar sağlanmasına önem verilmelidir.

İÇİNDEKİLER

ÖZ (ABSTRACT)	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	v
TABLolar	vi
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

KAVRAMLAR VE TANIMLAR

1.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ'ler).....	3
1.2. Dünya'da KOBİ Tanımları	7
1.3. Türkiye'de KOBİ Tanımları	12
1.4. KOBİ'lerin Yapısı	16
1.4.1. KOBİ'lerin Genel Özellikleri	19
1.4.2. KOBİ'lerin Önemi	21
1.4.2.1. KOBİ'lerin Siyasal Önemi	22
1.4.2.2. KOBİ'lerin Ekonomik Önemi.....	23
1.4.2.3. KOBİ'lerin Sosyal Önemi	25
1.5. Ekonomik Büyüme ve Kalkınmada KOBİ'lerin Rolü.....	26
1.6. Politika ve İktisat Politikası	33
1.6.1.Devlet Yardımları-Kredi Politikaları.....	35

2.BÖLÜM

DÜNYA'DA KOBİ'LER

2.1. Dünya'da KOBİ'lerin Gelişimi.....	38
2.1.1. Tarihsel Süreçte Dünya'da KOBİ'ler	39
2.1.2. Kurumsal Gelişim Süreci	41
2.1.3. Dünya Ekonomisi ve KOBİ'ler	43
2.2. Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler.....	45
2.2.1. Tarihsel Süreçte Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler.....	45
2.2.2. Kurumsal Gelişim Süreci	46
2.2.3. Avrupa Birliği'nin Ekonomisi ve KOBİ'ler	50
2.3. Ülkeler Arasında Görülen Farklılıklar	54
2.3.1. Hindistan Ekonomisi ve KOBİ'ler	56
2.3.2. Sovyet Rusya Ekonomisi ve KOBİ'ler	58

3.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KOBİ'LER

3.1. Türkiye'de KOBİ'lerin Tarihsel Evrimi.....	63
3.1.1. Tarihsel Süreçte Türkiye'de KOBİ'ler	63
3.1.2. Kurumsal Gelişim Süreci	65
3.1.3. Türkiye Ekonomisi ve KOBİ'ler.....	75
3.2. KOBİ'lerin Karşılaştıkları Zorluklar	88
3.2.1. Coğrafik Olarak Dengesiz Dağılım.....	93
3.2.2. Yatırım Desteklerinin Azlığı	94
3.2.3. Vergi Zorlukları (Yüksek Vergi ve Primler)	96
3.2.4. Teknolojik Eksiklikler	99

3.2.5. Bürokratik Engeller	97
3.2.6. KOBİ'lerin Finansal Sorunları.....	98
3.2.6.1. Finansal Yönetim Konusunda Bilgi ve Donanım Eksikliği	101
3.2.6.2. Finansal Kaynak Temininde Güçlük ve Kredi Maliyetleri	102
3.2.6.3. Nakit Yönetim Problemleri	104
3.2.6.4. İşletme Sermayesi Sorunları	105
3.2.6.5. Sermaye Piyasasına Uyum Sorunları	106
3.3. Çözüm Önerileri	108
3.4. Anket Çalışması	125
3.4.1. Anket Çalışmasının Amacı	129
3.4.2. Anketin Yöntemi ve Kapsamı	130
3.4.3. Verilerin Elde Edilmesi ve Analiz Yöntemi	130
3.4.4 Anket Sonuçları	131
SONUÇ	188
KAYNAKÇA	190
EKLER	198

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABİGEM	: Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri
Ar-Ge	: Araştırma ve Geliştirme
ARDC	: Amerika Araştırma ve Geliştirme Kurumu
a.y.	: Aynı Yer
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BEST	: İş Ortamını Basitleştirme Çalışma Grubu
BM	: Birleşmiş Milletler
BTYK	: Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu
DB	: Dünya Bankası
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
ECSC	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ECIP	: Avrupa Topluluğu Yatırım Ortakları Programı
Ed	: Editör(ler)
EEN	: Avrupa İşletmeler Ağı
EFTA	: Avrupa Serbest Bölge Birliği
EIB	: Avrupa Yatırım Bankası
ERDF	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ESF	: Avrupa Sosyal Fonu
ETSO	: Edirne Ticaret ve Sanayi Odası
EVCA	: Avrupa Risk Sermayesi Birliği
EXİMBANK	: Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.
GATT	: Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması
GİDEM	: Girişimci Destekleme Merkezleri
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İSO	: İstanbul Sanayi Odası
İSO	: Uluslararası Standardizasyon Örgütü
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KA	: Kalkınma Ajansları
KDV	: Katma Değer Vergisi
KGF	: Kredi Garanti Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
KOSGEB	: Küçük, Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi
KÜSGET	: Küçük, Orta Ölçekli Sanayi Destekleme Geliştirme İdaresi
MAP	: İşletme ve Girişimcilik Çok Yıllı Programı
NCI	: Yeni Topluluk Aracı
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
OVK	: Orta Vadeli Krediler
SBA	: Küçük İşletmeler İdaresi
SEGEM	: Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi
SELP	: Küçük Ölçekli İşletme Kredi Programı
SME	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEKMER	: Teknoloji Geliştirme Merkezleri
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TESKOMB	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi Kefalet Kooperatifleri
TİM	: Türkiye İhracatçılar Meclisi
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOSYOV	: Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı
TTGV	: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
t.y.	: Tarih Yok
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türk İstatistik Kurumu
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü
USAMP	: Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri

TABLolar

Tablo 1: Japonya'da KOBİ Tanımı	10
Tablo 2: Japonya'da Küçük İşletme Tanımı	10
Tablo 3: Almanya'da KOBİ Sınıflandırması	12
Tablo 4: DİE KOBİ Tanımı	14
Tablo 5: Bazı Ülke Ekonomilerinde KOBİ'lerin Payı	18
Tablo 6: Ülkelerin Ekonomide Etkinlik Düzeyleri	24
Tablo 7: Ülkemizde Sanayi Sektöründe İhracat Rakamları.....	30
Tablo 8: Firmaların İhracat Yapmamasının Nedenleri	31
Tablo 9: AB Ülkelerinde Sanayi Stratejisinin Dünü Bugünü ve Yarını	47
Tablo 10: AB Ekonomisinde KOBİ'lerin Önemli Göstergeleri.....	51
Tablo 11: Sektörlerin Ekonomik Katkı Değerleri ve Üretim İçindeki Payları ..	79
Tablo 12: İstihdam ve Üretim İçindeki Paylar	81
Tablo 13: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.....	82
Tablo 14: İşletmelerimizin Sektörel Dağılımı.....	83
Tablo 15: Türkiye'deki İmalat İşletmeleri	85
Tablo 16: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması, İstihdam Büyüklük Grupları	86
Tablo 17: İktisadi Faaliyet Konularına Göre Türkiye'de İşyeri ve Çalışanların Sayısı.....	87
Tablo 18: KOBİ'lerin Yatırım Alanları.....	95
Tablo 19: Bütçe Gelirlerinin Kompozisyonu	98
Tablo 20: Gerçekleştirilen Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları.....	101
Tablo 21: Kredi Alırken Güçlkle Karşılaşılan Belgeler	106
Tablo 22: İşyerleri İtibariyle Finansman Kaynak Kullanım Oranları	130
Tablo 23: İşletme Yöneticilerinin Eğitim Durumu	132
Tablo 24: İşletmelerin Hukuki Durumları	133
Tablo 25: İşletmenin Faaliyet Türü Nedir?	135
Tablo 26: İşletmenin Ölçeği Nedir?	136
Tablo 27: İşletmenizin Türü Nedir?	136

Tablo 28: İşletmenizde Kaç Kişi Çalışıyor?	137
Tablo 29: İşletmenizin Finansman Sorunu Var mı?	137
Tablo 30: Finansman Sorununuzun Sebepleri	138
Tablo 31: Diğer Sebepler	139
Tablo 32: İşletmenizin Finansman Kararlarında Dışarıdan Destek Alıyor musunuz?	139
Tablo 33: İşletmenizin Finansman Kaynakları Nelerdir?	140
Tablo 34: Diğer	140
Tablo 35: Finansman Kaynaklarının Seçilmesindeki Faktörler	141
Tablo 36: Diğer	141
Tablo 37: İşletmenizde Hiç Banka Kredisi Kullandınız mı?	142
Tablo 38: Banka Kredisi ile Finansmanda Karşılaşılan Güçlükler	142
Tablo 39: Diğer	143
Tablo 40: Yurtdışından Direk Banka Kredisi Sağlıyor musunuz?	144
Tablo 41: Eğer Bu Tür Kredi Kullanıyorsanız Sebepleri Nelerdir?	144
Tablo 42: Diğer	145
Tablo 43: Leasing ya da Finansal Kiralama Yöntemini Kullandınız mı?	145
Tablo 44: Finansal Kiralama Operasyonel Göstergeleri	146
Tablo 45: Teşviklerden Yararlanıyor musunuz?	147
Tablo 46: Teşvik ve Desteklerden Hangilerinden Yararlanıyorsunuz?	147
Tablo 47: Teşvik Uygulama ve Desteklerini Yeterli Buluyor musunuz?	148
Tablo 48: Yeterli Bulmama Nedenleri	148
Tablo 49: Diğer	149
Tablo 50: Sermaye Piyasası Finansman Temin Yoludur	150
Tablo 51: Sermaye Piyasası Yararlanamama Nedenleri	150
Tablo 52: Diğer	151
Tablo 53: Finansman Sorunu Yaşayan İşletmelerin Ölçek Dağılımı	152
Tablo 54: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Finansman Kaynakları	153
Tablo 55: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Finansman Kaynaklarının Seçilmesindeki Faktörler	154
Tablo 56: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Banka Kredisi ile Yaşadıkları Güçlükler	155

Tablo 57: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Teşvik ve Desteklerden Yararlanma Durumu	156
Tablo 58: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Teşvik ve Desteklerden Yararlanamama Durumu	158
Tablo 59: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Sermaye Piyasalarından Yararlanamama Durumu	160
Tablo 60: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Finansman Sorunlarının Nedenleri	162
Tablo 61: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Finansman Kaynakları	163
Tablo 62: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Finansman Kaynaklarının Seçilmesindeki Faktörler	164
Tablo 63: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Banka Kredisinde Yaşanan Güçlükler	165
Tablo 64: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Teşvik ve Desteklerden Yararlanma Durumu	166
Tablo 65: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Teşvik ve Desteklerden Yararlanamama Nedenleri	167
Tablo 66: İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Sermaye Piyasalarından Yararlanmama Nedenleri	169
Tablo 67: Finansman Sorunu Olan İşletmelerin Finansman Kaynağını Seçmelerindeki Faktörler	171
Tablo 68-a: Finansman Sorunu Olan İşletmelerin Finansman Kaynakları	173
Tablo 68-b: Finansman Sorunu Olan İşletmelerin Finansman Kaynakları	174
Tablo 69: Finansman kaynaklarının Seçilmesindeki Faktörlerin Finansman Kaynakları Üzerindeki Etkileri	176
Tablo 70: Finansman Kaynaklarının Yararlanılan Teşvik ve Destek Üzerindeki Etkileri	178
Tablo 71: Banka Kredisinde Yaşanan Güçlüklerin Teşvik ve Destekler Kullanımı Üzerindeki Etkisi	180
Tablo 72: Finansman Kaynaklarının Banka Kredisinde Yaşanan Güçlükler Üzerindeki Etkisi	181

Tablo 73: Teşvik ve Desteklerin Teşviklerden Yararlanmama Nedenleri Üzerindeki Etkisi	183
Tablo 74-a: Finansman Kaynaklarının Sermaye Piyasalarından Yararlanamayanların Üzerindeki Etkileri	185
Tablo 74-b: Finansman Kaynaklarının Sermaye Piyasalarından Yararlanamayanların Üzerindeki Etkileri	186
Tablo 75: İşletmelerin Finansman Sorunu Olup Olmamasına Göre Sermaye Piyasalarından Yararlanmama Nedenleri	188
Tablo 76: İşletmelerin Banka Kredisi Kullanıp Kullanmamalarına Göre Sermaye Piyasalarından Yararlanmama Nedenleri	189
Tablo 77: Güvenilirlik Testi	190

GİRİŞ

Ülkeler arasındaki iktisadi, sosyal ve siyasal ilişkilerin gelişmesi farklı kültürler ve toplumlar ile uluslararası ilişkilerin yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Küreselleşme denilen bu süreç kökeni 1960'larda ortaya çıkan hızlı değişim ve dönüşümlere dayalı, politik sonuçları da beraberinde getiren ekonomik bir süreçtir. Sosyal, ekonomik ve politika alanda görülen bu değişim süreci devletleri, işletmeleri ve bireyleri de etkileyerek yeni bir düzen kurulmasına yol açmıştır. Kurulan bu yeni düzende bilgi ve iletişim teknolojileri değişip gelişerek küresel bir değişimin öncüsü olmaktadır.

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde de en önemli etkiyi küçük ve orta ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. Günümüzde hızla gelişen küreselleşme sürecinde hem piyasa ekonomisinin temeli olan rekabetin yerleştirilmesi ve sürdürülmesi hem de değişen koşullara ve yeniliklere hızla uyum sağlamak yeteneğine sahip olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin hayatta kalması ekonominin dinamiği açısından önem taşımaktadır. Bu işletmeler ülkeler için üretim, ihracat, katma değer ve yatırım açısından önemli paylara sahiptirler. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki işletmelerin ortak özelliklerinden birisi de, bu ülkelerdeki işletmelerin çoğunluğunu küçük ve orta ölçekli işletmelerin oluşturmasıdır.

Sadece ekonomik açıdan değil sosyal ve kültürel açıdan da önemli işlevleri olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişmekte olan ülkelerde de gelişmiş ülkelerde olduğu gibi desteklenmelerinin, karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmek adına çözümler üretilmesinin ve özellikle finansman açısından çeşitli stratejiler, yasal kolaylıklar sağlanmasının gerekliliğinin ortaya koyulması gerekmektedir. Etkin bir KOBİ destek politikasının oluşturulması için politika ve araçların uygunluğunu sağlamak bakımından öncelikle KOBİ'lerin mevcut durum ve koşullarının tespit edilmesi, ihtiyaçlarının belirlenmesi ve önceliklendirilmesi ve bundan sonra KOBİ'lere yönelik uygun destek önerilerinin belirlenmesi

gerekmektedir. Bu bağlamda KOBİ'lerin gelişim süreçleri açıklanarak günümüzde karşılaştıkları sorun ve sıkıntılar belirlenmiş ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, KOBİ kavramlarına ve tanımlarına yer verilmeye çalışılmış olup, Türkiye'de çeşitli kurumlara ilişkin KOBİ tanımlamalarına, Avrupa Birliği'nde ve Dünya'daki çeşitli ülkelerin KOBİ tanımlarına değinilmiştir. KOBİ'lerin önemi sosyal, ekonomik ve siyasal hayata katkıları açısından incelenmeye çalışılmıştır. Ülkelerin ekonomik büyüme ve kalkınmasında KOBİ'lerin üstlendikleri rollerin önemi vurgulanarak, devlet veya özel kuruluşlarca sağlanan kredi politikalarının tanımlamalarına yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Dünya'da ve Avrupa'da KOBİ'lerin gelişimi incelenmiş olup, bu süreç tarihsel ve kurumsal açıdan gösterilen gelişim ile desteklenerek günümüzde KOBİ'lerin çeşitli ülke ekonomilerindeki mevcut durumları belirtilerek ele alınmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda çeşitli ülkelerdeki KOBİ'lerin özellikleri açısından görülen farklılıklar belirtilmiş, özellikle Sovyet Rusya ve Hindistan ekonomisindeki KOBİ'lere ayrıntılı olarak değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye'deki KOBİ'lerin gelişim süreci tarihsel ve kurumsal açıdan aktarılarak, günümüzde KOBİ'lerin mevcut durumları bu alanda yapılan çeşitli istatistiksel vb. verilerden yararlanılarak tespit edilmeye ve Türkiye'nin KOBİ politikası ve KOBİ'lerin gelişiminde teşvik ve destek programlarının rolü çözüm önerileri ile birlikte ele alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda işletmeler üzerinde ankete dayalı bir araştırma çalışması yapılmış ve sonuçları incelenmiştir.

I.BÖLÜM

KOBİ KAVRAMI VE TANIMI

1.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ'ler)

Günümüzde yaşanan ve gelecekte de yaşanması olası görülen dünyanın yeni ekonomik ve siyasi ortamı, yenilikleri de beraberinde getirmektedir. Bilgisayar, telekom, internet teknolojilerinin bütünleşmesiyle oluşan ve “Info-com” olarak adlandırılan “bilişim ekonomisi” küreselleşmeyi etkilemekte ve ülkeler arasındaki farklılıkları da artırmaktadır. Günümüzde bilgi doğrudan bir üretici güç haline gelmiştir. Dolayısıyla bilgi üretmeden, bilgiyi üretimin her aşamasında kullanmadan, uluslararası piyasalarda rekabet gücünü yakalamak mümkün görünmemektedir¹.

Bilginin bir özelliği olan herkes tarafından kullanılması ve azalan verimler yarasına tabi olmaması durumu ekonomide gösterilen kalkınma çabaları ve araştırma faaliyetlerine destek sağlamaktadır. Bu durum sonucunda verimli bilgiler ve düşünceler stoku oluşmakta ve artmaktadır².

Dünya’da Sanayi Devrimi’nden günümüze işletmeler, hem yapısal açıdan hem de niteliksel açıdan büyük değişimler geçirmişlerdir. Bu hızlı değişim olgusu küçük ve orta ölçekli işletmelerin değerlendirilmesinde bakış açısının değişmesi yönünde kendini göstermektedir. Kaynağını bilim ve teknolojiden alan bu hızlı değişim süreci içerisinde küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından önemli olanlar;

- Mekanik olmayan teknolojilerin, özellikle elektronik teknolojilerin geliştirilmesi birçok sektörde büyük ölçekli makinelerin üstünlüğüne son vermiştir.

¹ Hakkı Çiftçi, **İktisadi Gelişimde Uluslararası Rekabet ve Ulusal Kurumlar Dinamiği**, Ankara, Seçkin Yay., 2004, s.19.

² M. İlker Parasız, **İktisadın ABC’si**, Bursa, Ezgi Kitabevi Yay., 2000, s.245.

- Ulaşım, iletişim ve bilgi işlem konularındaki köklü değişiklikler pazarlama, muhasebe, finansman, planlama ve yönetim alanlarına yepyeni boyutlar getirmiştir.
- Bilim, bir üretim faktörü durumuna gelmiş, araştırmaların uygulamaya dönük olması önem kazanmış, yeni buluşların uygulamaya dönüştürülmesi süreci kısaltılmıştır.
- Bilimin ve teknolojinin oynadığı rol “Bilim Parkları”nı yaratmış, üniversite-sanayi işbirliği işlerlik kazanmış, bilimle teknolojinin bütünleşmesi üretim sisteminde büyük sıçramalara yol açmıştır.
- Dar ve geniş anlamda otomasyon uygulamaları yanı sıra robot kullanımı da hızla yaygınlaşmış, insanın fiziksel gücü yerine zihinsel gücü ön plana çıkmış, insanın karar verme ve yaratıcılık gibi özellikleri önem kazanmıştır.
- Ulusal pazarların yerini dünya pazarları almakta, talep çeşitlenmesi hızla artmakta, küçük işletmelerin hitap edebilecekleri talep boşlukları ortaya çıkmaktadır.
- Toplumlarda hızla yaygınlaşan demokratikleşme bilinci, girişimcilik potansiyeline sahip kişilerin kendi işlerini kurmasında teşvik edici bir faktör olmaktadır.
- Aynı etki yaşamın her kesiminde görülen merkeziyetçilikten ademi merkeziyetçiliğe ve temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye doğru kayış içinde geçerlidir.
- Eğitimin yaygınlaşması, niteliğinin gelişmesi ve bilgilenmenin kolaylaşması ile kişilerde oluşan “kendi kendine yeterlilik” olgusu ve bunun getirdiği bağımsız iş yapma, iş adamlığını ve girişimciliği daha cazip hale getirmiştir.
- Tüm dünyada hızla yaygınlaşan özelleştirme politikalarının bir sonucu olarak, daha önce çeşitli devlet kuruluşlarının kendi örgütleri içinde yerine getirdikleri bir takım hizmetler özelleştirilmiştir. Bunun sonucu olarak birçok mal ve hizmet üretimi küçük ve orta ölçekli işletmeler tarafından devralınmıştır.

- Toplumlarda iş adamlığına bakış açısı değişmiş, bu meslek toplumlarda daha değerli bir konuma ulaşmıştır,

şeklinde sıralanmaktadır³.

Yapısal dönüşümle birlikte Taylorist üretim sisteminin yerini Post-Fordist düşünce akımı almaya başlamıştır. Bu yüzden beden gücüyle çalışan düşük motivasyonlu çalışanlar, beyin gücüyle çalışan yüksek motivasyonlu çalışana, yığın ve standart üretim modelinden ürün farklılaşması, yenilik, yaratıcılık, verimlilik ve esnekliğin olduğu yalın üretim modeline dönüşmüştür. Ayrıca tarım sektöründen hizmetler sektörüne, fiyat rekabetinden kalite rekabetine, hareketli montaj hattından modül üretime, hiyerarşik yönetimden katılımcı yönetime, dikey ve yatay işbölümünden iş zenginleştirme ve iş genişletmeye, bireysel çalışmadan takım çalışmasına doğru değişimler gerçekleşmiştir. Fordist ve Taylorist akımların yerini Post-Fordist akımın almasıyla, Fordizm üretimde geniş çaplı iş bölümü ve kısıtlı nitelikler kullanan, yönetimde katı merkeziyetçi ve hiyerarşik bir yapılanma anlayışı yerine, nitelikli çalışanlardan oluşan ekip çalışmasını, seri ve ısmarlama üretimi sentezleyen, küçük ölçekli, esnek ve adem-i merkeziyetçi örgüt ve yönetim tarzını öngören bir sistem ortaya çıkmıştır⁴.

Hızlı değişim süreci içerisinde küreselleşmenin de önemi oldukça fazladır. Ancak küreselleşmeyi bu kadar etkin hale getiren serbest rekabet olgusunun gelişmesidir. Günümüzde bilgi ve beceri üstünlüğün tek kaynağıken, daha önceki yıllarda geniş hammadde kaynaklarına ve sermaye birikimine sahip olan ülkeler üstün konumda bulunmaktadır⁵.

³ Tamer Müftüoğlu, **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Sorunlar Öneriler**, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1989, ss.12-14.

⁴ Özkan Öztürk, **İstihdam Konusunda KOBİ’lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü**, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007, ss.18-19.

⁵ Mustafa Tan ve Tahir Erdem, **Türkiye’de AR-GE Teşvikleri**, İstanbul, İTO Yay No:2010-17, 2010, s.45.

Dünya genelindeki ülke ekonomilerinde en büyük paya sahip olan işletmeler küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke ekonomilerinde, ülke ekonomisinin %90'nı ya da daha fazlasını oluşturan bu işletmeler ulusal istihdamında büyük çoğunluğunu barındırmaktadırlar.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler çeşitli ölçülere göre sınıflandırılmaktadırlar. Bu işletmelerin sınıflandırılmasında genel itibariyle, işletmedeki çalışan sayısı, işletmenin sermaye miktarı, hasılat, işletmede kullanılan makine ve tezgah sayısı, işletmenin toplam üretim kapasitesi, işletmenin kurulduğu alan ve işletmede çalışanlara ödenen ücretler gibi sayısal ölçüler kullanılabilir. Sayısal ölçülere göre işletmeler mikro işletmeler, küçük işletmeler, orta büyüklükte işletmeler, büyük işletmeler ve çok uluslu işletmeler olarak sınıflandırılmaktadır⁶.

Orta boy işletmelerde dahil olmak üzere küçük işletme denildiği zaman ülkeden ülkeye, yöreden yöreye ve işletmenin türüne (sınai, hizmet, ticari) göre amaçlar değişmektedir. Farklılık arz etmeyen tek durum ise, küçük işletmelerin belirli ekonomik oluşum ve gelişimlerin temelinde var olan kurumlar olduğu gerçeğidir⁷.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler için yapılan tanımlara bakıldığında zaman hemen hemen her ülke ve kurumun kendine özgü tanımlamada bulunduğu görülür. Bu tanımlar genellikle ülke ekonomisinin yapısına dayanmaktadır. Ayrıca ekonomik, sosyal ve teknik gelişmelerle birlikte kullanılan ölçütlerin değişmesi nedeniyle tanımlamaların yapılmasını daha da zorlaştırmaktadır. KOBİ'leri faaliyet konusu ve sektörü, yönetim ve organizasyon yapısı gibi nitel faktörlere veya satış hacmi, personel sayısı, kurulu kapasite düzeyi, aktif büyüklüğü, kaynak yapısı ve karlılık düzeyi gibi nicel faktörlere göre de tanımlamak mümkündür. Ancak genellikle dünya uygulamalarında KOBİ'lerin tanımlanmasında istihdam edilen personel sayısı, aktif büyüklüğü ve satış hasılatı tutarları gibi faktörler kullanılmaktadır. Bazı ülkelerde ise

⁶ Mahmut Tekin, **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği**, Selçuk Üniversitesi İİBF, Yenilenmiş 4. Baskı, Ankara, 2004, s.78.

⁷ İlhan Uludağ, **Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ'ler ve Risk Sermayesi Şirketleri Modeli**, İstanbul, İTO Yay., Ekim 1996, s.81.

borsaya kayıtlı olmamak, finans ve sigorta sektöründe faaliyet göstermemek gibi koşullar da aranmaktadır⁸.

1.2. DÜNYA'DA KOBİ TANIMLARI

Müteşebbis tanımını Jean-Baptiste Say üretmiştir. Kelime anlamı “üstlenici” olmakla beraber, müteşebbis aslında tam olarak “serüvenci” anlamında tercüme edilmiştir. Müteşebbis denildiğinde kar amacıyla bir işi başlatan ve idare etmek için sermaye, bilgi ve emeği bir araya getiren ticari serüvenci ya da girişimci sermayedar akla gelmektedir⁹.

Dünya genelinde de ülkeler kendi KOBİ tanımlarını yapmışlardır. Her ülkenin kendi KOBİ tanımını yapması ülkeler arasında karışıklığın yaşanmasına neden olmuştur.

• OECD’de KOBİ Tanımı

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı’nın (OECD) 28 üye ülke ve Avrupa Birliği KOBİ’lerini inceleyerek ulaştığı araştırma sonuçlarında ortak bir KOBİ tanımlaması bulunmamaktadır. Ancak ortak bazı ölçütler bulunmaktadır. KOBİ tanımlamaları ülkelerin veya bölgelerin sanayileşme düzeyine, işletmelerin bağlı bulunduğu iş kollarına ve üretim tekniklerine göre ülkeler arasında, hatta aynı ülkenin farklı bölgeleri ve iş kolları arasında dahi farklılık göstermektedir. Bu farklılık küçük işletme kavramının görece bir büyüklüğü olan sanayileşme düzeyine, piyasanın büyüklüğüne, çalışılan iş koluna ve kullanılan üretim yöntemlerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir¹⁰.

⁸ Yıldız Ayanoglu, **KOBİ’ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standartları**, Ankara, Gazi Kitabevi, Ocak 2008, s.3.

⁹ Mark Skousen, **İktisadi Düşünce Tarihi Modern İktisadın İnşası**, Çev: Mustafa Acar, Ekrem Erdem, Metin Toprak, Ankara, Adres Yayınları, Mart 2007, s.56.

¹⁰ OECD, **Small and Medium Enterprise Outlook**, Frankfurt, OECD Publications, 2002, s.2.

OECD, KOBİ tanımlamasında 1-9 kişi arasında çalışanı olan işletmeler çok küçük ölçekli, 10-99 arasında çalışanı olan işletmeler küçük ölçekli, 100-499 arasında çalışanı olan işletmeler orta ölçekli, 500 ve üzeri çalışanı olan işletmeler ise büyük ölçekli işletmeler olarak belirlenmiştir¹¹.

• Avrupa Birliği'nde KOBİ Tanımı

Avrupa Birliği bünyesinde birçok ülkenin yer alması ve her ülkenin kendi KOBİ tanımını benimsemesi Birlik içerisinde karışıklık yaşanmasına sebep olmuştur. Bu yüzden Avrupa Birliği hem ulusal hem de birlik bazında karışıklığa neden olmamak için yeni ortak bir tanım oluşturmuştur¹². Avrupa Birliği'nin KOBİ tanımında işletmeler çalışan sayısı, yıllık ciro veya bilanço değeri ve bağımsızlık kriterlerine göre sınıflandırılmaktadır. Temel kriter bağımsızlıktır. Bağımsızlık kriterine göre işletmelerin KOBİ olarak tanımlanması için işletme hisselerinin %25'in üzerinde başka firmalara ait olmaması gerekmektedir¹³. Bu tanıma göre, çalışan sayısı 10'dan az olan işletmeler çok küçük, çalışan sayısı 50 kişiden az ve yıllık cirosu 5-7 milyon euro arasında olan işletmeler küçük, çalışan sayısı 250 kişiden az ve yıllık cirosu 27-40 milyon euro arasında olan işletmeler orta ölçekli olarak sınıflandırılmaktadır¹⁴.

• ABD'de KOBİ Tanımı

ABD'de de ortak bir KOBİ tanımı bulunmamaktadır. Ancak bu sınıfa dahil edilebilecek işletmeler ekonomide oldukça fazladır ve ekonominin temel taşları sayılmaktadır. Aynı zamanda bu işletmeler, ekonomik dinamizmin temel güçleri

¹¹ KOSGEB, "Türkiye'de KOBİ Anlayışının Dünü Bugünü ve Geleceği", **Türkiye'de KOBİ Anlayışının Dünü Bugünü ve Geleceği Paneli**, ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi, 19 Eylül 2000, Ankara, s.27.

¹² Avrupa Bilgi Merkezi Gaziantep, "Avrupa Birliği&Küçük ve Orta Boy İşletmeler", (Çevrimiçi) <http://www.gaziantepeic.org/index.php?sf=13>, 25.01.2011.

¹³ Mustafa Durman ve Hüseyin Önder, **Ekonominin Minik Devi KOBİ'ler ve KOSGEB Teşvikleri**, İstanbul, Alfa Aktüel Yay, 2007, ss.9-11.

¹⁴ KOSGEB, "KOSGEB Stratejik Planı 2008-2012", (Çevrimiçi) <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23>, 24.01.2011.

olarak kabul edilmektedirler. 500'e yakın çalışanı olan işletmeler ABD ekonomisinin kamu payını da kapsayan GSMH'sı içinde yaklaşık %40'lık paya sahiptir¹⁵.

ABD'de Amerikan Kongresinin 1953 tarihli Küçük İşletme Kanunu tarafından küçük işletme şu şekilde tanımlanmaktadır: Sahipliği ve yönetimi bağımsız olan ve faaliyet gösterdiği alanda hakim gücü bulunmayan işletmeler küçük işletmelerdir. Bu tanım;

- İşletmenin sahibi aynı zamanda işletmenin yöneticisi olmakta ve yönetim bağımsız bir yapı göstermektedir,
- Sermayenin sahibi bir ya da birkaç kişi ile sınırlıdır,
- İşletmenin faaliyet alanı yöresel niteliktedir,
- İşletme bulunduğu sektördeki büyük rakipleri ile karşılaştırıldığında küçük olduğu gözlenmektedir¹⁶,

şeklinde açıklanmaktadır.

• **Japonya'da KOBİ Tanımı**

Japonya, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında işletme yapıları açısından farklılık göstermektedir. Japonya'daki küçük işletmeler, büyük işletmelere düşük maliyetli, yüksek kaliteli ve genellikle yenilik taşıyan parçalar sağlama biçiminde dolaylı görevlere sahiptirler. Japon kültürünün birlik ve sadakat özelliğinden hareketle parça üreten yan sanayinin küçük işletmeleri ile toplumsal ve kültürel temele dayalı bir birlik oluşturan Japonya'nın büyük firmaları, Avrupa ve Amerika'nın büyük firmalarına göre önemli derecede içsel esneklik ve teknik ilerleme olanağına sahip bulunmaktadır¹⁷.

¹⁵ OECD, 2002, a.g.e, s.3.

¹⁶ Rıfat İraz, **Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve KOBİ'ler**, Konya, Çizgi Kitabevi, Mayıs 2005, s.223.

¹⁷ Mehmet Cevdet Baykal, "Türkiye ve Diğer Ülkelerdeki Küçük ve Orta Büyüklükteki (KOBİ) İşletmelere Yönelik Destek ve Strateji Politikaları", **İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi**, Sayı:36, Ankara, Ekim-Kasım-Aralık 2007, ss.8-9.

Ülke ekonomisi içinde küçük ve orta sanayinin önemli bir yeri bulduğu Japonya’da, KOBİ tanımlamasındaki işçi sayısının üst sınırı oldukça düşük tutulmuştur. Bu durum, ülkede bulunan küçük ve orta ölçekli işletme sayısının fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda bu ülke küçük sanayi işletmelerini cüce işletmeler ve çok küçük işletmeler olmak üzere ayırmıştır. Böylece küçük ve orta ölçekli sanayi tanımına giren işletme sayısı azaltılmakta ve bu kesime yönelik devlet desteklerinin etkinliği artırılmaktadır¹⁸.

Japonya’da yapılan KOBİ tanımları, çalışan sayıları ve sermaye gibi nicel değişkenlerin yanı sıra sektör esasına göre ve KOBİ ile küçük işletme tanımları ayrı ayrı olmak üzeredir. Bu tanımları tablo şeklinde göstermek daha yararlı olacaktır.

Tablo 1. Japonya’da KOBİ Tanımı

Sektör	Çalışan İşçi Sayısı	Sermaye
Sanayi ve Madencilik	300 işçiden az	100 milyon Yen’den az
Toptan Ticaret	100 işçiden az	30 milyon Yen’den az
Perakende Ticaret ve Hizmet	50 işçiden az	10 milyon Yen’den az

Kaynak: İraz, a.g.e., s.224.

Tablo 2. Japonya’da Küçük İşletme Tanımı

Sektör	Çalışan İşçi Sayısı
Sanayi Sektörü	20 işçiden az
Tarım Sektörü	5 işçiden az

Kaynak: İraz, a.g.e., s.224.

Japonya’da genel tanım dışında aynı zamanda özel amaçlı kanunlarla da küçük işletmeler tanımlanmaktadır. Örneğin, vergilendirmede “Özel Tedbirler Kanunu”na göre sermayesi 100 milyon Yen’den az ve 1000’e kadar işçi çalıştıran kuruluşlar küçük işletme olarak tanımlanmaktadır¹⁹.

¹⁸ Müftüoğlu, a.g.e, ss.119-120.

¹⁹ Müftüoğlu, a.e., ss.111-112.

- **Almanya’da KOBİ Tanımı**

Almanya’da da küçük ve orta ölçekli işletmelerin belirlenmesine ilişkin resmi veriler bulunmamaktadır. Ancak, Avrupa Birliği tarafından belirlenen KOBİ tanımından önce birçok çalışmada ve istatistiklerde küçük ve orta ölçekli işletmelerin belirlenmesi konusunda genel kabul görmüş ölçütler bulunmaktadır. Bu ölçütler;

- İşletme ile işletme sahibinin özdeşleşmesi,
- Sermaye piyasasından fon temin edilememesi,
- İşletme sahibinin işletmenin tüm teknik, ekonomik ve sosyal sorumluluğunu üstlenmesi,
- Bağımsızlık²⁰,

şeklinde sıralanmaktadır.

Aynı zamanda diğer ülkelerde de olduğu gibi çalışan sayısı yanında yatırılan sermaye ve yıllık satış tutarı da dikkate alınmaktadır. Almanya, 2005 yılından sonra Avrupa Birliği tarafından oluşturulan KOBİ tanımındaki kriterleri uygulamaktadır²¹.

²⁰ Müftüoğlu, a.g.e., ss.104-105.

²¹ Süleyman Özdemir, Halis Yunus Ersöz ve İbrahim Sarıoğlu, **İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi**, İstanbul, İTO Yay, 2006, s.34.

Tablo 3. Almanya’da KOBİ Sınıflandırması

Sektör	Çalışan Sayısı	Yıllık Satış Tutarı
İmalat Sanayi		
-Küçük Boy İşletme	1-49	2 Milyon Mark’a kadar
-Orta Boy İşletme	50-250	2-25 Milyon Mark
Toptan Ticaret		
-Küçük Boy İşletme	1-9	1 Milyon Mark’a kadar
-Orta Boy İşletme	10-99	1-50 Milyon Mark
Perakende Ticaret		
-Küçük Boy İşletme	1-2	500 Bin Mark’a kadar
-Orta Boy İşletme	3-49	500 Bin-10 Milyon Mark
Ulaştırma, Haberleşme ve Hizmet		
-Küçük Boy İşletme	1-2	100 Bin Mark’a kadar
-Orta Boy İşletme	3-49	100 Bin-2 Milyon Mark

Kaynak: Müftüoğlu, a.g.e., s.109.

1.3. TÜRKİYE’DE KOBİ TANIMLARI

Ülkemizde ilk defa KOBİ tanımı 1923 İzmir İktisat Kongresi’nde özel sektörü desteklemek amacıyla çıkarılan ve 1942’ye kadar yürürlükte kalan “Teşvik-i Sanayi Kanunu”nda yapılmıştır. Bu kanuna göre 5 işçiden az ve en çok 9 beygirlik muharrik güç çalıştıran işyerleri “küçük” bunun üzerindeki işyerleri ise “büyük” işletme olarak kabul edilmiştir. Daha sonra yürürlüğe giren İş Kanunu’nda ise, işletmelerin hangisinin iş kanununa tabi olup olmayacağı belirtilmektedir. Bu tanıma göre 10 işçiden az işçi çalıştıran işyerleri “küçük” ölçekli kapsamda tutulmuş olup, 1950 yılındaki Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kanunu’na göre 10 işçiden veya muharrik güç kullanıyorsa 5 kişiden az işçi çalıştıran yerleri bu kapsamda değerlendirmiştir²².

²² Uludağ, a.g.e., s.79.

Ülkemizde diğer KOBİ tanımı 3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kuruluş Kanunu'nda yapılmıştır. Bunun öncesinde ve sonrasında çeşitli kuruluşların kendi yetki ve sorumluluklarına göre tanımladığı çeşitli KOBİ tanımları bulunmaktadır. Ancak bu durum nedeniyle farklı kurumlar tarafından sunulan istatistiksel veriler ve yorumlar birbirini tutmamaktadır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın çıkardığı 2005/9517 sayılı "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" ile bu durumu önlenmiştir. Bu Yönetmelik öncesi tüm kurumlar tarafından KOBİ tanımlamaları yapılmıştır. Aşağıda Türkiye'deki farklı kuruluşların KOBİ tanımlamaları verilmiştir.

- **KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı)**

Daha öncede bahsedildiği gibi ülkemizde yapılan ilk KOBİ tanımı 3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kuruluş Kanunu'nda yapılmıştır.

KOSGEB ülkemiz sanayisinde önemli bir yeri olan küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklemek, rekabet güçlerini geliştirmek ve ulusal ekonomiye olan katkılarını artırmak amacıyla 12 Nisan 1990 tarihinde kurulmuştur. Bu kuruma göre küçük ölçekli işletmeler 1-50 çalışan sayısına sahip, orta ölçekli işletmelerde 51-150 çalışan sayısına sahip işletmelerdir. Bu tanımlama 2005 yılında yapılan yönetmelikten önce KOBİ değerlendirmesini içermekte olup, yalnızca çalışan sayısı açısından değerlendirilmiştir.

- **Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)**

Devlet İstatistik Enstitüsü çeşitli yıllarda yaptığı sanayi sayımlarında küçük ve büyük ölçekli olmak üzere ikili bir sınıflandırmayı esas almıştır. Cumhuriyet

döneminde yapılan ilk sanayi sayımı 1927 yılında Sanayi Tahriri Neticeleri adında yapılmış olup, DİE bu sayımda 4 veya daha çok sayıda işçi çalıştıran işletmeleri büyük, 4'ün altında işçi çalıştıran işletmeleri de küçük işletme olarak tanımlamıştır. DİE bu sayımdan sonra 1950, 1963, 1970, 1980, 1983, 1985, 1992 ve 2002 yıllarında sayımlar yapmıştır ve bu sayımların her birinde farklı yöntemler uygulanmıştır. Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, nüfus büyüklüğüne bakılmaksızın bütün il ve ilçe merkezleri, belediyesi olan köyler ve nüfusu 2000'in altında olan yerlerdeki, 10 ve daha fazla kişi çalıştıran imalat sanayi ve tarım dışı sektörlerle uygulanmış olup iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada birim mahalli birim olup ikinci aşamada birim işyeridir. Birinci aşamada işyeri sayısı, istihdam, ikinci aşamada ise istihdam, satın alımlar, satışlar, stoklar vb. bilgiler toplanmaktadır²³.

Tablo 4. DİE KOBİ Tanımı

İşletme Büyüklüğü	Çalıştırılan İşçi Sayısı
Küçük İşletme	1-9
Orta Ölçekli İşletme	10-24
Büyük İşletme	25 ve daha çok

Kaynak: Müftüoğlu, a.g.e., s.133

- **Sanayi ve Ticaret Odaları**

5590 sayılı Ticaret ve Sanayi Odalar Kanunu'nun 2. maddesine göre, makine, cihaz, tezgah, alet ve diğer vasıtalar yardımıyla ham, yarı mamul, tüm mamul, herhangi bir maddenin veya enerjinin vasıf, terkip veya şeklini fiziki veya kimyevi surette az veya çok değiştirecek veya bu kanundaki maddeleri kıymetlendirmek suretiyle imal ve istihsal yapmak ve yılın fiili çalışma günleri ortalamasına göre muharrik kuvvet kullananlarda 10 ve 5, kullanmayanlarda 10 işçi çalıştıran işletmeler “büyük sanayi işletmesi” olarak kabul edilmektedir. Bu tanıma göre muharrik kuvvet

²³ Bilkent Üniversitesi, “Sanayi İstatistikleri Nedir?”, (Çevrimiçi) <http://web.bilkent.edu.tr/mirrors/www.die.gov.tr/TURKISH/KUTUP/YAYIN/sanayi.htm>, 04.02.2011.

kullanarak 5 işçiden, kullanmadan 10 işçiden az işçi çalıştıran işletmeler “küçük sanayi işletmesi” olarak kabul edilmektedir²⁴.

- **Hazine Müsteşarlığı**

Hazine Müsteşarlığı tarafından yapılan KOBİ tanımında diğer kurumların tanımlarında bulunan imalat sanayinin yanı sıra turizm, tarıma dayalı sanayi kuruluşları, madencilik, sağlık, eğitim yazılım geliştirme gibi son yıllarda önemi ve ekonomi içindeki ağırlığı artan sektörlerde bulunmaktadır.

İmalat sanayinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç net sabit yatırım tutarı 400 milyar TL’yi aşmayan işletmelerde 1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli, 10-49 işçi çalıştıran işletmelere küçük ölçekli, 50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli olarak değerlendirilmektedir²⁵.

- **Yeni Yönetmeliğe Göre KOBİ Tanımı**

18 Kasım 2005 tarih 25997 sayılı Resmi Gazete’ye göre “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe girmiş olup, bu Yönetmelik ile küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin tanımına, niteliklerine ve sınıflandırılmasına ilişkin esasların belirlenmesi ve bu tanım ve esasların tüm kurum ve kuruluşların uygulamalarında esas alınmasını sağlamak amaçlanmıştır. Buna göre küçük ve orta büyüklükteki işletme (KOBİ) 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25.000.000 TL’yi aşmayan işletmeler olarak tanımlanır. Ayrıca bu Yönetmelik’te mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükte işletme olarak sınıflandırmalara yer verilmiştir. Bunlar ise;

²⁴ ETSO, “5590 Sayılı Ticaret ve Sanayi Odalar Kanunu”, (Çevrimiçi) <http://www.etso.org.tr/ticaret-sicili.html#5>, 15.02.2011.

²⁵ Semra Güney, **Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2008, ss.22-23.

- **Mikro işletme:** On kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 1.000.000 TL'yi aşmayan çok küçük ölçekli işletmelerdir.
- **Küçük işletme:** Elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 5.000.000 TL'yi aşmayan işletmelerdir.
- **Orta büyüklükteki işletme:** İkiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25.000.000 TL'yi aşmayan işletmelerdir²⁶.

Söz konusu tanımlarda yer alan bazı terimlerin açıklaması Yönetmelik tarafından yapılmıştır. Buna göre “net satış hasılatı” terimi, mali yıl içinde fatura edilmiş satışlardan yapılan satış iskontoları ve iadeler düşüldükten, indirimler yapıldıktan sonra kalan satış tutarı olarak anlaşılmalıdır. “İstihdam” teriminin de işletmenin çalıştırdığı kişiler biçiminde anlaşılmalıdır. “Yıllık iş birimleri” teriminin ise hangi süre ile olursa olsun, yılın veya günün belirli bölümlerinde veya mevsimlik işlerde çalışan işçilerin, yıllık iş birimlerinin kesirlerini oluşturduğu anlaşılmalıdır²⁷.

1.4. KOBİ'lerin Yapısı

Gelişmiş Batı toplumlarında küçük işletmelerin hem sayısal hem de üretimde var olan payları ekonomi içindeki önemlerinin hızla arttığını kanıtlamaktadır. Özellikle küçük işletmeler teknik yeniliklere daha yatkın, tüketici tercihlerine daha esnek, konjonktürel dalgalanmalara uymada daha üstün, üretimdeki boşlukları doldurmada daha hızlı, büyük firmalara yönelik olumlu etkilere sahip, bölgelerarası dengeli büyümeye tesirli, rekabetin teşviğinde olumlu etkilere ve daha az bürokratik

²⁶ Resmi Gazete, “KOBİ'lerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”, 18 Kasım 2005, sayı 25997, Çevrimiçi <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=2>, 24.01.2011.

²⁷ Süleyman Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, **a.g.e.**, s.38.

yapıya sahip, istihdam artışına olumlu katkılara sahip ve daha yakın personel ilişkilere sahip olmaları yönünden olumlu faktörler içermektedir²⁸.

İşletmeler, toplumun ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri üreten ve ihtiyaç sahiplerine sunan ekonomik birimlerdir. Bu yüzden işletmeler, toplumun hücreleri olarak kabul edilmektedir. İşletmelerin sağlıklı, dinç, dinamik ve etkin bir yapıya sahip olması tüm toplumun sağlıklı, dinç, dinamik ve etkin bir yapıya sahip olması anlamına gelir. Toplumun sağlam bir ekonomik yapıya sahip olması işletmelerin yapılarından kaynaklanır²⁹.

KOBİ'ler tüketim seçeneklerindeki değişme ve yeni ürün yaratmanın önemindeki artış ile talepte hızlı değişimin gerektirdiği çabuk hareket etme ihtiyacı ve üretimde esnek olmaları nedeniyle ve toplumsal örgütlenmenin değişmesi ve yeni hizmet alanlarının ortaya çıkması nedeniyle ülkelerin gündeminde oldukça çabuk yer edinmişlerdir³⁰.

Aynı zamanda küçük firmaların her düzeyde tüketiciye yakın olarak çalışmaları onların tercihlerini, sorunlarını hemen değerlendirerek, üretim süreçlerinde gerekli değişikliklere hızlı bir şekilde gitmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle ortadaki değişmelere karşı gösterdikleri tepki ve esnekliğin yüksek olması, onları yenilikler oluşturmak için daha yatkın kılmaktadır. Ayrıca küçük işletmeler çoğu teknik yenilikleri büyük işletmelere göre daha az maliyetle gerçekleştirmektedir³¹.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, büyük işletmelere oranla çok daha az sermayeye sahiptirler. Bu özellik işletmelere yapısal değişim ve dönüşüm kolaylığı sağlamakta ve ekonomik ortamda değişen koşullara daha çabuk uyum sağlamalarına

²⁸ Nusret Ekin, **Küreselleşme ve Gümrük Birliği (Rekabet Gücüne Sosyal Boyutlu Bir Yaklaşım)**, İstanbul, İTO Yay., 1996, s.68.

²⁹ Müftüoğlu, **a.g.e.**, s.1.

³⁰ Semra Güney, **a.g.e.**, s.55.

³¹ Uludağ, **a.g.e.**, s.84.

yol açmaktadır. Bu yüzden bu işletmelere krizler karşısında daha dayanıklı oldukları söylenebilir³².

Tablo 5. Bazı Ülke Ekonomilerinde KOBİ'lerin Payı

	A.B.D.	Almanya	Japonya	Fransa	İngiltere	G.Kore	Türkiye
KOBİ'lerin Tüm İşlet. İçin. Yeri	97,2	99,8	99,4	99,9	96	97,8	99,5
Toplam İsth. İçin. Yeri	50,4	64	81,4	49,4	36	61,9	61,1
Toplam Yatırım İçn. Yeri	38	44	40	45	29,5	35,7	56,5
Yart. Katma Değer İçn. Yeri	36,2	49	52	54	25,1	34,5	37,7
Toplam İhrct İçn. Payı	32	31,1	38	23	22,2	20,2	16,0
Toplam Krediden Ald. Pay	42,7	35	50	48	27,2	46,8	28,4

Kaynak: İdil Özlem Koç, **Türk KOBİ'leri Bugünü ve Geleceği**, İstanbul, Arıkan Basım Yayım, 2008, s.4.

Tabloda görüldüğü üzere, tüm ülkelerde küçük ve orta ölçekli işletmelerin toplam işletmeler içindeki oranı %96'dan fazladır. Almanya, Fransa ve Japonya'da bu oran %99'dur. Ülkemizde ise bu oran oldukça yüksektir. Aynı şekilde, küçük ve orta ölçekli işletmeler ülke istihdamının da büyük bir bölümünü karşılamaktadırlar. Japonya'da istihdamın %80'den fazlasını bu işletmeler sağlamaktadır. Yine tablodan

³² Uludağ, a.e., s.84.

da görüleceği gibi, bu işletmeler, toplam yatırım, yaratılan katma değer ve gerçekleştirilen ihracat içinde de büyük paylara sahiptir.

Ülkemizdeki KOBİ'lerin küçük ölçekli olup milli üretime olan katkılarının az olması, uluslararası karşılaştırmalarda da dikkati çekmektedir. Örneğin, 100 kişiden az işçi çalıştıran KOBİ'lerin oranı Türkiye'de birçok OECD ülkesinde (İtalya tek istisnadır) olduğundan daha fazladır ve Türk KOBİ'lerinin birçoğu, bünyesinde 10 kişiden az işçi çalıştıran işletmeler kategorisinde yer almaktadır. Türkiye, ayrıca bünyesinde 10 kişiden az işçi çalıştıran imalat firmalarda %34'lük gibi bir en yüksek oranda iş sayısına sahip bir ülkedir. Aynı zamanda mikro ölçekli işletmeler Türkiye'deki işletmelerin %95'ini ve tüm işlerin %34'ünü oluştururken bunlar toplam imalatın %7,8'i gibi son derece düşük bir bölümünü teşkil etmektedir. Bu, İtalya, Fransa ve Portekiz gibi bu tür işletmelerin orantısal olarak daha az olduğu ve daha az kişinin istihdam edildiği ülkelerde %11 ile %15'e tekabül etmektedir³³.

1.4.1. KOBİ'lerin Genel Özellikleri

Girişimci tanımında geçmişten günümüze çok farklı tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlarda var olan tarihin koşulları ve bakış açıları yansıtılmaktadır. Girişimci kavramı günümüzde, bir işletmeyi organize etme, yönetme ve risk alma şeklindeki sorumlulukları üstlenen kişi olarak ifade edilmektedir³⁴. Girişimci niteliklerinde görülen değişikliklerin sonucu olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerin özellikleri günümüzde,

- Hem teknolojiye ve üretim metodlarında hem de pazar konusunda tüm yeniliklere açık,
- Pazarını tüm dünya pazarı olarak algılayan ve dolayısıyla tüm dünya pazarları konusunda bilgilenmeye büyük önem veren,

³³ OECD, "Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Mevcut Durum ve Politikalar", 2004, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/dataoecd/37/37/33705673.pdf>, 29.04.2011, s.25.

³⁴ Semra Güney, **a.g.e.**, s.55.

- Rekabet düzenini varlığının temeli olarak kabul eden ve dolayısıyla etkin bir rekabet ortamından yana ağırlık koyan,
- Büyüme en önemli başarı ölçütü olarak kabul eden, bu konudaki fırsatların ısrarlı ve inatçı bir takipçisi olan, fakat büyüme kararlarını bir tutkunun ve hırsın esiri olarak değil, hesaplı kitaplı kararlara dayandıran,
- Demokratik yapıda ve kendisini demokratik düzenin temel taşlarından biri olarak algılayan,

şeklinde sıralanmaktadır³⁵.

KOBİ'lerin temel özellikleri;

- Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlama,
- Daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam olanağı yaratma,
- Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum sağlama,
- Teknolojik yeniliklere yatkınlık,
- Bölgeler arası dengeli kalkınmayı sağlama,
- Gelir dağılımında var olan olumsuzlukları asgariye indirme,
- Ferdi tasarrufları teşvik etme yönlendirme ve hareketlendirme,
- Büyük sanayi işletmelerinin destekleyicisi ve tamamlayıcısı olma,
- Politik ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsuru olma,
- Demokratik ve liberal ekonominin ana sigortalarından biri olma³⁶,

şeklinde sıralanmaktadır.

KOBİ'ler büyük işletmeler olmadıkları için daha az yatırımla daha çok istihdam sağlarlar. Çalışan sayısı az olduğu ve iş gücü devir hızı yüksek olduğu için

³⁵ Müftüoğlu, a.g.e., ss.19-20.

³⁶ KOSGEB, **KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi)**, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, Aralık 2003, s.2.

istihdam edilen kişiler açısından bir nevi okul görevi görürler. Sanayi alanında hizmet veren KOBİ'lerin çoğu diğer işletmelerin kullandığı hammadde malzeme, ara mal ya da hizmet ürettiklerinden ekonomik dalgalanmalardan diğerlerine göre daha az etkilenirler³⁷.

1.4.2. KOBİ'lerin Önemi

Genel olarak teknoloji ve özellikle üretim teknolojisi hızla değişim göstermektedir. Dolayısıyla tüketici eğilimleri de buna bağlı olarak sürekli değişim halindedir ve insanlar artık herkesin kullandığı sıradan ürünler yerine kendilerine özel yapılacak ya da kendilerini özel hissedecekleri ürünleri tercih etmeye başlamışlardır. Bu durum KOBİ'lerin önemini daha fazla artırmaktadır, çünkü değişimlere esnek ve küçük yapılara sahip olmaları büyük işletmelere göre daha hızlı uyum sağlamalarına olanak tanımaktadır³⁸.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik, sosyal ve politik boyutlarda önem kazanması, son yıllarda bu işletmelerde meydana gelen nitelik değişiminin bir sonucudur. Günümüzde bu işletmeler başarısız olduğu için büyüyememiş, küçük ölçeklerde kalmaya mahkum, ekonominin kamburu, sürekli yardıma muhtaç işletmeler olarak görülmemektedir. Günümüz küçük işletmeleri, tam tersine sahip oldukları esneklikleriyle dinamik, değişen koşullara süratle uyabilen, bürokratik olmayan yapılarıyla yaratıcı, yenilikçi, talep boşluklarını süratle yakalayıp fırsatları zamanında değerlendirebilen işletmeler olarak algılanmaktadır³⁹.

KOBİ'lerin ekonomiye olan katkıları;

- İstihdam yaratmaları,
- Esneklik sayesinde yeniliklere hızla uyum sağlamaları,

³⁷ M. Kemalettin Çonkar, Şuayip Özdemir, **KOBİ Girişimcileri için Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi**, İstanbul, İTO Yay No:2009-27, 2009, s.24.

³⁸ Semra Güney, **a.g.e.**, s.21.

³⁹ Müftüoğlu, **a.g.e.**, ss.16-17.

- Girişimciliği teşvik etmeleri,
- Butik üretim sayesinde ürün farklılaştırmasının mümkün olması,
- Büyük işletmelere ara malı teminini sağlamaları,

şeklinde özetlenebilir⁴⁰.

1.4.2.1. KOBİ'lerin Siyasal Önemi

Ekonomik sürecin hangi döneminde olursa olsun, KOBİ'ler ekonomik, sosyal ve politik önemlerini korumaktadırlar. Bu yüzden KOBİ'ler faaliyette buldukları ülkelerin politika ve stratejilerinin belirlenmesinde önemli bir yerde bulunmaktadır⁴¹.

Küçük işletmeler, orta sınıfı kuvvetlendirme yoluyla siyasi istikrara yaptığı katkılar açısından toplum yapısında bazı dengeler yaratmaktadır⁴².

Küçük ve orta ölçekli işletmeler politik açıdan değerlendirildiğinde istikrarın garantisi ve demokrasinin teminatı olarak kabul edilmektedir. Örneğin koalisyonlar ülkesi olarak görülen İtalya'da demokratik sistemin istikrarı ülkede var olan güçlü bir küçük ve orta ölçekli işletme yapısının varlığına bağlanmaktadır⁴³.

⁴⁰ Ertan Oktay ve Alptekin Güney, "Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri", **21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu**, Doğu Akdeniz Üniversitesi K.K.T.C., Ocak 2002, s.2.

⁴¹ Kenan Ören, "Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması Nevşehir İlinde Bir Uygulama", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:IV, Sayı:2, 2003, s.107.

⁴² Ekin, **a.g.e.**, s.68.

⁴³ Müftüoğlu, **a.g.e.**, s.19.

1.4.2.2. KOBİ'lerin Ekonomik Önemi

KOBİ'lerin ölçek olarak küçük ve esnek olmaları diğer işletmelerden en önemli farklılıklarıdır. Bu özelliklerinden dolayı bu işletmeler ekonominin lokomotifleri olarak, ülke ekonomilerine dinamizm kazandırır⁴⁴.

Ekonominin çeşitli sektörlerinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin sayılarının çoğalması o sektördeki tekelleşmeyi önlemektedir. Bu durumda ekonomik sistemin daha etkin işlemesi için bağımsız küçük işletmelerin varlığı zorunludur⁴⁵.

Uluslararası rekabet açısından bakıldığında yerli sermaye ile üretim yapan KOBİ'ler, elde ettikleri karları genellikle ilave yatırım yaparak değerlendirmektedirler. Dolayısıyla tasarruf yatırım oranı yükselmekte olup, aynı zamanda yatırımların finansman maliyeti de düşmektedir⁴⁶. Bu durumda ekonomideki kaynakların daha etkin kullanılmasına neden olmaktadır. Ayrıca ek bir finansman maliyetine katlanılmadığından, tasarrufların daha etkin şekilde değerlendirilebilmesine de neden olmaktadır.

KOBİ'ler işgücü yaratarak gelirin dengeli dağılmasına da etki ederler. Özellikle gelir paylaşımında refahın artırılmasına katkıda bulunacak KOBİ'ler gelir dağılımını da düzenlemektedirler. Pareto da gelirdeki dağılım eşitliğinin, ekonominin verimli olduğu sürece devam edeceğinden bahsetmiştir. Pareto'ya göre ekonomi ne kadar verimli olursa gelirdeki eşitlikte o kadar iyi olacaktır. Verim ne kadar azalursa gelir eşitliği de o kadar düşecektir. Bu yüzden bu durum için KOBİ'ler önemli bir unsur oluşturmaktadırlar⁴⁷.

⁴⁴ Koç, a.g.e., s.15.

⁴⁵ Çonkar ve Şuayip Özdemir, a.g.e., s.24.

⁴⁶ Özkan Öztürk, **İstihdam Konusunda KOBİ'lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü**, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007, ss.18-19.

⁴⁷ Koç, a.y..

KOBİ'lerin çeşitli ülke ekonomileri içerisindeki etkinlik düzeyi tabloda gösterilmektedir.

Tablo 6. Ülkelerin Ekonomide Etkinlik Düzeyleri

Sıra	Ülke	Etkinlik
1	ABD	8,1
2	Almanya	7,45
3	İtalya	6,63
4	İsrail	6,06
5	Fransa	5,91
6	Türkiye	5,35
7	Japonya	4,68
8	Romanya	4,50
9	Yunanistan	4,44
10	Çin	4,42

Kaynak: Ramazan Aktaş, "KOBİ'lerin Ülke Ekonomisi Açısından Taşıdığı Önem, Sorunları ve Çözüm Önerileri", (Çevrimiçi) <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/Kobi.pdf>, 05.02.2011.

Tabloda, KOBİ'lerin ülke ekonomileri içerisinde etkinlik düzeyinin karşılaştırılması sonucunda ABD ve Almanya'daki KOBİ'lerin ilk sıraları aldıkları görülmektedir. Dolayısıyla bu ülkelerdeki KOBİ'lerin ekonomi için taşıdığı önem diğer ülkelere göre fazladır.

KOBİ'ler tarafından ekonomik gelişmeye yapılan katkılar şeklinde sıralanabilir.

- Girişimciliğin geliştirilmesi,
- Verimlilik artışı,
- Yeniliklerin artırılması,
- Rekabetçi bir ekonomik yapının oluşması,
- Büyük işletmelerle olan tamamlayıcılık ilişkisi,
- Tüketici taleplerinin karşılanması,
- Ekonomik krizlerin etkisinin azaltılması,

- Gelir dağılımının oluşumuna yapılan olumlu katkısı,

1.4.2.3. KOBİ'lerin Sosyal Önemi

Küçük ve orta ölçekli işletmeler yalnızca ekonomik ve siyasal açıdan değil sosyal açıdan da önemli işlevlere sahiptir. Sosyal açıdan başta istihdama katkısı olmak üzere, orta sınıf karakteri ve sosyal geçişi kolaylaştırıcı dinamik yapısı nedeniyle hem geçmişte hem de günümüzde önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda bu işletmeler sosyolojideki orta sınıf teorisinin temel unsurlarından birini oluşturmaktadır⁴⁸. KOBİ'lerin sosyal yaşama olan katkısı ekonomik katkılarının altyapısını oluşturmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler faaliyet gösterdikleri yörede, bölgenin ihtiyacını ve girdilerini dikkate alarak modern teknolojiler yerine, ara teknolojileri kullanmaları, hem bölgenin kalkınmasına hem de çevrenin korunmasına yardımcı olmaktadır⁴⁹.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler toplumsal bir yapı içerisinde önemli birçok rol oynamaktadırlar. Bunlardan bir tanesi de orta sınıfı temsil etmesidir. Alt, orta ve üst gelir gruplarından oluşan bir toplumda, orta sınıfın güçlü olması, söz konusu toplumun hem ekonomik hem de sosyal yönden güçlü ve dengeli olmasını sağlamaktadır⁵⁰.

KOBİ'ler tarafından sosyal gelişmeye yapılan katkılar,

- Gelir dağılımında adaletin sağlanması,
- Bölgesel farklılıkların azaltılması,
- Göçün ve göç sonucu oluşan olumsuz etkilerin azaltılması,

⁴⁸ Müftüoğlu, a.g.e., s.19.

⁴⁹ Uludağ, a.g.e., s.86.

⁵⁰ H. Yunus Taş, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de KOBİ'lerin İstihdam Artırıcı Etkileri**, İstanbul, İTO Yayın No:2010-39, 2010, s.68.

- Sosyal dışlanmanın önlenmesi

şeklinde sıralanabilir.

1.5. Ekonomik Büyüme ve Kalkınmada KOBİ'lerin Rolü

Ekonomik büyüme ve kalkınma konusu tarih boyunca teorik bakımdan oldukça sorgulanmıştır. Neoklasik iktisatçılardan günümüze kadar iktisatçılar, girişimcilerin ve küçük müteşebbislerin ekonomik büyüme ve kalkınma konusunda önemli katkılar sağladıklarında hemfikirdirler. Özellikle Adam Smith, David Ricardo, Thomas Robert Malthus kalkınma konusunda ayrıntılı incelemelerde bulunmuşlardır. Ancak girişimcilikte kalkınmanın önemine en büyük katkı Schumpeter tarafından yapılmıştır.

Schumpeter'in oluşturduğu büyüme teorisi girişimcilerin daha fazla kar elde etmek için yaptıkları tercihlere göre teknolojilerini değiştirmelerini temel alan bir büyüme teorisidir. Buna göre, büyüme piyasa ekonomisi ile ilgili dört gerçeği göz önünde tutmaktadır.

- Buluşlar tercihlere ve eylemlere bağlıdır,
- Buluşlar kar getiricidir,
- Buluşlar aynı anda pek çok insan tarafından kullanılabilir,
- Fiziksel faaliyetler kopya edilebilir⁵¹.

Ekonominin potansiyel tam istihdam çıktısının zaman içinde artırılmasına ya da sermaye birikimi ve teknolojik değişmeye bağlı olarak üretim olanaklarının genişlemesine ekonomik büyüme denir. Ekonomik büyümenin en temel ön koşulları uygun bir teşvik sisteminin olmasıdır. Bunun için de bir ekonomide piyasaların, mülkiyet haklarının ve parasal değişimin olması gerekir. Bu üç teşvik sonucu ekonomik büyümenin sağlanması için,

⁵¹ Parasız, a.g.e., , ss.237-238.

- Üretim faktörlerinin prodüktivitesi artmalıdır,
- Üretim faktörlerinin stoğu artmalıdır,
- Teknolojik değişme olmalıdır⁵².

Ekonomik kalkınma ise yalnızca üretimdeki değişikliklerle ilgili değildir. Ekonomik kalkınma, kişi başına gerçek gelir miktarındaki artışa ek olarak ekonomik yapıdaki değişiklikleri de kapsamaktadır. Bu değişikliklere örnek olarak, ilkel üretimden çağdaş üretim yöntemlerine geçiş ve milli gelirdeki tarım sektörünün payının düşerek yerine sanayi sektörünün payının yükselmesi verilebilir. Kalkınma aynı zamanda bir ekonomide sosyal ve politik alandaki çağdaşlaşmayı da kapsayan bir kavram olarak ifade edilmektedir⁵³.

Bir ülkenin insanların iktisadi refahlarının uzun dönemler boyunca devam etmesi ekonomik kalkınmanın gerçekleştiği söylenebilmektedir. Kalkınmanın konumunu, en başta reel GSYİH olmak üzere, sağlık, okuma-yazma oranı ve yaşam süresi gibi göstergeler tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla kalkınma sadece maddi yaşam standardıyla sınırlandırmak eksik bir tanımlama olmaktadır⁵⁴.

Makro açıdan incelendiğinde yatırımlar ekonomik büyüme açısından vazgeçilmez bir öneme sahiptirler. O halde sınırlı kaynaklarla ekonomik büyümeyi sağlama uğraşısında, yatırım projelerinin “optimal kaynak kullanımının” temel ilkesi olarak hazırlanması ve değerlendirilmesi zorunludur. Ancak bu şekilde yatırımlardan beklenen sonuçların makro düzeyde gerçekleşmesi mümkün olacaktır. Mikro açıdan da sabit sermaye yatırımları işletmelerin varlığını devam ettirmelerinin temel nedenidir. Çünkü piyasadaki rekabet koşulları çerçevesinde genelde işletmelerin piyasa değerlerini artırmayı amaçlayan ve gelecekte kar beklentisi içinde olan işletmeler bu amaçlarını gerçekleştirmek ve ayrıca değişen sosyo-ekonomik ve

⁵² Parasız, **a.g.e.**

⁵³ Beyhan Ataç, **Maliye Politikası Gelişimi, Amaçları, Araçları ve Uygulama Sorunları**, Genişletilmiş Yedinci Baskı, Eskişehir, ETAM Yay., Ocak 2006, s.286.

⁵⁴ Rudiger Dornbusch ve Stanley Fischer, **Makroekonomi**, Çev: Salih Ak vd., Ankara, Kuloğlu Matbaacılık, Mart 2008, ss.283-284.

teknolojik koşullara uyum için yatırım yapmak zorundadırlar. Bu nedenle kendilerine açık olan yatırım alanlarını ve önerilerini akılcı bir biçimde incelemek ve değerlendirmek zorundadırlar⁵⁵.

Ekonomik büyüme için gerekli olan temel öğeler, fiziki ve beşeri sermayeye yapılan yatırımlar, teknolojik gelişmeler ve etkin bir organizasyon olarak sınıflandırılabilir. Hem fiziki hem de beşeri sermaye bir işletmenin üretim kapasitesini artıran faktörlerdir. Yeni tekniklerin ve üretim yöntemlerinin kullanılması anlamına gelen teknolojik gelişmeler ise, daha önce elde edilenden daha fazla çıktı elde edilmesine yardımcı olmaktadır⁵⁶.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler faaliyet gösterdikleri ekonomiye dinamizm kattıklarından gün geçtikçe ekonominin temel bir parçası haline gelmişlerdir. Çünkü bu işletmeler hem büyük işletmelerin ürettiği mal ve hizmetleri üretip onları rekabetçi ortama çekerek ekonomiye canlılık kazandırıp hem de büyük işletmelerin kullandıkları mamul ve yarı mamul girdileri üreterek onların gelişmesini sağlarlar⁵⁷. Bu özellikleri sayesinde ülke ekonomilerinin büyümesinde ve kalkınmasında büyük roller üstlenmişlerdir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler 1970'lerden sonra ekonomi politikalarının ağırlık merkezini oluşturmuşlardır. Günümüzde de daha fazla ilgi odağı haline gelmişlerdir. Gelişmiş ülkeler bu işletmelerin ekonomik büyüme ve kalkınmadaki rollerini geliştirmekte olan ülkelere göre çok önceleri fark etmişlerdir. Bunun en büyük örneğini ABD'de yapılan Küçük İşletmeler Kanunu (The Small Business Act of 1953) oluşturmaktadır.

Ülkemizde, İstanbul Ticaret Oda Meclisi'nin 23.02.1962 tarihli toplantısında serbest teşebbüs olarak nitelendirilen KOBİ'lerin önemi vurgulanmıştır. Söz konusu toplantıda serbest teşebbüsün milli kalkınmadaki rolü ve öneminin büyük olduğu ve milli kalkınmanın ancak serbest teşebbüsler tarafından sağlanacağı vurgulanmıştır.

⁵⁵ M. Serdar Kabukçuoğlu, **Herkes İçin Fizibilite**, Ankara, TÜGİDEM Girişimciler İçin Yatırım Danışma ve Girişimcilik Geliştirme Proje Merkezi Yay, 2005, ss.19-20.

⁵⁶ Ataç, **a.g.e.**, s.287.

⁵⁷ Halil Sarıaslan, **Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi**, Ankara, TOBB Yay., 1994, s.22.

Aynı zamanda serbest teşebbüslerin toplumdaki en önemli vazifesinin milli kaynakları ve milli emeği azami derecede kullanarak kıymetlendirmek, yabancı kaynaklardan en uygun durumlarda azami derecede faydalanmayı sağlamak, ilim ve sanat dallarında ve sosyal alanda gelişme için maddi ve manevi yardımlarda bulunmak ve gerektiği durumlarda bu alanlarda da rol oynamak olduğu belirtilmiştir⁵⁸.

Ülkelerin küresel rekabet düzeyinde faaliyette bulunabilmeleri için önemli olan unsurlardan biri de ne kadar ihracat yaptıklarıdır. Ekonomik büyümede ihracatın önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu yüzden KOBİ'lerde ihracat yapanların payları büyüme açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda KOBİ'lerin rekabet gücünün geliştirilmesi kalkınmayı da desteklemektedir. Rekabet gücünü belirleyen firma dışı faktörler;

- Döviz kuru politikası ve devalüasyon
- Makro ekonomik ortam
- Teknoloji
- Beşeri kaynaklar
- Organizasyonel yapı
- Kamusal politikalar
- Finansal kaynaklar ve mali sektör
- Kalite

şeklinde sıralanmaktadır⁵⁹.

⁵⁸ İstanbul Ticaret Odası, **Ülke Hizmetinde 100 Yıl**, Rehberlik Yayınları Dizisi No:12, İstanbul, İTO Yay.,1982, s.5.

⁵⁹ Coşkun Can Aktan ve İstiklal Y. Vural, **Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Rekabet Dizisi 1, Yayın No:254, Ankara, 2004, ss.31-56.

Tablo 7. Ülkemizde Sanayi Sektöründe İhracat Rakamları (Bin Dolar)

YILLAR	İHRACAT	DEĞİŞİM (%)	PAY (%)
2005	62.243.740	12,68	84,77
2006	73.908.460	17,89	86,18
2007	91.852.710	24,24	86,71
2008	110.876.814	20,45	86,81
2009	81.312.147	-26,67	80,00
2010	93.520.669	15,01	82,26

Kaynak: Türkiye İhracatçılar Meclisi, “İhracat Rakamları Yıllara Göre”, (Çevrimiçi) http://www.tim.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1676&Itemid=135, 24.02.2011.

Tabloda yıllara göre sanayi sektöründeki ihracat rakamları bin dolar olarak verilmiştir. Aynı zamanda bir önceki yıla göre değişim miktarı yüzde olarak verilmiştir. Sanayi sektörünün ihracat içindeki payı ise diğer sektörlerle göre yüzde olarak verilmiştir. Tablodan görüldüğü üzere sanayi sektörünün genel ihracat içindeki payı diğer sektörlerle göre oldukça fazladır.

Ülke ekonomisi için ihracat oldukça önemlidir ve ülke ihracatında hem büyük işletmeler için hem de küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük rol oynamaktadır. İhracat ülke ekonomisine oldukça katkı sağlamaktadır. İhracat;

- Ülke kaynaklarının daha verimli ve etkin kullanılmasına katkıda bulunması açısından,
- Ölçek ekonomilerinden ve pozitif dışsallıklardan elde edilen kazançları artırması açısından,
- Döviz sıkıntısının hafiflemesine yardımcı olması açısından,
- Ara malların ithalatını kolaylaştırması açısından,
- Yeni teknolojilerin ve diğer yeniliklerin ülkeye getirilmesinin kolaylaştırılması açısından,

önemlidir. Ayrıca ihracat istihdamı artırmakta, yeni ürün gelişimine katkıda bulunmakta, dış ticaretle başlayan ilişkiler yabancı sermayenin ülkeye çekilmesiyle

de önemli bir katkı yaratmaktadır. İhracat ile KOBİ'ler uluslararası bir boyut kazanmaktadır⁶⁰.

Genel olarak orta ölçekli işletmelerin toplam ihracat hacmi üzerindeki payı %10 civarındadır. Firmaların ihracat yapamamasının birçok nedeni bulunmaktadır. Ülkemizde, KOSGEB'in 2004 yılında yapmış olduğu saha araştırması raporuna göre firmalar şu nedenlerle ihracat yapamamaktadırlar.

Tablo 8. Firmaların İhracat Yapmamasının Nedenleri

Nedenler	%
Yetersiz Kaynaklar	46,65
İç Piyasa Koşullarından Tatmin Olunması	19,57
Dış Pazarlar Hakkında Yetersiz Düzeyde Farkındalık	16,81
Aracı Kuruluşlarla İşbirliğine Gidilmesi	6,81
Ürün Kalitesi	3,94
Fiyat Rekabeti	3,51
Yabancı Dil Bilgisi	2,70

Kaynak: Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, a.g.e., s.22

İktisadi gelişme sürecinde uluslararası rekabetin ve kurumsal yapının belirleyici olma özelliği, günümüzde daha baskın şekilde görülmektedir. Sermaye hareketleri, ticaret ve yabancı yatırımların önündeki engeller, ulaşım ve iletişim maliyetleri, ulusların neyi nerede ve nasıl üretecekleri ve kime satacakları konusundaki tercihlerinin genişlemesi, ulus ötesine taşan endüstri ve firmaların hızla çoğalması ve uluslararası rekabet gibi unsurlar kurumsal yapılanmayı zorunlu kılmaktadır⁶¹. Bu yüzden özellikle ihracat sektörü, ihracat yapacak işletmenin pek çok bilgi birikimine sahip olmasının yanı sıra rekabet edilebilir mallar üretmesini de gerektirmektedir⁶².

Ekonominin yanı sıra sosyal kalkınmada da KOBİ'ler önemli rollere sahiptir.

⁶⁰ Koç, a.g.e., s.142.

⁶¹ Çiftçi, a.g.e., s.155.

⁶² Uludağ, a.g.e., s.88.

Ekonominin iç ve dış kaynaklı olumsuzluklara karşı ekonomi direncinin artırılması ve ekonomik büyümenin temini açısından, ekonomik istikrarın kalıcı olarak tesisi ve ülke kaynaklarının sağlanacak uygun destek ve özendirmeler yoluyla verimli alanlara yönlendirilmesi önem taşıyan unsurlardır⁶³.

KOBİ'ler rekabetin korunması ve geliştirilmesinde de önemli rollere sahiptirler. Tam rekabet piyasasının oluşturulması ve korunması için çok sayıda ve yeni işletmenin piyasaya girmesi gerekmektedir. Bir ülkenin büyümesi ve kalkınması için gerekli olan sağlam piyasa yapısının oluşturulmasında KOBİ'lere bu açıdan da gerek duyulmaktadır.

8. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005) yer alan politika girişimlerinin büyük bir kısmında KOBİ'lerin üretkenliğinin artırılması ve uluslararası rekabet edebilme güçlerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Uluslararası en iyi uygulamalara göre hazırlanan bu plan, üniversitelerde işbirliği içerisinde küçük işletmelerde ürün kalitesinin artırılması ile yeni buluşların ortaya çıkarılmasını ve teknolojik kapasitenin güçlendirilmesini ve modern yönetim tekniklerinin kullanılmasını öngörmektedir. KOBİ'lerin ihracat yeteneklerinin geliştirilmesini sağlamaya yönelik yabancı şirketlerle ortaklık kurulması da destek planlarındadır. KOBİ'lere yönelik hizmet aktarımının iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması için izlenen yeni bir yaklaşım ise, KOSGEB ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) arasında yerel düzeyde ortak merkezler, "sinerji odakları" oluşturulmasının hedeflenmesidir⁶⁴.

9. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki ana hedefler;

- Rekabet gücünün artırılması,
- İstihdamın artırılması,

⁶³ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Devlet Yardımları**, DPT Yayın No:2730, Ankara, 2007, s.6.

⁶⁴ DPT, "8. Beş Yıllık Kalkınma Planı", Ankara, 2000, (Çevrimiçi) <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>, 15.02.2011.

- Beşeri sermaye ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi,
- Bölgesel gelişmenin sağlanması,
- Kamu hizmetlerinde kalitenin ve etkinliğin artırılması⁶⁵,

şeklinde sıralanmaktadır. Bu hedeflerden görüldüğü üzere ekonomik ve sosyal kalkınmada KOBİ'lerin rolü oldukça fazladır.

1.6. Politika ve İktisat Politikası

Politika kavramı geniş bir açıdan incelendiğinde, belli bir amaca ulaşmak için karar alınması ve bu kararın uygulanması anlamına gelmektedir. İktisat politikası ise belli iktisadi amaçlara ulaşmak için karar alınması ve bu kararın uygulanması olarak açıklanmaktadır. İktisat politikasının görevi herhangi bir ekonomik olayı belli yönlere yönlendirmek ve belli amaçlara ulaşmasını sağlamak için çalışmak anlamına gelmektedir. Genel itibarıyla iktisat politikaları devletsel açıdan düşünüldüğünden, iktisat politikası kavramı devletin belli amaçlara ulaşmak için aldığı kararlar ve uyguladığı davranışlar anlamında kullanılmaktadır⁶⁶.

İktisat politikası önceden saptanan belirli amaçlara ulaşmak amacıyla değişik araçlar kullanır. Söz konusu araçlar para ve maliye politikalarıdır. Para politikası, merkez bankalarının genel ekonomi politikaları hedefleri doğrultusunda para arzı ve faiz oranı gibi değişkenleri yönlendirme çabalarına denilmektedir. Para arzının artırılması ve azaltılması, ekonominin çıktı ve fiyat düzeyi üzerinde önemli etkiler doğurabilmektedir. Ekonominin var olan koşulları uygulanacak olan politikanın niteliğini belirlemektedir⁶⁷.

İktisat politikasının diğer bir dalı olan maliye politikası ise, bir ekonomide temel makroekonomik amaçlara –tam istihdamın sağlanması ve korunması, nispi

⁶⁵ DPT, “9. Beş Yıllık Kalkınma Planı”, Ankara, 2006, (Çevrimiçi) <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, 15.02.2011.

⁶⁶ Vural Fuat Savaş, **Politik İktisat**, 6. Tıpkı Basım, İstanbul, Beta Yay., Ekim 2008, s.13.

⁶⁷ Osman Z. Orhan ve Seyfettin Erdoğan, **Para Politikası**, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara, Yazıt Yay., 2007, ss.59-60.

fiyat istikrarı, yeterli bir kalkınma ve büyüme hızının sağlanması, ödemeler bilançosu dengesinin gerçekleştirilmesi, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi gibi- ulaşmak için yapılması gereken düzenlemelere denilmektedir⁶⁸.

Para ve maliye politikalarının uygulanmasının teknik nedenleri;

- Mali Disiplini Sağlamak : Mali ve parasal kurallar oluşturularak bütçe harcamaları ve bütçe gelirleri arasında bir denge sağlanmaya çalışılması,
- Makro-Ekonomik İstikrarı Sağlamak : Hükümetin tüm yurtiçi kaynaklardan, özellikle merkez bankasından borçlanmasına getirilen sınırlama ve yasaklamalar ile emisyonun durdurularak enflasyonist baskıların temel kaynağının ortadan kaldırılması ve böylece istikrar sağlanması,
- Mali Sürdürülebilirlik : Mali ve parasal kurallar finansal piyasalarda makul bir reel faiz seviyesinin sağlanmasına yardım edilmesi ve özel yatırımlar üzerindeki dışlama (crowding out) etkisinin ortadan kaldırılmasının sağlanması,
- Hükümetin Kredibilitesinin Artırılması : Finansal piyasalarda uzun süreli olarak güvenin sağlanmasında, hükümetlerin kendilerini, bütçe açıkları, borçlanma veya borç stoğu verilerinde kalıcı kısıtlamalara tabi tutması,

şeklinde sıralanmaktadır⁶⁹.

Hükümetlerin temel ilgi alanlarından bir tanesi de sosyal ve politik amaçların nasıl elde edilebileceği konusundadır. Rasyonel planlamada belirli amaçların elde edilebilmesi için temel iktisadi değişkenlerin nasıl etkilenmesi gerektiğinin bilindiği varsayılmaktadır. Bazı değişkenlerin etkilenmesi sonucunda milli gelirin ne yönde ve ne kadar değişeceği makro modeller aracılığı ile belirlenmektedir. Genel itibariyle

⁶⁸ Ataç, **a.g.e.**, s.36.

⁶⁹ Coşkun Can Aktan ve İstiklal Y. Vural, "Ekonomi Politikası Yönetiminde Mali ve Parasal Kurallar", **Kurumsal İktisat Kurallar, Kurumlar ve Ekonomik Gelişme**, Ed. Coşkun Can Aktan, Sermaye Piyasası Kurulu Kurumsal Araştırmalar Serisi No:2, Ankara, Yay. No:194, Nisan 2006, s.122.

belirlenen bir amacın elde edilmesi için bazı değişkenlerin etkilenmesi, amaç ile uyumlu olmayan çeşitli yan etkilerin oluşmasına neden olabilir⁷⁰.

1.6.1. Devlet Yardımları- Kredi Politikaları

Genel itibariyle devlet yardımları, kamu kurum ve kuruluşları tarafından sağlanan destek ve teşvikler olarak sınıflandırılabilir. Bu destek ve teşviklerin devlet tarafından sağlanması müdahalenin boyutunun belirlenmesi bakımından yerinde ve zamanında kullanıldığında ekonomiye önemli katkılar sağlayabilmektedir.

Kamu kurum ve kuruluşları tarafından ekonomik faaliyet gösteren firma ya da sektörler verilen dolaylı ya da dolaysız mali katkılara devlet yardımları denilmektedir. Bu yardımlar, yatırımları teşvik etmek, çevrenin korunmasını sağlamak, istihdamı artırmak, ihracatı geliştirmek, zor durumdaki şirketleri kurtarmak ve yeniden yapılandırmak gibi birçok amaç dahilinde geliştirilerek sağlanmaktadır⁷¹.

Birçok ülkede, imalat sanayi malları ve hizmetlerin önemli bir bölümüne ilişkin arz ve talep serbest piyasa yaklaşımı ile değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım çıktı, istihdam ve tüketici refahını optimum seviyede oluşturmak üzere belirlenmektedir. Aynı zamanda, bazı zamanlar devletin veya firmaların, diğer işletmelerin ve ekonominin genelinin yararına olmayacak şekilde piyasaya müdahale ettikleri görülmektedir. Bu müdahaleleri önlemek adına, firma davranışları rekabet mevzuatı ile düzenlenirken, devlet kurum ve kuruluşlarının davranışları devlet yardımlarına ilişkin mevzuat ile düzenlenmektedir⁷².

⁷⁰ F. Neal ve R. Shone, **İktisadi Modeller Teori ve Uygulama**, Çev:Muzaffer Sarımeşeli, Ankara, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, 2007, ss.173-174.

⁷¹ Taylan Uysal, **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Devlet Yardımları**, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yay. No:187, Ağustos 2005, s.6.

⁷² Ömrüye Aygün, **Avrupa Birliği’nde Devlet Yardımları Sistemi ve Türkiye’ye Yansımaları**, DPT Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, DPT Yay. No:2706, Nisan 2007, s.4.

Devlet yardımları konusunun ülkelerin gelişmiş ya da gelişmekte olması açısından bakılmaksızın tüm ülkeler ve bölgeler için ortak payda olduğu bazı boyutlarının varlığı kabul edilen bir gerçektir. Bu ortak payda devlet yardımlarının ülkeleri arasındaki rekabeti önlemeyecek nitelikte özellikler içermesi ya da en azından bu önlemlerin kabul edilebilir olan bir düzeye çekilmesi gerektiğidir⁷³.

Devlet yardımları, devletlerin direk olarak bütçelerinden gerçekleştirdikleri, işletmelere verilen hibeler veya ucuz krediler gibi yardımlar ile aynı zamanda, milli, bölgesel veya federal hükümetlerin, belediyelerin, yerel yönetimlerin, devlet bankalarının, vakıfların veya özel ya da kamu kuruluşları ve derneklerin kullanımı ile verilen yardımları da kapsamaktadır⁷⁴.

Devlet yardımları amaçlarına, etkilerine göre farklı farklı incelenmektedir. Yardımların etkilerinin incelenmesi, ekonomik, hukuki ve toplumbilimsel yaklaşımlara göre değerlendirilip, farklı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilmektedir. Devlet yardımları;

- Bölge ekonomisinin gelişmesini sağlamak,
- Belirli mal ve hizmetlerin (ulaşım, haberleşme gibi) üretilmesini sağlamak,
- Gerileyen bir sektörü (demir-çelik gibi) desteklemek,
- Doğal veya başka nedenlerle geçici sorunlar yaşayan bölge, sektör veya işletmelere yardımcı olmak,
- Üreticilere gelir garantisi sağlamak,
- İstihdamı (kadın, özürlü gibi) artırmak,
- Piyasa eksikliklerini (çevre koruma, Ar-Ge gibi) gidermek,
- Yerli işletmeleri veya ürünleri desteklemek,
- Yeni bir sanayi dalını korumak,
- Belirli toplum kesimlerini desteklemek,

⁷³ Erdal Türkkkan, “Devlet Yatırımlarının Rekabeti Geliştirici Etkileri”, **Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyumu Sempozyumu**, Ed.M.Şükrü Erdem, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004, s.81.

⁷⁴ Mehmet Atilla Söğüt, **Avrupa Birliği’nde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayinde Uygulamaları**, Ankara, KOSGEB Yay., Ocak 2001, s.1.

gibi çeşitli ekonomik ve sosyal amaçlara yönelik olabilmektedir⁷⁵.

⁷⁵ Şükrü Erdem, “Devlet Yatırımları: Avrupa Topluluğu Müktesebatı ve Türkiye’nin Uyumu”, **Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyumu Sempozyumu**, Ed. M.Şükrü Erdem, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004, s.26.

2.BÖLÜM

DÜNYA'DA KOBİLER

2.1. Dünya'da KOBİ'lerin Gelişimi

İnsanlık tarihi, farklı toplumsal örgütleniş ve yaşam biçimlerine dayalı uzun zamanlar sonucunda günümüze kadar gelmiştir. İlk çağlarda ilkel toplumlarda daha çok doğa ve avlanmaya dayalı bir yaşam biçimi egemendir. Ardından tarım toplumu yaşanmış, daha sonra buhar gücünün sanayide, insanın kas gücünün yerine ikame edilmesiyle mekanizasyona dayalı olan sanayi toplumu ortaya çıkmıştır. Bilginin başlangıçta aletlere ve süreçlere, daha sonra kendisine uygulanmasıyla ve bilginin üretimin önemli bir kaynağı olarak ortaya çıkmasıyla bilgi toplumu oluşmuştur

¹.

Orta Çağda girişimci kavramı büyük üretim projelerini hiçbir risk üstlenmeden hükümet tarafından verilen kaynakları kullanarak yöneten bir kişiyi tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. 17. yüzyılda ise girişimci, bir hizmet sunmak ya da taahhüt edilen bir malı üretmek üzere hükümetle sözleşme yapan kişidir².

Klasik iktisat doktrininin çok sayıda küçük işletmenin aynı malları ürettiği bir piyasadaki dengenin gerçekleştiği nokta olarak belirlediği üretim düzeyinin en düşük ortalama maliyete sahip olduğu tam rekabet teorisinde küçük işletmelere büyük önem verilmektedir. Bu önemde büyük ölçekli firmaların üretimi istedikleri gibi kısıraki fiyatı belirleme olanağına sahip olmalarından dolayı tüketicinin istismarına ve piyasa mekanizmasının işleminde sıkıntılara neden olmaktadır. Zaman içerisinde ekonomik ilişkiler zenginleşmeye başladıkça para ve sermaye piyasaları

¹ Nurullah Genç, **Yönetim ve Organizasyon Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar**, Ankara, Seçkin Yay, 2005, s.39.

² Semra Güney, **Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2008, s.3.

gelişmiş, firmalar finans bulma olanağını kolaylaştırmışlar ve işletmeler daha büyük ölçekli üretimlere geçmişlerdir. Burada önemli olan ise çok büyük kapasitelere ulaşmak yerine “ölçek ekonomileri” maksimize eden kapasiteye ulaşmaktır³.

Dünya’da görülen değişimler sonucu “ölçek ekonomileri” kavramı yerini “sinerji” kavramına bırakmaya başlamıştır. Gelişme makro düzeyde de “ademi merkezîyet”, “katılnmalı yönetim”, “katılnmalı demokrasi”, “yetki devri” ve “sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş” gibi kavramlarda ifadesini bulmuştur⁴.

2.1.1. Tarihsel Süreçte Dünya’da KOBİ’ler

Tarihsel olarak küçük işletmeler, Sanayi Devrimi, kitle üretimi ve fabrika sanayi ortaya çıkıncaya kadar temel üretim birimi olarak görülmüşlerdir. Ancak Sanayi devriminin başlangıcından 1970’li yıllara kadar dünyada, sanayileşme sürecinde büyük işletmelerin varlığı önemli bir yer tutmaktadır. Daha sonraları dünya ekonomisinde ve çevresel koşullarında hızlı değişimler meydana gelmiş ve bu görüşün farklılaşmasına neden olmuştur⁵.

19. yüzyılın ilk yarısında makineleşme olgusu ortaya çıkmıştır. Kitle üretim teknikleri hızlı bir biçimde gelişmiş, firmalar daha büyük ölçeklerle çalışmaya başlamış ve KOBİ’ler geri planda kalmışlardır. Amerika, Batı Avrupa’ya göre bu akıma hızlı bir biçimde uyum sağlamıştır. Bunun nedeni Amerika’da o dönemde yeterli düzeyde işgücü bulunmaması ve aynı zamanda Amerikalı tüketiciler tarafından zanaatkarlığa önem verilmemesidir⁶.

³ İlhan Uludağ ve Vildan Serin, **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler-Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler**, İstanbul, İTO Yay, 1991, s.11.

⁴ Müftüoğlu, **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Sorunlar Öneriler**, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1989, s.16.

⁵ Rıfat İraz, “Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Sisteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi”, (Çevrimiçi) http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/R%C4%B1fat%20%C4%B0RAZ/223-236.pdf, 05.02.2011, s.371.

⁶ Semra Güney, **a.g.e.**, ss.13-14.

Büyük sanayinin çıkış noktası, emek araçlarındaki devrimle ilgilidir ve bu devrim en gelişmiş biçimine bir fabrikadaki organize makine sistemi ile ulaşır. Makinelerin sanayi sektöründe yaygınlaşması, bu makinelerin ilk rekabete girdikleri eski el zanaatları ile işçiler üzerindeki zararlı etkiler oluşturduğu çoğu ekonomi politikacılarının kabul ettiği bir gerçekliği oluşturmaktadır⁷.

Bu dönemde hem pratikte hem de iktisat literatüründe Sanayi Devrimi'yle birlikte başlayan büyük olma tutkusu egemendir. Bu tutku serbest piyasa ekonomisinde, merkezi planlamanın uygulandığı sosyalist ülkelerde, gelişmekte olan ve geçiş ekonomileri içinde görülmektedir. "Ölçek Ekonomileri" kavramıyla teorik bir tabana oturtulan ve "büyüklüğün sağladığı maliyet tasarrufları" şeklinde ifade edilen bu tanıma göre daha düşük maliyetle üretimi mümkün kılan ileri teknolojiler daha büyük ölçeklerde çalışmayı gerektirmektedir. Bu yüzden büyük işletmelerin sağladığı rekabet üstünlüğünün bir sonucu olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerin piyasalarda tutunamayacakları, geleceğin büyük işletmelere ait olduğu genel kabul görmektedir. Rekabet mekanizmasının işlemediği sosyalist ekonomilerde de merkezi planlamada büyük ölçekli işletmeler tercih edilmekte olup, teknolojinin bu avantajının gerçekleştirilmesi sosyalist sistemin bir üstünlüğü olarak özellikle vurgulanmaktadır⁸.

19. yüzyılın ilk yarısından sonra KOBİ'ler gereken önemi kazanmaya başlamışlardır. 1973 yılında yaşanan Petrol Krizi ile dünya ekonomilerinde enerji ve hammaddede büyük darboğazlar yaşanmıştır. Görülen fiyat artışları ile talep daralması oluşmuş ve öncelikle ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde büyük işletmeler ağır sıkıntılar yaşarken, küçük ve orta ölçekli işletmeler esnek yapıları nedeniyle bu krizi kolaylıkla atlattıklarıdır⁹.

⁷ Karl Marx, **Kapital Kapitalist Üretim Eleştirel Bir Tahlili**, Çev:Alattin Bilgi, Cilt I, Ankara, Sol Yayınları, 2009, ss.380,426.

⁸ Müftüoğlu, a.g.e., s.15.

⁹ Halil Sariaslan, **Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi**, Ankara, TOBB Yay., 1994, s.23.

Petrol Krizi'nden sonra sanayide ücretli kaybı en çok büyük işletmelerde görülmüştür. Bu oran büyük işletmelerde %10, küçük işletmelerde ise %5 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre küçük işletmelerin, istihdam sorunları karşısındaki dirençlilik düzeyleri büyük işletmelere nazaran daha iyi durumdadır¹⁰.

1980'li yıllardan itibaren dünyadaki endüstriyel şirketler, hızlı pazar değişiklikleri, ürün ve üretim teknolojisi değişiklikleri ve giderek zorlaşan rekabet koşullarından önemli ölçüde etkilenmeye başlamışlardır. Özellikle pazarların doyuma ulaşması, müşterileri daha seçici kılmış, bu da ürün çeşitliliğinin artmasına sebep olmuştur. Ayrıca artan rekabet ve teknolojik gelişmeler ürünlerin yaşam çevrimlerini de etkilemiştir. Dolayısıyla firmalar stok düzeylerini en aza indirgeyen, kaliteli fakat düşük maliyetli üretim yapan, ürün ve taleplerdeki değişikliklere karşı daha esnek olan üretim ve üretim teknolojilerini kullanmak ve geliştirmek durumunda kalmışlardır¹¹.

2.1.2. Kurumsal Gelişim Süreci

Dünyada KOBİ'lere destek sağlama politikaları genel olarak,

- Devletin yoğun teşvik, danışmanlık ve eğitim desteği,
- KOBİ'lerin kendi aralarında geliştirdikleri işbirliği sistemleri,
- İstikrarlı bir sosyal, siyasi ve ekonomik ortam,

şeklinde sıralanmaktadır¹².

¹⁰ İlhan Uludağ, **Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ'ler ve Risk Sermayesi Şirketleri Modeli**, İstanbul, İTO Yay., Ekim 1996, s.83.

¹¹ Hakkı Çiftçi, **İktisadi Gelişimde Uluslararası Rekabet ve Ulusal Kurumlar Dinamiği**, Ankara, Seçkin Yay., 2004, s.24.

¹² Kenan Ören, "Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması Nevşehir İlinde Bir Uygulama", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:IV, Sayı:2, Nevşehir, 2003, s.109.

lke uygulamalarına bakıldığında, ekonomik istikrar ve kalkınma gibi ekonomik amaçlar yanında, birçok sosyal sorunda devlet yardımları kapsamında görülmektedir. Bu yüzden ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde çok çeşitli uygulamalar gerçekteşirilebilmektedir. lkeler ekonomik ve sosyal sorunları çözebilmek için bu uygulamalardan bir veya birkaçını seçebilirler. Bu uygulamalar;

- Hibe Yardım,
- Kredi Desteği (Kredi, Kredi Garanti Sistemi),
- Vergi İndirimi ve Muafiyeti,
- Sosyal Yüklerin Hafifletilmesi,
- Devletin Sermayeye Katılımı,
- Arsa Tahsisi,
- Enerji İndirimi,
- İmtiyazlar (Kamu alım ve satımları, İhaleler, Tekeller),
- Diğer (Piyasayı etkileyecek nitelikteki kamusal tercih, eylem ya da beyanlar v.b.),¹³

şeklinde sıralanmaktadır.

Devlet yardımları dünyanın küreselleşmesiyle birlikte belli temel niteliklere bağlanmıştır. Bu temel nitelikler GATT çerçevesinde belirginleşmeye başlamış ve tüm bu nitelikleri GATT/WTO yeleri uygulama yükümlülüğüne girmiştir. Bu temel özellikler, devlet desteklerinin şeffaf ve açık olması, amaca uygun bulunmalı, belli bir zaman dilimi ile sınırlandırılmalı, bölgesel kalkınmışlık farklarını giderici olmalı, kültür değerlerini korumaya yönelik olmalı, ihracatta haksız rekabet yaratmamalı, sektörel veya işletme bazında küreselleşmeye yönelik yeniden yapılanmaya katkıda bulunmalı, sektörel tercihler ağır basmalı, rekabet olanağını kaybetmiş firmalar veya sektörlere yönelik olmamalıdır. Aynı zamanda ülke bazında stratejik ve hayati önem

¹³ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Devlet Yardımları**, DPT Yayın No:2730, Ankara, 2007, s.61.

taşıyan sektörler desteklenmelidir. Bu kapsamda, Ar-Ge, Çevre ve KOBİ'lere yönelik destekler tüm dünyada ağırlıklı olarak uygulanmaktadır¹⁴.

Amerika iktisat terminolojisinde, hükümetin yatırımlar için fon temininde hiçbir rolü bulunmamaktadır. Hükümet sadece Ar-Ge çalışmalarında bulunmaktadır. Bu çalışmalarda özel mülkiyet haklarını korumak ve daha sonrasında bireyleri kendi hallerine bırakmakla sınırlıdır¹⁵. Ayrıca, ABD Anayasasında kurumlar vergisi oranı %5 ile sınırlanmaktadır¹⁶.

Dünyadaki diğer önemli güçlerden biri olan Japonya'da ise, devlet yatırımları ve özel sektör yatırımları önemlidir. Bu yatırımlarda, doğrudan verimli olan makine yatırımlarına öncelik verilmiş ve başlangıçta yatırımlar için gerekli olan fonlar toprak ve tarım reformu ile tarımda gösterilen fedakarlıklarla karşılanmıştır. Daha sonraları ise tüketimi kısıcı politikalarında etkisi ile yüksek tasarruf oranı sağlanmış ve bu sayede özel finans kurumları yeterli miktarda fonu yatırımlara yönlendirmişlerdir. Eğitime büyük fon ayrılmış, böylece yetişmiş işgücü artırılırken işgücünün arz elastikiyeti sağlanmıştır. Bu sayede Japon işletmeleri dünya pazarlarında önemli bir yer edinmişlerdir¹⁷.

2.1.3. Dünya Ekonomisi ve KOBİ'ler

Çağımız ekonomik, teknolojik ve sosyal alanda devrim niteliği taşıyan çok önemli gelişmelere sahiptir. Bu değişimler, büyük teknolojik devrimler ve dünya çapında ekonominin yeniden yapılanmasıyla bağlantılıdır. "Endüstri-ötesi" ve "bilgi çağı" ile ilgili olan teoriler, ortaya çıkan en yeni sosyal yapıları göstermektedir. Günümüzdeki değişimin boyutları; piyasaların küreselleşmesi, bilgi teknolojisinin

¹⁴ Uludağ, a.g.e., s.147.

¹⁵ Çiftçi, a.g.e., s.149.

¹⁶ Neslihan Koşar, "Anayasal İktisat Perspektifinden ABD'de Vergi ve Harcama Sınırlamaları:Başlıca Uygulamalar", T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, **Mali Kurallar, Maliye Politikası Yönetiminde Yeni Bir Eğilim: Vergi, Borçlanma vs. Üzerine Kurallar ve Sınırlamalar**, Ed. Coşkun Can Aktan, Ahmet Kesik, Fatih Kaya, Ankara, Yayın no:2010/408, 2010, s.136.

¹⁷ Çiftçi, a.e., ss.149-150.

ve bilgisayar sistemlerinin yaygınlaşması, hiyerarşinin ortadan kalkması ve örgüt yapılarının tümüyle değişmesi olarak açıklanabilir¹⁸.

Ülke bazında inceleme yapıldığında, başlıca önde gelen ülkelerden bir tanesi Amerika'dır. Amerika'nın güçlü Ar-Ge yapısı, çok geniş iç pazarı, çok geniş ve aktif ihracat pazarlaması, yatırım sermayesi üretme kapasitesi yüksekliği, esnek ve iyi yetiştirilmiş işgücü, performansa dayalı yönetici seçimi gibi kriterleri yüksek teknolojilerdeki bilimsel ve ticari başarılarının arkasındaki nedenleri oluşturmaktadır. Aynı zamanda 21. yüzyılda son 60 yılda ABD'de bölgesel gelirlerin birbirine yaklaşması gibi, başlıca sanayi ülkelerinin kişi başına gelirleri de birbirine yaklaşmaktadır. Japonya, ABD ve Avrupa'ya yetişikçe, büyüme haddinin hızı düşebilmekte ve onun grubun önünde yer almasını engellemektedir¹⁹.

Günümüzde, KOBİ'ler büyük işletmelere göre sayısal olarak üstün durumdadırlar. Dünya genelinde ülke ekonomilerinin %95-99'ni KOBİ'ler oluşturmaktadır. Bu oran GSMH'da %30-70 arasında, istihdam da %40-80, yatırımlarda %30-60, ihracatta ise %10-40 civarında bulunmaktadır. Bu özellikler KOBİ'lerin ülke ekonomileri için vazgeçilmez olduklarını göstermektedir²⁰.

Japonya'da KOBİ'ler imalat kesiminin %99'unu oluşturmaktadırlar. En üstte büyük işletmeler (keiretsu) yer almaktadır. Küçük işletmeler bir üstteki için üretim yapmaktadırlar. Cemaatçi anlayışına sahip olan Japonya'daki işletmeler, iş grupları, becerilerde toplumsal sorumluluk, ekip çalışması, şirkete sadakat, sanayi stratejileri, büyümeyi teşvik eden aktif sanayi politikaları ile birlikte varlıklarını sürdürmektedir²¹.

Diğer bir hususta, Japon ekonomisinin 1990'ların ortalarından itibaren girmiş olduğu genişleme döneminde gerçekleştirdiği yatırımların beş yıl içinde fabrika ve

¹⁸ Nusret Ekin, **Küreselleşme ve Gümrük Birliği (Rekabet Gücüne Sosyal Boyutlu Bir Yaklaşım)**, İstanbul, İTO Yay., 1996, s.9.

¹⁹ Çiftçi, **a.g.e.**, s.146.

²⁰ Süleyman Özdemir, Halis Yunus Ersöz ve İbrahim Sarıoğlu, **İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi**, İstanbul, İTO Yay, 2006, s.144.

²¹ Çiftçi, **a.e.**, s.151.

sermaye ekipmanına 3 trilyon doları bulmasıdır. İlave olarak 600 milyar dolar araştırma-geliştirme alanına aktarılmıştır. Aynı zamanda yaklaşık dörtte biri Avrupa'ya olmak üzere, dış ülkelere 597 milyar dolarlık yatırımda bulunmuştur. Japonya böylelikle hem iç bünyesini güçlendirmiş hem de uluslararası bağlantılarını geliştirmiştir²².

2.2. Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler

Avrupa Birliği Komisyonu'nda KOBİ'lerden sorumlu Genel Müdürlük, KOBİ'lerle ilgili bir raporda hedeflenenlerin, mevcut işletmelerin geliştirilmesinin yanı sıra yeni işletmelerinde kurulmasını desteklemek ve kolaylaştırmak olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla AB'de her yıl kurulan iki milyon işletmenin oluşturduğu istihdamın ekonomide yarattığı etkinin önemli olduğu da açıkça görülmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu sadece yeni işletmelerin kurulmasını desteklemekle kalmayıp, bu işletmelerin kurulmasından sonra da büyümeye ve yaşatmaya çalışmaktadır²³.

2.2.1. Tarihsel Süreçte Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler

1985 yılında Avrupa Komisyonu'nun talebi ile Komisyon'a iletilen bir rapor ile KOBİ'lerin gelişmesi amaçlanmakta ve bu işyerlerinin gelişme ve rekabet kabiliyetini önleyen yasal ve idari yüklerin azaltılması üzerinde durulmaktadır. Rapor'un amacı, KOBİ'lerin iş yaratma olanaklarını artıracak ne gibi basitleştirmelerin yapılabileceğini belirlemek ve KOBİ'lerin iş yaratmadaki gelişmelerle ilgili önceliklerini ortaya koymaktır. Bu amaçla hazırlanmış bulunan ve "Belmond Raporu" olarak isimlendirilen bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada "vergilendirme, çevre, tüketicinin korunması, rekabet ve sosyal yasalar" ele alınmıştır²⁴.

²² Çiftçi, a.e., s.149.

²³ Ören, a.g.e., s.107.

²⁴ Ekin, a.g.e., s.108.

2.2.2. Kurumsal Gelişim Süreci

Avrupa’da devletin iktisadi hayatta büyümeyi gerçekleştirmede önemli bir rolü bulunmaktadır. Devletin piyasaya katılmak için gerekli yeteneklere sahip olduğunu teminat altına almada önemli bir role sahip olduğu düşünülmektedir. Sosyal refah politikaları piyasa ekonomisinin gerekli bir çabası olarak görülmektedir. Dizginsiz kapitalizmin, kabul edilemez gelir eşitsizliği ortaya çıkardığına inanılmaktadır²⁵.

Avrupa Birliği Antlaşması’nın “Topluluk kendi üzerine düşen bir görev olarak, bütün topluluk düzeyinde ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve dengeli gelişmesini, çevreye saygılı sürdürülebilir ve anti-enflasyonist büyümeyi, ekonomik performansın yüksek derecede yakınlaşmasını, yüksek bir istihdam ve sosyal korunma düzeyini, hayat standardını ve kalitesinin yükseltilmesini üye devletler arasında ekonomik ve sosyal kaynaşmayı ve dayanışmayı artırıcı tedbirler alacaktır²⁶.” maddesi alınacak olan kararlarda ve yapılacak olan yeni düzenlemelerde üye ülke halkının yaşam koşullarının da değerlendirileceği karara bağlanmıştır.

Avrupa Birliği’nde çeşitli sanayi politikaları uygulanmaktadır. Bu politikalar KOBİ stratejileri içinde önemli bir unsuru oluşturmaktadır. AB ülkelerinde uygulanmış, uygulanmakta olan ve uygulanması planlanan sanayi stratejileri tablo halinde gösterilmektedir.

²⁵ Çiftçi, a.g.e., s.154.

²⁶ European Union, “Maastricht Antlaşması”, (Çevrimiçi) http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/dat/EU_Treaty.html, 01.05.2011.

Tablo 9. Avrupa Birliği Ülkelerinde Sanayi Stratejisinin Dünü, Bugünü ve Yarını

Stratejiler	Eski Stratejiler	Günümüzdeki Stratejiler	Hedeflenen Strateji
Ürün Stratejisi	Büyük, seri, standart mal, ürün fiyat oranı, kalite kontrolü	Küçük, seri, özel nitelikli mal, çözüm satış sonrası hizmet, performans kontrolü	Bireysel düzeyde ihtiyaçlara cevap veren özel ürünler, yüksek kaliteli ürüne yüksek fiyat, tasarım-üretim ve pazarlamaya eşdeğerde önem verme
Üretim Stratejisi	Karmaşık yapılar hiyerarşisi	Organizasyon, otonomi, bireysel sorumluluk	Üretim ve hizmetleri aksatıcı etkenleri yok etmek, görevleri bireyselleştirerek hızlı çözüm elde etme
Doğrudan Yatırım ve Pazara Giriş Stratejisi	Bölgesel ve ulusal pazarlar, taşeron iş tarzı, emek yoğun ağırlıklı yan sanayi ile simbiyotik ilişki	Dünya pazarları, kapsamlı ortaklıklar çerçevesinde taşeron işlerin verilmesi, anahtar pazarlara doğrudan yatırım	Mal ve hizmetlerin pazarda gerçek ihtiyaçlara cevap vermesi risklerin ve karların paylaşımına ortak olabilmek, yeni pazarlarda doğrudan rekabete açılmak

Kaynak: Ören, a.g.e., s.109

Tabloda görüldüğü üzere, Avrupa Birliği'nde ülkeler ortak sanayi stratejileri uygulamaktadır. Uygulanan bu ortak sanayi stratejileri KOBİ'lerin geçmişini, günümüzü ve geleceği de kapsamaktadır.

Avrupa'da KOBİ'lerin orta ve uzun vadeli finansman sorunlarının önemi İngiltere'de Hrold Mc Milan başkanlığında 1931 yılında yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Geleneksel bankacılık sisteminden daha çok büyük işletmelerin yararlandığı, bu firmaların riskinin daha az olması nedeniyle bankacılık sisteminin tercihinin bu yönde olduğu vurgulanmıştır. Bunun üzerine küçük işletmelere finans kaynağı sağlamak üzere 1946'da kamusal bir kurum olarak "Amerika Araştırma ve Geliştirme Kurumu" (ARDC) American Research and Development Center kurulmuştur. Daha sonraları 1953'te KOBİ'lere uzun dönemli finansman kaynakları yaratmak amacıyla ticari bankalar ve diğer finansal kurumları da sisteme alan ve onlarla işbirliği sağlayan Tasarruf Destekleme Ajansı veya Küçük İşletmeler İdaresi (SBA) Small Business Administration) kurulmuştur²⁷.

Avrupa Birliği tarafından KOBİ'lerin girişimcilik ve rekabet edebilme yeteneğini geliştirmek amacıyla Haziran 1997'de Amsterdam Avrupa Konseyi'nde İş Ortamını Basitleştirme Çalışma Grubu-Business Environment Simplification Taskforce (BEST) adlı bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapor, KOBİ'ler için bir eylem planı başlatmıştır. Türkiye'nin de üye olarak yer aldığı bu eylem planı, ülkeler arasında en iyi uygulamaları paylaşma temeline dayanmakta olup eğitim ve çalışma şartları, sermayeye erişim, destek hizmetlerinin görünürlüğü, kamu yönetimi ve istihdam ile çalışma koşulları alanlarını içermektedir²⁸.

KOBİ'lerin teşviki için AB'de kullanılan araçlardan birisi devlet yardımlarıdır. Devlet yardımları Roma Anlaşmasının 92. 93. ve 94. maddelerinde düzenlenmiştir. AB, 92. madde ile devletin nereler yardım yapacağını sınırlamış ve kısıtlamıştır. Bu madde çerçevesinde kural olarak devlet yardımları haksız rekabete

²⁷ Uludağ, a.g.e., ss.1-2.

²⁸ OECD, "Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Mevcut Durum ve Politikalar", 2004, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/dataoecd/37/37/33705673.pdf>, 29.04.2011, s.45.

yol açmaması için sınırlanmış gibi görünse de, KOBİ'lere Komisyon tarafından özel önem verildiği için desteğe izin verilmiştir. Bu desteğin kapsamı;

- KOBİ'lerin kurulması için hibe, düşük faizli kredi ya da kredi garantisi,
- Sermaye piyasalarından ya da bankalardan kolayca kredi bulamayan (riskin büyük olması nedeniyle), hükümet desteği olmaksızın yürütülemeyecek, KOBİ'lerce girilen yenilik projelerine (yeni ürünlerin veya üretim sürecinin geliştirilmesi ya da var olan ürünlerin veya süreçlerin radikal biçimde yenilenmesine) yardım ya da düşük faizli kredi sağlanması,
- Enerji veya hammadde tasarrufu sağlayacak ya da diğer enerji kaynaklarının, petrolün yerine ikame edilmesini sağlayacak yatırım projelerine düşük faizli kredi ve yardımlar,
- KOBİ'lerin yönetim veya satış politikalarının, dış danışmanlık veya bilgisayarlaşma yoluyla geliştirilmesinin maliyetini azaltmaya yönelik yardımlar,

şeklinde sıralanmaktadır. 93. madde ile devlet, Konseye yetki vermiş KOBİ'lere verilen desteği denetlemiştir. Bu maddeye göre üye devletlerden biri KOBİ'lerine devlet yardımı vermek istediğinde ise Konsey'e başvurmak zorundadır²⁹.

Avrupa Birliği'nde KOBİ'leri ve gelişmelerini, izlenen politikaları, alınan yolları ve gelecek hedeflerini belirleyen ve AB ülkelerinin arasında geçerli olan Lizbon Stratejisi'dir. Bu strateji 2000 yılında AB Konseyi tarafından 2010 yılına kadar olan bir takım hedefler belirlenmiştir. 10 yıllık süreç içerisinde Lizbon Stratejisi'nde araştırma-geliştirme (Ar-Ge) gayrisafi yurt içi hasılanın (GSYİH) yüzde 3'ü oranında kaynak ayırmak, girişimciliği kolaylaştırmak için bürokratik

²⁹ Uludağ, a.g.e., ss.146-147.

işlemlerin yükünü hafifletmek, istihdam oranını erkeklerde %70, kadınlarda %60'a çıkarmak gibi hedefler belirlenmiştir³⁰.

Avrupa Birliği'nde devlet kaynakları ile belirli teşebbüslerin veya belirli malların üretimini kayırarak rekabeti bozan her türlü yardım yasaklanmıştır. Ancak bu kurala bir istisna getirilerek, ekonomiye olan katkılarının büyük olması ve üyeler arası ticareti desteklemek, geliştirmek, rekabeti bozmamak düşüncesiyle Avrupa Birliği'nde yalnızca küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik yardım ve teşviklere izin verilmektedir³¹.

Avrupa Birliği tarafından KOBİ'lere finansal destek sağlamak amacıyla 2004 yılında Küçük Ölçekli İşletme Kredi Programı (SELP) oluşturulmuştur. SELP'in amacı, KOBİ'ler için tasarlanan kredileri özel sektör bankaları aracılığıyla devlet garantisi ile finanse etmektir. Birinci proje (SELP1), KOBİ'lerin kredi arzına erişimini geliştirmiş, istihdam yaratmaya katkıda bulunmuştur. 2008 yılındaki ikinci proje (SELP2) ise daha az gelişmiş olan alanları hedeflemiştir. SELP, yatırımlar, eğitim, teknoloji, pazarlama ve kredi tahsis süreçlerine ve yeni istihdam kaynaklarının yaratılmasına, kamunun mali destek programları yanında bir tamamlayıcı unsur olarak yerini almaktadır³².

2.2.3. Avrupa Birliği'nin Ekonomisi ve KOBİ'ler

Avrupa, günümüzde dünyanın şu zamana kadarki en büyük iktisadi pazarı konumunda bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nde yer alan ülkelere ve 2005 yılına göre KOBİ'lerin rakamları tabloda gösterilmektedir.

³⁰ İdil Özlem Koç, **Türk KOBİ'leri Bugünü ve Geleceği**, İstanbul, Arıkan Basım Yayım, 2008, s.23.

³¹ Uludağ, **a.g.e.**, s.1.

³² Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, "Türkiye KOBİ Görünümü 2010", (Çevrimiçi)
http://www.abigem.org/appmanager/tr/portal?_nfpb=true&_pageLabel=pageKobiGuncelKonular&noDeName=KobiGuncelKonular_02, 09.05.2011, s.41.

Tablo 10. AB Ekonomisinde KOBİ'lerin Önemli Göstergeleri

	İşletme Sayısı (Bin)	İstihdam Edilen Kişi Sayısı (Bin)	Katma Değer (Euro Milyar)	İşletme Sayısı* (%)	Çalışan Sayısı** (%)	Katma Değer*** (%)
EU-27	19.602	85.000	3.090	99.8	67.1	57.6
BE	395	1.602	83	99.8	66.6	57.8
BG	240	1.318	5	99.7	72.6	53.2
CZ	878	2.461	30	99.8	68.9	56.7
DK	202	1.129	67	99.7	66.0	64.8
DE	1.654	12.357	553	99.5	60.6	53.2
EE	38	305	4	99.6	78.1	75.1
IE	85	654	53	99.5	67.5	58.2
EL	820	2.031	44	99.9	81.9	69.6
ES	2.542	10.538	339	99.9	78.7	68.5
FR	2.274	8.834	412	99.8	61.4	54.2
IT	3.819	12.182	420	99.9	81.3	70.9
CY	43	174	5	99.9	84.3	80.0
LV	62	469	5	99.7	75.6	71.1
LT	93	619	5	99.7	72.9	58.5
LU	21	120	7	99.6	70.8	58.5
HU	556	1.783	20	99.8	70.9	50.2
MT	-	-	-	-	-	-
NL	492	3.146	146	99.7	67.6	61.5
AT	272	1.589	76	99.7	67.4	60.0
PL	1.405	5.289	59	99.8	69.8	48.4
PT	848	2.676	47	99.9	82.0	67.8
RO	410	2.463	13	99.5	60.8	48.4
SI	88	371	8	99.7	66.4	60.6
SK	42	501	7	98.8	54.0	44.5
FI	187	717	40	99.7	58.5	53.9
SE	523	1.667	83	99.8	63.2	55.6
UK	1.535	9.636	501	99.6	54.0	51.0
NO	241	895	102	99.8	69.6	68.6

Kaynak: Manfred Schmiemann, "Enterprises By Size Class-Overview of SMEs in the EU", 2008, (Çevrimiçi) http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-031/EN/KS-SF-08-031-EN.PDF, 20.04.2011.

*, **, *** KOBİ'lerin toplumdaki payının toplamı-yüzde olarak

Tabloda görüldüğü üzere, Avrupa Birliği'ndeki KOBİ'ler her ülke ekonomisi için önemli bir konumda bulunmaktadır. Bütün Avrupa Birliği ülkelerinde küçük ve orta ölçekli işletmelerin sayısı %99'un üzerindedir. Ayrıca bu işletmelerin ülke ekonomisindeki istihdamı barındırma rakamları da %50'nin üzerindedir. Yarattıkları katma değer bakımından ülke ekonomileri için önemli bir konumda oldukları, yalnızca birkaç ülke hariç görülen yüksek katma değer oranlarından anlaşılmaktadır.

Avrupa Birliği kaynaklarına göre büyük işletmeler, toplam istihdamdaki payları kadar katma değer üretirken, KOBİ'ler istihdamdaki paylarından daha fazla katma değer sağlamaktadırlar. AB'deki KOBİ'lerin çoğunluğu müteşebbis kontrolü altında olup (büyük işletmelerden bağımsız olarak), bunların finansman ihtiyaçları, büyük işletmelere iş üreten KOBİ'lerden çok değişik olmaktadır. Bu tür işletme sahipleri, büyük riskler altına girmekte, modernizasyon, yeni pazarlara açılma, teknolojik yenilikleri izleme vb. konularında uluslararası rekabet koşullarına uymaya çalışmaktadır. Bu nedenle AB, bu girişimcilere destek vermektedir. KOBİ'lerin yaşadıkları mali zorlukların üstesinden gelmeleri ve büyük işletmeler karşısında yok olmamaları, rekabet edebilmeleri için AB, KOBİ'lere finansal destek verecek mekanizmalar oluşturmuştur. Bunlar;

- Mali yardımlar
- Yardımlar
- Krediler

şeklinde sıralanmaktadır. KOBİ'lere kredi sağlayan kuruluşlar ise;

- Avrupa Yatırım Bankası (European Investment Bank-EIB)
- Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (European Coal and Steel Community-ECSC)
- Yeni Topluluk Aracı (The New Community Instrument NCI)
- Avrupa Topluluğu Yatırım Ortakları Programı (European Community Investment Partners-ECIP)

şeklinde sıralanmaktadır. KOBİ'lere yardım yapan kuruluşlar;

- Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (European Regional Development Fund-ERDF),
- Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund-ESF),
- Avrupa Toplumsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund-F,FEOGA),
- Avrupa Risk Sermayesi Birliği (Capital Association-EVCA)³³,

Avrupa Komisyonu, çeşitli zaman aralıklarında Avrupa işletmeleri arasında birçok araştırma yapmaktadır. Bu süreçte yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, daha kaliteli idari düzenlemeler yapılması küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından 50 milyar Euro'ya varan tasarruflara neden olmaktadır³⁴.

Avrupa Birliği-Türkiye Mali İşbirliği kapsamında yürütülen bölgesel kalkınma programlarında, hibe programları uygulamasıyla projeler desteklenmektedir. Bu çerçevede, destek programların öncelik alanlarında belirlenen şartlara uygun projelerden, yarışma yoluyla seçilenler hibelerden yararlanmaktadır. Hibe programlarının hazırlık ve uygulamaları Devlet Planlama Teşkilatı koordinasyonuyla gerçekleştirilmektedir. İhale aşamaları ise Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından yürütülmektedir. Bu programlara, ilgili program kapsamındaki illerin sınırları içinde yürütülmesi koşuluyla, yerel yönetimler ile kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar başvuruda bulunabilmektedir. KOBİ'ler ise, ancak doğrudan gelir artırıcı nitelikte olmayan faaliyetleri için hibe alabilmektedir. Bu niteliğe sahip kurum ve kuruluşlar;

- Yerel Yönetimler (belediye, il özel idaresi, köy tüzel kişiliği, muhtarlıklar),
- KOBİ'ler,

³³ Uludağ, a.g.e., ss.138-146.

³⁴ TİSK, "Avrupa Birliği'nde Girişimciliğin Geliştirilmesi Türkiye'ye Yol Gösteren İlke, Politika ve Uygulamalar", (Çevrimiçi) <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1215>, 20.04.2011.

- Sivil toplum kuruluşları ve ilgili tüm yerel inisiyatifler,
- Sanayi, ticaret, ziraat, meslek oda ve kuruluşları, vakıflar, dernekler, sendikalar, kooperatifler,
- Üniversiteler, araştırma enstitüleri ve eğitim kurumları³⁵,

şeklinde sıralanmaktadır.

Avrupa ve Amerika’da KOBİ’lere finansman olanağı sağlamak adına gelişmiş sermaye piyasaları bulunmaktadır. Burada, KOBİ niteliğindeki işletmeler tezgahüstü adı verilen piyasalardan oldukça başarılı şekilde finansman olanağı sağlamaktadırlar. Amerika’da bulunan NASDAQ ve Avrupa’da bulunan EASDAQ ve benzeri birçok borsa bulunmaktadır³⁶.

2.3.ÜLKELER ARASINDA GÖRÜLEN FARKLILIKLAR

Üniter devlet yapısına sahip olan ülkelerle federatif yapıya sahip olan ülkelerde uygulamalar farklı yürütülmektedir. Örneğin üniter devlet yapısına sahip olan ülkelerde, teşvik politikalarının belirlenmesi süreci, sistemin işleyişi, kaynak ihtiyacının tespiti, uygulama kriterlerinin belirlenmesi ve uluslararası ilişkiler konularında merkezi idare birimleri sorumlu durumda iken, uygulamalar merkezi idare birimleri ve yerel organlarca yürütülmektedir. Federatif yapıya sahip olan ülkelerde federasyonlar ve yerel organlar devlet yardımı alanında daha bağımsız hareket etmekte ise de, ülke sanayi politikasının belirlenmesinde ve dış ilişkiler konularında merkezi idareye bağımlıdırlar³⁷.

Yardım uygulamalarında gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler farklı politikalar göstermektedir. Daha geniş olanaklara sahip olan gelişmiş ülkeler Ar-Ge

³⁵ KOBİFİNANS Dergisi, “Hibe Programı Nedir?”, (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021610/9981, 07.01.2011.

³⁶ Güler Aras ve Alövsat Müslümov, “Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde KOBİ’lerin Yeri: Finansman, Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri”, (Çevrimiçi) http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf%5CBildiri_33.PDF, 02.02.2011, s.13.

³⁷ DPT, 2007, a.g.e., s.60.

ve çevre yatırımları ile sosyal amaçlı projelerde daha çok hibe yardımları öne çıkarırken, ekonomik getiri hedefleyen projelerde, piyasa faizinin biraz altında yatırım ve işletme kredisi yanında üretimde verimlilik sağlayan girdi maliyetlerini düşürücü tedbirleri tercih etmektedirler. Gelişmekte olan ülkeler ise kaynak yetersizliği dolayısıyla ağırlıklı olarak vergisel destekleri tercih etmektedir.

Amerikan şirketleri, 1970'lerde dünyanın en büyük 100 sanayi şirketinden 64'ünü barındırmaktadır. Bu şirketlerden 26'sı Avrupa'da bulunurken 8'i Japonya'da bulunmaktadır. 1988'de ise 100 büyük şirketin 42'si ABD'de, 33'ü Avrupa'da ve 15'i Japonya'da bulunmaktadır. 1991'de yine 100 büyük işletmenin 30'u Amerikan, 43'ü Avrupalı ve 20'si Japon şirketlerden oluşmaktadır. Aynı zamanda 1991 yılında Amerikan işletmelerinin yatırımları GSMH'nın %9'u iken, bu oran Japonya'da %20, Avrupa'da %14 seviyelerindedir³⁸.

1990'lı yılların sonlarında KOBİ'ler ülkemizde imalat sanayinde %99 paya sahip olmasına rağmen toplam kredi hacmi bakımından %4-5'ler arasında paya sahiptirler. Ancak Avrupa Birliği üye ülkelerinde devletin verdiği tüm yardımların %10'luk kısmını KOBİ'ler almaktadır. KOBİ'lerin payı ülke bazında incelendiğinde Belçika'da %15, Danimarka'da %1, Almanya'da %7, Yunanistan'da %10, Lüksemburg'da %21, Hollanda'da %31, İngiltere'de %12'yi bulmaktadır³⁹. Bu rakamların 1990'lı yılların sonlarını yansıttığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, günümüzde değişikliklerin olması muhtemeldir. Ancak KOBİ'ler birçok ülke tarafından hala yüksek oranda desteklenmektedir.

1993-2008 yılları ile 1998-2001 yılları arasında istihdam alanında yaşanan gelişmeler incelendiğinde, ABD ile AB arasında bir takım farklar gözlemlenmektedir. Bunlardan birincisi ABD'de her iki dönemde de AB'ye oranla daha fazla büyüme gözlenmiştir. İkincisi ise, Avrupa Birliği'nde KOBİ'lerde istihdam konusunda yaşanan gelişmelerin ABD'ye oranla daha yüksek olmasıdır.

³⁸ Çiftçi, a.g.e., s147.

³⁹ Uludağ, a.g.e., s.81.

Ayrıca, ABD ve AB’de istihdamdaki büyüme oranlarında farklılık olmasına karşın KOBİ’lerin istihdama olumlu olarak katkı sağladıkları gözlemlenmektedir⁴⁰.

ABD’de var olan işletmelerin bilançoları Avrupa’daki işletmelere göre daha güçlü kabul edilmektedir. Avrupa’da yaklaşık %30 olan özkaynak oranına karşılık ABD’de ortalama özkaynak oranı %50’dir. Ayrıca, 2001 yılında kuruluş veya gelişme sermayesi için finansman olanağı bulan yaklaşık 7 bin Avrupa firmasının çoğunluğunu yüksek teknolojili ve hızla büyüyen işletmeler oluşturmaktadır⁴¹.

Ülkemizde KOBİ’ler ekonomideki yerlerinin önemini 1990’lı yıllardan bu yana kazanmaya başlamışlardır. KOBİ’lerin istihdama yaptıkları en önemli katkılardan birisi ve iç pazarda düşük gelirli kesimin gelişimi 1990’lı yıllarda bu işletmelere dönük iktisat politikalarının belirlenmesine neden olmuştur. Sanayileşmiş ülkelerdeki küçük ve orta ölçekli işletmeler ülkemizdekilere göre yapısal bazı farklılıklar göstermektedir. Özellikle sanayileşmiş ülkelerde “sıfır stoklu üretim, üretim sırasında kalite kontrolü, talep yönlendirici üretim, tam zamanında girdi ve üretim teslim sistemi, ileri teknoloji ve kaliteli üretim” bu ülkelerdeki KOBİ’lerin gelişimini kolaylaştırmıştır. Ülkemizdeki KOBİ’ler ise bu özelliklerden yoksundur⁴².

2.3.1.Hindistan Ekonomisi ve KOBİ’ler

Hindistan Asya’nın güneyinde bulunur ve gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça kalabalık bir nüfusa sahiptir.

Hindistan geçmişinde az gelişmiş bir ülke olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan o yıllarda devlet ihracatı geliştirmek için uğraşlar vermektedir. Hindistan’da ihracatı geliştirmek ve ülkenin ticari politikasını tespit etmek, yönlendirmek konusunda devlet tarafından bakanlıklar kurulmuştur. Bakanlık,

⁴⁰ Özkan Öztürk, **İstihdam Konusunda KOBİ’lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü**, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007, s.27.

⁴¹ TİSK, **a.g.e.**, 20.04.2011.

⁴² Koç, **a.g.e.**, s.19.

ülkenin ticaret politikasını tespit etmek, mal ihracını teşvik etmek, ihracatçılara yardımcı olmak ve bilgi vermek, dış ülkelerde mal satışını önleyen engellerin kaldırılmasını sağlamak gibi işlemlerle yükümlüdür⁴³.

Hindistan, bağımsızlığını kazandığı 1947 yılından sonra önemli bir ilerleme kaydederek ekonomisini iyileştirmeye başlamıştır. Zengin doğal kaynakları ve büyük insan gücü potansiyeline sahip olan bu ülke sanayi ve hizmet sektörlerindeki büyümenin yanı sıra tarım sektöründe de gelişim göstermektedir. Sanayi sektöründe çok çeşitli üretim yapılmaktadır. Bu üretim hem iç piyasaya yönelik hem de ihracata yöneliktir. Özellikle bağımsızlığını kazandıktan sonra önemli sanayi kollarında kamunun rolü baskın olarak ekonominin hem kamu hem de özel sektörlerindeki büyümeyi gerçekleştirmek için planlı kalkınma modeli izlenmiştir. Daha sonrasında ise karma ekonomi modeli uygulanmıştır⁴⁴.

Endüstriyel çıktı ve teknolojik ilerlemeler ve çok fazla teknik eğitilmiş elemana sahip olunması nedeniyle Hindistan önde gelen ülkelerden birisidir. 1992 yılında Hindistan satın alma gücü bakımından ABD, Japonya, Çin, Almanya ve Fransa'dan sonra en büyük GSMH'na sahip olan bir ülke haline gelmiştir. Ancak nüfus yoğunluğu bakımından bu ülke kişi başına düşen gelir sıralamasında alt düzeylerde yer almaktadır⁴⁵.

Hindistan ekonomisinde kamu sektörü anahtar rol oynamaktadır. Özellikle ağır sanayi devlet kontrolündedir. Özel sektör ise organize sanayinin bir kısmı ile küçük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Ülke gayri safi yurtiçi hasılasının %75'i özel sektör tarafından üretilmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük ölçekli işletmeler ile yerel ve bölgesel pazarlarda yoğun rekabet içerisinde. Küçük ölçekli işletmeler tarafından gerçekleştirilen büyüme oranı, genel olarak tüm endüstriyel sektörlerce gerçekleştirilen büyüme oranlarından daha fazladır. Ayrıca küçük ve orta

⁴³ İstanbul Ticaret Odası, **Çeşitli Ülkelerde İhracatı Teşvik Tedbirleri**, Haz. Vehbi Belgil, İTO Yay., İstanbul, 1968, s.25.

⁴⁴ İstanbul Ticaret Odası, **Hindistan Ülke Etüdü**, Haz. Zehra Mumcu ve Fatma Ünsal, İstanbul, İTO Yay No:1998-13, 1998, ss.3-10.

⁴⁵ İstanbul Ticaret Odası, 1998, **a.e.**, ss.15-22.

ölçekli işletmeler mevduat genişlemesine dayalı borçlanmaların %40'ından piyasa faiz oranının altında yararlanmaktadır⁴⁶.

2005 yılı itibariyle Hindistan'da KOBİ'lerin tüm işletmeler içindeki payı %98.6 düzeyindedir. KOBİ'lerin toplam istihdam içindeki payı %63.2 olup, toplam yatırımdaki payları %27.8'dir. Üretilen katma değerdeki payları %50.0 iken, toplam ihracat içindeki payları %40.0'dır. Son olarak ise toplam krediler içindeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin payı %15.3 olarak belirlenmiştir⁴⁷.

2.3.2.Sovyet Rusya Ekonomisi ve KOBİ'ler

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB), Rus Çarlığı'nın 1917 Şubat Devrimi ile yıkılmasının ardından Bolşevikler tarafından kurulmuş olup, 1991'e kadar varlığını sürdürmüştür. 1977 Anayasasına göre SSCB, ulusların kendi yazgılarını özgürce belirlemeleri ve hak eşitliğine sahip Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri'nin özgürce birleşmesine dayalı sosyalist federalizmin ilkesi temeli üzerine kurulmuştur ve 15 egemen federe cumhuriyeti kapsamaktadır⁴⁸.

SSCB ekonomisi merkezi sosyalist plana dayalıdır. Ekonomik temeli üretim araçlarının sosyalist mülkiyeti oluşturur. Dünyanın ABD'den sonra ikinci büyük ekonomik gücünü oluşturan SSCB ekonomisinde işsizlik ve enflasyon da bulunmamaktadır. Aynı zamanda ağır sanayi temeline dayalı bir ekonomisi bulunmaktadır⁴⁹.

Sovyet Rusya ekonomisi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan duraklama sonrasında sürekli bir gelişim yaşamıştır. Komünist bir rejim dolayısıyla ticaret ve

⁴⁶ İstanbul Ticaret Odası, 1998, **a.g.e.**, ss.24-28, 45, 93.

⁴⁷ H. Yunus Taş, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de KOBİ'lerin İstihdam Artırıcı Etkileri**, İstanbul, İTO Yayın No:2010-39, 2010, s.89.

⁴⁸ "Sovyetler Birliği'nin Tarihi", (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Sovyet_Sosyalist_Cumhuriyetler_Birli%C4%9Fi, 05.05.2011.

⁴⁹ "Sovyetler Birliği'nin Ekonomisi", (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Sovyet_Sosyalist_Cumhuriyetler_Birli%C4%9Fi_ekonomisi, 05.05.2011.

sanayi tamamen devlet kontrolündedir. Tarımda ise hem devlet hem de kooperatifler ekonomik hayatta varlık göstermektedirler⁵⁰.

1917 yılında kurulan Sovyetler Birliği ekonomisinin yönetim sistemini 1928 yılında oluşturmuştur. Bu sistem Stalin tarafından oluşturulmuş olup, Lenin tarafından ekonominin finansal, imalat ve ulaştırma sektörleri kamu mülkiyetine aktarılmıştır. Dolayısıyla ekonomi kamu mülkiyeti kontrolü altına girmiştir. Stalin piyasa ekonomisi yerine plan ekonomisini oluşturmuştur. Bu bağlamda temelde sermaye malları üretimini amaçlayan beş yıllık planlar uygulanmaya konmuş ve tüketim malları üretimi ikinci planda tutulmuştur. Bu sistem bireylerin ekonomik durumlarının kötüleşmesine neden olmuştur, ancak sermaye malları üretimine öncelik verildiği için Sovyet ekonomisinin büyümesine katkı sağlamıştır⁵¹.

Sovyet tarzı merkezi planlama bir ekonomik planlama modeli olup, dört unsuru içermektedir.

- Yönetimde hiyerarşi,
- Yinelenebilir planlama süreci,
- Yasal olarak bağlayıcı emirler,
- Sıkı ve katı planlar⁵²,

1990'lı yıllara doğru bütün Sovyetler Birliği'nde planlı ekonomik sistem kötüye doğru gitmekte olup, gelirlerin düşmesi ve eski politik düzenin baskı altında oluşu piyasa ekonomisine doğru bir geçiş süreci başlatmıştır. Bu sürecin üç temel unsuru bulunmaktadır.

- Merkezi plan zorlanmalarının gevşetilmesi,
- Fiyat düzenlemelerinin kaldırılması,

⁵⁰ İstanbul Ticaret Odası, **Memleket Etüdleri Serisi: Sovyet Rusya**, İTO Yay., Türkiye Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Matbaası, Ankara, 1965, ss.13-14.

⁵¹ M. İlker Parasız, **İktisadın ABC'si**, Bursa, Ezgi Kitabevi Yay., 2000 , s.278.

⁵² Parasız, **a.e.**, s.280.

- Firmalara sınırlı özel mülkiyetin verilmesi,

1990'lara doğru Doğu'da komünizmin çökmesi ve soğuk savaşın sona ermesi küreselleşme sürecini daha da hızlandırmıştır. Balkanlar'da hızlı bir şekilde yaşanan siyasi ve ekonomik dönüşüm, Rusya'nın pazar ekonomisine geçiş sürecinde ve demokratikleşmede yeterli adımlar atamaması Doğu Avrupa'da yaşanan belirsizliği artırmış ve küreselleşen dünyadan uzakta kalmalarına sebep olmuştur⁵³.

Sovyet hükümetinin iktisadi rejim paketleri;

- 1990 yılının sonuna kadar enflasyonist baskıyı kesin bir şekilde azaltmayı amaçlayan bir istikrar programı,
- 1991 yılının başından itibaren gözükecek olan mülkiyet hakları, cumhuriyetler ve yerel özerkliklerin etkinliği ile ilgili düzenlemeleri içeren radikal reform paketi,
- 1991 yılında ve hemen sonrasında fiyatların ve arzın kontrolüne ciddi bir şekilde son verilmesi,

şeklinde belirlenmiştir⁵⁴.

Atlantik'ten Pasifik'e kayan güç dengeleri, Doğu Avrupa'da sosyalist bloğun çözülmesi, liberal pazar ekonomileriyle ortaya çıkan yapısal değişimler, teknolojik değişmelerin beraberinde getirdiği istihdam sorunları, istihdamın sektörel dağılımında işgücünün nitelik yapısındaki değişim gibi faktörler sanayi-ötesi toplumu oluşturan makro faktörler olarak sıralanmaktadır⁵⁵.

Sovyetler Birliği dağıldığında Rusya pazar ekonomisine geçmeye çalışmıştır. Hükümet borçlandırma karşılığında hisse senetlerini dağıtarak küçük işletmeleri özelleştirme yoluna gitmiştir. Küçük işletmelerin özelleştirilmesinde yabancı

⁵³ Ekin, a.g.e., s.18.

⁵⁴ İlhan Uludağ ve Vildan Serin, **S.S.C.B.'ndeki Türk Cumhuriyetlerinin Sosyo-Ekonomik Analizleri ve Türkiye ile İlişkileri**, İTO Yay No 1990-22, İstanbul, 1990, s.119.

⁵⁵ Ekin, a.e., s.10.

sermaye kullanılmamaktadır. Rusya pazar ekonomisine geçiş için eski planlama düzenini geride bırakmıştır. Uzunca süre var olan işletmelerini özelleştirerek piyasa ekonomisini oluşturmaya alıřmıřtır⁵⁶.

⁵⁶ Kenan Bulutoğlu, **Yöresel ve Küresel Para Krizleri-Dünya Kazan Ben Kepee:2**, İstanbul, Batı Türkeli Yayıncılık, 2002, ss.190-192.

3.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KOBİLER

İstatistiksel veriler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye, orta gelirli ülkeler grubunda sınıflandırılmaktadır. Dünya Bankası ise Türkiye'yi üst orta gelirli ülkeler grubunda konumlandırmaktadır. Ülkemizde geniş yer tutan kayıt dışı ekonomide verilere dahil edilmese de ekonomimizde önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizin genel gelişiminin üç temel ilkeye dayandırılması gerektiği benimsenmektedir. Bu ilkelerin ilki makroekonomik performansla ilişkilidir. Bu ilkeye göre, odaklanılacak unsur değişimin dinamiği olan yönetişimdir. İkinci ilke ise eşitlik, sosyal gelişme, öğrenme ve yeteneklerin kazanımı kavramlarının merkezinde olduğu, insan kaynaklarının geliştirilmesi yaklaşımıdır. Üçüncü ilke olarak değerlendirilen ise, yabancı doğrudan yatırımların çekilmesi için bürokrasinin azaltılması gibi, yatırımlar ve yatırımcılar için avantajlı bir ortamın oluşturulmasını sağlayacak adımlardır

1.

Ülkemizde hem tüzel hem de bireysel açıdan, rekabetçi ve sürdürülebilir ekonomik yapının ve ayrıca sosyal yapının gelişmesi ve refah düzeyinin artması, demokratikleşme ve demokrasinin yaygınlaşması, yokluğu ve yoksulluğu yok etmek için istihdamın yeterli seviyeye çıkarılması, gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi, kadın işgücünün ekonomiye kazandırılması, bilgi toplumuna geçilmesi gibi birçok ekonomiye katkı sağlayacak olan faktörün yerine getirilmesi gerekmektedir². Bu açıdan bakıldığında küçük ve orta ölçekli işletmeler ülkemiz adına desteklenmesi önemli görülen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹ Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, "Türkiye KOBİ Görünümü 2010", (Çevrimiçi) http://www.abigem.org/appmanager/tr/portal?_nfpb=true&_pageLabel=pageKobiGuncelKonular&noDeName=KobiGuncelKonular_02, 09.05.2011, ss.12-13.

² İdil Özlem Koç, **Türk KOBİ'leri Bugünü ve Geleceği**, İstanbul, Arıkan Basım Yayım, 2008, s.27.

Türkiye’de girişimci denilince akla küçük ve orta boy işletme sahibi gelmektedir. Çünkü ülkemizdeki işletmelerin çoğunluğu KOBİ’lerdir. Ülkemiz küçük ve orta boy sanayi işletmelerinin varlığı bakımından oldukça eski tarihi bir geçmişe sahiptir.

3.1. Türkiye’de KOBİ’lerin Tarihsel Evrimi

KOBİ’ler tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir konumda bulunmaktadır. Doğu ve Batı ticaretinin ortasında yer alması ve belli kültürel gelişmelerin türevi olarak zenginleşmesi neticesinde, ülkemiz o çağlara oranla yeterli sermaye birikimini 16. yüzyıl başlarında sağlayabilmiştir. Dünya’da büyük boy işletmelerin 18. yüzyıldan itibaren ortaya çıktıkları düşünüldüğünde, ülkemizde ticari ve sınai hayatının ve küçük ve orta boy işletmelerin daha gelişmiş olduğu ifade edilebilir. Ancak, ülkemizin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı zaman içinde gerekli gelişmeleri sağlayamadığından ve geleneklere bağlı yapısı nedeniyle sanayi devriminin etkileri yansıyamamıştır. Bunun sonucu olarak, ülkemiz cumhuriyetin ilanı zamanında az gelişmiş bir ülke konumunda kalmış ve temeli küçük sınai işletmeler üzerine kurulmuştur³.

3.1.1. Tarihsel Süreçte Türkiye’de KOBİ’ler

Türkiye’de KOBİ’lerin tarihi 13. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bu yüzyılda Şeyh Mahmut Ahi Evran tarafından “Ahilik Sistemi” kurulmuş, bu sistemle esnafın mesleki eğitimi, sosyal güvenlik gibi hizmetleri yerine getirilmiştir. Aynı zamanda bu sistem, esnafı sağlam duygularla birbirine bağlayan mesleki ve insani ahlak kurallarına dayanan manevi bir birliği temsil etmektedir. Zamanla bu birlik, değişimlere uğrayarak yerini “Lonca Sistemi”ne bırakmıştır. Günümüzdeki üretim kooperatiflerine benzeyen bir yapıya sahip olan Lonca Sistemi her iş kolunda

³ İlhan Uludağ, **Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ’ler ve Risk Sermayesi Şirketleri Modeli**, İstanbul, İTO Yay., Ekim 1996, s.82.

kurulmuş birlik manasına gelmektedir⁴. Lonca Sisteminin, Lonca mensubu zanaatkar, esnaf arasında sosyal eşitliği ve dayanışmayı sağlamak ve mesleki faaliyetin uygulanışını düzenlemek ve denetlemek üzere 2 temel amacı vardır. Loncaların ekonomik, mesleki, kültürel, sosyal faaliyet ve vazifeleri de olmaktadır⁵.

Osmanlı İmparatorluğu'nda 1863 yılında bir "İslah Sanayi Komisyonu" kurulmuştur. Bu Komisyon'un amacı küçük sanayinin çöküşünü hızlandıran unsurların etkisini azaltmak ve sanayi sektörüne canlandırma sağlamaktır. Komisyonca öngörülen tedbirler olumlu sonuçlar elde edememişlerdir. Bu yüzden 16 Ocak 1882 yılında "İstanbul Ticaret Odası" kurularak esnaf, sanatkar ve sanayicinin bir çatı altında toplanması amaçlanmıştır⁶.

Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda devleti ekonomide son derece pasif bir konumda oluşturan 19. yüzyıl liberalizmi benimsenmiştir. Burada devlet, özel sektörün önderliğinde gerçekleştirilen bir iktisadi kalkınma hareketinde, her türlü yasal düzenlemeler ve mali teşviklerle bu hareketin en büyük destekçisi olmuştur, ancak bizzat üreterek iktisadi faaliyette yer almamıştır. 1929'larda başlayan dünya iktisadi krizi sonrasında ülkemizde İktisadi Devlet Teşekkülleri kurulmuş ve devlet 1923'lerde benimsediği pasif devlet yaklaşımından uzaklaşarak üretimde aktif konumda bulunmuştur⁷.

20. yüzyılın ilk yarısında ülkemizin sanayi yapısı çoğunlukla devlet egemenliği altındadır. Özel sektör sadece bir kısım tekstil ve gıda sanayisine ait işletmeler haricinde tüketicilerin özel ihtiyaçlarına yönelik sipariş üzerine üretim yapan küçük işletmelerden oluşmaktadır⁸.

⁴ KOSGEB, **KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi)**, Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, Aralık 2003, s.3.

⁵ "Lonca Nedir?", (Çevrimiçi) <http://tr.wikipedia.org/wiki/Lonca>, 03.02.2011.

⁶ KOSGEB, 2003, **a.g.e.**, s.3.

⁷ Uludağ, **a.g.e.**, ss.82-83.

⁸ Tamer Müftüoğlu, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Sorunlar Öneriler**, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1989, ss.123-124.

01.01.1996 tarihi itibariyle Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği sürecine girmesi sonucunda Avrupa Birliği ve EFTA ülkelerine yönelik uygulanan ağırlıklı koruma oranı %5.94'ten %0'a, diğer ülkeler uyguladığı ağırlıklı koruma oranı %10.79'dan %6'ya indirilmiştir. Bu uygulamayla yalnızca Avrupa Birliği ve EFTA ülkelerine yönelik değil, üçüncü ülkelere karşıda Türkiye'nin ürettiği mallarda bir koruma kaybının ortaya çıkmıştır⁹. Gümrük Birliği anlaşmasında uygulamada olan fonların ve gümrüklerin kaldırılmasından sonra ülkemizde özellikle sanayi sektöründeki KOBİ'ler açısından yoğun bir rekabet ortamı oluşmuştur. Ülkemizdeki KOBİ'lerin yapısal durumları ve sermayeleri açısından en son teknolojileri bünyesinde barındıran Avrupa Birliği işletmeleriyle rekabet etmesi oldukça güçtür ve devlet tarafından desteklenmesi gerekmektedir¹⁰.

3.1.2. Kurumsal Gelişim Süreci

Osmanlı İmparatorluğu'nda XIX. Yüzyılın ikinci yarısında imalat sanayi alanında yatırım yapmak veya böyle bir yatırımı örgütlemek isteyen müteşebbislere ruhsat veya imtiyaz hakkı tanınmıştır. Ruhsat ile imtiyaz arasındaki fark ise, imtiyaz sözleşmelerinin daha ayrıntılı olmaları ve özellikle sözleşmede öngörülen uğraşı alanında, imtiyaz sahibine belirli nitelikleri olan bir imtiyaz (ya da tekel hakkı) tanımlarıdır. Buna karşılık, ruhsatlarda böyle bir imtiyazdan (ya da tekel hakkından) ya hiç söz edilmemekte veya söz konusu ruhsatın bir imtiyaz (ya da tekel) niteliğine sahip olmadığı açık olarak belirtilmektedir. Ancak alınan teşvikler dağınık bir yapıya sahip olmuştur ve bu tedbirlerle ilgili genel bir teşvik politikası oluşturulamamıştır. Bu tedbirlerden bazıları II. Meşrutiyet döneminde ana çizgileri belli olan sanayi teşvik politikasının ilk uygulamalarına örnek olarak gösterilmektedir¹¹.

⁹ Uludağ, a.g.e., s.1.

¹⁰ DPT, "KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2007-2009)", Ocak 2004, (Çevrimiçi) <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?Enc=9311D34D022EB51F8F965FAB6D24991113CAC673450E38F7>, 07.01.2011, s.7.

¹¹ A. Gündüz Ökçün, **İktisat Tarihi Yazıları**, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yay No:58, 1997, ss.60, 83.

Osmanlı Hükümeti tarafından İkinci Meşrutiyet'in ilanını izleyen yıllarda iktisadi kalkınmada sanayileşmenin oynadığı rolün ne kadar önemli olduğunu anlaşılmıştır. Bu yıllarda Osmanlı Hükümeti'nin sanayileşmeyi teşvik amacıyla görevlendirdiği Ticaret ve Nafia Nezareti tarafından iki kanun tasarısı hazırlanmıştır. Birinci Tasarı 1909 yılında yapılmış, daha sonraları değişikliğe uğrayarak yeni bir Tasarı oluşturulmuştur. 1913 yılında ise Teşvik-i Sanayi Kanun-ı Muvakkatı adı altında bir kanun çıkartılmış ve içerdiği teşvik tedbirlerinden kural olarak fabrikaların yararlanacaklarını öngörmüştür. Bu Kanunun temel amacı Osmanlı ülkesinde Avrupa sanayileri ile rekabet edebilen büyük ölçekli sanayi kuruluşlarını oluşturabilmektir. Aynı zamanda bu kanun sanayileşme politikamızın oluşmasında önemli bir aşama olarak değerlendirilmektedir¹².

Birinci Dünya Savaşı yıllarında, yerli sanayiye korumak amacıyla daha farklı koruma politikaları uygulanmıştır. Kapitülasyonların kaldırılması, ithalat gümrüğü oranının yükseltilmesi, spesifik gümrük tarifesinin kabulü ve ihracat heyetinin kurulması gibi tedbir politikaları uygulanmıştır. Cumhuriyet döneminde 1927 yılında kabul edilen 1055 sayılı Teşvik-i Sanayi Kanunu 1913 yılında yapılmış olan Muvakkat Kanunu'nun 14 yıllık uygulanması sürecince elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır¹³.

1933 yılında esnaf ve küçük sanayicinin kredi gereksinimini karşılamak amacıyla Halk Bankası kurulmuştur. 1963 yılından beri de 5 yıllık kalkınma planları düzenlenmekte olup KOBİ'ler bu planlı kalkınma dönemi çerçevesinde her zaman yer almışlardır¹⁴.

1950 yılı sonrasını kapsayan dönemde çıkarılan ve küçük sanayinin tamamını kapsayan başlıca kanunlar;

¹² Ökçün, **a.g.e.**, ss.87-98.

¹³ Ökçün, **a.e.**, ss.98-99.

¹⁴ Semra Güney, **Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular**, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2008, s.21.

- 1950 yılında kabul edilen 5590 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kanunu,
- 1956 yılında kabul edilen 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu,
- 1957 yılında kabul edilen 6948 sayılı Sanayi Sicili Kanunu,
- 1961 yılında kabul edilen 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu,
- 1964 yılında kabul edilen 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkarlar Kanunu.

şeklinde sıralanmaktadır¹⁵.

Türkiye'nin son yıllarda Avrupa'ya yönelik uluslararası bütünleşme sürecini başlatması, ekonomideki önemli yerinden dolayı KOBİ'leri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen çeşitli ekonomik politikalar ile orta ve uzun vadeli ekonomik stratejilerin oluşturulma sürecinin hızlanmasını sağlamıştır. Bütünleşme süreci 1960'lı yıllarda başlamış ve özellikle 1980'li yıllarda hızlanmıştır. Bu süreçte özel bir KOBİ politikası geliştirilmiş ve bu politikanın uygulamasını gerçekleştirmek üzere önemli bir araç olarak SEGEM (Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi) ve KÜSGET (Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı) kurulmuştur. Bu kuruluşlar daha sonra KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Destekleme ve Geliştirme İdaresi Başkanlığı) adı altında birleşmişlerdir¹⁶.

KOBİ'lere destek oluşturması bakımından bilimsel ve teknolojik ilerlemenin ticaretleştirilmesini öngören yenilik politikaları uygulanmaktadır. Ülkemizde bu girişimler ilk olarak 1960'lı yıllarda Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nun (TÜBİTAK) kurulmasıyla başlamıştır. TÜBİTAK ile Türkiye'deki bilim ve teknoloji politikalarının hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin koordinasyonun sağlanması amaçlanmaktadır. Devletin Ar-Ge araştırmalarına başlaması da 1983 yılında gerçekleşmiştir. Aynı yıl Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) kurulmuştur. Bilim ve teknoloji politikalarının temel yönelimleri

¹⁵ Müftüoğlu, a.g.e., s.124.

¹⁶ OECD, "Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Mevcut Durum ve Politikalar", 2004, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/dataoecd/37/37/33705673.pdf>, 29.04.2011, s.9.

1990’larda bir dizi belgelerle tanımlanmıştır. Bu politikalar farklı içeriklerinin yanı sıra ulusal yenilik sisteminin hayata geçirilmesine, bilim ve teknoloji alanında ihtiyaç duyulan kaynak ve kurumların geliştirilmesine ve elde edilenlerin ekonomide kullanılmasına neden olmuştur. 1997 yılında BTYK, ulusal yenilikçilik sisteminin önemine, yaygınlaştırılmasının gerekliliğine, yenilikçilik faaliyetlerine hız verilmesi ihtiyacına ve sonuç olarak KOBİ’lerin yenilikçilik faaliyetlerine destek verilmesinin gerekliliğine dikkat çekmiştir¹⁷.

Ülkemizde 1963 yılından beri her beş yılda bir Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) hazırlanmaktadır. Bu planlarda küçük sanayi konusu çeşitli nedenlerle ve değişik açılardan ele alınmıştır. Türkiye’nin kalkınma sürecinin beş yıllık planlar vasıtasıyla gerçekleştirilmesinin hedeflendiği bu çalışmalarda, küçük sanayi ile ilgili politikaların kapsamlı ve tutarlı bir şekilde ele alındığı söylenemez. Bunun başlıca nedeni, ülkemizdeki geleneksel esnaf, sanatkar, el sanatları ve tacir gibi sınıflandırmalarda küçük sanayinin yerinin tam bir belirginlik kazanamaması olarak nitelendirilmektedir¹⁸.

1970 yılında çıkartılan yeni Merkez Bankası Yasası ile vadesine en çok 5 yıl kalan senetlerin reeskontu kabul edilmesi Orta Vadeli Krediler (OVK) mekanizmasının alt yapısını oluşturmuştur. Ekonomik kalkınmada orta vadeli kredilerin ne kadar önem taşıdığını bilen yetkililer Merkez Bankası’nın 1972’de aldığı kararla “ticaret bankalarının toplam plasmanlarının %10’unu OVK (işletme ve yatırım kredisi) ve tahsis etmesini öngörmüşlerdir. Bankalar bu karara 1974’ten itibaren uyum göstermişler, 1976’da ise bu oran yetkililerce %20’ye çıkartılmıştır. Böylece bankaların sanayi işletmelerinin özellikle KOBİ’lere karşı daha olumlu katkılarda bulunmaları sağlanmış olmaktadır¹⁹.

İhracata yönelik devlet yardımlarını düzenlemek amacıyla 11.01.1995 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan karar göre Kalkınma Planları ve yıllık

¹⁷ OECD, 2004, **a.e.**, s.43.

¹⁸ Müftüoğlu, **a.g.e.**, s.168.

¹⁹ Uludağ, **a.g.e.**, s.90.

programlardaki toplumsal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesini teminen yapılacak faaliyetlerin, Avrupa Birliği'ne olan yükümlülüklerle ters düşmeyecek yöntemlerle desteklenmesi amaçlanmaktadır. Bu karar, bölgeler arası farklılıklardan kaynaklanan ekonomik ve sosyal olumsuzlukların ortadan kaldırılmasına, yeni eğitim olanakları sağlanarak istihdamın güçlendirilmesine ilişkin yardımları kapsamaktadır. Ayrıca özellikle yeni ürün, üretim sistemi ve teknoloji kullanan sektörlerde, araştırma-geliştirme programlarının uygulanmasına, aynı üretim alanında faaliyet gösteren KOBİ'lerin örgütlenmelerine, çevre sorunlarının önlenmesi için sanayinin yeniden yapılanmasına, GATT taahhütleri çerçevesinde tarım ürünlerinin desteklenmesine, ürünlerin uluslararası alanda tanıtımına ve pazarlanmasına ilişkin devlet yardımlarını da kapsamaktadır. Aynı zamanda bu karara göre devlet yardımları, araştırma-geliştirme (Ar-Ge) yardımları, çevre koruma yardımları, yurtiçi ve uluslararası nitelikteki ihtisas fuarlarına ilişkin yardımlar, pazar araştırmasına yönelik yardımlar, eğitim yardımları, tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımları, uluslararası taahhütlere aykırılık teşkil etmeyecek diğer yardımları kapsamaktadır²⁰.

18.01.2001 tarih ve 24291 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Devlet Yardımları Hakkında 21.12.2000 tarihli ve 2000/1822 sayılı Karar ve 18.02.2001 tarih ve 24322 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Kararın Uygulanmasına İlişkin 2001/1 sayılı Tebliğ ile yardım programları yasal dayanağını sağlamıştır²¹.

Ülkemizde KOBİ'ler sayıları ve sağladıkları işgücü nedeniyle ekonomide çok önemli bir rol üstlendiklerinden devlet kurum ve kuruluşları aracılığı ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye 1 Ocak 1996 tarihinde Avrupa Birliği ile imzaladığı Gümrük Birliği anlaşmasının ardından KOBİ destek programları tasarım ve uygulanmasına verilen önem artmıştır. Türkiye, 2002 yılında Avrupa Küçük İşletmeler Şartını imzalamış ve KOBİ'lere yönelik politika ve

²⁰ DTM, "İhracata Yönelik Devlet Yardımları Nelerdir?", (Çevrimiçi) <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/DevletYardimlariDb/devyardnot.doc>, 14.03.2011.

²¹ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Devlet Yardımları**, DPT Yayın No:2730, Ankara, 2007-a, s.18.

programların geliştirilmesi için daha somut adımlar atılması hususunda anlaşmıştır. Aynı zamanda Türkiye, İşletme ve Girişimcilik Çok Yıllı Programı'na (MAP) ve BEST (İş Ortamı Basitleştirme Çalışma Kolu) Programı'na da katılmaktadır. Bu çerçevede ülkemiz küresel KOBİ ortaklıklarının güçlendirilmesi için ikili ve çok taraflı faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla 2000 yılında OECD üyesi ülkeler ve OECD dışındaki ekonomilerle birlikte Bolonya Deklerasyonu'nu imzalamıştır²².

Türkiye'de uygulanan devlet yardımlarının genel çerçevesi; genel nitelikli düzenlemeler (vergi avantajları, sanayi altyapısının kurulması ile ilgili düzenlemeler, Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca uygulanan destek programları, serbest bölgeler), yatırımlara yönelik destek programları (Genel teşvik mevzuatı, KOBİ'lere yönelik yardım programları), işletme dönemi destekleri (DTM destekleri, KOSGEB destekleri, EXİMBANK uygulamaları), AR-GE destekleri, bölgesel yardım programları şeklindedir²³.

Avrupa Birliği ile olan ilişkilerin kuvvetlenmesiyle birlikte özellikle özelleştirmeye bağlı olarak devletin ekonomideki rolünün küçültülmesi programları uygulanmaya başlanmıştır. Bu durum ülkemizde rekabeti teşvik edici politikaların uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması hükümlerine uygun olarak hazırlanan Rekabetin Korunması Kanunu 1994 yılında kabul edilmiş olup, 1997 yılında Rekabet Kurumu kurulmuştur. Rekabet Kurumu, açık ve rekabete dayalı bir pazarın temin edilmesinde ve sürekliliğin sağlanmasında önemli roller üstlenmektedir. Ülkemizdeki KOBİ'lerin sayıca çok, ölçek olarak küçük ve ülke geneline yayılmış olmalarından dolayı Rekabet Kurumu'ndan etkilenememektedir. Ancak KOBİ'lerin tekeli eğilimlere karşı güvence altına alınması ve piyasada tam rekabetin sağlanması bakımından rekabet politikalarının uygulanması ekonominin tamamını ve KOBİ'leri olumlu yönde etkilemektedir²⁴.

²² OECD, 2004, **a.g.e.**, s.9.

²³ DPT, 2007-a, **a.g.e.**, ss.8-57.

²⁴ OECD, 2004, **a.e.**, s.44.

Avrupa Birliği'nin KOBİ politikasına genel itibariyle benzer şekilde oluşturulan Türk KOBİ politikası daha çok endüstriyel kalkınma politikası olarak görölmektedir. Ülkemizde oluşturulan politikaların genel hedefi, KOBİ endüstri sektöründeki verimliliği artırmaktadır. Bu hedef, KOBİ'lere hem kamu kuruluşları hem de özel kuruluşlar tarafından ayrılan toplam kredinin payındaki artış, KOBİ'lerce kullanılan teknoloji seviyesindeki yükselişi ve KOBİ'lerce üretilen ürünlerin kalitesindeki artışı içeren çeşitli mekanizmalar aracılığı ile gerçekleştirilecektir. Bu politika hedeflerini desteklemek için birçok politika oluşturulmuştur²⁵.

Ülkemiz bakımından sürdürülebilir kalkınmanın dinamiğini oluşturacak rekabet gücünün sağlanması bakımından araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi önemlidir. Bu kapsamda 28.02.2008 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 5746 sayılı "Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun" ile yeni bir destek sistemi öngörülmüştür. Bu kanun kapsamında geçmişten günümüze dek uygulanan vergisel teşvikler önemli ölçüde artırılırken, yeni bir takım destek unsurları da öngörülmüştür. Ayrıca bu kanunla sağlanan bazı destekler,

- Ar-Ge indirimi,
- Gelir vergisi stopaj teşviki,
- Sigorta primi desteği,
- Damga vergisi istisnası,
- Teknogirişim sermayesi desteđi²⁶,

şeklinde sıralanmaktadır.

Hazırlanan bu kanunla ayrıca,

²⁵ OECD, 2004, **a.g.e.**, s.47.

²⁶ Mustafa Tan ve Tahir Erdem, **Türkiye'de AR-GE Teşvikleri**, İstanbul, İTO Yay. No:2010-17, 2010, s.19.

- Sürdürülebilir büyümenin sağlanması,
- Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi suretiyle rekabet gücünün artırılması,
- Ar-Ge harcamalarının GSYİH içinde var olan payının artırılması,
- Katma değeri yüksek olan mal ve hizmet üretiminin artırılması,
- Verimliliğin artırılmasıyla üretim maliyetlerinin azaltılması,
- Araştırmacı ve nitelikli işgücünün istihdam edilmesinin sağlanması,
- Yurtdışındaki Türk araştırmacıların yurt içinde istihdamının özendirilmesi,
- Ar-Ge kapsamındaki doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişinin hızlandırılması,
- Rekabet öncesi işbirliği projelerinin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi,

hedeflenmektedir. Bu kapsamda söz konusu Kanun ile yenilikçiliğe odaklanarak, istihdamı gelişmiş, katma değeri yüksek ürünler üreten, dolayısıyla verimliliği ve rekabetçiliği yüksek bir ekonomik ortam oluşturulmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Böylelikle ülkemizin uluslararası rekabet gücü ve ihracatı artarak, ithalata olan bağımlılığı azalacaktır. Aynı zamanda yenilikçilik kapasitesi gelişecek, dünyadaki gelişmelere uygun olarak bir altyapı oluşturulacaktır²⁷.

Dokuzuncu Kalkınma Planı ile 2007-2013 yıllarına ait KOBİ Özel İhtisas Raporu'nda, devletin KOBİ Politikası belirlenmiştir. Buna göre, kamu ve sivil toplum örgütleriyle gerekli sinerjiyi yakalamış, ülke ekonomisine yüksek katma değerli mal ve hizmet üreterek sürekli katkıda bulunan KOBİ'lerin oluşmasına olanak sağlayacak ekonomik ve sosyal ortamı oluşturmak amaçlanmıştır. Mevcut ve potansiyel girişimciliğin özendirilmesi kapsamında ise KOBİ'lerin kuruluşundan, olgunlaşma aşamalarına kadar olan süreçte ihtiyaçlara uygun finansman ve devlet yardımlarının sağlanması amaçlanmaktadır²⁸.

²⁷ Tan ve Erdem, **a.g.e.**, ss.49-50.

²⁸ DPT, "9. Beş Yıllık Kalkınma Planı", Ankara, 2006, (Çevrimiçi) <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, 15.02.2011, s.56.

Ülkemizde KOBİ'lere özel politika tasarlama ve uygulama çalışmalarına dahil olan çok sayıda kamu kurum ve kuruluşu bulunmaktadır.

- **Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT)** : Uzun vadeli kalkınma programları oluşturup, KOBİ'lere yönelik politikaları içeren yıllık politikalar hazırlamaktadır. DPT, oluşturulan politikaları mümkün olduğu kadar etkili bir şekilde uygulamak amacıyla kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar arasında bir koordinasyon görevi yürütmektedir. DPT aynı zamanda politika denetimlerini yürütmekte ve gerekli görülen düzenlemeleri yapmaktadır.
- **Sanayi ve Ticaret Bakanlığı** : KOBİ politikalarının tanımlanmasında birincil kurumdur. Bu politikaları ilgili kurumu olan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) aracılığıyla uygulamaktadır. KOBİ politikalarını yürütmekle görevli olan KOSGEB, KOBİ'lerin büyüme ve gelişmelerini desteklemek amacıyla gerekli kalkınma ve destek programlarını KOBİ'lerin teknolojik kapasitelerini geliştirmek, eğitim ve bilgi seviyelerini yükseltmek, uygun finansal mekanizmaları sağlamak ve yönetim altyapılarını geliştirmek suretiyle yürütmektedir.
- **Hazine Müsteşarlığı** : KOBİ yatırımlarına verilen destek yardımlarından sorumludur. Aynı zamanda Dış Ticaret Müsteşarlığı KOBİ'lerin kurulmasını teşvik eden programların yürütülmesine yardımcı olmaktadır.
- **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)** : Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) gibi iş dünyası örgütleri de bu politikaların yürütülmesinde önemli bir rol oynamaktadır.
- **Mali Kuruluşlar** : KOBİ'lere kredi ve garanti sağlayarak destek vermektedir. Bunların arasında Halk Bankası, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği (TESKOMB) ve Kredi Garanti Fonu Araştırma ve İşletme A.Ş. (KGF) vardır. Diğer kurumlar teknoloji, bilimsel ve teknik araştırma vb. alanlarda KOBİ'lere destek ve hizmet sağlamaktadır²⁹.

²⁹ OECD, 2004, a.g.e., s.45.

- **Dış Ticaret Müsteşarlığı** : Serbest bölgelerin kurulması ve organizasyonu ve dış ticaretin artırılması için yatırımların ve üretimin desteklenmesi, yabancı yatırımlar ve teknoloji transferinin sağlanması için koşulların düzenlenmesi konusunda destekler sağlamaktadır.
- **Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)** : Bilim ve teknoloji politikalarının tasarımı, geliştirilmesi ve uygulanmasında sorumluluk üstlenilmesi, kamu ve özel sektör araştırma kurumları arasında koordinasyonun sağlanması konularında destekler sağlamaktadır.
- **Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK)** : Esnaf, sanatkar ve küçük işletmelere mesleki ilerlemelerinde yardımcı olunması, yeni teknolojilere uyum sağlayabilmelerinin temini, birbirine yakın sektörlerde küçük ölçekli sanayi sitelerinin kurulmasında destek verilmektedir.
- **Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)** : Ulusal hedefler ve öncelikler paralelinde araştırma ve geliştirme çalışmalarının desteklenmesi, geliştirilmesi, örgütlenmesi, yürütülmesi ve koordinasyonunun sağlanması; bilim ve araştırma konularında hükümete danışmanlık yapılması ve BTYK'nın sekreteryaya görevinin üstlenilmesi konularında destekler vermektedir.
- **İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME)** : KOBİ'lere dönük yayınlar ve eğitimler sunarak yeni pazarlara girmek ve iş fırsatlarını değerlendirmek yöntemiyle ihracatın desteklenmesi, dış ticarete ilişkin olarak kamu sektörü kurumlarının koordinasyonunun sağlanması konularında destekler verilmektedir.
- **Kalkınma Ajansları (KA)** : Bölgesel programların operasyonel yönetimlerin sağlanması konusunda destekler sağlanmaktadır.
- **Avrupa İşletmeler Ağı (EEN)** : KOBİ'ler arasında teknoloji ortaklıklarının ve teknoloji transferinin desteklenmesi, teknoloji odaklı KOBİ'ler arasında inovasyonun desteklenmesi sağlanmaktadır.
- **Girişimci Destekleme Merkezleri (GİDEM)** : Adıyaman, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa'da kurulmuş olan bu merkezlerin hedefleri, bu bölgelerde mikro ve KOBİ ölçeğindeki işletmelerin yönetsel, operasyonel ve

idari kapasitelerinin artırılması, iş geliştirme hizmetlerinin sunulması konularında destekler verilmektedir.

- **Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri (ABİGEM)** : Türk KOBİ'lerine danışmanlık hizmetleri ve eğitim verilmesi, işbirliklerinin desteklenmesi, inovasyon ve uluslararasılaştırma konularında hizmetler verilmektedir.
- **Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)** : Özel sektörün Ar-Ge ve teknolojik inovasyon projelerinin desteklenmesi; yeni yatırımcıların teknoloji üretebilmeleri için uzun vadeli kredi verilmesi amacıyla oluşturulur.
- **Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER)** : Yenilikçi girişimlere ve KOBİ'lere çalışma mekanı, malzeme, ekipman desteği, yönetim, finansman, pazarlama eğitimleri verilmesi, danışmanlık sağlanması konularında destekler sağlanmaktadır.
- **Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri (USAMP)** : Üniversiteler ve sanayi firmaları arasında sanayinin önceliklendirilmiş ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde işbirliğine dayalı Ar-Ge desteklenmektedir³⁰.

3.1.3. Türkiye Ekonomisi ve KOBİ'ler

Küçük ve orta ölçekli işletmeler tüm ülkelerde olduğu kadar Türkiye'de de hem tüm ekonomik birimler içindeki yüksek oranı hem de sağladığı istihdam ve yarattığı katma değer ile ekonomi için büyük bir yeri ve ağırlığı olan temel bir bileşendir. Türkiye ekonomisinin bugünkü durumuna ulaşmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin payı oldukça fazladır. Ülkemizin ekonomik ve sosyal yapısına uygun kurumlar olmaları nedeniyle bu işletmelerin gelecekte de önemli bir konumda olma olasılıkları yüksektir³¹.

Ülkemizde, KOBİ'ler tüm işletmelerin %99,9'unu, istihdamın %81,48'ini oluştururken, KOBİ'lerin yatırımdaki payı %26,5, ihracattaki payı ise %16,6

³⁰ Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, **a.g.e.**, ss.27-28.

³¹ M. Kemalettin Çonkar ve Şuayip Özdemir, **KOBİ Girişimcileri için Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi**, İstanbul, İTO Yay No:2009-27, 2009, s.21.

oranındadır³². Toplam işletme sayısı ve istihdamdaki büyük paylarından dolayı küçük ve orta ölçekli işletmeler Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip olmalarına rağmen işgücü ve yıllık cirolarının düşük olması nedeniyle Avrupa Birliği veya birçok OECD ülkesindeki KOBİ'lere nazaran farklılıklara sahiptir. Ayrıca know-how, beceri seviyesi, sermaye miktarı ve özellikle bilgi ve iletişim alanındaki modern teknolojiye erişim ve sağladığı avantajlardan faydalanma kabiliyeti açısından da geri bir konumda bulunmaktadır. Diğer birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de KOBİ'ler finansman bulma konusunda sıkıntılar yaşamaktadır³³.

2004 yılında OECD Konferansının hazırlıkları sırasında KOBİ ve Girişimcilik OECD Çalışma Grubu, KOBİ politika ve programlarını değerlendirmek adına incelemelerde bulunmuştur. Bu kapsamda değerlendirilen Türkiye'de diğer OECD ülkelerine göre bazı zorluklar bulunmaktadır. Bu zorlukların nedenleri;

- Ülkemizde faaliyet gösteren işletmeler yıllardan beri, yüksek enflasyon ve durgunluk dönemlerini takip eden ani sıçramalarla tasvir edilebilecek büyük ölçüde istikrarsız ve elverişsiz olan koşulların ve önemli ölçüde döviz kuru istikrarsızlığının var olduğu bir makroekonomik ortamda faaliyet göstermek zorunda kalmışlardır. Bu koşullar nedeniyle büyümeleri küçük çapta gerçekleşmiştir,
- Makro ekonomik uyum politikaları ve yapısal reform programları, kısa vadede KOBİ'lerin içinde buldukları istikrarsız ortamı iyileştirmeye önem göstermiştir,
- Bu politikaların amacı KOBİ'lerin geliştirilmesine ve güçlenmesine uygun ve KOBİ'ler tarafından sürdürülecek Türkiye'de dengeli ve sürdürülebilir bir büyüme dönemi sağlamak iken Türkiye'nin parasal ve mali uyum politikaları sadece KOBİ'lerin kendi kaynakları üzerinde bir yük oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda KOBİ'ler

³² KOSGEB, 2008-2012, "KOSGEB Stratejik Planı 2008-2012", (Çevrimiçi) <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23>, 10.01.2011.

³³ OECD, 2004, a.g.e., s.9.

lehine geliştirilen destek programlarının da bir kenara kaldırılmasına sebep olmuştur,

- KOBİ'lere yönelik destek programlarının maliyeti hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Bütçeden yapılan doğrudan harcamalara ilişkin rakamlar bilinmektedir. Ancak doğrudan olmayan yollarla verilen vergi indiriminin miktarının hesaplanması zordur,
- Maliyetin bilinmesinden daha zor olan, desteklerin etkinliğinin değerlendirilmesidir. En önemli olan sebep sektörle ilgili istatistiksel bilgilerin eksik olmasıdır. Türkiye, KOBİ'lere yönelik olarak homojen tanım ve kriterlere dayalı bir istatistiksel sayım gerçekleştirmemektedir. Daha da önemlisi, turizm ve hizmetler gibi ekonominin büyük sektörleri söz konusu destek politikalarının dışında kalmaktadır,
- Son olarak, KOBİ sektöründeki kayıtlı olmayan faaliyet ve iş alanı sayısının oldukça fazla olmasından dolayı, birçok KOBİ inceleme dışında kalmaktadır,

şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca söz konusu rapor Türkiye Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)'in mali desteği ile hazırlanmıştır³⁴.

Türkiye, dünyadaki küresel gelişmelere paralel olarak son yıllarda çok ciddi yapısal dönüşümler gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda maliye, ekonomi, sosyal güvenlik, eğitim, dış politika gibi alanlarda çok çeşitli yeniden yapılanma politikaları uygulanmaktadır. Türkiye ekonomisi istikrarlı büyüme sürecini, 2002 yılının ilk çeyreğinde yakalayarak, 2007 yılının ilk çeyreğinin sonu itibariyle aralıksız olarak 21 çeyrekte büyümesini sürdürmüştür. 1991-2001 döneminde yıllık ortalama reel büyüme hızı %3,23 iken, 2002-2006 yılları arasında yıllık bazda %7,3'e yükselerek 5

³⁴ OECD, 2004, **a.g.e.**, ss.5-6.

yıl toplamda reel %43 ekonomik büyüme sağlanmıştır. Bu büyüme kamudan ziyade özel sektör kaynaklıdır³⁵.

Ülkemizde faaliyet gösteren işletme sayısı, toplam çalışan sayısı vb. verilerden yararlanarak KOBİ'lerin ülkemizdeki yeri ve ekonomiye olan katkıları incelenebilmektedir.

İstanbul Sanayi Odası'nın Mayıs 2010 tarihinde yapmış olduğu imalat sanayinin temel göstergeler açısından yapısal analizinde sektörlere göre işletmelerin üretim içindeki payı ve ekonomiye katkıları incelenmektedir.

³⁵ Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, **Maliye Politikası Reformu**, İstanbul, Tavaslı Matbaacılık, 2007, s.1.

Tablo 11. Sektörlerin Ekonomik Katkı Değerleri ve Üretim İçindeki Payları (%)

Sektörler	Üretim İçindeki Pay (%)	Ekonomik Katkı (%)
Gıda ürünleri ve içecek	13,6	95,7
Ana metal sanayi	11,6	77,3
Tekstil ürünleri	9,8	86,5
Motorlu kara taşıtları	9,2	81,4
BYS makine ve teçhizat	6,7	83,7
Giyim eşyası	6,6	90,2
Metalik olmayan diğer mineraller	6,1	91,9
Kimyasal madde ve ürünleri	5,6	81,3
Kok kömürü ve petrol ürünleri	4,9	49,7
Plastik ve kauçuk ürünleri	4,6	77,9
Metal ürünleri	4,5	84,5
İmalat sanayi sektörler ortalaması	4,5	80,4
BYS elektrikli makine ve cihazlar	3,8	81,8
BYS diğer imalatlar (mobilya dahil)	3,4	68,7
Kağıt ve kağıt ürünleri	1,8	82,1
Basım ve yayım	1,5	87,5
Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri	1,5	82,2
Radyo, TV ve haberleşme cihazları	1,3	63,6
Diğer ulaşım araçları	1,2	87,1
Derinin tabaklanması ve işlenmesi	0,9	77,1
Tütün ürünleri	0,8	87,0
Tıbbi, hassas ve optik aletler	0,4	73,1
Büro makineleri ve bilgisayar	0,2	79,1

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası, “İmalat Sanayinin Temel Göstergeler Açısından Yapısal Analizi”, (Çevrimiçi) http://www.iso.org.tr/tr/web/statiksayfalar/kutuphane_yayinlar_detay.aspx, 14.04.2011.

Tablodan görüldüğü üzere, 2007 yılı verilerine göre imalat sanayi üretimi içinde en büyük paya sahip olan alt sektör %13,6 oranla gıda ürünleri ve içecek sanayidir. Bu sektör aynı zamanda en yüksek yurtiçi katkı oranına da sahiptir.

Üretimdeki payları bakımından %11,6 ve %9,8 oranlarında yer alan ana metal ve tekstil ürünleri sektörlerinin yurtiçi katkı oranları %77,3 ve %86,5 olarak görülmektedir. Kok ve petrol ürünleri sektörü %49,7 oranına sahip olarak en düşük yurtiçi katkı sağlayan sektördür. Diğer ürünler sektörleri de %63,6 ve %68,7'lik oranlarla son sıralarda yer almaktadır. Bu sektörler aynı zamanda toplam girdileri içerisinde en fazla ithal girdi kullanan sektörler olarak adlandırılabilir.

Sektörler açısından incelendiğinde işletmelerin istihdam ve üretim içindeki payları tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 12. İstihdam ve Üretim İçindeki Paylar (%)

Sektörler	İstihdam İçindeki Pay (%)	Üretim İçindeki Payı (%)
Giyim Eşyası	14,8	6,6
Tekstil ürünleri	14,5	9,8
Gıda ürünleri ve içecek	11,3	13,6
Metal Ürünleri	7,9	4,5
BYS makine ve teçhizat	7,4	6,7
Metalik olmayan diğer mineral ürünler	6,5	6,1
BYS diğer imalatlar (mobilya dahil)	6,3	3,4
Motorlu kara taşıtları	4,8	9,2
Plastik ve kauçuk ürünleri	4,6	4,6
İmalat sanayi sektörler ortalaması	4,5	4,5
Ana Metal Sanayi	3,6	11,6
BYS elektrikli makine ve cihazlar	2,9	3,8
Kimyasal madde ve ürünleri	2,9	5,6
Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri	2,6	1,5
Basım ve yayım	2,3	1,5
Diğer ulaşım araçları	1,9	1,2
Derinin tabaklanması ve işlenmesi	1,8	0,9
Kağıt ve kağıt ürünleri	1,6	1,8
Radyo, TV ve haberleşme cihazları	0,8	1,3
Tıbbi, hassas ve optik aletler	0,7	0,4
Tütün ürünleri	0,6	0,8
Kok kömürü ve petrol ürünleri	0,2	4,9
Büro makineleri ve bilgisayar	0,0	0,2

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası, a.g.e., 14.04.2011.

Tablodan görüldüğü üzere, 2007 yılı imalat sanayi toplam istihdam içerisinde en büyük paya sahip olan sektör %14,8 oranla giyim eşyası sektörüdür. Aynı zamanda tekstil ve gıda ve içecek sanayilerinin payları da %14,5 ve %11,3 seviyelerindedir.

Ülkemizde yıllar itibariyle sanayi ve hizmet istatistikleri tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 13. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Sanayi ve Hizmet İstatistikleri

Yıllar	Girişim Sayısı	Toplam Çalışan Sayısı
2002	1.720.598	6.325.036
2003	1.740.353	6.673.968
2004	2.002.834	7.541.452
2005	2.393.578	8.939.834
2006	2.473.841	9.419.476
2007	2.567.704	9.829.061
2008	2.583.099	10.087.751

Kaynak: TÜİK, “Türkiye’de Yıllar İtibariyle Sanayi ve Hizmet İstatistikleri”, (Çevrimiçi) http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=30&ust_id=9, 02.02.2011.

Tablodan görüldüğü üzere Türkiye’de faal olan işletme sayısı 2002’den 2008 yılına kadar artış göstermektedir. İşletme sayısındaki artışla birlikte toplam çalışan sayısında da artış görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi ülkemizde yıllar itibariyle bu işletmeler daha önemli bir konuma ulaşmışlardır.

Ülkemizdeki işletmelerin sektörel dağılımının incelenmesi oldukça önemli bir veridir. Sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin ve çalışanlarının sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 14. İşletmelerimizin Sektörel Dağılımı

Sektörler	İşyeri Sayısı	%	Çalışan Sayısı	%
Ticaret	794.715	46,19	2.048.264	32,38
İmalat	246.899	14,35	2.043.815	32,31
Ulaştırma, Depolama, Haberleşme	244.490	14,21	500.104	7,91
Otel ve Lokantalar	163.112	9,48	526.845	8,33
Diğer Hizmet Faaliyetleri	90.919	5,28	213.400	3,37
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	90.473	5,26	325.697	5,15
İnşaat	35.702	2,07	229.400	3,63
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	31.546	1,83	99.966	1,58
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	13.538	0,79	123.178	1,95
Eğitim Hizmetleri	5.692	0,33	76.435	1,21
Madencilik ve Taşocakçılığı	1.809	0,11	80.341	1,27
Elektrik, Gaz, Su Dağıtım	1.703	0,10	57.591	0,91
Toplam	1.720.598	100,00	6.325.036	100,00

Kaynak: TÜİK, a.g.e.

Tabloda ülkemizde 2002 yılında yapılan Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı sonuçlarına göre oluşturulmuş sektörel dağılım görülmektedir. Buna göre, imalat sanayi sektörü toplam işletme sayısının %14,35'ini oluşturmaktadır, ticaret işletmeleri ise %46,19'unu oluşturmaktadır. İmalat sanayisinin işletme sayısı ticaret sektörünün üçte biri kadar olmasına rağmen, istihdamdaki payı ticaret sektörüyle neredeyse aynıdır.

1991 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü'nün sanayi verileri esas alınarak KOSGEB tarafından yapılan çalışmaya göre ülkemizde küçük ve orta ölçekli işletmelerin ve istihdamın yoğunlaştığı sektörler;

- Dokuma-Giyim Eşyası,
- Deri,
- Dokuma Sanayi Ayakkabı Dışı Giyim Eşyası,
- Deri ve Deri Benzeri Maddeler,
- Kürk Ayakkabı,
- Metal Eşya,
- Makine Teçhizat,
- İlimi ve Mesleki Ölçme Aletleri Sanayi,
- Makine Sanayi (Elektrikli Makineler Hariç),
- Elektrikli Makine ve Aygıtları,
- Taşıt Araçları Sanayi,
- Mesleki ve İlimi Aletler,
- Gıda, İçki ve Tütün,
- Orman Ürünleri ve Mobilya,

olarak belirlenmiştir³⁶. Günümüzde de küçük ve orta ölçekli işletmelerin ve istihdamın yoğunlaştığı sektörler benzerlikler göstermektedir.

Türkiye'nin toplam ihracatı ve ithalatının dağılımına bakıldığında büyük ölçüde teknoloji yoğun katma değeri yüksek mallar ithal ettiği (makineler, mineraller, kimyasallar) ve emek yoğun malları (tekstil konfeksiyon) ihraç ettiği görülmektedir. Ülkemiz dış ticaretinde en önemli ihraç ürünü olan tekstil ve konfeksiyon sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin büyük bir kısmını küçük ve orta ölçekli atölye tarzı çalışan işletmeler oluşturmaktadır. Dolayısıyla özellikle sanayileşme ve teknoloji alanında Avrupa ülkeleri ile rekabet etmek KOBİ'lerin maliyetlerini düşürmelerini ve ileri teknoloji ile kaliteli üretim yapmalarını zorunlu

³⁶ Uludağ, a.g.e., s.81.

kılmaktadır. Günümüzde maliyet avantajları arasında oldukça önemli olan ucuz işgücü ve hammadde olanaklarını kaybeden ülkemiz KOBİ'leri artan rekabete uyum sağlamak için yeni teknoloji yatırımlarına şiddetle ihtiyaç duymaktadır³⁷.

KOSGEB tarafından “Saha Araştırma Çalışması” adıyla 1,5 yıl boyunca kapsamlı bir şekilde yapılan, 40.000 KOBİ'yi kapsayan ve Türk KOBİ'lerinin profilini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan araştırma sonucunda ulaşılan sonuçlara göre ülkemizde KOBİ'lerin % 56'lık bir düzeyi ihracat yapmamaktadır. Ayrıca % 46'sı kaynak yetersizliği çekerken, % 63'ü ek finansman kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaca rağmen KOBİ'lerin % 70'e yakını kredi kullanmamaktadır. % 56'sının tescilli markası, faydalı modeli veya patenti bulunmamakta olup, % 60'ı istatistiksel kalite kontrol, % 72'si performans yönetimi, % 76'sı bilgisayar destekli üretim-satış planlamasından faydalanmamaktadır. % 83'ü yurtdışı fuarlara katılmamakta ve neredeyse tamamı üretim, planlama ve kontrol, yönetim organizasyonu ya da satış ve dağıtım konularında hiç danışmanlık hizmeti almamış bulunmaktadır³⁸.

Tablo 15. Türkiye'deki İmalat İşletmeleri

Çalışan sayısına göre ölçek kategorisi	İşletme Sayısı		Çalışan Sayısı		Katma Değer ABD Doları*	
	1992	2001	1992	2001	1992	2001
1 ile 9	186.900	199.737	523.117	500.738	2.874	1.632
10 ile 49	7.970	7.260	175.646	183.694	2.506	1.947
50 ile 249	2.434	3.127	225.650	343.023	6.678	6.187
250 ve üzeri	795	912	553.626	570.083	26.952	18.988
Toplam	198.097	211.046	1.478.039	1.597.538	39.011	28.754

Kaynak: OECD, 2004, a.g.e., s.25.

*1992 ve 2001 senelerinde 1 ABD Doları döviz kuru sırasıyla 6.841 TL ve 1.228.268 TL olarak gerçekleşmiştir.

³⁷ Güler Aras ve Alövsat Müslümov, “Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri: Finansman, Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri”, (Çevrimiçi) http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf%5CBildiri_33.PDF, 02.02.2011, s.8

³⁸ KOBİFİNANS Dergisi, “Türkiye'nin Yol Haritası”, Sayı:6, (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020607/6143/5, 07.01.2011.

Tablodan görüldüğü üzere, 1992 yılından 2001 yılına kadar 10-49 aralığı hariç olmak üzere, bütün kategorilerde işletme sayısı artmıştır. Çalışan sayısı ise 1-9 aralığı hariç olmak üzere artmıştır. Toplam istihdama bakıldığında KOBİ'lerin 1 milyonun üzerinde kişiyi istihdam ettiği görülmektedir. KOBİ'ler istihdam açısından ekonomide hakim olmalarına rağmen daha az sermaye yatırımı işletmektedirler. Bu durum KOBİ'lerin daha az katma değer üretmesine ve ülkemiz ihracatında düşük paylara sahip olmasına bağlanabilir.

Tablo 16. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması, İstihdam Büyüklük Grupları

İstihdam Büyüklüğü	Yerel Birim Sayısı	İstihdam
1-9	1.788.835	3.305.259
10-49	58.521	1.132.077
50-150	7.407	611.066
151-250	1.577	304.225
251+	1.851	1.144.413
Toplam	1.858.191	6.497.040

Kaynak: TÜİK, “2002 Sanayi İşyeri Sayımı”, 2002, (Çevrimiçi)
http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=28&ust_id=9, 02.02.2011.

Tablo 17. İktisadi Faaliyet Konularına Göre Türkiye’de İşyeri ve Çalışanların Sayısı

İktisadi Faaliyet Kolu	İşyeri Sayısı	Ücretle Çalışanların Yıllık Ortalama Sayısı	Çalışanların Yıllık Ortalama Sayısı
Madencilik ve Taşocakları	2.393	74.957	75.841
İmalat	272.513	1.841.885	2.126.896
Elektrik, Gaz, Su	1.721	57.606	57.819
İnşaat	35.611	199.248	224.210
Toptan ve Perakende Ticaret	868.186	1.117.760	2.007.384
Otel, Lokanta ve Kahvehane	174.39	326.971	546.088
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	267.237	237.046	502.774
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	20.958	167.145	175.889
Gayri Menkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	96.039	244.541	334.778
Eğitim	6.697	76.081	78.755
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	33.386	72.991	101.148
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	101.748	121.206	222.102
TOPLAM	1.880.879	4.537.437	6.453.684

Kaynak: DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı I. Aşama Geçici Sonuçları 2002, (Çevrimiçi)

<http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/1710/1538>, 05.03.2011.

Türkiye son yıllarda, özellikle 1999-2000 döneminde Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapmış olduğu anlaşmalar çerçevesinde, istikrar ve yapısal reform programlarına bağlı kalmıştır. Kişi başına milli geliri satın alma gücü paritesi bakımından Euro bölgesi ülkelerine kıyasla %30 daha az olan Türkiye, gelecekte gelişmiş ülkeler ve özellikle Avrupa ülkeleriyle kişi başına gelir açığının kapanmasını sağlayacak yüksek ve istikrarlı bir büyümeye olanak tanıyacak yapısal reform programlarını hayata geçirmesi beklenmektedir. Çok sayıda genç nüfusun işgücü piyasasına girmesi, tarım sektöründeki istihdamın önemli bir bölümünün sanayi ve hizmet sektörüne kayması ve kadınların da giderek daha fazla işgücü piyasasında yer alması önümüzdeki senelerde sanayi ve hizmet sektörlerinde önemli ölçüde yeni iş olanağı yaratılması ihtiyacını doğurmaktadır. Birçok ülkede yaşanan deneyimlerden yola çıkarak, oluşturulması gereken yeni işlerin çoğu KOBİ'ler bünyesinde gerçekleştirilecektir. Bu nedenle, istikrarlı bir ortamda sürdürülebilir, güçlü bir büyümeyi sağlayan ekonomik politikanın devamlılığı çoğu zaman büyük işletmelerin aksine, iç ve dış şoklara karşı kendilerini koruyacak donanıma sahip olmayan KOBİ'lerin gelişimi için son derece önemli bir önceliktir. Türkiye'nin kişi başı gelirinin artırılması ve istikrar için gerekli olan yeni iş oluşumuna açık koşulların oluşması KOBİ'lerin gelişimiyle gerçekleşecektir³⁹.

3.2. KOBİ'lerin Karşılaştıkları Zorluklar

Dünya ekonomilerinde yaşanan değişimler nedeniyle rekabet olgusu oldukça önem kazanmaktadır. Yaşanan hızlı değişimler dolayısıyla ticarete sınırlar kalkmış, ulus devlet içerisindeki rekabet ulus dışına taşmıştır. Bu noktada KOBİ'ler sadece bölgesel ve ulusal olarak değil, aynı zamanda uluslararası rekabet üstünlüğüne de sahip bir yapılanma içerisinde olmak zorundadırlar⁴⁰.

³⁹ OECD, 2004, **a.g.e.**, s.9.

⁴⁰ Musa Türkoğlu, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ'lerin) Büyük İşletmelerle Rekabetinde Stratejik İşbirlikleri Yaklaşımı: Göller Bölgesi Uygulaması", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:XIII, Sayı:1, Elazığ, 2003, ss.273-290.

Ülkemiz KOBİ'lerinin rekabet gücünü artırabilmesi için bunu destekleyen ortamın (eğitim, altyapı, işgücü piyasası, kamu sektöründe şeffaflık, sağlık konuları vb.) geliştirilmesi gerekmektedir. Uluslararası olarak, dolar/euro dalgalanmalarına olan bağımlılık, petrol fiyatları ve faiz oranları ve ekonomi KOBİ'ler için birçok engel oluşturmaktadır. Şirket düzeyinde, yenilikçilik, teknoloji geliştirme, yeni iş modelleri, akıllı ağılar ve yeni bir iş ahlakı fakat aynı zamanda genç ve gelişen işgücü gibi konular, rekabetçiliğin artırılmasının önemli unsurlarını oluşturmaktadır⁴¹.

Ekonomik anlamda oldukça büyük öneme sahip olmalarına rağmen KOBİ'lerin pek çok önemli sorunu bulunmaktadır.

Türkiye'deki ekonomik gelişmeler son zamanlarda KOBİ'ler için durumu daha da kötüleştirmiştir. Enflasyonist ekonomik ortam ve artan kamu borçları güven eksikliğine, mali krizlere, reel faiz oranlarında ani yükselişe ve ulusal parada değer kaybına neden olmuştur. GSYİH önemli dalgalanmalar göstermiş ve ekonomide yaşanan durgunluktan olumsuz etkilenmiş olup, potansiyel ve ihtiyaçların aksine Türkiye ekonomisi son derece kısıtlı bir büyüme gerçekleştirmiştir. Bu genel ekonomik güçlüklerle ek olarak KOBİ'ler 1996'da Avrupa Birliği ile girilen Gümrük Birliği'nin ardından açık ekonomi ve rekabetle ilk kez karşı karşıya kalmışlardır⁴².

Gümrük Birliği, maliyetleri yüksek ve ihracata yönelik sağlıklı bir işyeri olmayan işletmeler için iflaslar ve işyeri kapanmaları anlamına gelmektedir. Aynı zamanda yaşanması muhtemel olan sorunlar arasında, iç ve dış rekabet koşulları, sosyal damping, yatırımların değişmesi, az gelişmiş olan ülkelerin daha fakirleşmesi, işsizliğin artışı, sendikaların zayıflaması ve benzeri durumlar bulunmaktadır⁴³.

Gümrük Birliği sürecinde yapılması gerekenler Avrupa Birliği tecrübelerinden faydalanarak Pasifik ülkelerinde olduğu gibi, Türkiye'nin büyüme stratejilerinde çok yönlü ve radikal atılımlar gerçekleştirilmesidir. Bunun temel

⁴¹ Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, **a.g.e.**, ss.12-13.

⁴² OECD, 2004, **a.g.e.**, s.8.

⁴³ Nusret Ekin, **Küreselleşme ve Gümrük Birliği (Rekabet Gücüne Sosyal Boyutlu Bir Yaklaşım)**, İstanbul, İTO Yay., 1996, ss.46-47.

seçenekleri bir yandan çağdaş anlamda KOBİ'lerin teşviki ve Türkiye'nin rekabet gücünün yükseltilmesidir⁴⁴.

KOBİ'lerin ekonomik kalkınmada itici bir güç olması nedeniyle, bu işletmelerin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, yüksek verimliliğe ulaşmaları, teknolojik gelişmeleri yakından izleyebilmeleri, hükümetlerin aldığı kararlardan büyük ölçüde etkilenmektedir. Ülkemizde özellikle 1980 sonrası ekonomik liberalizasyon ve dışa açılma yönünde sanayileşme stratejisi değiştirilmiştir. Bu yüzden KOBİ'lerin finansal, teknolojik ve yönetim yapıları, istihdam ve üretim kapasiteleri son derece önem kazanmıştır. Dışa açılmak isteyen ve ihracatı teşvik eden bir kalkınma politikasını benimseyen ülkemizde, kalkınmada itici bir güç sahibi olan KOBİ'lerin dünya pazarlarındaki firmalarla rekabet edebilecek güce zamanla ulaşmaları, üretim birimlerinde yüksek verimliliği yakalayabilmeleri ve teknolojiyi izleyebilmelerine elverişli bir ortam sağlayıcı ekonomi politikalarının önemle uygulanması gerekmektedir⁴⁵.

Devletin KOBİ'lere sağladığı mali destek, sermaye piyasalarının devletin müdahalesi olmadan küçük işletmelerin ihtiyaçlarına hizmet edemediği varsayımına dayanmaktadır. Küçük işletmelere krediye erişim imkanının sağlanamaması temel olarak son yıllarda ciddi bütçe açıklarına, para arzının büyümesine ve enflasyona neden olan mali politikanın etkilerinden kaynaklanmaktadır. Bu durumda bankalar öncelikle yüksek reel getiri oranları olan kamu kredilerine yatırım yapmayı tercih etmektedirler. Kamu kredisine yatırım yaptıktan sonra geriye kalan ve kredi olarak verilebilen fonlar büyük ölçekli işletmeler tarafından alınmaktadır. Birçok araştırmaya göre kredi olarak verilebilen fonların %5'inden daha azının imalat sektöründeki KOBİ'ler tarafından kullanıldığı tahmin edilmektedir⁴⁶.

Özellikle enflasyon, ülkemiz ekonomisine olduğu kadar KOBİ'lere de büyük zararlar vermektedir. Bu durum işletmelerin sermaye ve likidite yapısı üzerinde

⁴⁴ Ekin, a.e., s.114.

⁴⁵ Uludağ, a.g.e., s.94.

⁴⁶ OECD, 2004, a.g.e., s.48.

oldukça olumsuz koşullara sebep olmaktadır. Enflasyon nedeniyle tasarrufçu kesim, tasarrufunu enflasyona karşı korumak amacıyla haklı olarak reel faiz talep etmektedir. Ancak bu yüksek mevduat faizleri, yüksek kredi maliyeti olarak yansımaktadır. Yeni yatırım yapmayı amaçlayan işletmeler bu durum sebebiyle fikirlerini değiştirmektedir⁴⁷.

Türkiye ekonomisi dışa açıldıkça ekonominin değişim süreci sürekli hızlanmaktadır. Belirsizlik ve dolayısıyla risk faktörü önem kazanmakta, çevredeki değişikliklerin zamanında fark edilmesi, öngörülmesi ve işletme için gerekli sonuçların çıkartılarak gerekli önlemlerin alınması işletmenin başarısı açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu durum küçük ve orta ölçekli işletmeler içinde oldukça önemlidir. Çünkü bu işletmeler, değişimleri belirlemek, değişimlere yön vermek veya değişimlere direnmek olanağına sahip değildirler. Küçük işletmeler bu değişimlere uymak zorundadır⁴⁸.

Türkiye’de KOBİ’ler büyük ölçüde fason üretime yönelmektedirler. Dolayısıyla kendi markalarını yaratmakta ve kendi ürünlerini pazarlamakta güçlük çekmektedirler. Ülke imajının ve markanın olmaması bu işletmelerin rekabet gücünü olumsuz olarak etkilemektedir. Küreselleşme sürecinde Türkiye’deki işletmelerin imajı fason üretim yapan konumundadır. İşletmeler kendi markalarını yaratmadıkları ve kaliteli üretime önem vermedikleri sürece bu gelişmelerden dolayı olarak etkilenmekte ve rekabet avantajı sağlayamamaktadırlar⁴⁹.

Ülkemizde kayıt dışı sektörün boyutları oldukça fazladır. OECD hesaplamalarına göre kayıt dışı sektör toplam ulusal işgücünün yaklaşık %50’sini oluşturmaktadır. Kadın işgücünün büyük bir bölümü ise kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun çalışmalarına göre ana ekonomide kadın erkek oranı 3’e 1 iken, kayıt dışında 1’e 1’dir. Tarım sektöründe kayıt dışı işgücü oranı %90’lara, yapı-inşaat sektöründe %60’lara, imalat sektöründe ise

⁴⁷ Uludağ, **a.g.e.**, ss.94-95.

⁴⁸ Müftüoğlu, **a.g.e.**, s.251.

⁴⁹ Aras ve Müslümov, **a.g.e.**, s.8.

%35'lik oranlara ulaşmaktadır. Yüksek oranlı kayıt dışılığın sebebi OECD'ye göre üç olasılıkla değerlendirilmektedir.

- Kayıtlı olmak çaba ve fiziksel sermaye gerektirmektedir, bu nedenle bazı girişimciler hukuki bir yapı kazanmadan faaliyet göstermektedir.
- Kayıtlı hale gelince bile, bazı girişimciler kayıt dışı işgücü çalıştırmakta, böylece vergi ve benzeri kanuni yükümlülüklerden kaçabilmektedir.
- Bazı kurumlar kayıtlı hale gelseler bile, sosyal sigorta yükümlülüklerini düşük ödemek için çalışanlarının ücret düzeylerini düşük göstermektedir⁵⁰.

Kayıt dışı ekonominin varlığının nedenleri karmaşık ve çok boyutludur. Tüm karmaşık yapıya rağmen kayıt dışı ekonomiyi üç temel nedenle açıklamak mümkündür. Bunlar; maliyet avantajı, kanun ve düzenlemelerin uygulanmasında yetersizlik ve toplumun bu anlayışı kabullenme eğilimi olarak sıralanmaktadır⁵¹.

Ulusal rekabetçiliği ölçen ve Dünya Ekonomik Forumu tarafından yapılan bir araştırmaya göre işletmelerin karşılaştıkları ortak engelleyici unsurlar ortaya konulmuştur. Ankete katılan girişimciler karşılaştıkları zorlukları öncelik sırasına göre sıralamışlardır.

- Vergi düzenlemeleri
- Finans kaynaklarına erişim
- Vergi oranları
- Etkin olmayan kamu bürokrasisi
- Politikalarda istikrarsızlık
- Yabancı kurlara ilişkin düzenlemeler
- Yetersiz altyapı olanakları
- Yeterli düzeyde eğitilmemiş işgücü
- Sınırlayıcı işgücü düzenlemeleri

⁵⁰ Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, **a.g.e.**, s.21.

⁵¹ Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, **a.y.**

- Yolsuzluk
- Enflasyon
- İstikrarsızlık/askeri müdahaleler
- Ulusal işgücündeki zayıf etik yaklaşımlar
- Halk sağlığı konusunun yeteri kadar ele alınmaması
- Suç ve hırsızlık

Sıralamalarda görüldüğü üzere KOBİ'ler vergi düzenlemeleri konusunda öncelikli sıkıntılar yaşamaktadır. Aynı zamanda söz konusu ankete göre, mevcut KDV ödemelerini içeren vergilendirme konular %26,8, finansmana erişim %14,9 ve devlet bürokrasisi %11,3 oranında iş yapma konusunda sıkıntı yaşadıkları alanlar olarak belirlenmiştir. Özellikle vergi sistemi, yüksek sosyal sigorta ödemeleri, işletmelerin çalışanları için sadece asgari ödeme beyan ederek vergi yüklerinden kaçınmalarına neden olmakta ve bu nedenle iş hacmindeki büyümenin önünde önemli bir engel olarak karşılanmaktadır. Bu bağlamda, kayıt dışı ekonomideki işçi maliyetlerinin düşüklüğü, kayıtlı KOBİ'ler için ek rekabetçi baskılar oluşturmaktadır⁵².

3.2.1. Coğrafik Olarak Dengesiz Dağılım

Ülkemizde genel itibariyle bölgeler arasında geniş çaplı bir sosyal ve ekonomik uyumsuzluk söz konusudur. Ulusal İnovasyon Girişimi tarafından “İnovasyon için Kalkınma ve Refah” konulu raporunda merkezi ve yerel yönetimlerin ve yerel paydaşların sorumluluk üstlendikleri politika önerilerini sunulmaktadır. Adem-i merkezi bir yapının oluşumu ve bölgesel kalkınma çalışmaları kapsamında, TBMM tarafından 2006 yılında Kalkınma Ajanslarının Kurulması, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunu çıkartılmıştır. Bu Kanun kapsamında, İzmir, İstanbul, Mevlana, Dicle, Diyarbakır-Şanlıurfa, Orta Karadeniz, Doğu Anadolu, Doğu Marmara, Kuzey Ege, Güney Ege, Zonguldak-Bartın-Karabük, Trakya, Fırat ve Çukurova bölgelerinde Kalkınma Ajansları kurulmuş olup, diğer

⁵² Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, **a.g.e.**, s.25.

bölgelerde toplam 26 bölgeyi kapsayacak şekilde kurulma çalışmaları devam etmektedir⁵³.

Genel itibarıyla, coğrafik olarak KOBİ'lerin dağılımı nüfusun dağılımıyla doğru orantılıdır. Nüfusun genel dağılımı KOBİ'lerin ülke içerisindeki dağılımını yansıtmakta olup, bu işletmeler sırasıyla %38 Marmara Bölgesinin kıyı kesiminde, %17 Ege Denizinin kıyı kesimlerinde, %16 İç Anadolu Bölgesinde, %11 Akdeniz Bölgesinde, %9 Karadeniz Bölgesinde ve %6'lık kesimde Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesinde kayıtlı ekonomik faaliyette bulunan işletmeler son derece az sayıdadır⁵⁴.

Kalkınmışlık düzeyi düşük olan iller, enerji sıkıntısının ve altyapı eksikliğinin yoğun olarak yaşandığı bölgeler olmalarının yanı sıra birçok sosyal sıkıntılara da sahiptir. Bu bölgelerdeki ekonomik ve sosyal istikrarın sağlanabilmesi ve ekonomik canlılığın temini için çeşitli teşvikler sağlanmaktadır⁵⁵.

3.2.2. Yatırım Desteklerinin Azlığı

KOBİ'lere yönelik uzun vadeli bir stratejinin, eğitim, Ar-Ge, idari düzenlemeler, rekabetçi politikalar, işgücü piyasası ve sosyal politikalar, daha akılcı bir bankacılık sektörü dahil pek çok farklı politika alanında katılımı gerektirdiği kabul edilen bir gerçektir. Bu faaliyetlerin, iş çevresi ve özellikle KOBİ'lerin faaliyet gösterdiği daha sağlıklı bir genel ekonomik ortam yaratılması ihtiyacına cevap verebilmesi gerekmektedir. Bu faaliyetler kapsamında, sektörün kalkınması için ihtiyaç duyduğu desteği sağlayacak olan KOBİ'lere özgü politika ve programların hayata geçirilmesi için çaba sarf edilmelidir⁵⁶.

⁵³ Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, a.e., s.20.

⁵⁴ OECD, 2004, a.g.e., s.9.

⁵⁵ Taylan Uysal, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Devlet Yardımları**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yay. No:187, İstanbul, Ağustos 2005, s.84.

⁵⁶ OECD, 2004, a.y.

İşletmeler, ülke içi avantajlardan yararlanmaları ve rekabet koşullarına uyum sağlayabilmeleri için yenilikler yapılmasına ve uluslararasılaşmalarının teşvik edilmesine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu yüzden işletmelerin, bilgiye, eğitime ve birinci kalitede destek hizmetlerine erişmeleri için desteklenmeleri gerekmektedir⁵⁷.

KOBİ'lerin piyasada pazar payını koruyabilmesinde, kendini modernize edebilmesinde, özellikle enflasyon nedeniyle yüksek maliyetlerle uğraşmak zorunda kalması (stok imkansızlığı) ve yeni yatırım projelerine yeterli kaynak ayıramaması yanında devletlerde düzenli ve sürekli ve de gerekli teşviği, desteği görememesi nedeniyle yatırımları finansmanda büyük güçlüklerle karşılaşmasına neden olmaktadır⁵⁸.

KOBİ'lerin yatırım alanlarının dağılımı çözüm yollarının üretilmesi için incelenmesi gereken bir veridir.

Tablo 18. KOBİ'lerin Yatırım Alanları

Yatırım Alanları	%
Üretim	68,11
Pazarlama	10,74
Ar-Ge	7,13
Tasarım	4,91
Yeni Sektöre Giriş	4,72
Bilişim Teknolojileri	4,39

Kaynak: Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, **a.g.e.**, s.23

Tablodan görüldüğü üzere, KOBİ'ler yeni yatırımların %68'lik bir bölümünü üretime yönlendirmektedirler. Pazarlama, Ar-Ge, bilişim teknolojileri gibi alanlara ayrılan paylar ise üretime ayrılan payın oldukça altında olan bir düzeyde kalmaktadır.

⁵⁷ TİSK, "Avrupa Birliği'nde Girişimciliğin Geliştirilmesi Türkiye'ye Yol Gösteren İlke, Politika ve Uygulamalar", (Çevrimiçi) <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1215>, 20.04.2011.

⁵⁸ Uludağ, **a.g.e.**, s.94.

3.2.3. Vergi Zorlukları (Yüksek Vergi ve Primler)

Mevcut vergi sistemimiz, ekonominin gelişmesine, tasarruf, yatırım ve istihdamın artırılmasına yardımcı olamamakta, karmaşıklığı ve yüksek vergi oranları sebebiyle kayıt dışı ekonomiyi ve kayıt dışı istihdamı büyütmektedir. Bu durum özel sektörün rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. Kayıt dışılığın önemli sebeplerinden bir tanesi de vergi kayıp ve kaçaklarının önlenememiş olmasıdır. Ülkemiz gelişen dünya şartlarına ayak uydurmak, büyümesini daha da hızlandırmak ve dünya coğrafyasındaki yerini koruyabilmek için kendi gelir kaynaklarıyla yaşamasını öğrenmek zorundadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de en önemli gelir kaynağını vergiler oluşturmaktadır. Ancak ülkemizdeki yüksek oranlı vergiler çoğu kesim tarafından şikayet konusu oluşturmaktadır⁵⁹.

Dünyanın birçok ülkesinde de Türkiye’de olduğu gibi kayıt dışının yüksek oranlarda olmasının sebebi, vergilendirme rejimleridir. Gelir vergisi mükellefleri %15-%35 oranında, kurumlar vergisi mükellefleri ise kar dağıtımındaki stopaj ve kar payı elde eden ortağın ödediği vergiyle birlikte %35’e varan bir vergi yüküyle karşı karşıyadır. Katma Değer Vergisi oranlarının yüksek olması, fişsiz alışverişi yaygınlaştırmakta, bu da kayıt dışı ekonomiyi tabana yayan bir etki yaratmaktadır. Türkiye’de çeşitli zamanlarda oluşan ekonomik krizlerin en önemli sebeplerinden biri sayılabilecek olan kayıt dışı ekonominin yüksek boyutu aynı zamanda yüksek oranlarda vergi kaybı anlamına da gelmektedir⁶⁰.

Marjinal gelir vergisinin oranları arttıkça, işletme sahipleri işletmelerin büyüme sürecini yavaşlatmaktadırlar. Dolayısıyla işe daha az eleman almaya

⁵⁹ Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, **a.g.e.**, ss.9-13.

⁶⁰ Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, **a.e.**, s.16.

başlamaktadırlar. Bu yüzden gelir vergisi oranları işletmelerin istihdam politikalarını etkileyen en önemli unsurlardan biri sayılmaktadır⁶¹.

KOBİ'lerin ödemek zorunda oldukları birçok vergi bulunmaktadır. Adil ve etkin bir vergi sisteminin kurulması, devletin küçük ve orta ölçekli işletmelerin güçlenmesi için gerçekleştirmesi gereken unsurlardan biridir. Vergi yalnızca gelir toplama amacı olarak görülmemelidir. Verginin oluşturduğu ekonomik ve sosyal sonuçları ile vergi politikalarının bütçeye olan katkılarının yanı sıra ekonomik etkinlik ve rekabet düzeni üzerindeki sonuçları da dikkate alınmalıdır. Vergi sistemi bağımsız bir iş kurmayı özendirici nitelikler taşımalıdır⁶².

Vergi oranları arttığında ve gelir vergisinin artan oranlı tarifesi yükseldiğinde mükelleflerin vergiye karşı tepkileri de artmaktadır. İSO tarafından 525 işyeri üzerinde yapılan bir ankete göre, adaletsiz bir vergilemenin varlığı, toplanan vergilerin etkin kullanılmaması ve yüksek vergi oranları Türkiye'de vergi kaçırma önemli bir rol oynamaktadır. Ankete katılanların %87'si vergi kaçakçılığının yüksek vergi oranlarından kaynaklandığını belirtmiştir. Hesap Uzmanları Kurulunca 1985 ve 1989 yılları arasında yapılan vergi incelemelerinde, beyan edilen matrahın asgari %65'i azami %86'sı kadar bir kısmın beyan dışı bırakılmış matrah olduğu tespit edilmiştir. DPT'nin bir çalışmasına göre de, kayıt dışının oranı %40'lar düzeyindedir⁶³.

Türkiye'de var olan vergi yasalarında yazım dili oldukça ağırdır. Bu yüzden vergileme ile ilgili düzenlemeler ilgililer açısından karmaşıklaşmaktadır. Vergi yasaları gözden geçirilerek, metinler kısa ve kesin hükümler içerecek şekilde sadeleştirilmeli, ilgililerin kolayca anlayacağı bir dil kullanılmalıdır. Vergi yasalarında yer alan kavram ve ifadelerin imkanlar ölçüsünde anlaşılabilirliğinin sağlanması gerekir⁶⁴.

⁶¹ TİSK, **a.g.e.**, 20.04.2011.

⁶² Müftüoğlu, **a.g.e.**, s.275.

⁶³ Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, **a.g.e.**, s.15.

⁶⁴ Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, **a.e.**, s.18.

Dolaylı ve dolaysız vergiler karşılaştırıldığında bütçe harcama ve gelirlerinin kompozisyonunda, gelirler açısından farklılıklar görülmektedir. dolaysız vergilerin oranları gittikçe azalmaktayken, alınan dolaylı vergilerin oranı artmaktadır.

Tablo 19. Bütçe Gelirlerinin Kompozisyonu (Yüzde)

Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Dolaysız Vergi Gelirleri	32,6	31,3	26,6	27,7	24,6	23,2	24,9	27,2	28,2
Dolaylı Vergi Gelirleri	47,1	46,1	52,4	56,4	58,1	55,7	54,3	53,1	52,0
Vergi Dışı Gelirler	20,3	22,6	21,0	15,9	17,3	21,0	20,8	19,7	19,8

Kaynak: Fatih Kaya, “Türk Kamu Mali Yönetiminde Örtük Mali Kurallar ve Ülke Tecrübelerinin Değerlendirilmesi”, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, **Mali Kurallar, Maliye Politikası Yönetiminde Yeni Bir Eğilim: Vergi, Borçlanma vs. Üzerine Kurallar ve Sınırlamalar**, ed. Coşkun Can Aktan, Ahmet Kesik, Fatih Kaya, Ankara, Yayın No:2010-408, 2010, s.396.

Güncelliğini yitirmiş ve etkin olmayan vergi toplama sistemi, özellikle serbest ticaret bölgelerindeki iş faaliyetlerinin karları üzerindeki vergi imtiyazı ile de birleşerek, devletin kurumlar vergilerinden olması gerektiğinden az gelir elde etmesine sebep olmaktadır. 2001 krizinin ardından devlet doğrudan vergilendirmeden dolaylı vergilendirme sistemine geçişi başlatmış ve 2003 sonrasında, tüm vergi sistemini basitleştirecek bir takım önlemler uygulamaya koymuştur. Bu önlemler; muhasebe standartlarının seviyesinin yükseltilmesini, yatırım vergi indirimlerinin azaltılmasını ve tek bir orana sabitlenmesini, karın çifte vergilendirilmesinin kaldırılmasını içermektedir⁶⁵.

⁶⁵ Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, **a.g.e.**, s.43.

3.2.4. Teknolojik Eksiklikler

Bir sanayi dalı ile ilgili yapım yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve aletleri kapsayan bilgiler bütününe teknoloji denir. Bilgi birikiminin, deneyimlerin, deneyler ve yeni buluşların sürekli olarak gelişmesi nedeniyle teknoloji de gelişmektedir⁶⁶.

Dünyada ileri teknoloji ve beceri isteyen ürünlerin üretimi hızla yükselmektedir. Üretim faaliyetleri, sanayi ile bağlantılı hizmetler ve iletişim sektörüne kaymaktadır. Bilim ve teknolojiye dayalı yöntemlerin üretim süreçlerine uygulanması, ülkelerdeki gelir dağılımını, ekonomilerin büyümesini, üretim sistemlerinin köklü değişikliğini, kaynak dağılımını ve kullanımını, toplumsal sınıfların yapılarını, iş organizasyon ve örgütlenmelerinin yanı sıra toplum düzenini oluşturan tüm kurumsal yapıları değişikliğe uğratmaktadır⁶⁷. Bu yüzden KOBİ'lerin yapılarının bu duruma uyum sağlama zorunlulukları artmaktadır.

Uluslararası rekabette teknoloji önemli bir unsurdur. Teknoloji günümüzde, malın fiyatı içinde en fazla katma değeri yaratan üretim faktörüdür. Bu nedenle teknoloji sahibi ülkeler Ar-Ge çalışmalarına yoğunlaşmış ve üretimin diğer aşamalarını başka ülkelere devretmektedirler. Teknoloji dışında kalan üretim faktörleri ise, dünya pazarında göreceli olarak bol olduğundan değer yitirmiştir. Dışa açık bir ekonomide, ülke içinde yaratılan katma değer artmasının ülkede teknoloji alanında sağlanan gelişmelere bağlı olduğu ortaya çıkmaktadır⁶⁸.

Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar uyarınca araştırma ve geliştirme yatırımları, yeni bir ürün geliştirilmesi, ürün kalite ve standardının yükseltilmesi, maliyet düşürücü ve standart yükseltici yeni bir teknolojinin ülke şartlarına uyumunun sağlanması amacıyla yapılan Ar-Ge çalışmalarıyla, bu tür faaliyet sonuçlarının faydalı araç, gereç, malzeme, ürün, yöntem, sistem ve üretim

⁶⁶ M. Serdar Kabukçuoğlu, **Herkes İçin Fizibilite**, Ankara, TÜGİDEM Girişimciler İçin Yatırım Danışma ve Girişimcilik Geliştirme Proje Merkezi Yay, 2005,ss.31-32.

⁶⁷ Hakkı Çiftçi, **İktisadi Gelişmede Uluslararası Rekabet ve Ulusal Kurumlar Dinamiği**, Ankara, Seçkin Yay., 2004, s.19.

⁶⁸ DPT, 2007-a, **a.g.e.**, s.6.

tekniklerine dönüştürülmesi, var olanların teknolojik açıdan iyileştirilmesi ve teknoloji uyarlanması için bilimsel esaslara uygun olarak yapılan ve her aşaması belirlenmiş Ar-Ge çalışmaları için gerçekleştirilecek yatırımlar olarak tanımlanmaktadır⁶⁹.

Teknolojik gelişmeler Ar-Ge çalışmalarıyla doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla ülkede yaratılan katma değerin artırılması ve teknolojik üstünlüğün ele geçirilmesi için Ar-Ge çalışmalarına ağırlık verilmesi, yenilikçi ürün ve yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesi gerekmektedir⁷⁰.

Araştırma ve geliştirme (Ar-Ge), kültür, insan ve toplumun bilgisinden oluşan bilgi dağarcığının artırılması ve bunun yeni süreç, sistem ve uygulamalar tasarlamak üzere kullanılması için sistematik bir temelde yürütülen yaratıcı çalışmaları, çevre uyumlu ürün tasarımı veya yazılım faaliyetleri ile alanında bilimsel ve teknolojik gelişme sağlayan, bilimsel ve teknolojik bir belirsizliğe odaklanan, çıktıları özgün, deneysel, bilimsel ve teknolojik bir belirsizliğe odaklanan, çıktıları özgün, deneysel bilimsel ve teknik içerik taşıyan faaliyetleri ifade etmektedir⁷¹.

Teknolojik yenilikler, işletmelerin rekabet gücü açısından çok önemlidir. Avrupa Birliği'nde Ar-Ge faaliyetlerine yapılan harcamaların GSMH içindeki payı daha düşük olduğu gibi, teknik eğitim gören öğrencilerin sayısı, Japonya ve ABD'nin yarısı kadardır. Ar-Ge alanında istihdam edilen bilim adamı sayısı da ABD'de AB'ye göre üç katı daha fazladır^{72*}.

⁶⁹ Uysal, **a.g.e.**, s.86.

⁷⁰ DPT, 2007-a, **a.g.e.**, s.7.

⁷¹ Tan ve Erdem, **a.g.e.**, ss.53-54.

⁷² Ekin, **a.g.e.**, s.110.

* Söz konusu veriler kitabın yayımlandığı seneye ait olup, günümüzde değişiklik göstermiş olması muhtemeldir.

Tablo 20. Gerçekleştirilen Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları

Ülke	Özel Sektör	Kamu	Yüksek Öğretim
AB-15	64,4	13	21,4
EU-25	63,6	13,7	21,5
OECD	68	11	18,1
ABD	68,9	8,8	16,8
Japonya	74,4	9,5	13,9
G.Kore	74,9	13,4	15,4
İspanya	54,6	15,4	29,8
Türkiye	28,7	7	64,3

Kaynak: DPT, 2007-a, a.g.e., s.7

Tablodan görüldüğü üzere, ülkemizde Ar-Ge harcamaları diğer ülkelere nazaran oldukça düşüktür. Ayrıca genel itibariyle Ar-Ge harcamalarının özel sektör kanalıyla yapılmakta olduğu tablodan görülmektedir. Ülkemizde ise Ar-Ge harcamaları yüksek öğrenim kurumlarında görülmektedir.

Ülkemizde bütçe harcama ve gelirlerinin kompozisyonuna bakıldığında Ar-Ge transferlerinin oldukça düşük oranlarda olduğu görülmektedir. Bu oran 2000 yılından 2005 yılı da dahil olmak üzere %0,1'dir. 2006 yılında %0,2 olup, 2007 yılında %0,3'e yükselmiştir. 2008 yılında ise yeniden %0,2'ye düşmüştür⁷³.

3.2.5. Bürokratik Engeller

- **İşletmenin Kendi Yapısından Kaynaklanan;**

Çoğu küçük ve orta ölçekli işletme sahibi veya yöneticisi piyasa verilerinin temini ve değerlendirilmesinde, mesleki ve teknik bilgilerin yetersiz kalması, problemlerin çözümü için uzman eleman istihdamından da kaçınmaları, çoğu kez kendilerinden başka yönetici istememeleri, yetki devredememeleri gibi durumlarda

⁷³ Kaya, a.g.e., s.395.

bu firmalar yanlış kararlarla esnekliklerini ve başarılarını zamanla kaybetmektedirler. Bu işletmelerin işletme fonksiyonlarına göre profesyonel eleman bulundurmadıkları ve daha çok ucuz işgücüne yöneldikleri ve bazen de kalifiye elemanları daha yüksek ücret veren büyük işletmelere kaptırdıkları, isteseler de kendi personellerinin eğitim harcamalarını finanse edemedikleri görülmektedir⁷⁴.

• İşletme Haricinden Kaynaklanan;

İşletme sahipleri hem işletmelerini kurarken hem de varlıklarını devam ettirirken birçok engelle karşı karşıya gelmektedirler. Bunlardan biri de idari düzenlemelerin yerine getirilmesi sırasında gerçekleşmektedir. İdari düzenlemelerin yerine getirilmesi ve bunların maliyetleri, işletme sahiplerini oldukça zor durumda bırakmaktadır. İdari düzenlemelerin iyileştirilmesi amacıyla birçok önlem alınmasına rağmen, işletmeler yapılan birçok ankete göre de bürokrasinin işletme yönetimi açısından büyük bir engel teşkil ettiğini düşünmektedirler⁷⁵.

İdari düzenlemeler genellikle işletmelerin büyüklüğüne göre düzenlenmediği için, söz konusu durum küçük işletmeler açısından olumsuz karşılanmaktadır. Küçük işletmelerin yapılarıyla orantısız şekilde kamu otoriteleri tarafından uygulanan düzenlemelerin daha makul ve basit şekilde uygulanması için girişimlerde bulunulması gerekmektedir. Özellikle KOBİ'ler için bilgi ve destek sağlanması, bu işletmelerin bürokratik işlemlerle başa çıkmalarına yardımcı olmaktadır⁷⁶.

3.2.6. KOBİ'lerin Finansal Sorunları

Yeni bir işletme kurulması için gerekli sabit sermaye ve işletme sermayesi hesaplandıktan sonra bu toplam ilk yatırım tutarının nasıl finanse edilebileceği kararı verilmelidir. Yani işletme sahibi özkaynaklarının bu yatırım tutarını karşılayıp

⁷⁴ Uludağ, a.g.e., s.87.

⁷⁵ TİSK, a.g.e., 20.04.2011.

⁷⁶ TİSK, a.y.

karşılayamayacağı sorusuna yanıt bulmalıdır. Eğer özkaynaklar yeterli değilse ikinci aşamada gereksinimlerin nereden ve hangi koşullarda sağlanacağı düşünülmelidir. Ülkemizde, yeni bir iş kurmak için yeterli sermayenin temin edilmesi girişimcilerin karşı karşıya kaldıkları en önemli sorunlardan biri olmaktadır⁷⁷.

Finansmana erişim, bir işletmenin büyümesi için mutlaka olması gereken bir koşuldur. Bu yüzden işletmelerin en önemli sorunlarından birini teşkil etmektedir ve çözülmesi en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır.

Sermayesi yeterli olmayan küçük ve orta boy firmalar, sürekli sermaye sıkıntısı içinde olup, bu nedenle zaman zaman üretimlerine ara vermektedirler. Yakın ilişkide buldukları benzer işletmelerin iflas etmesi, mevcut bankacılık sisteminin bu tür firmalara kredi arzının yetersizliği, firmaları sık sık borç ertelemeye zorlamaktadır. Mevcut kredi arzı yeterli olduğunda, bu kez de kredi karşılığı istenen garantilerin ve faizlerin bu işletmelerin kapasitelerini aşması, finans sorunlarına çözüm getirememektedir. Yeterli sermayeye sahip olarak çalışanlar, işletme sermayesi yönünden bir problemle karşılaşmasalar bile, işletme ölçeğinin büyütülmesi, faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, araştırma faaliyetlerinden ve teknolojik gelişmelerden yararlanılması için gerekli finans kaynağının nasıl temin edileceği konularında sıkıntılar yaşamaktadırlar⁷⁸.

Ülkemizdeki KOBİ'ler finansman sıkıntılarını genellikle iç kaynaklardan ve dış kaynaklardan olmak üzere 2 yolla çözmektedirler. İç kaynaklar, kaynağın ortaklar tarafından sağlanması yani sermaye artırımını yoludur. Dış kaynaklar ise işletme haricindeki kaynaklardan borçlanma yoludur⁷⁹.

Türkiye'de KOBİ'ler finansman ihtiyaçlarını özkaynaklarından karşılamakta, dış kaynaklı finansman araçlarından gerektiğince faydalanamamaktadırlar. Bunun

⁷⁷ Semra Güney, **a.g.e.**, s.166.

⁷⁸ Uludağ, **a.g.e.**, s.86.

⁷⁹ Oktay ve Alptekin Güney, "Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri", **21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu**, Doğu Akdeniz Üniversitesi K.K.T.C., Ocak 2002, s.6.

birçok nedeni bulunmaktadır. KOBİ'ler üzerinde yapılan anketler bu gerçeği daha belirgin şekilde ortaya çıkarmaktadır.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD), KOBİ'lere kredi ve sermaye sağlanması konusundaki isteksizliği açıklamak için bazı sebeplerin olduğunu belirtmiştir.

- KOBİ'lerin düşük sermayeye sahip, piyasa dalgalanmalarına karşı savunmasız ve yüksek kapanma oranlarına sahip olmaları nedeniyle yüksek riskli borç alanlar olarak değerlendirilmektedirler.
- KOBİ'lerin muhasebe kayıtlarındaki eksiklik, yetersiz mali beyanlar veya iş planları sonucunda oluşan eksik ve tutarsız mali bilgiler, kredi veren kurumlar ve yatırımcılar açısından kredilerinin değerini ve yatırımların geri dönüşünü değerlendirmek açısından zor durumlara neden olmaktadır.
- Borç vermenin yüksek idari işlem maliyetleri veya küçük oranlarda yapılan yatırımlar, KOBİ finansmanını kar olmadan yapılan bir işlem haline getirmektedir⁸⁰.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman işlevine ilişkin olarak taşıdıkları üstünlükleri ve sakıncaları;

Üstünlükler

- Bağımsızlık
- Sübvansiyonlar

Sakıncalar

- Yetersiz finansman bilgisi
- Sermaye piyasasına girememe
- Yeni ortak alımında her iki tarafta yaşanan tereddütler

⁸⁰ Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı, a.g.e., s.40.

- Otofinsman imkanlarının kısıtlı olması (Amortismanlar ve gizli ihtiyatlar)
- Genelde kredi almada teminat sorunu
- İşletme sahibinin kişisel varlıkları ile de sorumlu tutulması
- Kredi hacminin düşük, kredi maliyetinin yüksek olması

şeklinde özetlenebilir⁸¹.

3.2.6.1.Finansal Yönetim Konusunda Bilgi ve Donanım Eksikliği

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin en önemli darboğazlarından biri de, alınan kararların nicelik ve nitelik olarak yeterli bilgiye dayandırılmamasıdır. Bu husus, bilgilenme sürecinde hem bilgi toplama aşamasını hem de bilgi işleme ve bilgi değerlendirme aşamasını kapsamaktadır. Bilgi noksanlığından kaynaklanan en önemli işletmecilik hataları yatırımın fizibilite aşamasında başlamakta, işletmenin yaşam sürecinde devam etmektedir. Fizibilite çalışmalarının yeterli bilgiye dayandırılmaması sonucu, ürün ve pazar seçimi, ölçek, teknoloji ve kuruluş yeri seçimi gibi konularda, geriye dönülmesi çok zor stratejik hatalar yapılmaktadır. İşletme, faaliyete geçtikten sonra batık maliyete (sunk cost) dönüşen bu hatalarını devam ettirmek zorunda kalmaktadır. Mali etüd konusunda yapılan hatalar nedeniyle de işletmenin üretime geçiş süreci uzamakta, daha önce yapılan yatırımlar yıllarca atıl durumda kalmaktadır. Sermaye maliyetinin çok yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda kaynak israfı yapmak bu işletmeler için neredeyse imkansız olmaktadır⁸².

Küçük ve orta ölçekli işletmeler bankaların danışmanlık hizmetlerinden de yeterince faydalanamamaktadırlar. Bunun nedeni ise, mali konularda yeterince uzman personele sahip olmamalarıdır. Uzman personeli olmaya bu işletmeler mevcut

⁸¹ Müftüoğlu, a.g.e., s.51.

⁸² Müftüoğlu, a.e., s.255.

finansman alternatiflerini yeterince değerlendirememekte, en iyi (optimum) kararlara ulaşmakta güçlük çekmektedirler⁸³.

KOBİ'lerin birçoğunun sahibi ve yöneticileri teknik kökenlidir. Bu yüzden finansman ve muhasebe konularında çok az bilgiye sahiptirler. Bu tür bilgileri sağlamak için uzman kişilerden yararlanma olanakları da oldukça sınırlıdır⁸⁴.

3.2.6.2. Finansal Kaynak Temininde Güçlük ve Kredi Maliyetleri

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi sağlamada karşılaştıkları en önemli sorun, bankalar tarafından teminat olarak gayrimenkul ipoteği istenmesidir. Bu işletmeler için bankaların teminat konusundaki tutumu oldukça sıkıntı yaratmaktadır. Yapılan bir saha araştırmasının sonucuna göre “kredi temininde zorlukla karşılaşılan en önemli belgeler nelerdir” sorusunun cevapları tabloda gösterilmektedir⁸⁵.

Tablo 21. Kredi Alırken Güçlükle Karşılaşılan Belgeler

Kredi Sağlanırken Elde Edilmesinde Güçlükle Karşılaşılan Belgeler	İşletme Sayısı	
	Mutlak	%
İpotek	45	33,09
Kefalet	30	22,06
Ekspertiz Raporu	5	3,68
Kapasite Raporu	2	1,47
Yerleşim Planı	3	2,20
Ticaret Odası Raporu	4	2,94
Vergi Kayıt Belgesi	5	3,68
Diğer Sorunlar	14	10,30
Sayılanlardan Hiçbiri	28	20,58
TOPLAM	136	100,00

Kaynak: Müftüoğlu, a.g.e., s.246.

⁸³ Müftüoğlu, a.g.e., s.248.

⁸⁴ Oktay ve Alptekin Güney, a.g.e., s.5.

⁸⁵ Müftüoğlu, a.e., s.246.

Tablodan görüldüğü üzere, kredi alırken güçlükle karşılaşılan belgelerin en başında ipotek gelmektedir.

Devlet tarafından küçük ve orta ölçekli işletmelere sağlanması gereken en önemli desteklerden biri yaşanan teminat sorunlarıdır. Bu destek devlet güvencesi şeklinde de olabileceği gibi bir kredi sigortalaması şeklinde de sağlanabilir. Uzun vadeli asıl hedef, gayrimenkul veya başka bir teminatla değil kredi vasıtasıyla finanse edilecek projenin ekonomik ölçütlere göre değerlendirilmesidir. Sübvansiyonlu kredilerde projenin değerlendirilmesinde ekonomik ölçütler yanında sosyal ölçütlere de yer verilebilir. Teminat sağlamak, birinci derecede bir gayrimenkul ipoteği elde etmek, sadece kredi veren kuruluşun zararını karşılamakta, ulusal ekonomi seviyesindeki kaynak israfının önlenmesine hiçbir katkıda bulunmamaktadır⁸⁶.

Küçük işletmelerin yaklaşık %20'sinin uzun vadeli finansman sorunları olduğu çeşitli kaynaklar tarafından belirtilmektedir. İşletmelerin ihtiyaç duydukları uzun vadeli krediler ise ticari bankalar tarafından cazip görülmemektedir. KOBİ'lerin taşıdıkları risk oranlarına ve vadelerin uzunluk ve kısalığına göre ticari bankalar kredi maliyetini artırmaktadırlar⁸⁷.

Uzun vadeli kredi kullandıran finans kuruluşları genellikle dış kaynakların (Dünya Bankası, Eximbank, Avrupa Yatırım Bankası vb.) kullanımını için destek sağlamaktadır. Bu yüzden kredi kullanan finans kurumları devlet kuruluşlarından öteye gidememektedir. KOBİ'lerin gereksinim duydukları kısa vadeli kaynak için ise finans kuruluşlarının kaynakları sağlanamamaktadır. Finans kuruluşları KOBİ'lere kısa vadeli kredi sağlama konusunda istekli davranmamaktadırlar⁸⁸.

⁸⁶ Müftüoğlu, **a.g.e.**, ss.274-275.

⁸⁷ TİSK, **a.g.e.**, 20.04.2011.

⁸⁸ Oktay ve Alptekin Güney, **a.g.e.**, s.6.

3.2.6.3. Nakit Yönetim Problemleri

Özsermayenin arzulanan iş hacmine göre yetersiz olması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin müşteri kredisizlikle yüksek fiyatla girdi temin etmelerine, dolayısıyla üretim maliyetlerinin yüksek oluşmasına yol açmaktadır. Girdi arz eden kamu ve özel sektör firmalarının sıkça zam yapmaları, yeterli ham ve yardımcı madde stokunun bulundurulmaması, istenilen seviyedeki üretimin zamanında yapılamamasına, buradan da malın alıcıya geç teslimi nedeniyle şikayetle karşılaşılmasına veya siparişin iptal edilmesine yol açmaktadır⁸⁹.

Enflasyonun sahip olduğu ithal girdi pahalılığı yanında, yerli girdilerinde fiyatlarının artması, firmaları stoklamaya zorlamakta fakat aynı yönde firmaların işletme sermayesine olan ihtiyacını artırmakta ve likidite yapılarını olumsuz etkilemektedir. Yeterli özkaynağı bulunmayan işletmeler dış kaynaklara (krediler) başvurduğunda, yüksek kredi maliyetleri onların karlılık oranlarını hızla azaltmakta, bu durum iflasa, mali krizlere düşmelerine yol açabilmektedir⁹⁰.

Benzer şekilde enflasyon, KOBİ'lerin işletmelerini kurarken oluşturdukları özsermayelerini de eritmektedir. Aşırı artan girdi fiyatlarının maliyetleri yükseltmesi sebebiyle satış fiyatlarını da yükseltmeyen işletmeler oldukça zor durumlara düşmektedirler. KOBİ'lerin en önemli sıkıntılarında biri olan özkaynak yetersizliği özellikle ekonomideki konjonktürel dalgalanmalar sırasında daha çok hissedilmektedir. Dış kaynakların bulunmasında karşılaşılan güçlükler ile birlikte yeni yatırımların yapılmasını ve yüksek teknolojinin sağlanmasını engellemektedir⁹¹.

Ekonomide konjonktürel dalgalanmaların yaşandığı dönemler KOBİ'lerin kaynakları normal dönemlere göre oldukça azalmaktadır. Tahsilatta yaşanan gecikmeler sonucu yaşanan nakit sıkıntısı, özsermayeyi azaltmakta ve işletmeler

⁸⁹ Uludağ, **a.g.e.**, s.87.

⁹⁰ Uludağ, **a.e.**, ss.94-95.

⁹¹ Oktay ve Alptekin Güney, **a.g.e.**, s.4.

ticari bankaların vermiş oldukları işletmeler açısından maliyetli olan kredilere yönelmek zorunda kalmaktadırlar⁹².

3.2.6.4. İşletme Sermayesi Sorunları

İşletme sermayesi ihtiyacı, tesisin faaliyetlerini sürdürmek için başlangıçta olması gereken, faaliyetlerinde ve/veya hacminde meydana gelecek artışın gerçekleşmesini sağlayan bir finansman ihtiyacıdır. İşletme sermayesi ihtiyacı tesislerin üretime başlamaları, devam ettirebilmeleri ve üretim hacimlerinde meydana gelen büyümeler için elde bulundurulması gereken değerlerdir. Bu değerlere yapılan harcamalar da işletme sermayesi yatırımdır. İşletme gelirlerinin tamamının gelir olarak kaydedilmesi yanı sıra bir kısmı da nakit olarak işletme sermayesi için ayrılır. İşletme sermayesi faaliyetlerin sürdürülebilmesi için gerekli olduğundan, faaliyetlere başlanmadan önce işletmede var olmalıdır⁹³.

KOBİ'ler işletme sermayesi temininde de zorluklar yaşamaktadır. Özsermaye/toplam varlıklar oranının çok düşük olduğu, uzun vadeli borçlanma olanaklarının olmaması nedeniyle, mülkiyet yapılarına bağlı olarak ortaya sorunlar çıkmaktadır. Bu durum işletmenin stoklarını, likidite durumunu büyük oranda olumsuz etkilemektedir⁹⁴.

Küçük sanayi işletmelerinin kısa vadeli finans sorunları arasında başta geleni başlangıç sermayesini yeterince temin edememesi, yetersiz işletme sermayesi olmaktadır. Bu kesimin özkaynağı dışında dış kaynak temininde pazarlık gücü yoktur⁹⁵.

İşletmelerin çalışma sermayesi sıkıntılarını gidermek için en yaygın olarak kullandıkları yöntem factoring hizmetidir. Factoring, her türlü mal ve hizmet

⁹² Oktay ve Alptekin Güney, **a.g.e.**, s.5.

⁹³ Kabukçuoğlu, **a.g.e.**, ss.39,94-95.

⁹⁴ Uludağ, **a.g.e.**, ss.93-94.

⁹⁵ Uludağ, **a.e.**, s.95.

satışından doğan bedeli alacakların, factor adı verilen finans kurumuna temlik yoluyla devredilmesi karşılığında, tahvil hizmeti ve finansman olanağından yararlandırılmasına denilmektedir. Factoring, hem yurt içi hem de yurt dışı mal satımlarında veya hizmet arzında işletmelere çeşitli kolaylıklar sağlanması amacıyla doğmuş kurumlardır. Factoring bir ödünç para verme yöntemi değildir. Satıcının kısa vadeli bir faturaya bağlı ticari alacaklarının tahsiline yönelik olarak verilen bir hizmetler bütünüdür. Factoring sözleşmelerinde zorunluluk olmamakla birlikte alacakların tahsili beklenmeksizin factor kuruluşu satıcıya belli bir ön ödemede bulunabilir. Bu da satıcıya finansman kolaylığı sağlar⁹⁶.

3.2.6.5. Sermaye Piyasasına Uyum Sorunları

Sermaye piyasaları, sermaye piyasası araçlarının alınıp satıldığı, örgütlenmiş, birincil ve ikincil piyasalardan oluşur. Birincil piyasada, yeni çıkarılan tahvil ve hisse senetleri işlem görmektedir. İkincil piyasada ise mevcut (en az bir kez el değiştirmiş) olan menkul kıymetler işlem görmektedir. Ülkemizde ikincil piyasayı İstanbul Menkul Kıymetler Borsası oluşturmaktadır. Ayrıca ülkemizde sermaye piyasasını düzenlemek üzere çıkarılan ve 30.07.1981 yılında yürürlüğe giren 2499 sayılı “Sermaye Piyasası Kanunu” ile kurulan Sermaye Piyasası Kurulu bulunmaktadır⁹⁷.

Gelişmekte olan ülkeler tarafından finansman yolu geliştirilmesi için özellikle sermaye piyasası kaynaklı finansmana ağırlık verilmek istenmektedir. Çünkü ülke ekonomisinde yaşanan finansal krizlerin sanayi ve ticaret kesimine yansıyan etkisini azaltabilmek ve en gelişmiş finansal kurum olan bankalar dışındaki riski diğer kurumlarla ve sermaye piyasası araçlarıyla paylaşmak düşüncesindedirler. Bu yüzden sermaye piyasaları ve onların aracılığı ile oluşturulacak araçlar, işletmeler için önemli bir finansman kaynağıdır. Ancak işletmeler, sermaye piyasası için farklı

⁹⁶ Uludağ, a.g.e., s.125.

⁹⁷ DTM, **Ekonomik Kavramlar ve Göstergeler Kılavuzu Mali Sistem 2**, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara, 1994, s.56.

düşünceler içerisindedirler. Özellikle KOBİ'ler işletmenin yönetim hakimiyetini kaybetme endişesi nedeniyle sermaye piyasası araçlarından faydalanamamaktadır⁹⁸.

Sermaye piyasaları işletmelere birçok açıdan destek vermektedir. Sermaye piyasaları işletmelere fon sağlayarak, riskli projeleri finanse ederek, işletmeler üzerinde denetim işlevini yerine getirerek, işletmeleri piyasalara tanıtarak reel sektörün gelişmesine destek sağlamaktadır. Bu açıdan sermaye piyasalarının işletmeler açısından oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Küreselleşme sürecinde KOBİ'lerin uluslararası alanda karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmeleri için de sermaye piyasalarının önemi büyüktür⁹⁹.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin sermaye piyasası imkanlarından yeterince yararlanamaması önemli bir sorun teşkil etmektedir. Ayrıca finansal kiralama ve diğer finansman imkanları da bu işletmelere yönlendirilememektedir¹⁰⁰.

Bu yüzden ülkemizdeki sermaye piyasasının aktif hale getirilmesi gerekmektedir. KOBİ'lerin sermaye piyasasından daha etkin şekilde yararlanmalarını sağlamak için sermaye piyasaları aşağıda belirtilen özellikleri taşımalıdır.

- Vergi avantajı sağlaması,
- Finansal danışmanlık hizmeti sunması,
- Sadece KOBİ'lerin yer alacağı bir pazar oluşturması,
- Kurumsal yatırımcılara bu şirketlerin hisse senetlerini alma olanağı sağlaması,
- Halka arz yoluyla fon sağlama olanağını daha iyi tanıtmayı,
- Bürokratik engelleri azaltması,
- Küçük işletmelerin birleşerek oluşturacakları şirketlerde sermaye piyasasına gelmelerinin sağlaması,
- Girişimcilik kültürünü geliştirmesi¹⁰¹.

⁹⁸ Koç, a.g.e., s.128.

⁹⁹ Aras ve Müslümov, a.g.e., s.12.

¹⁰⁰ Müftüoğlu, a.g.e., s.249.

3.3.ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye ekonomisinin küresel sürece sorunsuz olarak uyum sağlaması ve KOBİ'ler için uygun bir ekonomik ortamın oluşması için iki sürecin oluşturulması gerekmektedir. Bunlardan birincisi iç koşul olan küreselleşme sürecinin egemen ülke ve kurumlarca daha hakkaniyetli ve daha adaletli bir şekilde uygulanmasıdır. İkincisi ise ülkemizin genç dinamik insan varlığı olmak üzere, mevcut ekonomik potansiyelini makul, ekonomik hedeflere yönelik olarak yeniden kurgulaması gerekmektedir¹⁰².

Küreselleşme ile birlikte teknolojik değişiklikler ve yeniliklerin hızlanması KOBİ'ler için büyük fırsatlar yaratmaktadır. Bu fırsatları yakalamanın en etkin ve verimli yollarından birinin Avrupa Birliği'ndeki KOBİ'ler ile işbirliği girişimlerini artırmak olduğu açıktır. KOBİ'ler arasındaki işbirliği yalnızca teknolojik ve finansal destekle ilgili olmayıp, insan kaynağıyla, sürekli eğitim ve yaşam boyu öğrenmenin desteklenmesiyle ve işletmenin üretimden pazarlama sürecine kadar tüm fonksiyonlarındaki standartların yükseltilmesiyle de ilgili olmalıdır¹⁰³.

KOBİ'lerin küresel rekabete karşı kendilerini koruyabilmeleri için yapılması gereken birçok eylem bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi sayılabilen bir durumda yöneticilik ile girişimcilik kavramlarının birbirinden ayrılması gerektiğidir. Bu amaçla, KOBİ'lere yönetim ve örgütlenme konusunda destek verecek şekilde bir danışmanlık sistemi kurulmalıdır. KOBİ'lere özgü Kurumsal Yönetim İlkelerini uygulamanın sağlayacağı yararlarla alakalı verilecek olan eğitim, bilgilendirme ve danışmanlık hizmetlerine ek olarak ayrıca KOBİ'lere etkin aile işletmeciliği anlayışına yönelik modern bilgiler aktarılmalıdır¹⁰⁴.

¹⁰¹ Aras ve Müslümov, **a.g.e.**, ss.12-13 .

¹⁰² Ahmet İncekara, "Küreselleşme Süreci ve Türkiye'ye Yansımaları", **İstanbul Ticaret Odası Küreselleşme ve Türkiye'deki KOBİ'lere Etkileri Paneli**, İstanbul, İTO Yay No:2002-13, 2002, s.16.

¹⁰³ Songül Yücel, "KOBİ'nin Tanımı", **İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi**, Sayı:36, Ankara, Ekim-Kasım-Aralık 2007, s.48.

¹⁰⁴ Ramazan Aktaş, "KOBİ'lerin Ülke Ekonomisi Açısından Taşıdığı Önem, Sorunları ve Çözüm Önerileri", (Çevrimiçi) <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/Kobi.pdf>, 05.02.2011, s.16.

Bu bağlamda, KOBİ'lerde aile işletmeciliği, profesyonel yönetim ve kurumsal yönetim konusunda değişime ayak uydurabilen, profesyonelleşmeyi sağlamış, kurumsal yönetim anlayışını ilke edinmiş ve girişimcilik düzeyi yüksek KOBİ'ler yaratmak için çalışmalar yapılmaktadır¹⁰⁵.

Ekonomik literatürde “teşvik” kavramı, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi veya gayri maddi destek, yardım ve özendirme olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, ekonomik teşviklerin temelinde, kaynakların, ülke ekonomisi açısından daha yararlı olduğu kabul edilen alanlara yönlendirilmesi söz konusudur¹⁰⁶.

Kamu mali yönetiminde vergi ve harcama yönündeki politikaların;

- Mali disiplin ve mali dengenin tesis edilmesi
- Makro-ekonomik istikrarın sağlanması
- Devletin aşırı büyümesinin engellenmesi
- Mali sürdürülebilirliğin temini
- Vergi yükünün azaltılması suretiyle toplam piyasa üretiminin artırılması
- Kamu harcamaları ile ilgili olarak vatandaşların memnuniyetsizliğinin azaltılması
- Çıkar gruplarının lobicilik faaliyetlerinin ve rant kollama faaliyetlerinin azaltılması
- Devletin savurganlaşması ve siyasi popülizmin önlenmesi

şeklinde uygulanması gerekmektedir¹⁰⁷.

¹⁰⁵ DPT, 2006, **a.g.e.**, s.12.

¹⁰⁶ DPT, 2007-b, **a.g.e.**, s.1.

¹⁰⁷ Coşkun Can Aktan, Hilmi Çoban ve İhsan Cemir Demir, “Kurumsal Maliye Politikası Perspektifinden Vergi ve Harcama Sınırlamaları”, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme

Her şeyden önce var olan hedeflere ulaşmak için KOBİ'lerin gelişimini destekleyen bir ekonomik ortamın oluşturulması ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Makro ekonomik istikrarsızlık hedeflenen projelerin istenen sonuçları alması için engel teşkil etmektedir. Bu durum ekonomiye olan genel etkisi haricinde, yeni KOBİ'lerin kurulması, mevcutların ayakta kalması, üretkenlikleri ve rekabet edebilirlikleri üzerinde doğrudan bir etkisi olmaktadır. Bu nedenle, bu politikaların başarılı olması KOBİ'lerin uzun vadedeki kalkınma stratejisi açısından büyük öneme sahiptir. Türkiye'de piyasaların işleyişini düzeltmek ve verimliliklerini artırmak için çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Bu politikalar önemli sonuçlar elde etmesine karşılık, pazardaki başarısızlıklar ve bunların sebepleri üzerine daha fazla analiz yapılması gerekmektedir. Yapılacak analiz, mevcut kanun ve yönetmeliklerin farklı boyutlardaki işletmeler üzerinde ne tür etkilere neden olacağına dair bir inceleme de içermelidir. Özellikle aşağıda belirtilen politika alanlarında daha fazla gelişme kaydedilmesi gerekmektedir;

- Özellikle merkezi hükümet bütçesi olmak üzere kamu finansmanının konsolidasyonu, sermaye piyasalarındaki baskıların azaltılması ve özel sektörde yaşanan tahliye işlemlerinin azaltılması amacıyla kamu kredilerinin doğru bir şekilde yönetilmesi. Bu, KOBİ'lerin yapmış oldukları yatırımlardan elde edilecek uzun vadeli geri dönüşlerle tutarlı olarak reel faizlerde uzun vadeli bir rahatlama sağlanması üzerinde etkili olacaktır.
- Enflasyonun Avrupa Birliği hedeflerine paralel olarak aşağı çekilerek istikrara kavuşturulması suretiyle faiz oranlarında enflasyon kaynaklı artışların önüne geçilmesinin sağlanması ve döviz kurlarının tatmin edici uluslararası rekabet edilebilirliği sağlayacak istikrarlı bir seviyeye kavuşturulması.

- Tasarrufun daha etkin toplanarak özel sektör ve yatırımlara aktarılması bunların ekonomiye, özellikle de KOBİ'lere verilen kredilerin gelişimine katkı sağlayabilmesi için, finansman ve bankacılık sektörünün güçlendirilmesi. Ayrıca KOBİ'lere hizmet vermek amacıyla özellikle yerel düzeyde olmak üzere daha iyi donanıma sahip bir bankacılık kültürünün geliştirilmesi.
- KOBİ'lerin mali piyasalara erişim imkanlarının iyileştirilmesi, risk sermayesi olanaklarının geliştirilmesi ve KOBİ'lere menkul kıymetler piyasalarına erişim imkanının sunulması.
- Ticaret sicilde tescil için gerekli işlem sayısının indirilmesi gibi önemli gelişmeler olmasına rağmen, idari ve yasal reformlar ile ekonomideki doğrudan müdahalenin azaltılmasına, yeni işletmelerin kurulmasının ve doğrudan yabancı yatırımın ülkeye çekilmesinin desteklenmesi.
- Rekabet politikasının güçlendirilmesi ve böylece tekellerin yıkılması ve piyasaya yeni oyuncuların girmesinin desteklenmesi.
- Serbest girişimin önünü kesmeyen ve özel kesim tasarrufunu özendirici, yabancı yatırımı teşvik eden, işletmelerin nakit akışlarını artıran miras yoluyla elde edilen kazanımlara aşırı yük getirmeyen bir vergi sisteminin geliştirilmesi.
- Özellikle ulaşım, telekomünikasyon ve enerji alanında modern altyapı ağlarının kurulması.
- Büyükşehirlere yapılan göçün engellenmesi amacıyla, iş alanları ve gelir açısından coğrafi farkların azaltılmasına yönelik bölgesel politikanın uygulanmasına devam edilmesi.
- Genç öğrencilerin karşılaştığı güçlüklerin aşılması ve Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) alanındaki artan ihtiyaçların karşılanması için ilköğretim, lise, üniversite ve mesleki eğitim genelinde insana ve malzemeye daha fazla yatırım yapılması.

- Sosyal güvence ile işletmelerin istihdam esneklikleri arasındaki zorunlu dengenin korunması amacıyla, işgücü piyasasının verimli şekilde çalışmasının sağlanması¹⁰⁸.

Günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ekonomik sorunlarından başında enflasyonun yüksek oluşu gelmektedir. Dünyada küreselleşmeyle birlikte sermaye hareketleri daha da önem kazanmış ve ülkelerin tek pazar olarak görülmesine neden olmuştur. Türkiye'nin bu süreci iyi değerlendirmesi istikrarlı bir makroekonomik ortam yaratması ve rekabet gücünü ön plana çıkaran ekonomi politikaları uygulaması gerekmektedir¹⁰⁹.

Yapılması amaçlanan reformlar Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve KOSGEB dahil, KOBİ'ler için politika üreten kurum ve kuruluşların doğrudan sorumluluğu altında bulunmamaktadır. Bu konuda politika yapanların milli politikaların oluşturulması sırasında yapılan görüşmelerde, gerekli politika önlem ve mevzuatının oluşturulmasına yönelik olarak entelektüel destek sağlamak ve bu kesimin sözcülüğünü yapmak gibi, sağlayabilecekleri pek çok katkı bulunmaktadır¹¹⁰.

Ekonomik gelişme ve kalkınmaya katkıda yüksek potansiyel vaat eden KOBİ'lerin gelişimlerini iyileştirmek için devlet tarafından desteklenmeleri gerekmektedir. Bu destekler oluşturulması gereken bir takım politikalar tarafından sağlanabilir.

- **Girişimciliğin Geliştirilmesi:** Girişimcilik kültürünün geliştirilmesi amacıyla, girişimcileri ortaya çıkarmayı planlayan kampanyaların yapılması, girişimcilik eğitimlerinin örgün ve yaygın eğitim düzeyinde sağlanması, girişimci adaylarının niteliklerinin artırılması,

¹⁰⁸ OECD, 2004, **a.g.e.**, ss.9-11.

¹⁰⁹ Yusuf Bayraktutan ve İbrahim Arslan, "Türkiye'de Döviz Kuru, İthalat ve Enflasyon İlişkisi:Ekonometrik Analiz (1980-2000)", **Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C:V, S:2, 2003, ss.89,102.

¹¹⁰ OECD, 2004, **a.e.**, s.11.

- **İşletme Geliştirme:** KOBİ'lerin kurumsallaşmasının sağlanması için eğitim, danışmanlık hizmetinin verilmesi, bilgilendirme ve bilinçlendirmenin oluşturulması, sanayinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikli işgücünün eğitilmesi, danışmanlık kurumlarının geliştirilerek KOBİ'lere her konuda danışmanlık sağlanması,
- **KOBİ'lerin Uluslararası Pazarlarla Bütünleşmesi:** KOBİ'lerin ihracattaki payının artırılması için ihracat bilincinin oluşturulması ve bu konuda eğitimler yapılması, markalaşma için bilincin yaygınlaştırılması sınai mülkiyet hakları konusunda eğitim ve seminerler düzenlenmesi,
- **İş Ortamının İyileştirilmesi:** Kümelenmenin yaygınlaştırılması, devlet desteği uygulamalarının artırılması, etkin, özendirici ve destekleyici vergi sistemlerinin oluşturulması,
- **KOBİ'lerin Teknoloji ve Yenilikçilik Kapasitesinin Geliştirilmesi:** KOBİ'lerin teknolojiye, yenilikçiliğe ve Ar-Ge'ye yönlendirilmesi amacıyla, yeni teknolojilerin takip edilmesi, aktarılması ve yaygınlaştırılması amacına dönük mekanizmaların oluşturulması, teknoloji, yenilikçilik ve Ar-Ge çalışmalarının desteklerinin artırılması, teknoparkların artırılması, üniversiteler arası işbirliğinin sağlanması¹¹¹,

Söz konusu politikalar KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı'nda bahsedilmektedir.

Sağlıklı bir devlet yardımları politikasının temelini, ülkemizin rekabet gücü ve refahının artırılması ve sürekliliğinin sağlanması; ulusal önceliklerimiz doğrultusunda, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden yararlanarak, araştırma geliştirme faaliyetleri ile yenilikçiliğe yönelen sanayileşmenin (sınai ve hizmet üretiminin) özendirilmesi oluşturmaktadır. Devlet yardımlarının etkinliğinin artırılması ile ilgili iki temel çalışma alanı mevcuttur. Buna göre, yatırım ortamının iyileştirilmesi, altyapı sorunlarının çözümü ve ülkedeki istikrarsızlıkların ekonomik faaliyetler üzerinde yarattığı tahribatı gidermeye yönelik uygulanan genel nitelikli desteklerin teşvik sisteminden çıkarılması ve yeniden düzenlenmesi çalışma

¹¹¹ Koç, a.g.e., ss.35-37.

alanlarından biridir. Bu kapsamda, mal ve hizmet üretimine yönelik uygun alanların belirlenmesi ve bu alanların altyapı sorunlarının giderilmesi gibi sanayi altyapısının oluşturulması konuları yanında, kamusal açıdan önem arz eden bazı ekonomik faaliyetlerin desteklenmesini hedefleyen genel nitelikli düzenlemelerin ilgili mevzuatında yer alması gerekmektedir¹¹².

KOBİ'lere özgü hedef ve amaçlarda ulaşılmak istenen nokta KOBİ'lerin üretkenliklerini, katma değerdeki paylarını ve uluslararası pazarda rekabet etme güçlerini artırmaya yöneliktir. Bu bağlamda finansman açısından bankacılık sistemi tarafından sağlanan kredilerin toplam hacmi içerisinde KOBİ payının artırılması, KOBİ'lerin risk sermayesi ve mali veya gayrimenkul yatırımları gibi mali araçları daha iyi ve fazla kullanmalarını sağlamak üzere uygun yapılar oluşturulması hedeflenmektedir¹¹³.

Enflasyon, yurtiçi talepte meydana gelen büyük dalgalanmalar ve kamu borçlarındaki aşırı yüksek reel faiz oranları gibi durumlar KOBİ'lerin rekabet edebilir kalmalarını sağlayan olanaklar üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Büyük işletmeler bu durumlardan daha az etkilenmektedirler, çünkü yurtdışından daha uygun koşullarda finansman sağlayabilmekte veya ihracat yapmaları nedeniyle daha kuvvetli bir sermaye altyapısına sahip olmaktadır. Bu yüzden bahsedilen olumsuz durumların etkilerinden küçük işletmelere göre daha az etkilenmektedirler¹¹⁴.

Yatırım ve üretim yapan ve aynı zamanda istihdam sağlayan tüm işletmeler “sürdürülebilir bir ekonomik büyüme” hedefine sahip bulunmaktadır. Dolayısıyla ülkemizdeki vergi uygulamaları en önemli politika araçlarından biri durumundadır. Enflasyon oranlarının düşmesiyle beraber, kar paylarının da düşmesi, yeni yatırımları olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle vergi oranlarında indirim yapmak, yatırımı ve istihdamı teşvik eden politikalar oluşturmak gerekmektedir. Aynı zamanda üretim ve

¹¹² DPT, 2007-b, a.g.e., s.84.

¹¹³ OECD, 2004, a.g.e., s.27.

¹¹⁴ OECD, 2004, a.e., s.31

istihdamın önünü açacak, büyümeyi ve kalkınmayı hedefleyen politikalar oluşturulması gerekmektedir. Türkiye’de gerekli sermaye birikimi sağlanamadığından yatırımlar yetersiz olmakta ve desteklenmesi gerekmektedir. Bu nedenle istihdam ve üretime yönelik yatırım indirimlerinin devam etmesi gerekmektedir¹¹⁵.

KOBİ’lerin en önemli sorunlarından biri de pazarlama konusudur. Ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ’ler için bu sorunu çözmek adına pazarlama alanında nitelikli pazarlama elemanı istihdamı desteklenmesi, sektörel Dış Ticaret Şirketleri etkinleştirilmesi, yurtiçi ve yurtdışı fuarlara katılımın artırılması, e-pazarlama olanaklarından faydalanılması konusunda yardımlarda bulunulmalıdır. Aynı zamanda lojistik hizmetlerinin geliştirilmesi için lojistik altyapısı oluşturulması ve yurtiçi, yurtdışı tedarikçi veri tabanı çalışması yapılması desteklenmelidir¹¹⁶.

İhracatı artırmak ülkemiz ekonomisi için gelişmesi için gerekli olan bir durumdur. İhracatı ve özellikle KOBİ ihracatçılarının sayısını artırmak da devletin en önemli hedeflerinden biri durumundadır. Ülkemizde devlet geniş eğitim programları ve doğrudan mali destek veya vergi indirimleri ile büyük bir mali destek öngörmektedir. Aynı zamanda devlet tarafından ürünlerin kalitesine ve ürün süreçlerinin kalitesine vurgu yapmayı ve böylece daha çok Türk malının uluslararası standartları karşılmasını planlanmaktadır. Bu duruma ISO kalite belgesi olan Türk işletmelerinin sayıca çoğalması örnek verilebilir¹¹⁷.

İhracat amaçlı yatırımı ve üretimi artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını düzenli, ucuz ve kaliteli olarak temin etmek, dış finansman ve ticaret olanaklarından daha fazla yararlanmak amacıyla, 3218 sayılı Kanuna istinaden 20 adet Serbest Bölge kurulmuştur. Serbest Bölgelerde işletmelere muhtelif muafiyet ve teşvikler verilmekte olup, Avrupa Birliği üyeliği gerçekleştiğinde Serbest Bölgelerde üretim yapılmayacaktır. Serbest

¹¹⁵ Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, **a.g.e.**, s.19.

¹¹⁶ Aktaş, **a.g.e.**, s. 16

¹¹⁷ OECD, 2004, **a.g.e.**, s.60.

Bölgelerde 837'si üretim (%22), 2.511'i alım-satım (%64), 559'u (%14) diğer sektörlerde faaliyet gösteren ve Serbest Bölgeyi işleten olmak üzere 3.932 işletme faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerin 645'i yabancı (%16), 3.287'si (%84) yerli sermayeli işletmelerdir. 40.000 kişinin istihdam edildiği Serbest Bölgelerden, 2005 yılında 23 milyar ABD Doları dış ticaret gerçekleştirilmiştir¹¹⁸.

4737 sayılı Kanuna istinaden kurulan Endüstri Bölgeleri ise sektörel bazda ihtisas bölgeleri kurulmasına ve bazı işletmelerin faaliyet gösterdiği alanların münferit yatırım yeri olarak ilan edilebilmesine olanak tanıyarak, yeni teknolojileri içeren yatırımların ve yabancı sermayenin ülkemize girişini teşvik etmektedir¹¹⁹.

Büyüme tek tek işletmeler için en önemli başarı ölçütüdür. Aynı zamanda başta gelen işletme amacıdır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için işletmelerin her birinin performanslarını artırmaları, ülke ekonomisinin de performansını artırmaktadır. İşletmelerin güçlendirilmesi için yeni işletmelerin kurulması teşvik edilmeli, piyasaya giriş kolaylaştırılmalıdır. Bunun için alınması gereken başlıca önlemler,

- Serbest meslek sahibi olmanın, iş adamlılığının ve girişimciliğin öneminin vurgulanması,
- Özellikle iyi yetişmiş gençlerin bu mesleklere yönlendirilmesi,
- Yeni bir işletme kurmak konusunda karşılaşılan mevzuat engellerini rasyonelleştirmek suretiyle mümkün olduğunca azaltmak,
- Küçük girişimlerin gerektirdiği sermaye ihtiyacının karşılanabilmesi yolunda etkin finansman teknikleri ve yolları geliştirmek,

şeklinde belirlenmektedir¹²⁰.

¹¹⁸DPT, 2006, **a.g.e.**, s.12.

¹¹⁹ DPT, 2006, **a.y.**

¹²⁰ Müftüoğlu, **a.g.e.**, ss.21-22.

KOBİ'ler ülke geneline yayılmış ve ayrıca kırsal kesimlerde en çok görülen işletme türleri olduklarından, söz konusu bölgelerdeki kalkınma için önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu yüzden, bu işletmeleri güçlendirmek ve geliştirmek için gerekli olan stratejik yapılanmalar oluşturulmalı ve oluşturulan yapılanmaların etkin bir şekilde işlemesi sağlanmalıdır. Bu stratejiler, geliştirilmesi amaçlanan bölgelerde KOBİ'lerin işbirliğine gitmesi için çeşitli organizasyonlar kurmalarını teşvik edip, büyümelerini sağlamak amacıyla oluşturulabilir. Ayrıca, söz konusu bölgelerde teknoparklar kurarak, girişimci, üniversite ve çeşitli kurumlardan oluşacak işbirlikleri ile yeni teknolojiler geliştirmek ve bölgenin kalkınmasına yardımcı olmak için küçük girişimciliği desteklemek adına çalışmalar yapmaktır¹²¹.

KOBİ'lerin büyüüp gelişmeleri için yeni işletmelerin kurulması sürecinin sadeleştirilmesi ve bu işlemler sırasında karşılaşılan bürokratik sürecin azaltılması gerekmektedir. Bu bağlamda enformasyon kuruluşlarının faaliyetleri ve bu kuruluşların yeni kurulan işletmelerle koordinasyon içinde olması giderek artan sayıda yeni işyeri-işletme kurulmasına destek sağlayacaktır. Ayrıca, yeni iş olanaklarının yaratılmasına yönelik bütçeden finanse edilmekte olan destek programlarının genişletilmesi gerekmektedir. Teknolojik ve ekonomik olarak rekabet edebilir yeni işletmelerin gelişmesini ve uzun vadede ayakta kalabilmelerini sağlamak için girişimcilerin iş ortamını etkileyen ve dolayısıyla kendi pazarlarına etki eden konulara ilişkin bilgilere ulaşma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu girişimciler, stratejik kalkınma planları ve piyasa araştırmalarına erişim ihtiyacı duydukları operasyonel kaynakları telafi edecek desteklere erişmelerinin sağlanması da önemlidir¹²².

Ülkemizde, küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman sorunları ve çözümleri konusunda ilk beş yıllık kalkınma planından itibaren bir takım önlemler alınmaya başlanmıştır¹²³.

¹²¹ Musa Türkoğlu, **a.g.e.**, ss.273-290.

¹²² OECD, 2004, **a.g.e.**, s.30.

¹²³ Uludağ, **a.g.e.**, s.42.

1995 yılında TOSYOV (Türkiye Orta Ölçekli İşletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı) tarafından Ulusal KOBİ Raporu oluşturulmuş ve bu raporda imalat sanayisinin çeşitli alt kollarında faaliyette bulunan 150 KOBİ'nin sorunlarına değinilmiştir. Söz konusu çalışmada, “KOBİ'lerin bankalar ile ilişkilerinin geliştirilmesi için ne gibi yardımlara ihtiyaç duydukları, hangi tür yardımların KOBİ'ler için etkin sonuçlar” vereceği konusu araştırılmıştır. Bu soruyu yanıtlayanlar, KOBİ'lerin %40'ı bankaların kredi verme yöntemlerinin iyileştirilmesini, kredi müracaatı için yapılması gerekli işlem ve şartları gösteren özel rehberin, broşürlerin hazırlanmasını, %7'si teminat sorunlarının çözebilmek için Kredi Garanti Fonu'nun (KGF) işlendiği ve yeterli bir düzeye ulaşmasını, KOBİ'lerin sorunlarının bankalara açıklanması ve özellikle fon kaynaklı kredilerin sağlanması konusunda Halk Bankası ve KOBİ'leri destekleyen kuruluşların birlikte hareket etmeleri, fon temini konusunda KOBİ'lere dönük onları destekleyici önlemlerin alınmasını sağlanması konularına önem vermişlerdir.

Fizibilite (yapılabilirlik) çalışması uzmanlık bilgi ve deneyimi gerektiren bir proje faaliyetidir. Bir yatırımı teknik, mali yönleri ve sektörel/ekonomik boyutları ile ortaya koyan, fikir olarak ortaya çıkan yatırımın gerçekleştirilmesinin kabul veya reddedilmesine yönelik analizleri de içeren bir çalışmadır. Bir fizibilite çalışması yatırım alternatiflerini, sektör ve teknoloji dikkate alınarak nakit akımlarına yansımalarını gösterir¹²⁴.

Devlet, işletmeleri iç ve dış piyasalar konusunda bilgilendirmelidir. Çünkü ülkemizdeki işletmelerin çoğunluğunda işletme kuruluş aşaması sırasında yeterli araştırma yapılmamakta ve fizibilite çalışması oluşturulmamaktadır. Devletin sübvansiyon olarak kullandığı fonların bir kısmını bilgi (enformasyon) toplanmasına ve bilgi değerlendirmesine ayırması, başta piyasa analizi olmak üzere, fizibilite çalışmalarının etkinliğini büyük ölçüde artıracaktır. Aynı zamanda bu katkı işletmelerin fizibilite çalışmasında ve piyasa analizinde önemli ölçüde maliyet ve zaman tasarrufu sağlayacaktır. Devletin bu konuda sübvansiyon değil enformasyon

¹²⁴ Kabukçuoğlu, a.g.e., s.23.

sağlayan bir politika uygulaması yalnızca küçük ve orta ölçekli işletmeler için değil tüm ekonominin etkinliğinin artırılmasında önemli katkılar sağlamaktadır. İşletmelerin saha araştırması yaparak bilgi toplaması hem masraflı olmakta hem de çok zaman almaktadır¹²⁵.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük işletmelerle mücadelesi, onların ürettikleri ürünleri üreterek değil, onların üretmediklerini üreterek yürütülmelidir. Bu işletmeler esneklik avantajlarını iyi kullanarak, büyük işletmelerin girmedikleri ya da giremedikleri piyasalara girmeye çalışmalıdırlar. Küçük ve orta ölçekli işletmeler ürün ve pazarda yeniliklerde bulunarak kendilerine geniş bir hareket alanı yaratabilirler. Büyük işletmelerle olan mücadele ancak mücadele küçük işletmenin üstün olduğu alanlara kaydırılabilirse başarılı olunur. Çünkü küçük işletmelerin en avantajlı oldukları durum esnek bir yapıya sahip olmalarıdır. Bu yüzden küçük işletmeler için büyük işletmelerin sanayide ulaştığı verimlilik seviyesine ulaşması zor olduğundan, büyük işletmelerin yaptığı kitle üretimi yerine büyük işletmeler açısından kitle üretimi için ekonomik olmayan piyasa boşlukları aranmalı ve yenilikler uygulayarak bu piyasalara girmeye çalışılmalıdır¹²⁶.

Türkiye'deki küçük ve orta sanayinin güçlenmesi için, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin bir araya gelip çözüm arayışında bulunmaları gerekmektedir. Oluşturulacak örgüt aynı zamanda her türlü politik ve ekonomik alanda küçük ve orta ölçekli işletmelerin çıkarlarını korumalıdır. Bu açıdan bakıldığında, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri örgütü çeşitli politika ve stratejiler üretmelidir. Bazı politika ve stratejiler;

- **Sübvansiyon değil enformasyon sağlamak:** Karşılıksız devlet yardımı olarak bilinen sübvansiyon harcamaları yerine, devlet tüm işletmelere bilgi sağlama yöntemine başvurmalıdır. Bu bilgilendirme ya da enformasyon sağlama, tedarik ve satış piyasalarından para ve sermaye piyasalarına,

¹²⁵ Müftüoğlu, a.g.e., ss.196-197.

¹²⁶ Müftüoğlu, a.e., s.200.

teknolojik gelişmelerden mevzuat değişikliklerine kadar her alanı kapsamalıdır.

- **Arz yönlü değil talep yönlü enformasyon:** Bu politika ile amaçlanan küçük ve orta ölçekli işletmelerin hem sübvansiyonlardan daha çok yararlanması hem de sübvansiyonların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Çünkü devlet tarafından yapılan arz yönlü kaynak tahsisi yardımlarında ekonomik açıdan israfa dönüşme ihtimali oldukça yüksektir.
- **Mümkün olduğunca piyasalaştırmak:** Devlet örgütlerinde ve devlet işletmelerinde yapılan birçok işin bağımsız özel kuruluşlara devrinin teşvik edilmesi ve özendirilmesi bu politikanın amacıdır.
- **Bilinçlendirme değil bilgilendirme:** Devlet, küçük ve orta ölçekli işletmelere bu prensiple yaklaşmalıdır. Bilgilendirmenin amacı, bu işletmelerin sorunlarını teşhis edebilecekleri ve çözebilecekleri, olanaklarını daha iyi değerlendirebilecekleri konuma getirmek olmalıdır.
- **Ayrıcalık değil eşitlik:** Çeşitli yollardan işletmelere sağlanan devlet yardımlarının dağılımında küçük ve orta ölçekli işletmelere düşen pay küçük seviyelerde kalmaktadır. Bu yardımların çoğunu büyük işletmeler ve devlet işletmelere almaktadır. Dolayısıyla eşitlik politikasının küçük ve orta ölçekli işletmeler lehine uygulanması gerekmektedir.
- **Olabildiğince dışsal işbölümü ve işbirliği:** İçsel (işletme içi) işbölümü entegrasyon ihtiyacını doğurmakta, entegrasyon işletme ölçeğini büyütmektedir. Dolayısıyla entegrasyon ölçek ekonomilerinin veya büyüklüğünün sağladığı maliyet tasarruflarının kaynağını oluşturmaktadır. Dışsal işbölümünde ise işletme içi değil işletmeler arası bir işbölümü söz konusudur. Bunun sonucu olarak, maliyet tasarruflarının ve ekonomik etkinliği sağlamanın yolu entegrasyon değil, kooperasyon veya işbirliğidir. İşletmeler arası işbirliğinin (kooperasyonun) sağladığı ekonomik avantajlar ölçek ekonomisi değil, sinerji etkisidir. Entegrasyon yoluyla gerçekleştirilen ölçek ekonomileri büyük işletmeleri ekonomik açıdan daha üstün bir konuma getirmektedir. İşbirliği veya kooperasyon yoluyla elde edilen sinerji etkisi ise, küçük ve orta ölçekli işletmelerin sinerji etkisinden yararlanabilmeleri için

işbirliğine girmelerini gerektirmektedir. Dolayısıyla bu işletmeler arasındaki işbirliği ruhu geliştirilmelidir.

- **Deregülasyon:** Deregülasyon, devletin ekonomik içerikli faaliyetlerden mümkün olduğunca çekilmesi ve ekonomik konuların kurallar yoluyla düzenlenmesinin asgari seviyede tutulması anlamına gelmektedir.
- **Mali özerklik:** Küçük ve orta ölçekli işletmelerin çıkarlarını korumak için oluşturulan örgüt açısından devletten mali destek alma yoluna gidilmemesi, mali özerkliğin hassasiyetle korunması gerekmektedir.
- **Sosyal piyasa ekonomisi:** Piyasa ekonomisi küçük ve orta ölçekli işletmeler için çok önemli bir konumdadır. Aynı zamanda küçük ve orta ölçekli işletmelerde piyasa ekonomisinin hem varlık hem de en önemli etkinlik şartıdır. Bu bakımdan devlet, piyasa ekonomisinin sürekliliğini sağlayıcı ve etkinliğini koruyucu kurallar koyma, bu kurallara uyulup uyulmadığını denetleme ve uymayanları cezalandırma durumunda olmalıdır. Ayrıca devlet, metaekonomik nitelikli bir takım sosyal önlemler olarak, piyasa ekonomisinin paylaşım mekanizmaları sonucuna göre sosyal açıdan desteklenmesi gereken kesimlere destek sağlamalıdır.

şeklinde sıralanmaktadır¹²⁷.

Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin karşı karşıya buldukları darboğazların aşılmasında ve genel olarak ülkemizdeki küçük ve orta sanayinin güçlendirilmesinde devlet tarafından yapılması gerekenler;

- **İstikrar Politikası:** Devlet, küçük ve orta ölçekli sanayinin güçlendirilmesine ve darboğazlarının aşılmasına en büyük katkıyı, istikrarlı bir ekonomik ve politik ortamın sağlanmasıyla gerçekleştirilebilir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler büyük işletmelere göre belirsiz ve istikrarsız bir ortamdan daha fazla etkilenirler.

¹²⁷ Müftüoğlu, a.g.e., ss.262-269.

- **Kredi sağlanmasında teminat sorununa destek:** Devlet tarafından küçük ve orta ölçekli işletmelere sağlanması gereken en önemli desteklerden biri teminat sorununa getirilen çözümlerdir. Bu destek devlet güvencesi şeklinde olabileceği gibi, bir kredi sigortalaması çerçevesinde de sağlanabilir. Uzun vadedeki asıl hedef gayrimenkul veya başka bir teminat gerektirmeden, kredi vasıtasıyla finanse edilecek projenin ekonomik ölçütlere göre değerlendirilmesidir. Kredinin teminata göre değil projeye göre verilmesi sağlanmalıdır.
- **Adil, etkin ve bağımsız iş kurmayı özendirici bir vergi sistemi:** Adil ve etkin bir vergi sisteminin kurulması, devletin küçük ve orta ölçekli sanayinin güçlendirilmesine sağlayabileceği en önemli katkılardan birisini oluşturmaktadır. Vergi sadece bir gelir toplama aracı olarak değil, ekonomik ve sosyal sonuçları da dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla vergi politikalarının bütçeye katkılarının yanı sıra, ekonomik etkinlik ve rekabet düzeni üzerindeki sonuçları da dikkate alınmalıdır. Aynı zamanda vergi sisteminin bağımsız bir iş kurmayı özendirici niteliklere sahip olması gerekmektedir.
- **Kalite güvencesi desteği:** Devletin küçük ve orta ölçekli işletmelerin güçlenmesinde katkıda bulunabileceği diğer bir önemli konuda bu işletmelerin ürünlerine kalite güvencesi sağlanmasıdır.
- **Devlet ihalelerinde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine kota ayrılması:** Devlet ihalelerinde küçük ve orta ölçekli işletmelere belirli bir kota ayrılmalıdır. Devletin küçük ve orta ölçekli işletmelere sağlayabileceği etkin desteklerden biri de bu uygulamadır. Böyle bir uygulama aynı zamanda “arz yönlü değil talep yönlü sübvansiyon” politikasına da uygun düşmektedir.
- **Sübvansiyonlarda yaygınlık değil etkinlik:** Bu politika özellikle devletin küçük ve orta ölçekli işletmelere sağladığı düşük faizli (sübvansiyonlu) krediler için geçerlidir. Bu konuda devletin, fonu mümkün olduğunca çok sayıda işletmeyi küçük krediler kullanırmak suretiyle yararlandırmak ve az sayıda işletmeyi nispeten büyük çapta kredilerle desteklemek gibi seçenekleri vardır. Ancak ikinci alternatif ekonomik açıdan daha etkin olan yoldur.

- **Tekelleşmeye karşı etkin önlemler:** Güçlü bir küçük ve orta ölçekli sanayi yapısı, yeni yeni kuruluşların piyasaya girmesini kolaylaştırmak ve etkin bir rekabet ortamını sürdürmek suretiyle gerçekleştirilebilir. Tekelleşme küçük ve orta ölçekli sanayinin güçlenmesindeki en önemli engellerden biridir. Bu nedenle devlet etkili bir antikartel hukuku ile tekelleşme eğilimlerini engellemelidir.
- **Bilgi, danışmanlık ve eğitim hizmetleri desteği:** Devletin küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik bilinçli ve etkin bir bilgilendirme (enformasyon) politikası, küçük ve orta ölçekli sanayinin yapısının güçlendirilmesine katkı açısından çok büyük önem taşımaktadır. Bu işletmelerin bilgilendirilmesinin yanı sıra eğitim ve danışmanlık hizmetleriyle de desteklenmesi gerekmektedir. Devlet eğitim, bilgilendirme ve danışmanlık konularında her alanda, her aşamada ve her konuda yapabildiğinin azamisini yapmaya çalışmalıdır.
- **Bağımsız iş kurma özendirilmeli ve teşvik edilmeli:** Kişilerin bağımsız bir iş kurup başarılı bir şekilde sürdürmesi, hem makro açıdan ülke ekonomisinin canlandırılması ve mikro açıdan ekonomik etkinliğin artırılması, hem de orta sınıfın güçlendirilmesi suretiyle toplumun sosyal ve politik alanlarda ilerlemesi açısından çok büyük bir önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, dünyadaki değişimlere ayak uydurmak ve değişimden azami yararı sağlayabilmek için, insanları toplum bağımsız iş kurma konusunda özendirilmesi ve teşvik edilmelidir.
- **Koruyucu (Protektif) devlet anlayışından etkin (Prodüktif) devletçiliğe geçiş:** 1986 yılında Nobel Edebiyat Ödülü alan Buchanan'a göre protektif (koruyucu) ve prodüktif (etkin) devlet ayrımı vardır ve bu ayrım küçük ve orta ölçekli işletmelerin yapısının güçlendirilmesi açısından anlam taşımaktadır. Devlet tarafından bu işletmelere sağlanan sübvansiyonların çoğunluğu sosyal gerekçelere dayandırılmakta, büyük işletmeler ise ekonomik gerekçelerle sübvansiyonlarda üstünlük sağlamaktadırlar¹²⁸.

¹²⁸ Müftüoğlu, a.g.e., ss.272-283.

KOBİ'lerin vergi işlemleri için vergi makamlarıyla olan ilişkilerinin basite indirgenmesi de önemli bir KOBİ destek politikasıdır. Gelir Vergisi Kanunu'nda vergi mükellefleriyle devlet arasındaki işlemlerin basitleştirilmesine ilişkin önlemler alınmıştır. KOBİ'lerin faaliyet gösterdikleri iş ortamının iyileştirilmesine yönelik çabaların bir parçası olarak Nisan 2003 tarihinde yatırımı teşvik eden ve sadeleştirilmiş vergi usulleri getiren yasa yürürlüğe konulmuştur. Yatırım teşvik sistemi basitleştirilmiş ve bazı vergi tabanlı teşvik önlemleri genel vergi sistemine dahil edilmiştir¹²⁹.

Kurumlar vergisi %33'ten %30'a, sonra %20'ye düşürülmüştür. İş dünyası ve yatırımcılar tarafından olumlu karşılanan bu reform uygulaması hem yeni yatırımcılar açısından hem de işletme sahiplerinin yeni istihdam oluşturucu girişimleri açısından etkili bir oluşturmuştur. Aynı durum tekstil sektöründe yapılan %18'den %8' indirilen KDV'de de görülmüştür. Ancak genel KDV oranı %18'de yüksekliğini muhafaza etmektedir¹³⁰.

Yeni işletme kurmak ve tescil ettirmek için takip edilmesi gereken prosedürler basitleştirilmiş ve Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe konan yeni yatırım kanunuyla bu süreç hızlandırılmıştır. 19 farklı işlem ve en az 2,5 ay gerektiren eski prosedür terk edilerek yerine, kuruluş sözleşmesinin ticaret sicile gönderilmesiyle beraber 3 adımda ve bir gün içerisinde yeni kurulum ve tescilin tamamlanmasını sağlayan yeni bir prosedür getirilmiştir¹³¹.

Ülkemizin kalkınması, uluslararası rekabetin artırılması ve yeni teknolojilerin yaratılması için araştırma ve geliştirme harcamalarının gayri safi milli hasıla içindeki payının artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda ülkemizde araştırma geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik olarak çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Önceleri vergisel teşvikler sağlanarak gerçekleştirilen bu düzenlemeler sonraları beyan edilen gelirden indirim şeklinde uygulanmaya başlanmıştır. 01.04.2008

¹²⁹ OECD, 2004, **a.g.e.**, s.38.

¹³⁰ Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, **a.g.e.**, s.19.

¹³¹ OECD, 2004, **a.e.**, s.40.

yılından önceleri %40 olarak uygulanan işletmelerin bünyelerinde yapılan yeni teknoloji ve bilgi arayışına yönelik olan araştırma ve geliştirme harcamalarının tutarının indirim oranı günümüzde %100 olarak uygulanmaktadır¹³².

İşletmelerin teknoloji, yenilik ve iletişim olanaklarının geliştirilmesi Türkiye'deki KOBİ kalkınma stratejisinin en temel konularından birisini oluşturmaktadır. Bu strateji daha detaylı bir şekilde ele alınmalı ve teknolojinin yayılması, transferi ve teknolojik araştırma veya uygulama kapsamındaki işletmeler veya hizmetlerin ve akademik çevreler ile özellikle sanayi çevrelerinin işbirliği kapsanmalıdır. Türk KOBİ'leri, ürün kalitelerini iyileştirmek ve teknik standartlar ile Avrupa Birliği standartlarına uyumlu hale gelebilmek için Ar-Ge alanında eğitim, danışmanlık ve destek faaliyetlerine daha fazla ve kolay erişim olanağına ihtiyaç duymaktadır. Bu stratejilerin uygulanması teknoloji ve sanayi kalkınma alanlarının kurulmasının olduğu kadar yerel ve bölgesel iş ve iletişim ağlarının oluşturulmasının daha fazla desteklenmesine ihtiyaç duymaktadır. Teknolojik veri değişimi, mesleki eğitim, kamu kesimi sözleşmeleri ve online ticaret alanında internet ağlarının kullanımının geliştirilmesi yönündeki çabalar güçlendirilmelidir¹³³.

3.4. Anket Çalışması

KOBİ'ler üzerine yapılan birçok anket çalışması bulunmaktadır. Bunlardan birkaçına değinmek farklı durumların tespit edilmesinde veya aynı durumların desteklenmesinde yararlı bulunmaktadır.

İstanbul Sanayi Odası'nın yapmış olduğu Ekonomik Durum Tespiti'nde yayımlanan tabloda KOBİ'lerin finansman tercihleri konusunda yıllara göre farklı durumlar söz konusudur.

¹³² Tan ve Erdem, **a.g.e.**, ss.21-22

¹³³ OECD, 2004, **a.g.e.**, s.30.

Tablo 22. İşyerleri İtibariyle Finansman Kaynak Kullanım Oranları

Finansman Kaynakları	Küçük Ölçekli İşyerleri		Orta Ölçekli İşyerleri		Büyük Ölçekli İşyerleri	
	2002	2010	2002	2010	2002	2010
Özkaynak	88.2	68,0	82.9	64,1	80.7	77,1
Ticari Banka	40.1	68,5	59.7	69,4	73.1	80,0
Eximbank	11.1	10,5	26.0	19,9	48.0	33,3
Yat. Kal. Bank.	0.3	3,7	2.8	8,3	9.9	9,5
Finans Kurum	4.0	0,9	7.2	3,4	21.1	14,3
Factoring	4.7	10,0	16.6	9,2	21.6	18,1
Leasing	16.2	14,2	21.5	21,8	26.9	29,5
Diğer	9.8	4,1	8.3	2,9	8.8	3,8

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası, Ekonomik Durum Tespiti 2002/2-2010/1

Tablodan görüldüğü üzere KOBİ'ler faaliyetlerini büyük ölçüde özkaynaklarıyla finanse etmektedir. Diğer bir önemli finansman aracı da ticari bankalardır.

Aynı araştırmadan ulaşılan diğer sonuçlarda da finansman sıkıntısı yaşayan işletmelerin sorunlara göre dağılımı verilmektedir. Buradan ulaşılan sonuçlara göre işletmeler, kredi maliyeti yüksekliği konusunda %41,8 oranında, işletme sermayesi ihtiyacının hızla artışı konusunda %37,1 oranında, sektördeki teşviklerin azalması konusunda %31,3 oranında, özkaynak yaratamamak konusunda %26,4 oranında, kredi bulamamak 10,7 oranında, vadeli kredilerin yenilenmemesi konusunda %5,4 oranında, finans kuruluşlarınca ticari kredilerin kapatılmasının talep edilmesi %3,9 oranında sıkıntılar yaşamaktadırlar¹³⁴.

Yücel'in 2001 yılında Ege Bölgesi'nin üç ilinde (İzmir, Manisa, Denizli) faaliyet gösteren 137 KOBİ üzerinde yapmış olduğu anket çalışmasının sonuçlarına

¹³⁴ İstanbul Sanayi Odası, a.g.e., 14.04.2011.

göre finansman yöntemi olarak KOBİ'lerin %51'inin iç kaynakları (önceki dönemlerin dağıtılmayan karları), % 40'ı banka kredilerini, %43'ü sermaye artırımını, %18'i ortaklardan alınan borçları ve %11'i leasingi kullanmaktadır. Karacaer ve Gönenç 2001 yılında 144 küçük, 24 orta ve 95 büyük ölçekli işletme olmak üzere 263 işletme üzerinde yapmış olduğu anket çalışmasına göre işletmelerin istenilen nakit miktarını sağlayamadıklarında gerekli olan fon kaynaklarını banka kredilerinden sağlamaktadırlar. KOBİ'lerin %27.7'si her zaman, %67.7'si bazen olmak üzere yaklaşık %95.4'ü banka kredisi kullanmaktadır. Bu oran büyük ölçekli işletmelerde %97.8 olarak hesaplanmıştır. Yörük 2001 yılında Tokat ilinde bulunan 64 KOBİ üzerinde yapmış olduğu çalışmada finansman kaynağının seçilmesinde karşılaştıkları en etkili faktörün işletmenin mali yapısının arkasından finansman kaynağının maliyeti olduğunu tespit etmiştir. Karabıçak ve Altuntepe'nin 2001 yılında yapmış oldukları çalışmada uygulanan faiz oranlarının yüksekliği nedeniyle bazı bölgelerde KOBİ'lerin hiç kredi talebinde bulunmadıklarını belirlemiştir¹³⁵.

Prof. Dr. Ertan Oktay ve Alptekin Güney tarafından 2002 yılında İstanbul, Trabzon, Gaziantep, Denizli ve Eskişehir'de tesadüfi olarak seçilen 25 adet işletme ile yapılan anket çalışması ile Türkiye'de KOBİ sahip/yöneticilerinin özellikle kriz sonrasında finansman sorunlarıyla ilgili yaklaşımlarını ve finansman araçlarının ne kadar tanındığını belirlemek ve Avrupa Birliği'ne bakış açılarını görerek ilgili sorunlar konusunda değerlendirmelere ulaşmak amaçlamıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre KOBİ'lerin %64'ü son 20 yıl içinde kurulmuştur. Anket çalışması yapılan işletmeler genel itibariyle küçük işletme sayılabilecek sayıda personel istihdam eden işletmelerdir. İşletmelerin %76,20'lik bölümü ilk sahiplerince yönetilmektedir. Anketten çıkarılan belki en önemli sonuç işletme sahiplerinin eğitim durumlarıyla ilgili olmaktadır. Bu veriler tablo üzerinde gösterilmektedir.

¹³⁵ Aras ve Müslümov, **a.g.e.**, ss.17-18

Tablo 23. İşletme Yöneticilerinin Eğitim Durumu

SEÇENEKLER	FİRMA	%
İlköğretim	9	9,3
Lise	34	35,1
Üniversite	52	53,6
Diğer	2	2
TOPLAM	97	100

Tablodan görüldüğü üzere, seçilen işletmeler üzerinde yapılan anket çalışmasına göre KOBİ'lerin yöneticileri/sahiplerinin %53,6'lık oranı üniversite mezunudur. Bu durum geleceğe yönelik olarak incelendiğinde işletmeler açısından olumlu görünmektedir¹³⁶.

Aynı çalışmaya göre, işletmelerin %77,3'lük oranının bankalarla çalıştıkları görülmektedir. %22,7'lik oranın ise bankalarla hiç çalışmadığı görülmüştür. Aynı zamanda anket çalışmasına katılan işletmelerin %54,64'lük oranı hiç kredi kullanmamaktadır. Kredi kullananların %41,24'lük oranı ise kısa vadeli kredi kullanmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 10 yılda bir gerçekleştirdiği Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı'na göre ülkemizde 1.720.598 tane işletme bulunmaktadır. Söz konusu işletmelerin hukuki durumları ise tabloda gösterilmektedir¹³⁷.

¹³⁶ Oktay ve Alptekin Güney, **a.g.e.**, s.7.

¹³⁷ Aktaş, **a.g.e.**, s.2 .

Tablo 24. İşletmelerin Hukuki Durumları

Hukuki	İşyeri	%
Ferdi	1.386.491	80,58
Adi	28.607	1,66
Kolektif	3.970	0,23
Komandit	197	0,01
Limited	233.193	13,55
Anonim	34.843	2,03
Kooperatif	14.213	0,83
Diğer	19.084	1,11
Toplam	1.720.598	100,00

Tablodan görüldüğü üzere, ülkemizde faaliyet gösteren işletmelerimizden sadece %16'lık bir oranı limited ve anonim şirket konumdadır. Ayrıca, anket sonuçlarının da göstereceği üzere işletmelerimizin çoğunluğu ferdi nitelik taşımaktadır.

3.4.1. Anket Çalışmasının Amacı

KOBİ'ler ülke ekonomisinde yarattıkları geniş çaplı etkileri - piyasa ekonomisine kolay uyum sağlamaları, ferdi tasarrufların artmasını ve yeniliklerin yaratılmasını teşvik etmeleri, kalkınmanın coğrafik olarak dengeli olmasını sağlamaları, ucuz üretim yapmaları, gelir dağılımındaki çarpıklığı azaltmaları, endüstriyel esneklik sağlamaları, rekabeti teşvik etmeleri, üretimi ve sanayileşmeyi yaygınlaştırmaları, istihdam yaratmaları ve işsizliği önlemeleri, büyük sanayi işletmelerini destekleyici ve tamamlayıcı niteliğe sahip olmaları gibi - dolayısıyla ülke ekonomileri için sanayileşme ve kalkınma alanlarında etkin ve etkili rol

oyunmaktadır. Bu yüzden KOBİ'lerin devlet tarafından teşvik ve destek politikaları uygulanarak korunmaları oldukça önemlidir¹³⁸.

KOBİ'lerin sanayileşme ve ekonomik kalkınmada oynadıkları önemli rollerden dolayı öncelikle bu işletmelerin yaşadıkları sıkıntıların belirlenmesi önem taşımaktadır. Sonrasında uygulanan teşvik ve desteklerin KOBİ'ler tarafından nasıl karşılandığı ve KOBİ'lerin yaşadıkları sorunların –özellikle finansman sorunları- çözülmesinde teşvik ve desteklerden ne ölçüde yararlandığı araştırmanın ana amacını oluşturmaktadır.

Çalışmamızda ayrıca KOBİ'lerin yapısal özellikleri saptanarak, bu özelliklerden firmaların profilini oluşturmak sürecinde yararlanılmıştır.

3.4.2. Anketin Yöntemi ve Kapsamı

Konu bağlamında İstanbul ilindeki çeşitli KOBİ'ler ele alınmıştır. Bu araştırmanın ana kütlesi, İstanbul ilinde faaliyet gösteren ve İstanbul Ticaret Odası'nda üyesi olan 308975 işletmedir. Bu anakütleden 280 adet işletme rasgele seçilerek örneklem oluşturulmuştur.

İstatistiksel amaçlar tamamlayıcı ve analitik olmak üzere iki şekilde açıklanmaktadır. Betimsel amaçlı istatistik, ilgili değişken bakımından bir olaya ilişkin verileri toplamak, işlemek, düzenlemek, tablo ve grafikler yardımıyla sunmayı amaçlar. Analitik istatistiğin amacı ise olasılık kuramına dayanan yöntemlerle, kitleden rastgele seçilen örnek ya da örneklerden elde edilen bilgileri kullanarak kitle parametrelerini tahmin etmek veya kitle parametrelerine ilişkin varsayımların doğru olup olmadıklarını araştırmaktır. Başka bir ifade ile, gözlenmiş durumlardan yararlanarak gözlenmemiş durumlar hakkında bilgi etmektir¹³⁹.

¹³⁸ Seyhun Doğan, *Avrupa Birliği'nin Girişimcilik Politikası KOBİ Yaklaşımı ve Türkiye*, İstanbul, İTO Yayınları No:2010-80, 2010, s.159.

¹³⁹ Mustafa Köseoğlu ve Rahmi Yamak, *Uygulamalı İstatistik*, Trabzon, Derya Kitabevi, 2004, s.1.

İstatistiksel değerlendirmelerin çoğunluğu, rasgele belirlenmiş deneklerin kullanılması sonucunda elde edilmektedir. Rasgele değişken, değerleri bir şans mekanizması sonucu elde edilen değerlerden oluřmaktadır¹⁴⁰.

3.4.3.Verilerin Elde Edilmesi ve Analiz Yöntemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket uygulamasından yararlanılmıştır. KOBİ'lerin genel itibariyle işletme sahipleri tarafından yönetilmeleri nedeniyle anketin hedef kitlesini işletme sahipleri ya da genel kurul başkanları oluşturmaktadır.

Araştırmanın verilerine 16.02.2011-04.05.2011 tarihleri arasında İstanbul Ticaret Odası'nda söz konusu hedef kitle üzerinde yüz yüze uygulama sonucunda ulaşılmıştır.

Araştırmanın sonucunda elde edilen veriler, elektronik ortama aktarılarak SPSS 19.0 istatistik paket programıyla analiz edilmiştir.

3.4.4.Anket Sonuçları

Tablo 25. İşletmenin Faaliyet Türü Nedir?

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli Yüzde
Hizmet	81	29,3	29,3
Ticaret	105	38,0	67,4
Üretim	90	32,6	100,0
Toplam	276	100,0	
Kayıp	5		
Toplam	281		

¹⁴⁰ Aziz Akgül ve Osman Çevik, **İstatistiksel Analiz Teknikleri- SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulamaları**, Ankara, 2. Basım, Emek Ofset Matbaa, 2005, s.69.

Araştırmaya katılan işletmelerin %29,3'ü hizmet sektöründe, %38,0'ı ticaret sektöründe ve %32,6'sı üretim sektöründe faaliyet göstermektedirler.

Tablo 26. İşletmenin Ölçeği Nedir?

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
Mikro Ölçekli (10 ve daha az)	113	40,6	40,6
Küçük Ölçekli (11-49)	106	38,1	78,8
Orta Ölçekli (50-249)	42	15,1	93,9
Büyük Ölçekli (250 ve daha fazla)	17	6,1	100,0
Toplam	278	100,0	
Kayıp	3		
Toplam	281		

Araştırmaya katılan işletmelerin %40,6'sı mikro ölçekli işletmelerden, %38,1'i küçük ölçekli işletmelerden, %15,1'i orta ölçekli işletmelerden ve %6,1'i büyük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır.

Tablo 27. İşletmenizin Türü Nedir?

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
Şahıs	29	10,5	10,5
Kolektif	3	1,1	11,6
Limited	184	66,4	78,0
Anonim	58	29,9	98,6
Kooperatif	3	1,1	100,0
Toplam	277	98,6	
Kayıp	4	1,4	
Toplam	281	100,0	

Araştırmaya katılan işletmelerin %10,5'i şahıs işletmelerinden, %1,1'i kolektif türü işletmelerden, %66,4'ü limited türü işletmelerden, %29,9'u anonim işletmelerden ve %1,1'i kooperatif türü işletmelerden oluşmaktadır.

Tablo 28. İşletmenizde Kaç Kişi Çalışıyor?

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
1-5 kişi	61	21,9	21,9
6-10 kişi	47	16,9	38,8
11-15 kişi	28	10,1	48,9
16-20 kişi	29	10,4	59,4
21-25 kişi	19	6,8	66,2
26-50 kişi	29	10,4	76,6
50-75 kişi	19	6,8	83,5
75-100 kişi	9	3,2	86,7
100 ve üzeri	37	13,3	100,0
Toplam	278	98,9	
Kayıp	3	1,1	
Toplam	281	100,0	

Araştırmaya katılan işletmelerin %21,9'u 1-5 kişi, 16,9'u 6-10 kişi, 10,1'i 11-15 kişi, 10,4'ü 16-20 kişi, 6,8'i 21-25 kişi, 10,4'ü 26-50 kişi, 6,8'i 50-75 kişi, 3,2'si 75-100 kişi ve 13,3'ü 100 ve üzeri kişi istihdam eden işletmelerden oluşmaktadır.

Tablo 29. İşletmenizin Finansman Sorunu Var mı?

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
Evet	130	46,9	46,9
Hayır	147	53,1	100,0
Toplam	277	100,0	
Kayıp	4		
Toplam	281		

Araştırmaya katılan işletmelerin %46,9'u finansman sorunu yaşamaktayken, %53,1'i herhangi bir finansman sorunu yaşamamaktadır.

Tablo 30. Finansman Sorununun Sebepleri

Cevabınız evet ise finansman sorununuzun nedenlerini işaretleyiniz.	%
Kredi temini konusundaki güçlükler	8,2
Özkaynak yetersizliği	8,0
İşletme sermayesindeki azalış	6,4
Girdi maliyetlerindeki artış	11,3
Alacak tahsilindeki gecikmeler	14,5
Kar oranlarının azalması	15,9
Dış şoklar	7,4
Mevsimsel değişimler	4,8
Kaynak yaratma gücünün azalması	2,7
Makine ve teçhizat alımı	2,7
Satış hacminin yeterli düzeye ulaşmaması	5,6
Faaliyet giderlerinin yüksek olması	11,2
Diğer	1,2

Araştırmaya katılan işletmelerin %8,2'si kredi temini konusunda güçlükler yaşamakta, %8,0'ı özkaynak yetersizliği yaşamakta, %6,4'ü işletme sermayesinde azalış yaşamakta, %11,3'ü nün girdi maliyetleri artmakta, %14,5'inin alacak tahsilindeki gecikmeler görülmekte, %15,9'unu kar oranları azalmakta, %7,4'ü dış şoklardan etkilenmekte, %4,8'i mevsimsel değişimlerden etkilenmekte, %2,7'sinin kaynak yaratma gücü azalmakta, %2,7'si makine ve teçhizat alımı gerçekleştirmekte %5,6'sının satış hacmi yeterli düzeye ulaşmamakta ve %11,2'sinin faaliyet giderlerinin yüksek olmasından dolayı finansman sorunları yaşamaktadırlar.

Tablo 31. Diğer Sebepler

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
	277	98,6	98,6
Bir projeye para yetmemesi	1	0,4	98,6
Bürokratik engeller	1	0,4	99,3
Dövizin düşük kurda olması	1	0,4	99,6
Peşin alımlar	1	0,4	100,0
Toplam	278	100,0	

Araştırmaya katılan işletmelerin %0,4'ü bir projeye para yetmemesi, %0,4'ü bürokratik engeller, %0,4'ü dövizin düşük kurda olması ve %0,4'ü peşin alımlar nedeniyle finansman sorunları yaşamaktadırlar.

Tablo 32. İşletmenizin Finansman Kararlarında Dışarıdan Destek Alıyor musunuz?

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
Evet	57	22,3	22,3
Hayır	199	77,7	100,0
Toplam	256	100,0	
Kayıp	25		
Toplam	281		

Araştırmaya katılan işletmelerin %22,3'ü finansman kararlarında işletme dışından destek alırken, %77,7'si finansman kararlarında işletme dışından destek almamaktadır.

Tablo 33. İşletmenizin Finansman Kaynakları Nelerdir?

Finansman kaynaklarımız nelerdir?	%
Banka kredisi	26,7
Factoring, forfaiting	1,8
Özsermaye	41,9
Sermaye piyasasından fon sağlama	0,2
Yabancı sermaye	1,0
Aile veya arkadaşlardan borç	7,4
Dağıtılmayan karlar	10,8
Repo-ters repo vb.	0,4
Kredili girdi temini	2,4
Sipariş üzerine üretim	3,8
Leasing	3,2
Diğer	0,4

Araştırmaya katılan işletmelerin %26,7'si banka kredisi, %1,8'i factoring forfaitingi, %41,9'u özsermayeyi, %0,2'si sermaye piyasasından fon sağlamayı, %1,0'ı yabancı sermayeyi, %7,4'ü aile veya arkadaşlardan borcu, %10,8'i dağıtılmayan karları, %0,4'ü repo-ters repo vb.ni, %2,4'ü kredili girdi teminini, %3,8'i sipariş üzerine üretimi ve %3,2'si leasingi finansman kaynağı olarak kullanmaktadır.

Tablo 34. Diğer

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
	279	99,3	99,3
Katılım bankalarından mal bedeli	1	0,4	99,6
Vadeli mal alımı	1	0,4	100,0
Toplam	281	100,0	

Araştırmaya katılan işletmelerin %0,4'lük kısmını oluşturan diğer seçeneğini işaretleyen işletmeler ise, %0,4'lük oranda katılım bankalarından mal bedeli ve %0,4'lük oranda vadeli mal alımını finansman kaynağı olarak kullanmakta olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 35. Finansman Kaynaklarının Seçilmesindeki Faktörler

Finansman kaynağının seçilmesindeki faktörleri işaretleyiniz.	%
Kredi faiz oranları	21,6
İşletmenin var olan piyasa büyüklüğü	11,4
Kaynak ihtiyacının vade yapısı	17,9
Hükümetin uyguladığı ekonomi politikaları	11,1
Bankanın tavsiyesi	9,9
Bürokratik işlemler	9,9
İşverenin mali gücü	16,8
Diğer	1,5

Araştırmaya katılan işletmelerin %21,6'sı kredi faiz oranlarına, %11,4'ü işletmenin var olan piyasa büyüklüğüne, %17,9'u kaynak ihtiyacının vade yapısına, %11,1'i hükümetin uyguladığı ekonomi politikalarına, %9,9'u bankanın tavsiyesine, %9,9'u bürokratik işlemlere ve %16,8'i işverenin mali gücüne dikkat ederek finansman kaynağını seçmektedirler.

Tablo 36. Diğer

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
	280	99,6	99,6
KOBİ destekleri	1	0,4	100,0
Toplam	281	100,0	

Araştırmaya katılan işletmelerin %1,5'lik kısmını oluşturan diğer seçeneği işaretleyen işletmeler ise, %0,4'lük oranda KOBİ desteklerine dikkat ederek finansman kaynağını oluşturduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 37. İşletmenizde Hiç Banka Kredisi Kullandınız mı?

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
Evet	199	72,9	72,9
Hayır	74	27,1	100,0
Toplam	273	100,0	
Kayıp	8		
Toplam	281		

Araştırmaya katılan işletmeler %72,9'luk oranda banka kredisi kullandıklarını, %27,1'lik orandaki işletmelerde banka kredisi kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 38. Banka Kredisi ile Finansmanda Karşılaşılan Güçlükler

Banka kredisi ile finansmanda hangi tür güçlükler yaşıyorsunuz?	%
Yüksek oranlı teminat talebi	34,8
Kredi limitlerinin düşük kalması	14,3
Faiz oranlarının yüksek oluşu	26,7
Sektörün kredi kapsamında olmayışı	8,4
Bürokratik engeller	13,4
Diğer	1,5

Araştırmaya katılan işletmelerden finansman aracı olarak banka kredisi kullananlardan %34,8'i yüksek oranlı teminat talebi, %14,3'ü kredi limitlerinin düşük kalması, %26,7'si faiz oranlarının yüksek olması, %8,4'ü ve %13,4'ü bürokratik engeller nedeniyle banka kredisi ile finansmanda sorun yaşamakta olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 39. Diğer

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
	276	98,2	98,2
Banka ile çalışmak istenmemesi	1	0,4	98,6
Bankaların kriz döneminde tek taraflı olarak faiz oranını yükseltmesi	1	0,4	98,9
İnşaatçılara kredi verilmemesi	1	0,4	99,3
Özsermaye	1	0,4	99,6
Vadelerin kısa olması	1	0,4	100,0
Toplam	281	100,0	

Araştırmaya katılan işletmelerden finansman aracı olarak banka kredisi kullananlardan %1,5 oranda diğer seçeneğini işaretleyenlerden, %0,4'lük oranda banka ile çalışmak istemediklerinden, %0,4'lük oranda bankaların kriz döneminde tek taraflı olarak faiz oranını yükseltmesinden, 0,4'lük oranı inşaatçılara kredi verilmediğinden, %0,4'lük oranı özsermayelerinden ve %0,4'lük oranı da vadelerin kısa olması sebebiyle banka kredisi ile finansmanda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 40. Yurtdışından Direk Banka Kredisi Sağlıyor musunuz?

Ölçek	Sıklık	Yüzde	Birikimli yüzde
Evet	7	2,7	2,7
Hayır	254	97,3	100,0
Toplam	261	100,00	
Kayıp	20		
Toplam	281		

Araştırmaya katılan işletmelerden %2,7'si yurtdışından direk banka kredisi sağladıklarını, %97,3'ü ise yurtdışından direk banka kredisi kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 41. Eğer Bu Tür Kredi Kullanıyorsanız Sebepleri Nelerdir?

Eğer bu tür kredi kullanıyorsanız sebepleri nelerdir?	%
Daha az maliyetli olması	53,8
Kolay ve hızlı fon sağlanabilmesi	23,1
Kredi temininde sektör ayrımının yapılmaması	5,1
Diğer	17,9

Araştırmaya katılan işletmelerden yurtdışından banka kredisi sağlayanlardan %53,8'i bu tür kredinin daha az maliyetli olması, %23,1'i kolay ve hızlı fon sağlanabilmesi ve %5,1'i kredi temininde sektör ayrımının yapılmaması sebepleriyle kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 42. Diğer

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
	278	98,9	98,9
KOSGEB desteklerinde sektör dışı bırakılmak	1	0,4	99,3
Özsermaye	1	0,4	99,6
Teminat mektubu temini	1	0,4	100,0
Toplam	281	100,0	

Araştırmaya katılan işletmelerden yurtdışından banka kredisi sağlayanlardan %17,9'u bu tür krediyi %0,4'lük oranda KOSGEB desteklerinde sektör dışında kalmaları, %0,4'lük oranda özsermaye ve %0,4'lük oranda teminat mektubu sebepleriyle kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 43. Leasing ya da Finansal Kiralama Yöntemini Hiç Kullandınız mı?

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
Evet	80	30,5	30,5
Hayır	182	69,5	100,0
Toplam	262	100,0	
Kayıp	19		
Toplam	281		

Araştırmaya katılan işletmelerden %30,5'i leasing ya da finansal kiralama yöntemini kullandıklarını, %69,5'i ise kullanmadıklarını belirtmişlerdir. İşletmelerin leasing ya da finansal kiralama yöntemini daha az kullanmalarının sebepleri bilgi yoksunluğundan kaynaklanabilir.

Leasing (finansal kiralama) ile ilgili işlemler 10.06.1985 tarihli ve 3226 sayılı "Finansal Kiralama Kanunu" ile düzenlenmiştir. Finansal kiralama, kiracı ile

kiralayan arasında düzenlenen bir sözleşme aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu sözleşme, kiralayanın kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişilerden satın aldığı veya başka suretle temin ettiği bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere ve belli bir süre feshedilmemek şartı ile kira bedeli karşılığında kiracıya bırakmasını öngören bir sözleşmedir. Finansal kiralama konusu malın mülkiyeti kiralayan şirkete aittir¹⁴¹.

Finansal kiralama ile KOBİ'ler yatırımlarını finanse edebilirler. Ayrıca KOBİ'ler leasing ile orta ve uzun vadeli finansman olanağı da elde etmektedirler. Banka kredilerinde sağlamaları gereken teminat sorunu finansal kiralama yönteminde yoktur. Ayrıca beklenmeyen faiz ve maliyet artışları ile de karşılaşmamaktadır. Ödeme planı firmaya özgül olmakta ve nakit akışlarına uygundur. Tüm alımları da finansal kiralama şirketi yaptığından KOBİ'ler açısından bilgi sahibi olma konusunda sıkıntı yaşanmamaktadır. Aynı zamanda leasing yöntemiyle KOBİ'ler kayıt altına gireceklerinden ekonomi içinde oldukça önemlidir.¹⁴²

Tablo 44. Finansal Kiralama Sektörü Operasyonel Göstergeleri

Adet	2007	2008	Mar09	Eyl09	Mar10	Eyl10	Ara10	Değişim
Şube Sayısı	10	18	18	18	17	16	16	-2 (adet)
Müşteri Sayısı	-	73.577	69.221	63.280	56.750	51.716	50.428	-16,0 (%)
Sözleşme Sayısı	-	121.627	115.207	103.573	92.337	84.806	82.615	-16,2 (%)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, "Finansal Piyasalar Raporu", Sayı 20, Aralık 2010, (Çevrimiçi)
http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/9433fpr_aralik_2010.pdf, 02.05.2011, s.41.

¹⁴¹ DTM, 1994, a.g.e., s.39.

¹⁴² Koç, a.g.e., s.146

Tablo 45. Teşviklerden Yararlanıyor musunuz?

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
Evet	68	25,0	25,0
Hayır	204	75,0	100,0
Toplam	272	100,0	
Kayıp	9		
Toplam	281		

Araştırmaya katılan işletmelerden %25,0'ı teşviklerden yararlandıklarını, %75,0'ı ise yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda araştırmaya katılan işletmelerin 3'te 1'lik oranda teşvik destek ve uygulamalarından yararlanmadıkları görülmektedir.

Tablo 46. Teşvik ve Desteklerden Hangilerinden Yararlanıyorsunuz?

Aşağıdaki teşvik ve desteklerden hangilerinden yararlanıyorsunuz?	%
İhracat teşvikleri	18,6
Organize sanayi bölgesi yardımları	4,3
KOSGEB destekleri	40,4
Teknoloji yenileme	8,1
Vergi türü teşvikler	18,6
Kalkınma bankası destekleri	1,9
Diğer	8,1

Araştırmaya katılan işletmelerden teşvik uygulama ve desteklerinden yararlananlarının %18,6'sı ihracat teşviklerinden, %4,3'ü organize sanayi bölgesi yardımlarından, %40,4'ü KOSGEB desteklerinden, %8,1'i teknoloji yenilemeden, %18,6'sı vergi türü teşviklerden ve %1,9'u kalkınma bankası desteklerinden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda araştırmaya katılan işletmelerin yarısına yakın miktarı en çok KOSGEB desteklerinden yararlanmaktadır.

Tablo 47. Teşvik Uygulama ve Desteklerini Yeterli Buluyor musunuz?

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
Evet	49	21,6	21,6
Hayır	178	78,4	100,0
Toplam	227	100,0	
Kayıp	54		
Toplam	281		

Araştırmaya katılan işletmelerden %21,6'sı teşvik uygulama ve desteklerini yeterli bulmaktayken, %78,4'ü yeterli bulmamakta olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 48. Yeterli Bulmama Nedenleri

Cevabınız hayır ise bunun nedenlerini belirtiniz.	%
Teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin büyük olması	15,2
Teşviklerin zamanında sağlanamaması	18,9
Teşvik şartlarının ağır olması	21,0
Yeterli bilgilendirmenin yapılmaması	25,6
Yatırım indirimlerinin yetersiz kalması	16,1
Diğer	3,3

Araştırmaya katılan işletmelerden teşvik destek ve uygulamalarını yeterli bulmayanlardan %15,2'si teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin büyük olması, %18,9'u teşviklerin zamanında sağlanamaması, %21,0'ı teşvik şartlarının ağır olması, %25,6'sı yeterli bilgilendirmenin yapılmaması ve %16,1'i yatırım indirimlerinin yetersiz kalması sebepleriyle yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 49. Diğer

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
	273	97,2	97,2
Bürokrasi	1	0,4	97,5
Kooperatiflere yeterli kredi verilmemesi	1	0,4	97,9
KOSGEB destekleri dışında bırakılmak	1	0,4	98,2
Kredilerin sektörü büyütecek ve geliştirecek kurumlara direk olarak aktarılmaması	1	0,4	98,6
Meslekler arasında sınırlı olması	1	0,4	98,9
Sektörün işlerinin yoğun ve iyi olduğu dönemlerin seçilmesi	1	0,4	99,3
Teşviklerden haberdar olunmaması	1	0,4	99,6
Yeni uygulamalar belirtilmesi, KOBİ sayılmamız	1	0,4	100,0
Toplam	281	100,0	

Araştırmaya katılan işletmelerden %3,3'lük oranda diğer seçeneğini işaretleyenler işletmeler ise, %0,4'ü bürokrasi, %0,4'ü kooperatiflere yeterli kredi verilmemesi, %0,4'ü KOSGEB destekleri dışında bırakıldıklarını, %0,4'ü kredilerin sektörü büyütecek ve geliştirecek kurumlara direk olarak aktarılmaması, %0,4'ü

meslekler arasında sınırlı olması, %0,4'ü sektörün işlerinin yoğun ve iyi olduğu dönemlerin seçilmesi, %0,4'ü teşviklerden haberdar olunmaması, %0,4'ü yeni uygulamalar belirtilmesi ve KOBİ sayılmamak sebepleriyle teşvik destek ve uygulamalarını yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 50. Sermaye Piyasası Finansman Temin Yoludur

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
Katılıyorum	35	15,7	15,7
Katılmıyorum	107	48,0	63,7
Fikrim yok	81	36,3	100,0
Toplam	223	100,0	
Kayıp	58		
Toplam	281		

Araştırmaya katılan işletmelerden %15,7'si sermaye piyasasını işletmesi için bir finansman temin yolu olduğunu, %48,0'ı finansman temin yolu olmadığını ve %36,3'ü ise konu hakkında fikrinin olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 51. Sermaye Piyasasından Yararlanamama Nedenleri

Eğer sermaye piyasasından yararlanamıyorsanız nedenleri nelerdir?	%
Bu tür finansman kaynağını tanımamak	21,5
Uygun zamanı beklemek	6,5
Yeterli büyüklükte olunmaması	25,4
Ekonomik dalgalanmalara kolay ayak uyduramamak	9,7
Konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmaması	13,6
Finansman açısından yararlı görmemek	6,8
Sermaye piyasası araçlarından faydalanmanın maliyetli olması	5,7
Şirket yönetimine müdahale olacağını düşünmek	6,5
Diğer	4,3

Araştırmaya katılan işletmelerden sermaye piyasasından yararlanamayanlardan %21,5'i bu tür finansman kaynağını tanımadıklarını, %6,5'i uygun zamanı beklediklerini, %25,4'ü yeterli büyüklükte olmadıklarını, %9,7'si ekonomik dalgalanmalara kolay ayak uyduramadıklarını, %13,6'sı konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmadığını, %6,8'i finansman açısından yararlı görmediklerini, %5,7'si sermaye piyasası araçlarından faydalanmanın maliyetli olması ve %6,5'i şirket yönetimine müdahale olacağını düşündüklerinden yararlanamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 52. Diğer

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde	Birikimli yüzde
		277	98,6
Aracılık hizmetleri faaliyetinde olunması nedeniyle	1	0,4	98,9
Bilançoların gerçek olmaması	1	0,4	99,3
Hizmet sektörü olunması	1	0,4	99,6
Sektörel nedenler	1	0,4	100,0
Toplam	281	100,0	

Araştırmaya katılan işletmelerden sermaye piyasalarından faydalanmayanlardan %4,3 oranında diğer seçeneğini işaretleyenlerden, %0,4'ü aracılık hizmetleri faaliyetinde olunması, %0,4'ü bilançoların gerçek olmaması, %0,4'ü hizmet sektörü olunması ve %0,4'ü sektörel nedenlerle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 53. Finansman Sorunu Yaşayan İşletmelerin Ölçek Dağılımı

Finansman Sorununun Sebepleri	İşletmenin Ölçeği		
	Hizmet	Ticaret	Üretim
Kredi temini konusundaki güçlükler %	7,4	7,3	8,6
Özkaynak yetersizliği %	5,7	8,8	8,3
İşletme sermayesindeki azalış %	5,1	7,3	6,8
Girdi maliyetlerindeki artış %	13,1	10,	11,3
Alacak tahsilindeki gecikmeler %	15,9	14,1	13,5
Kar oranlarının azalması %	17,0	17,6	13,9
Dış şoklar (krizler vb.) %	6,8	7,3	8,3
Mevsimsel değişimler %	6,8	3,9	4,5
Kaynak yaratma gücünün azalması %	2,3	2,4	3,4
Makine ve teçhizat alımı %	2,3	1,5	4,1
Satış hacminin yeterli düzeye ulaşmaması %	2,8	6,8	6,4
Faaliyet giderlerinin yüksek olması %	13,6	10,7	10,2
Diğer %	1,1	2,0	0,8

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerden finansman sorunu yaşayanların belirttikleri sebepler ile işletmenin ölçeği karşılaştırılmıştır. Bu

bağlamda hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerden finansman sorununun sebepleri olarak %17,0'lık oranda en çok kar oranlarının azalmasını seçeneğini işaretlemişlerdir. Ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde finansman sorununun sebepleri olarak %17,6'lık oranda en çok kar oranlarının azalmasını belirtmişlerdir. Üretim sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ise %13,9'luk oranda yine kar oranlarının azalmasını seçeneğini işaretlemişlerdir. Sonuç olarak, işletmeler genel itibariyle tüm sektörlerde en çok kar oranlarının azalması sebebiyle finansman sorunu çektiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 54. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Finansman Kaynakları

Finansman Kaynakları	İşletmenin Ölçeği		
	Hizmet	Ticaret	Üretim
Banka kredisi %	31,2	25,3	24,3
Factoring, forfaiting %	0,7	0,6	3,9
Özsermaye %	39,1	47,7	38,7
Sermaye piyasasından fon sağlama %	0,7	0,0	0,0
Yabancı sermaye %	0,7	1,7	0,6
Aile veya arkadaşlardan borç %	2,9	11,5	7,2
Dağıtılmayan karlar %	13,0	9,2	10,5
Repo-ters repo vb. %	1,4	0,0	0,0
Kredili girdi temini %	2,9	2,9	1,7
Sipariş üzerine üretim %	2,2	0,6	7,7
Leasing %	4,3	0,0	5,5
Diğer %	0,7	0,6	0,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet türü işletmelerin finansman kaynaklarıyla karşılaştırılmıştır. Buna göre hizmet sektöründe faaliyet

gösteren işletmeler finansman kaynağı olarak %39,1'lik oranda özsermayelerini kullandıklarını belirtmişlerdir. İkinci olarak ise %31,2'lik oranda banka kredisi kullandıklarını belirtmişlerdir. Ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde finansman kaynağı olarak %47,7'lik oranda en çok özsermayelerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Ticaret sektöründe hizmet sektörüne göre daha az banka kredisi (%25,3) kullanılmaktadır. Üretim sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ise finansman kaynağı olarak %38,7'lik oranda yine özsermayelerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Banka kredisi ise %24,3'lük oranla hem hizmet hem de ticaret sektörü oranlarının altında bulunmaktadır. Sonuç olarak, işletmeler genel itibariyle tüm sektörlerde en çok özsermayelerini ikinci olarak banka kredisi kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 55. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Finansman Kaynaklarının Seçilmesindeki Faktörler

Finansman Kaynakları	İşletmenin Ölçeği		
	Hizmet	Ticaret	Üretim
Kredi faiz oranları %	22,0	23,0	19,9
İşletmenin var olan piyasa büyüklüğü %	9,6	12,9	11,2
Kaynak ihtiyacının vade yapısı %	16,4	17,3	19,5
Hükümetin uyguladığı ekonomi politikaları %	10,7	10,9	12,0
Bankanın tavsiyesi %	11,3	8,9	10,0
Bürokratik işlemler %	11,9	8,5	9,5
İşverenin mali gücü %	15,8	16,9	17,4
Diğer %	2,3	1,6	0,4

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet türü işletmelerin finansman kaynaklarının seçilmesindeki faktörlerle karşılaştırılmıştır. Buna göre hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmeler finansman kaynağının seçilmesindeki

en önemli faktör olarak %22,0'lık oranda kredi faiz oranlarını dikkate aldıklarını belirtmişlerdir. İkinci olarak ise %16,4'lük oranda kaynak ihtiyacının vade yapısını dikkate aldıklarını belirtmişlerdir. Ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmelerde finansman kaynağının seçilmesindeki en önemli faktör olarak %23,0'lık oranda en çok kredi faiz oranlarını dikkate aldıklarını belirtmişlerdir. İkinci olarak ise %17,3'lük oranda kaynak ihtiyacının vade yapısını dikkate aldıklarını belirtmişlerdir. Üretim sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ise finansman kaynağının seçilmesindeki en önemli faktör olarak %19,9'lük oranda yine kredi faiz oranlarını dikkate aldıklarını belirtmişlerdir. Kaynak ihtiyacının vade yapısı ise %19,5'lik oranla hem hizmet hem de ticaret sektörüne göre daha çok tercih edilmektedir. Sonuç olarak, işletmeler genel itibariyle tüm sektörlerde en çok kredi faiz oranlarını ikinci olarak kaynak ihtiyacının vade yapısını dikkate aldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 56. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Banka Kredisi ile Yaşadıkları Güçlükler

Banka Kredisi ile Yaşanan Güçlükler	İşletmenin Ölçeği		
	Hizmet	Ticaret	Üretim
Yüksek oranlı teminat talebi %	33,3	36,8	33,0
Kredi limitlerinin düşük kalması %	10,3	14,0	18,3
Faiz oranlarının yüksek oluşu %	28,7	28,9	24,3
Sektörün kredi kapsamında olmayışı %	12,6	4,4	8,7
Bürokratik engeller %	13,8	12,3	13,0
Diğer %	1,1	3,5	2,6

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet türü işletmelerin banka kredisinde yaşadıkları güçlüklerle karşılaştırılmıştır. Buna göre hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin banka kredisinde karşılaştıkları en önemli güçlük %33,3'lük oranda işaretlenen yüksek oranlı teminat talebi konusundadır. İkinci olarak ise işletmeler %28,7'lik oranda faiz oranlarının yüksek olması konusunda sıkıntılar yaşadığını belirtmişlerdir. Ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin banka kredisinde karşılaştıkları en önemli güçlük %36,8'lik oranda işaretlenen yüksek oranlı teminat talebi konusundadır. İkinci olarak ise işletmeler %28,9'luk oranda faiz oranlarının yüksek olması konusunda sıkıntılar yaşadığını belirtmişlerdir. Üretim sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ise banka kredisi ile finansmanda yaşanan güçlüklerden en önemlisi olarak %33,0'luk oranda yine yüksek oranlı teminat talebi seçeneğini işaretlemişlerdir. Faiz oranlarının yüksek olması seçeneği ise %24,3'lük oranla hem hizmet hem de ticaret sektörüne göre işletmeler tarafından daha az işaretlenmiştir. Sonuç olarak, işletmeler genel itibariyle tüm sektörlerde en çok yüksek oranlı teminat talebi konusunda ve ikinci olarak da faiz oranlarının yüksek olması konusunda sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 57. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Teşvik ve Desteklerden Yararlanma Durumu

Yararlanılan Teşvik ve Destekler	İşletmenin Ölçeği		
	Hizmet	Ticaret	Üretim
İhracat teşvikleri %	4,2	14,7	22,8
Organize sanayi bölgesi yardımları %	0,0	2,9	5,9
KOSGEB destekleri %	41,7	32,4	42,6
Teknoloji yenileme %	8,3	5,9	8,9
Vergi türü teşvikler %	25,0	32,4	12,9
Kalkınma bankası destekleri %	0,0	0,0	3,0
Diğer %	20,8	11,8	4,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet t¼r¼ işletmelerin hangi teşvik ve desteklerden yararlandıklarıyla karşılaştırılmıştır. Buna g¼re hizmet sekt¼r¼nde faaliyet g¼steren işletmelerin en çok yararlandıkları teşvik ve destekler %41,7'lik oranda işaretlenen KOSGEB destekleridir. İkinci olarak ise işletmeler %25,0'lık oranda vergi t¼r¼ teşviklerden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Ticaret sekt¼r¼nde faaliyet g¼steren işletmelerin en çok yararlandıkları teşvik ve destekler %34,4'l¼k oranda işaretlenen KOSGEB destekleri ve yine aynı oranda işaretlenen vergi t¼r¼ teşviklerdir. Üretim sekt¼r¼nde faaliyet g¼steren işletmelerin ise en çok yararlandıkları teşvik ve destekler %42,6'lık oranda yine KOSGEB destekleri seçeneğini işaretlemişlerdir. İhracat teşvikleri seçeneği ise %22,8'lik oranla hem hizmet hem de ticaret sekt¼r¼ne g¼re işletmeler tarafından daha y¼ksek oranda işaretlenmiştir. Sonuç olarak, işletmeler genel itibariyle t¼m sekt¼rlerde en çok KOSGEB desteklerinden yararlanmakta, hizmet ve ticaret sekt¼r¼nde faaliyet g¼steren işletmeler ikinci olarak vergi t¼r¼ teşviklerden yararlanmakta olduklarını belirtmekte iken, üretim sekt¼r¼ndeki işletmeler ihracat teşviklerinden yararlandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 58. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Teşvik ve Desteklerden Yararlanamama Durumu

Teşviklerden Yararlanamama Nedenleri	İşletmenin Ölçeği		
	Hizmet	Ticaret	Üretim
Teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin büyük olması %	17,1	14,5	14,9
Teşviklerin zamanında sağlanamaması %	19,5	17,5	20,2
Teşvik şartlarının ağır olması %	19,5	22,3	20,8
Yeterli bilgilendirmenin yapılmaması %	22,8	27,1	25,6
Yatırım indirimlerinin yetersiz kalması %	15,4	16,3	16,1
Diğer %	5,7	2,4	2,4

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet türü işletmelerin teşvik ve desteklerden yararlanamama nedenleriyle karşılaştırılmıştır. Buna göre hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmeler desteklerden yararlanamama nedenlerinden %22,8'lik oranda yeterli bilgilendirmenin yapılmaması seçeneğini işaretlemişlerdir. İkinci olarak ise işletmeler %19,5'lik oranda teşvik şartlarının ağır olması ve yine aynı oranda teşviklerin zamanında sağlanamaması seçeneğini işaretlemişlerdir. Ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler desteklerden

yararlanamama nedenlerinden %27,1'lik oranda yeterli bilgilendirmenin yapılmaması seçeneğini işaretlemişlerdir. İkinci olarak %22,3'lük oranda teşvik şartlarının ağır olduğunu belirtmişlerdir. Üretim sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ise desteklerden yararlanamama nedenlerinden %25,6'lık oranda yine yeterli bilgilendirmenin yapılmaması seçeneğini işaretlemişlerdir. Teşvik şartlarının ağır olması seçeneği ise %20,8'lik oranla işletmeler tarafından işaretlenmiştir. Sonuç olarak, işletmeler genel itibariyle tüm sektörlerde en çok yeterli bilgilendirmenin yapılmaması seçeneğini, hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ikinci olarak teşvik şartlarının ağır olduğunu ve teşviklerin zamanında sağlanamaması seçeneğini belirtmekte iken, ticaret ve üretim sektöründeki işletmeler çoğunlukla teşvik şartlarının ağır olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 59. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Sermaye Piyasalarından Yararlanamama Durumu

Sermaye Piyasalarından Yararlanamama Nedenleri	İşletmenin Ölçeği		
	Hizmet	Ticaret	Üretim
Bu tür finansman kaynağını tanımamak %	20,6	20,9	20,8
Uygun zamanı beklemek %	11,1	1,8	8,9
Yeterli büyüklükte olunmaması %	28,6	25,5	22,8
Ekonomik dalgalanmalara kolay ayak uyduramamak %	9,5	10,0	9,9
Konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmaması %	4,8	16,4	16,8
Finansman açısından yararlı görmemek %	6,3	9,1	5,0
Sermaye piyasası araçlarından faydalanmanın maliyetli olması %	6,3	5,5	5,9
Şirket yönetimine müdahale olacağını düşünmek %	6,3	6,4	6,9
Diğer %	6,3	4,5	3,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin faaliyet türü işletmelerin sermaye piyasalarından yararlanamama nedenleriyle karşılaştırılmıştır. Buna göre

hizmet sektöründe faaliyet gösteren işletmeler sermaye piyasalarından yararlanamama nedenlerinden %28,6'lık oranda yeterli büyüklükte olunmaması seçeneğini işaretlemişlerdir. İkinci olarak ise işletmeler %20,6'lık oranda bu tür finansman kaynağını tanımamak seçeneğini işaretlemişlerdir. Ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmeler sermaye piyasalarından yararlanamama nedenlerinden %25,5'lik oranda yeterli büyüklükte olunmaması seçeneğini işaretlemişlerdir. İkinci olarak %20,9'lük oranda bu tür finansman kaynağını tanımamak olduğunu belirtmişlerdir. Üretim sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ise sermaye piyasalarından yararlanamama nedenlerinden %22,8'lik oranda yine yeterli büyüklükte olunmaması seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu tür finansman kaynağını tanımamak seçeneği ise %20,8'lik oranla bu işletmeler tarafından işaretlenmiştir. Sonuç olarak, işletmeler genel itibariyle tüm sektörlerde en çok yeterli büyüklükte olunmaması seçeneğini, ikinci olarak ise bu tür finansman kaynağını tanımamak seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablo 60. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Finansman Sorunlarının Nedenleri

Finansman Sorununun Nedenleri	İşletmenin Ölçeği			
	Mikro Ölçekli	Küçük Ölçekli	Orta Ölçekli	Büyük Ölçekli
Kredi temini konusundaki güçlükler %	8,9	7,0	8,6	6,3
Özkaynak yetersizliği %	9,9	5,7	9,9	3,1
İşletme sermayesindeki azalış %	7,0	6,2	3,7	9,4
Girdi maliyetlerindeki artış %	9,3	13,2	11,1	15,6
Alacak tahsilindeki gecikmeler %	13,7	16,3	13,6	12,5
Kar oranlarının azalması %	14,7	16,3	18,5	18,8
Dış şoklar %	8,3	6,6	8,6	3,1
Mevsimsel değişimler %	5,4	4,4	3,7	6,3
Kaynak yaratma gücünün azalması %	2,9	3,1	0,0	3,1
Makine ve teçhizat alımı %	2,9	3,1	1,2	3,1
Satış hacminin yeterli düzeye ulaşmaması %	4,8	6,6	6,2	3,1
Faaliyet giderlerinin yüksek olması %	10,9	10,1	13,6	15,6
Diğer %	1,3	1,3	1,2	0,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin ölçeği işletmelerin finansman sorunlarının nedenleriyle karşılaştırılmıştır. Buna göre mikro ölçekli işletmeler %14,7'lik oranda kar oranlarının azalması seçeneğini işaretlemiştir.

Küçük ölçekli işletmeler %16,3'lük oranda kar oranlarının azalması ve alacak tahsilindeki gecikmeler seçeneğini işaretlemişlerdir. Orta ölçekli işletmeler ise %18,5'lik oranda kar oranlarının azalması seçeneğini işaretlemişlerdir. Büyük ölçekli işletmelerden ise %18,8'i kar oranlarının azalması seçeneğini işaretlemiştir. Sonuç olarak, işletmeler genel itibariyle tüm ölçeklerde en çok kar oranlarının azalması seçeneğini, ikinci olarak ise alacak tahsilindeki gecikmeler seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablo 61. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Finansman Kaynakları

Finansman Kaynakları	İşletmenin Ölçeği			
	Mikro Ölçekli	Küçük Ölçekli	Orta Ölçekli	Büyük Ölçekli
Banka kredisi %	26,8	27,0	21,8	32,5
Factoring, forfaiting %	1,2	1,5	3,4	2,5
Özsermaye %	45,8	40,5	40,2	35,0
Sermaye piyasasından fon sağlama %	0,0	0,0	0,0	2,5
Yabancı sermaye %	0,6	0,5	1,1	5,0
Aile veya arkadaşlardan borç %	10,1	8,0	4,6	0,0
Dağıtılmayan karlar %	7,7	12,0	16,1	7,5
Repo- ters repo vb. %	0,0	0,5	1,1	0,0
Kredili girdi temini %	1,2	3,0	1,1	7,5
Sipariş üzerine üretim %	4,8	3,5	4,6	0,0
Leasing %	1,8	2,5	5,7	7,5
Diğer %	0,0	1,0	0,0	0,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin ölçeği işletmelerin finansman kaynaklarıyla karşılaştırılmıştır. Buna göre mikro ölçekli işletmeler

%45,8'lik oranda özsermaye seçeneğini işaretlemişlerdir. Küçük ölçekli işletmeler %40,5'lik oranda özsermaye seçeneğini işaretlemişlerdir. Orta ölçekli işletmeler ise %40,2'lik oranda özsermaye seçeneğini işaretlemişlerdir. Büyük ölçekli işletmelerden ise %35,0'ı özsermaye seçeneğini işaretlemiştir. Sonuç olarak, işletmeler genel itibariyle tüm ölçeklerde en çok özsermaye seçeneğini, ikinci olarak ise banka kredisi seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bağlamda işletme ölçeği büyüdükçe işletmelerde finansman kaynağı olarak özsermayenin seçilme oranı azalmakta, banka kredisi ile finansman oranı artmaktadır.

Tablo 62. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Finansman Kaynaklarının Seçilmesindeki Faktörler

Finansman Kaynaklarının Seçilmesindeki Faktörler	İşletmenin Ölçeği			
	Mikro Ölçekli	Küçük Ölçekli	Orta Ölçekli	Büyük Ölçekli
Kredi faiz oranları %	21,5	21,7	20,5	22,9
İşletmenin var olan piyasa büyüklüğü %	11,2	12,4	9,0	14,6
Kaynak ihtiyacının vade yapısı %	17,8	16,7	20,5	16,7
Hükümetin uyguladığı ekonomi politikaları %	9,5	10,1	16,4	12,5
Bankanın tavsiyesi %	9,9	11,2	7,4	8,3
Bürokratik işlemler %	10,7	9,3	9,0	10,4
İşverenin mali gücü %	17,4	17,4	16,4	12,5
Diğer %	2,1	1,2	0,8	2,1

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin ölçeği işletmelerin finansman kaynaklarının seçilmesindeki faktörler karşılaştırılmıştır. Buna göre mikro ölçekli işletmeler %21,5'lik oranda kredi faiz oranlarını dikkate almaktadırlar. Küçük ölçekli işletmeler %21,7'lik oranda kredi faiz oranlarını dikkate almaktadırlar. Orta ölçekli işletmeler ise %20,5'lik oranda kredi faiz oranlarını ve yine aynı %20,5'lik oranda kaynak ihtiyacının vade yapısını dikkate almaktadırlar. Büyük ölçekli işletmelerden ise %22,9'u kredi faiz oranları seçeneğini işaretlemiştir. Sonuç olarak, işletmeler genel itibariyle tüm ölçeklerde en çok kredi faiz oranları seçeneğini, ikinci olarak ise kaynak ihtiyacının vade yapısı seçeneğini işaretlemiştirlerdir.

Tablo 63. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Banka Kredisinde Yaşanan Güçlükler

Banka Kredisi ile Finansmanda Yaşanan Güçlükler	İşletmenin Ölçeği			
	Mikro Ölçekli	Küçük Ölçekli	Orta Ölçekli	Büyük Ölçekli
Yüksek oranlı teminat talebi %	30,9	37,0	36,8	42,1
Kredi limitlerinin düşük kalması %	11,8	19,4	14,0	5,3
Faiz oranlarının yüksek oluşu %	25,0	25,9	29,8	36,8
Sektörün kredi kapsamında olmayışı %	9,6	8,3	7,0	5,3
Bürokratik engeller %	19,1	9,3	7,0	10,5
Diğer %	3,7	0,0	5,3	0,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin ölçeği işletmelerin banka kredisi ile finansmanda yaşadıkları güçlükler ile karşılaştırılmıştır. Buna göre mikro ölçekli işletmeler %30,9'luk oranda yüksek oranlı teminat talebi sıkıntıları

yaşamaktadırlar. Küçük ölçekli işletmeler %37,0'lık oranda yüksek oranlı teminat talebi sıkıntıları yaşamaktadırlar. Orta ölçekli işletmeler ise %36,8'lik oranda yüksek oranlı teminat talebi sıkıntıları yaşamaktadırlar. Büyük ölçekli işletmelerden ise %42,1'i yüksek oranlı teminat talebi seçeneğini işaretlemiştir. Sonuç olarak, işletmeler genel itibariyle tüm ölçeklerde en çok yüksek oranlı teminat talebi seçeneğini, ikinci olarak ise faiz oranlarının yüksek oluşu seçeneğini işaretlemiştirlerdir.

Tablo 64. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Teşvik ve Desteklerden Yararlanma Durumu

Teşvik ve Desteklerden Yararlanma	İşletmenin Ölçeği			
	Mikro Ölçekli	Küçük Ölçekli	Orta Ölçekli	Büyük Ölçekli
İhracat teşvikleri %	2,7	18,0	31,1	17,6
Organize sanayi bölgesi yardımları %	2,7	3,3	6,7	5,9
KOSGEB destekleri %	45,9	47,5	37,8	11,8
Teknoloji yenileme %	10,8	4,9	6,7	17,6
Vergi türü teşvikler %	13,5	21,3	11,1	41,2
Kalkınma bankası destekleri %	0,0	0,0	4,4	5,9
Diğer %	24,3	4,9	2,2	0,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin ölçeği işletmeler tarafından yararlanılan teşvik ve destekler ile karşılaştırılmıştır. Buna göre mikro ölçekli işletmeler %45,9'luk oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmaktadır.

Küçük ölçekli işletmeler %47,5'lik oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmaktadır. Orta ölçekli işletmeler ise %37,8'lik oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmaktadır. Büyük ölçekli işletmelerden ise %17,6'sı teknoloji yenileme ve yine aynı %17,6'sı ihracat teşvikleri seçeneğini işaretlemiştir. Sonuç olarak, işletmelerin ölçeklerine göre sıralandığında mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler KOSGEB destekleri seçeneğini, büyük ölçekli işletmeler ise teknoloji yenileme ve ihracat teşvikleri seçeneğini işaretlemiştir. Bu bağlamda işletmelerin ölçekleri küçüldükçe KOSGEB desteklerinden yararlanma oranlarının arttığı söylenebilir.

Tablo 65. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Teşvik ve Desteklerden Yararlanamama Nedenleri

Teşvik ve Destekler Yararlanamama Nedenleri	İşletmenin Ölçeği			
	Mikro Ölçekli	Küçük Ölçekli	Orta Ölçekli	Büyük Ölçekli
Teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin büyük olması %	14,2	15,5	16,3	13,0
Teşviklerin zamanında sağlanamaması %	17,2	19,0	21,7	21,7
Teşvik şartlarının ağır olması %	21,9	20,7	19,6	21,7
Yeterli bilgilendirmenin yapılmaması %	26,6	25,3	26,1	17,4
Yatırım indirimlerinin yetersiz kalması %	14,8	17,8	14,1	21,7
Diğer %	5,3	1,7	2,2	4,3

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin ölçeği işletmelerin teşvik ve desteklerden yararlanamama nedenleri ile karşılaştırılmıştır. Buna göre mikro ölçekli işletmeler %26,6'lık oranda yeterli bilgilendirmenin yapılmaması konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Küçük ölçekli işletmeler %25,3'lük oranda yeterli bilgilendirmenin yapılmaması konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Orta ölçekli işletmeler ise %26,1'lik oranda yeterli bilgilendirmenin yapılmaması konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Büyük ölçekli işletmelerden ise %21,7'si yatırım indirimlerinin yetersiz kalması, %21,7'si teşvik Şartlarının ağır olması ve yine aynı %21,7'si teşviklerin zamanında sağlanamaması seğeneğini işaretlemiştir. Sonuç olarak, işletmelerin ölçeklerine göre sıralandığında mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler yeterli bilgilendirmenin yapılmaması seğeneğini, büyük ölçekli işletmeler ise yatırım indirimlerinin yetersiz kalması, teşvik Şartlarının ağır olması ve teşviklerin zamanında sağlanamaması seğeneğini işaretlemişlerdir. Bu bağlamda işletmelerin ölçekleri küçüldükçe bilgilendirme yapılması ihtiyacı artmaktadır.

Tablo 66. İşletmelerin Ölçek Dağılımına Göre Sermaye Piyasalarından Yararlanmama Nedenleri

Teşvik ve Destekler Yararlanmama Nedenleri	İşletmenin Ölçeği			
	Mikro Ölçekli	Küçük Ölçekli	Orta Ölçekli	Büyük Ölçekli
Bu tür finansman kaynağını tanımamak %	23,0	21,4	23,9	5,9
Uygun zamanı beklemek %	5,3	5,8	6,5	17,6
Yeterli büyüklükte olunmaması %	28,3	25,2	19,6	23,5
Ekonomik dalgalanmalara kolay ayak uyduramamak %	8,8	9,7	10,9	11,8
Konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmaması %	8,8	17,5	17,4	11,8
Finansman açısından yararlı görmemek %	9,7	3,9	4,3	11,8
Sermaye piyasası araçlarından faydalanmanın maliyetli olması %	4,4	6,8	4,3	11,8
Şirket yönetimine müdahale olacağını düşünmek %	5,3	5,8	10,9	5,9
Diğer %	6,2	3,9	2,2	0,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin ölçeği işletmelerin sermaye piyasalarından yararlanamama nedenleri ile karşılaştırılmıştır. Buna göre

mikro ölçekli işletmeler %28,3'lık oranda sermaye piyasaları için yeterli büyüklükte olmadıklarını belirtmişlerdir. Küçük ölçekli işletmeler %25,2'lik oranda sermaye piyasaları için yeterli büyüklükte olmadıklarını belirtmişlerdir. Orta ölçekli işletmeler ise %23,9'luk oranda bu tür finansman kaynağını tanımadıklarını belirtmişlerdir. Büyük ölçekli işletmelerden ise %23,5'si sermaye piyasaları için yeterli büyüklükte olmadıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, işletmelerin ölçeklerine göre sıralandığında mikro, küçük ve büyük ölçekli işletmeler sermaye piyasaları için yeterli büyüklükte olmadıklarını seçeneğini, orta ölçekli işletmeler ise bu tür finansman kaynağını tanımadıkları seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bağlamda işletmelerin her ölçekte kendilerini sermaye piyasaları için yeterli büyüklükte görmedikleri ortaya çıkmıştır. Yalnızca orta ölçekli işletmelerde bu tür finansman kaynağını tanımamak seçeneği daha ön plana çıkmıştır.

Tablo 67. Finansman Sorunu Olan İşletmelerin Finansman Kaynağını Seçmelerindeki Faktörler

Finansman Sorunlarının Nedenleri	Finansman Kaynağının Seçilmesindeki Faktörler							
	Kredi faiz oranları %	İşletmenin var olan piyasa büyüklüğü %	Kaynak ihtiyacının vade yapısı %	Hükümetin uyguladığı ekonomi politikaları %	Bankanın tavsiyesi %	Bürokratik işlemler %	İşverenin mali gücü %	Diğer %
Kredi temini konusunda güçlükler	78,0	46,0	70,0	40,0	52,0	52,0	54,0	2,0
Özkaynak yetersizliği	70,5	52,3	75,0	31,8	40,9	40,9	61,4	4,5
İşletme sermayesindeki azalış	71,4	62,9	74,3	37,1	48,6	37,1	65,7	2,9
Girdi maliyetlerindeki artış	78,0	50,8	61,0	42,4	57,6	44,1	59,3	1,7
Alacak tahsilindeki gecikmeler	69,0	45,2	67,9	33,3	38,1	34,5	58,3	2,4
Kar oranlarının azalması	75,9	44,8	64,4	39,1	39,1	34,5	59,8	2,3
Dış şoklar	71,8	46,2	59,0	46,2	38,5	43,6	61,5	0,0
Mevsimsel değişimler	79,3	51,7	75,9	48,3	44,8	41,4	51,7	0,0
Kaynak yaratma gücünün azalması	66,7	80,0	73,3	66,7	66,7	66,7	66,7	0,0
Makine ve teçhizat alımı	68,8	62,5	68,8	62,5	56,3	43,8	62,5	0,0
Satış hacminin yeterli düzeye ulaşmaması	76,5	61,8	76,5	35,3	47,1	47,1	61,8	5,9
Faaliyet giderlerinin yüksek olması	77,4	50,0	69,4	45,2	40,3	41,9	61,3	1,6
Diğer	71,4	28,6	57,1	42,9	28,6	57,1	42,9	28,6

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin finansman sorunu olanların belirttikleri sebepler finansman kaynağının seçilmesindeki faktörler ile karşılaştırılmıştır. Buna göre finansman sorunu sebebi kredi temini konusunda güçlü olan işletmeler %78,0'lik oranda finansman kaynağı seçerken kredi faiz oranlarına dikkat etmekteyken, %70,0'lik oranı ise kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmektedir. Finansman sorunu sebebi özkaynak yetersizliği olan işletmeler %75,0'lik oranda finansman kaynağı seçerken kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmekteyken, %70,5'lik oranı ise kredi faiz oranlarına dikkat etmektedir. Finansman sorunu sebebi işletme sermayesinde yaşanan azalış olan işletmeler %74,3'lük oranda finansman kaynağı seçerken kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmekteyken, %71,4'lük oranı ise kredi faiz oranlarına dikkat etmektedir. Finansman sorunu sebebi girdi maliyetlerindeki artış olan işletmeler %78,0'lik oranda finansman kaynağı seçerken kredi faiz oranlarına dikkat etmekteyken, %61,0'lük oranı ise kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmektedir. Finansman sorunu sebebi alacak tahsilindeki gecikmeler olan işletmeler %69,0'luk oranda finansman kaynağı seçerken kredi faiz oranlarına dikkat etmekteyken, %67,9'luk oranı ise kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmektedir. Finansman sorunu sebebi kar oranlarının azalması olan işletmeler %75,9'luk oranda finansman kaynağı seçerken kredi faiz oranlarına dikkat etmekteyken, %64,4'lük oranı ise kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmektedir. Finansman sorunu sebebi dış şoklar olan işletmeler %71,8'lik oranda finansman kaynağı seçerken kredi faiz oranlarına dikkat etmekteyken, %61,5'lik oranı ise işverenin mali gücüne dikkat etmektedir. Finansman sorunu sebebi mevsimsel değişimler olan işletmeler %79,3'lük oranda finansman kaynağı seçerken kredi faiz oranlarına dikkat etmekteyken, %75,9'luk oranı ise kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmektedir. Finansman sorunu sebebi kaynak yaratma gücünün azalması olan işletmeler %80,0'lik oranda finansman kaynağı seçerken işletmenin var olan piyasa büyüklüğüne dikkat etmekteyken, %73,3'lük oranı ise kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmektedir. Finansman sorunu sebebi makine ve teçhizat alımı olan işletmeler %68,8'lik oranda finansman kaynağı seçerken kredi faiz oranlarına dikkat etmekteyken, yine %68,8'lik oranı ise kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmektedir. Finansman sorunu sebebi satış hacminin yeterli düzeye ulaşmaması olan

işletmeler %76,5'lik oranda finansman kaynağı seçerken kredi faiz oranlarına dikkat etmekteyken, %76,5'lik oranı ise kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmektedir. Finansman sorunu sebebi faaliyet giderlerinin yüksek olması olan işletmeler %77,4'lük oranda finansman kaynağı seçerken kredi faiz oranlarına dikkat etmekteyken, %69,4'lük oranı ise kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmektedir.

Tablo 68-a. Finansman Sorunu Olan İşletmelerin Finansman Kaynakları

Finansman Kaynakları	Finansman Sorunlarının Nedenleri						
	Kredi temini konusunda güçlükler %	Özkaynak yetersizliği %	İşletme sermayesinde ki azalış %	Girdi maliyetlerindeki artış %	Alacak tahsilindeki gecikmeler %	Kar oranlarının azalması %	Dış şoklar %
Banka kredisi	54,7	39,2	62,5	60,6	56,4	65,0	54,3
Factoring, forfaiting	11,3	13,7	12,5	2,8	6,4	7,0	4,3
Özsermaye	71,7	68,6	67,5	71,8	74,5	71,0	71,7
Sermaye piyasasından fon sağlama	0,0	0,0	0,0	1,4	1,1	1,0	0,0
Yabancı sermaye	3,8	0,0	0,0	1,4	1,1	1,0	0,0
Aile veya arkadaşlardaki borç	24,5	25,5	20,0	22,5	24,5	20,0	21,7
Dağıtılmayan karlar	20,8	17,6	15,0	22,5	20,2	18,0	23,9
Repo-ters repo	1,9	0,0	0,0	1,4	0,0	0,0	0,0
Kredili girdi temini	7,5	11,8	12,5	8,5	8,5	8,0	8,7
Sipariş üzerine üretim	5,7	7,8	7,5	7,0	10,6	10,0	6,5
Leasing	9,4	3,9	10,0	5,6	8,5	10,0	6,5
Diğer	0,0	0,0	0,0	1,4	1,1	1,0	2,2

Tablo 68-b. Finansman Sorunu Olan İşletmelerin Finansman Kaynakları

Finansman Kaynakları	Finansman Sorunlarının Nedenleri					
	Mevsimsel değişimler %	Kaynak yaratma gücünün azalması %	Makine ve teçhizat alımı %	Satış hacminin yeterli düzeye ulaşmaması %	Faaliyet giderlerinin yüksek olması %	Diğer %
Banka kredisi	64,5	41,2	50,0	52,8	60,6	37,5
Factoring, forfaiting	6,5	5,9	6,3	13,9	5,6	12,5
Özsermaye	61,3	76,5	75,0	83,3	71,8	87,5
Sermaye piyasasından fon sağlama	0,0	0,0	0,0	0,0	1,4	0,0
Yabancı sermaye	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aile veya arkadaşlardan borç	25,8	41,2	25,0	25,0	23,9	25,0
Dağıtılmayan karlar	25,8	17,6	12,5	25,0	19,7	25,0
Repo-ters repo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kredili girdi temini	9,7	23,5	18,8	13,9	8,5	12,5
Sipariş üzerine üretim	16,1	11,8	12,5	13,9	9,9	0,0
Leasing	32,	5,9	18,8	11,1	9,9	12,5
Diğer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Yukarıdaki tablolarda araştırmaya katılan işletmelerin finansman sorunu olanların belirttikleri sebepler ile işletmelerin finansman kaynakları karşılaştırılmıştır. Buna göre finansman sorunu sebebi kredi temini konusunda güçlük olan işletmelerin finansman kaynağı %71,7'lik oranda özsermaye iken, %54,7'lik oranı banka kredisi kullanmaktadır.. Finansman sorunu sebebi özkaynak yetersizliği olan işletmelerin finansman kaynağı %68,6'lık oranda özsermaye iken, %39,2'si ise banka kredisi kullanmaktadır. Finansman sorunu sebebi işletme

sermayesinde yaşanan azalış olan işletmeler finansman kaynağı olarak %67,5'lik oranda özsermaye kullanırken, %62,5'lik oranı ise banka kredisi kullanmaktadır. Finansman sorunu sebebi girdi maliyetlerindeki artış olan işletmeler %71,8'lik oranda finansman kaynağı olarak özsermaye kullanmaktayken, %60,6'lık oranı ise banka kredisi kullanmaktadır. Finansman sorunu sebebi alacak tahsilindeki gecikmeler olan işletmeler %74,5'lik oranda finansman kaynağı olarak özsermayelerini kullanmaktayken, %56,4'lük oranı ise banka kredisi kullanmaktadır. Finansman sorunu sebebi kar oranlarının azalması olan işletmeler %71,0'lık oranda finansman kaynağı olarak özsermayelerini kullanmaktayken, %65,0'lık oranı ise banka kredisi kullanmaktadır. Finansman sorunu sebebi dış şoklar olan işletmeler %71,7'lik oranda finansman kaynağı olarak özsermayelerini kullanmaktayken, %54,3'lük oranı ise banka kredisi kullanmaktadır. Finansman sorunu sebebi mevsimsel değişimler olan işletmeler %61,3'lük oranda finansman kaynağı olarak özsermayelerini kullanmaktayken, %64,5'lik oranı ise banka kredisi kullanmaktadır. Finansman sorunu sebebi kaynak yaratma gücünün azalması olan işletmeler %76,5'lik oranda finansman kaynağı olarak özsermayelerini kullanmaktayken, %41,2'lik oranı ise hem banka kredisi hem de aile veya arkadaşlardan borç seçeneğini işaretlemişlerdir. Finansman sorunu sebebi makine ve teçhizat alımı olan işletmeler %75,0'lık oranda finansman kaynağı olarak özsermayelerini kullanmaktayken, %50,0'lik oranı ise banka kredisi kullanmaktadır. Finansman sorunu sebebi satış hacminin yeterli düzeye ulaşmaması olan işletmeler %83,3'lük oranda finansman kaynağı olarak özsermayelerini kullanmaktayken, %52,8'lik oranı ise banka kredisi kullanmaktadır. Finansman sorunu sebebi faaliyet giderlerinin yüksek olması olan işletmeler %71,8'lik oranda finansman kaynağı olarak özsermayelerini kullanmaktayken, %60,6'lük oranı ise banka kredisi kullanmaktadır.

Tablo 69. Finansman Kaynaklarının Seçilmesindeki Faktörlerin Finansman Kaynakları Üzerindeki Etkileri

Finansman kaynakları	Finansman kaynağının seçilmesindeki faktörler							
	Kredi faiz oranları %	İşletmenin var olan piyasa büyüklüğü %	Kaynak ihtiyacının vade yapısı %	Hükümetin uyguladığı ekonomi politikaları %	Bankanın tavsiyesi %	Bürokratik işlemler %	İşverenin mali gücü %	Diğer %
Banka kredisi	70,1	53,2	63,0	47,9	68,2	59,1	49,6	55,6
Factoring, forfaiting	6,3	7,8	7,6	5,5	7,6	6,1	7,1	0,0
Özsermaye	72,9	84,4	79,8	89,0	72,7	72,7	85,0	55,6
Sermaye piyasasından fon sağlama	0,0	0,0	0,8	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0
Yabancı sermaye	2,1	2,6	1,7	1,4	1,5	0,0	0,9	0,0
Aile veya arkadaşlardan borç	11,8	20,8	18,5	15,1	19,7	9,1	15,0	0,0
Dağıtılmayan karlar	26,4	26,0	27,7	31,5	25,8	33,3	23,0	55,6
Repo-ters repo	0,7	1,3	0,0	0,0	1,5	1,5	0,0	11,1
Kredili girdi temini	4,9	6,5	5,9	5,5	4,5	4,5	3,5	0,0
Sipariş üzerine üretim	4,9	9,1	8,4	12,3	7,6	10,6	8,8	11,1
Leasing	7,6	7,8	6,7	12,3	6,1	6,1	6,2	11,1
Diğer	1,4	1,3	0,8	0,0	1,5	1,5	1,8	0,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin finansman kaynakları işletmelerin finansman kaynaklarının seçilmesindeki faktörler ile karşılaştırılmıştır. Buna göre finansman kaynağı olarak banka kredisi kullanan işletmeler %70,1'lik oranda kredi faiz oranlarına dikkat etmekte iken, %68,2'lik oranı bankanın tavsiyesine dikkat etmektedir. Finansman kaynağı factoring, forfaiting olan işletmeler %7,8'lik oranda işletmenin var olan piyasa büyüklüğüne dikkat etmekte

iken, %7,6'sı ise kaynak ihtiyacının vade yapısı ve bankanın tavsiyesi seçeneklerini işaretlemiştir. Finansman kaynağı özsermaye olan işletmeler %89,0'lık oranda hükümetin uyguladığı ekonomi politikalarına dikkat etmekteyken, %85,0'lık oranı ise işverenin mali gücüne dikkat etmektedir. Finansman kaynağı sermaye piyasasından fon sağlamak şeklinde olan işletmeler %1,4'lük oranda hükümetin uyguladığı ekonomi politikalarına dikkat etmekteyken, %0,8'lik oranı ise kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmektedir. Finansman kaynağı yabancı sermaye olan işletmeler %2,6'lık oranda işletmenin var olan piyasa büyüklüğüne dikkat etmekteyken, %2,1'lik oranı kredi faiz oranlarına dikkat etmektedir. Finansman kaynağı aile veya arkadaşlardan borç olan işletmeler %20,8'lik oranda işletmenin var olan piyasa büyüklüğüne dikkat etmekteyken, %19,7'lik oranı ise bankanın tavsiyesine dikkat etmektedir. Finansman kaynağı dağıtılmayan karlar olan işletmeler %33,3'lük oranda bürokratik işlemler seçeneğini işaretlerken, %31,5'lik oranı ise hükümetin uyguladığı ekonomi politikaları seçeneğini işaretlemiştir. Finansman kaynağı repo-ters repo olan işletmeler %1,5'lik oranda hem bankanın tavsiyesi hem de bürokratik işlemler seçeneğini işaretlemiştir. Finansman kaynağı kredili girdi temini olan işletmeler %6,5'lik oranda işletmenin var olan piyasa büyüklüğüne dikkat etmekteyken, %5,9'luk oranı ise kaynak ihtiyacının vade yapısına dikkat etmektedir. Finansman kaynağı sipariş üzerine üretim olan işletmeler %12,3'lük oranda hükümetin uyguladığı ekonomi politikalarına dikkat ederken, %10,6'lık oranı ise bürokratik işlemlere dikkat etmektedir. Finansman kaynağı leasing olan işletmeler %12,3'lük oranda hükümetin uyguladığı ekonomi politikalarına dikkat etmekteyken, %7,8'lik oranı ise işletmenin var olan piyasa büyüklüğüne dikkat etmektedir.

Tablo 70. Finansman Kaynaklarının Yararlanılan Teşvik ve Destek Üzerindeki Etkileri

Finansman kaynakları	Yararlanılan Teşvik ve destekler						
	İhracat teşvikleri %	Organize sanayi bölgesi yardımları %	KOSGEB destekleri %	Teknoloji yenileme %	Vergi türü teşvikler %	Kalkınma bankası destekleri %	Diğer %
Banka kredisi	29,0	6,5	58,1	14,5	27,4	4,8	12,9
Factoring, forfaiting	28,6	14,3	42,9	0,0	42,9	0,0	14,3
Özsermaye	26,1	5,7	58,0	10,2	30,7	2,3	8,0
Sermaye piyasasından fon sağlama	0,0	0,0	100,0	0,0	100,0	0,0	0,0
Yabancı sermaye	33,3	0,0	33,3	33,3	66,7	0,0	0,0
Aile veya arkadaşlardan borç	23,1	7,7	38,5	7,7	38,5	0,0	23,1
Dağıtılmayan karlar	38,5	7,7	61,5	7,7	23,1	0,0	15,4
Repo-ters repo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kredili girdi temini	25,0	0,0	50,0	25,0	75,0	0,0	0,0
Sipariş üzerine üretim	9,1	9,1	72,7	0,0	27,3	0,0	9,1
Leasing	33,3	0,0	50,0	16,7	58,3	0,0	0,0
Diğer	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin finansman kaynakları işletmelerin seçtikleri teşvik ve destekler ile karşılaştırılmıştır. Buna göre finansman kaynağı olarak banka kredisi kullanan işletmeler %58,1'lik oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmakta iken, %29,0'lık oranı ihracat teşviklerinden yararlanmaktadır. Finansman kaynağı factoring, forfaiting olan işletmeler %42,9'luk oranda hem KOSGEB desteklerinden hem de vergi türü teşviklerden yararlanmakta iken, %28,6'sı ise ihracat teşviklerinden yararlanmakta olduğunu belirtmiştir.

Finansman kaynağı özsermaye olan işletmeler %58,0'lık oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmakta iken, %30,7'lik oranı ise vergi türü teşviklerden yararlanmaktadır. Finansman kaynağı sermaye piyasasından fon sağlamak şeklinde olan işletmeler %100,0'lük oranda hem KOSGEB desteklerinden yararlanmakta hem de vergi türü teşviklerden yararlanmakta olduklarını belirtmişlerdir. Finansman kaynağı yabancı sermaye olan işletmeler %66,7'lik oranda vergi türü teşviklerden yararlanmakta iken, %33,3'lük oranı hem KOSGEB desteklerinden yararlanmakta hem de ihracat teşviklerinden yararlanmakta olduklarını belirtmişlerdir. Finansman kaynağı aile veya arkadaşlardan borç olan işletmeler %38,5'lik oranda hem KOSGEB desteklerinden yararlanmakta hem de vergi türü teşviklerden yararlanmakta olduklarını belirtmişlerdir. Finansman kaynağı dağıtılmayan karlar olan işletmeler %61,5'lik oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmakta iken, %38,5'lik oranı ise ihracat teşviklerinden yararlanmaktadır. Finansman kaynağı kredili girdi temini olan işletmeler %75,0'lik oranda vergi türü teşviklerden yararlanmakta iken, %50,0'lik oranı ise KOSGEB desteklerinden yararlanmaktadır. Finansman kaynağı sipariş üzerine üretim olan işletmeler %72,7'lik oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmakta iken, %27,3'lük oranı ise vergi türü teşviklerden yararlanmakta olduklarını belirtmişlerdir. Finansman kaynağı leasing olan işletmeler %58,3'lük oranda vergi türü teşviklerden yararlanmakta iken, %50,0'lik oranı ise KOSGEB desteklerinden yararlanmakta olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 71. Banka Kredisinde Yaşanan Güçlüklerin Teşvik ve Destek Kullanımı Üzerindeki Etkisi

Banka kredisinde yaşanan güçlükler	Yararlanılan Teşvik ve destekler						
	İhracat teşvikleri %	Organize sanayi bölgesi yardımları %	KOSGEB destekleri %	Teknoloji yenileme %	Vergi türü teşvikler %	Kalkınma bankası destekleri %	Diğer %
Yüksek oranlı teminat talebi	26,9	7,7	61,5	13,5	21,2	0,0	11,5
Kredi limitlerinin düşük kalması	8,7	8,7	69,6	4,3	26,1	0,0	13,0
Faiz oranlarının yüksek oluşu	32,5	0,0	52,5	15,0	37,5	5,0	12,5
Sektörün kredi kapsamında olmayışı	18,2	18,2	45,5	27,3	18,2	9,1	27,3
Bürokratik engeller	14,3	14,3	52,4	4,8	14,3	0,0	19,0
Diğer	75,0	0,0	25,0	0,0	25,0	0,0	0,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin banka kredisinde yaşadıkları güçlükler yararlandıkları teşvik ve destekler ile karşılaştırılmıştır. Buna göre banka kredisi kullanımında yüksek oranlı teminat talebi sıkıntısı yaşayan işletmeler %61,5'lik oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmakta iken, %26,9'luk oranı ihracat teşviklerinden yararlanmaktadır. Kredi limitlerinin düşük kalması konusunda sıkıntı yaşayan işletmeler %69,6'lık oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmakta iken, %26,1'i ise vergi türü teşviklerinden yararlanmakta olduğunu belirtmiştir. Faiz oranlarının yüksek oluşu konusunda sıkıntı yaşayan işletmeler %52,5'lik oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmakta iken, %37,5'lik oranı ise vergi türü teşviklerden yararlanmaktadır. Sektörün kredi kapsamında olmayışı konusunda sıkıntı yaşayan işletmeler %45,5'lük oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmakta iken, %27,3'lük oranda teknoloji yenileme desteklerinden

yararlanmaktadırlar. Bürokratik engeller nedeniyle banka kredisinde sıkıntı yaşayan işletmeler %52,4'lük oranda KOSGEB desteklerinden yararlanmakta hem de ihracat teşviklerinden yararlanmakta olduklarını, %14,3'lük oranda organize sanayi bölgesi yardımlarından, vergi türü teşviklerden ve ihracat teşviklerinden yararlanmakta olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 72. Finansman Kaynaklarının Banka Kredisinde Yaşanan Güçlükler Üzerindeki Etkisi

Finansman kaynakları	Banka kredisinde yaşanan güçlükler					
	Yüksek oranlı teminat talebi %	Kredi limitlerinin düşük kalması %	Faiz oranlarının yüksek oluşu %	Sektörün kredi kapsamında olmayışı %	Bürokratik engeller %	Diğer %
Banka kredisi	61,3	71,7	64,3	40,7	41,9	25,0
Factoring, forfaiting	6,3	10,9	3,6	7,4	2,3	0,0
Özsermaye	82,0	78,3	81,0	66,7	79,1	62,5
Sermaye piyasasından fon sağlama	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Yabancı sermaye	3,6	0,0	3,6	0,0	4,7	0,0
Aile veya arkadaşlardan borç	21,6	28,3	13,1	37,0	23,3	12,5
Dağıtılmayan karlar	22,5	28,3	20,2	25,9	25,6	25,0
Repo-ters repo	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kredili girdi temini	6,3	8,7	2,4	7,4	4,7	0,0
Sipariş üzerine üretim	9,0	17,4	4,8	7,4	14,0	12,5
Leasing	9,0	13,0	8,3	14,8	4,7	0,0
Diğer	0,9	2,2	1,2	0,0	0,0	0,0

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan şişletmelerin banka kredisinde yaşadıkları glkler finansman kaynakları ile karşılaştırılmıştır. Buna göre banka kredisini kullanımında yüksek oranlı teminat talebi sıklıntısı yaşadıklarını belirten şişletmeler %82,0'lik oranda özsermayelerinden yararlanmakta iken, %61,3'lk oranı banka kredisinden yararlanmaktadır. Kredi limitlerinin düşük kalması konusunda sıklıntı yaşadıklarını belirten şişletmeler %78,3'lk oranda özsermayelerinden yararlanmakta iken, %71,7'si ise banka kredisinden yararlanmakta olduğunu belirtmiştir. Faiz oranlarının yüksek oluşu konusunda sıklıntı yaşadıklarını belirten şişletmeler %81,0'lik oranda özsermayelerinden yararlanmakta iken, %64,3'lk oranı ise banka kredisinden yararlanmaktadır. Sektörün kredi kapsamında olmayışı konusunda sıklıntı yaşayan şişletmeler %66,7'lik oranda özsermayelerinden yararlanmakta iken, %40,7'lik oranda banka kredisinden yararlanmaktadırlar. Bürokratik engeller nedeniyle banka kredisinde sıklıntı yaşayan şişletmeler %79,1'lik oranda özsermayelerinden yararlanmakta olduklarını, %41,9'luk oranda banka kredisinden yararlanmakta olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 73. Teşvik ve Desteklerin Teşviklerden Yararlanmama Nedenleri Üzerindeki Etkisi

Teşviklerden yararlanamama nedenleri	Yararlanılan Teşvik ve destekler						
	İhracat teşvikleri %	Organize sanayi bölgesi yardımları %	KOSGEB destekleri %	Teknoloji yenileme %	Vergi türü teşvikler %	Kalkınma bankası destekleri %	Diğer %
Teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin büyük olması	70,6	16,7	45,7	71,4	45,0	66,7	33,3
Teşviklerin zamanında sağlanamaması	70,6	66,7	67,4	42,9	45,0	66,7	33,3
Teşvik şartlarının ağır olması	70,6	50,0	56,5	57,1	60,0	66,7	41,7
Yeterli bilgilendirmenin yapılmaması	70,6	50,0	73,9	57,1	75,0	66,7	66,7
Yatırım indirimlerinin yetersiz kalması	76,5	33,3	52,2	71,4	60,0	66,7	33,3
Diğer	5,9	16,7	4,3	14,3	5,0	33,3	16,7

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin yararlandıkları teşvik ve destekler yararlanamama nedenleri ile karşılaştırılmıştır. Buna göre ihracat teşviklerinden yararlanan işletmeler %76,5’lik oranda yatırım indirimlerinin yetersiz kalması nedeniyle, %70,6’lık oranı ise teşviklerin zamanında sağlanamaması, teşvik şartlarının ağır olması ve teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin büyük olması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Organize sanayi bölgesi

yardımlarından yararlanan işletmeler %66,7'lik oranda teşviklerin zamanında sağlanamaması nedeniyle, %50,0'ı ise teşvik şartlarının ağır olması ve yeterli bilgilendirmenin yapılmaması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. KOSGEB desteklerinden yararlanan işletmeler %73,9'luk oranda yeterli bilgilendirmenin yapılmaması nedeniyle, %67,4'lük oranı ise teşviklerin zamanında sağlanamaması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Teknoloji yenileme teşviklerinden yararlanan işletmeler %71,4'lük oranda teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin büyük olması ve yatırım indirimlerinin yetersiz kalması nedeniyle, %57,1'lik oranda ise yeterli bilgilendirmenin yapılmaması ve teşvik şartlarının ağır olması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Vergi türü teşviklerden yararlanan işletmeler %75,0'luk oranda yeterli bilgilendirmenin yapılmaması, %60,0'lük oranda teşvik şartlarının ağır olması ve yatırım indirimlerinin yetersiz kalması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Kalkınma bankası desteklerinden yararlanan işletmeler %66,7'lik oranda teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin büyük olması, teşviklerin zamanında sağlanamaması, teşvik şartlarının ağır olması, yeterli bilgilendirmenin yapılmaması ve yatırım indirimlerinin yetersiz kalması nedeniyle teşvik destek ve uygulamalarından yararlanamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 74-a. Finansman Kaynaklarının Sermaye Piyasalarından Yararlanamayanların Üzerindeki Etkileri

Finansman kaynakları	Sermaye piyasalarından yararlanamayanların nedenleri				
	Bu tür finansman kaynağını tanımamak %	Uygun zamanı beklemek %	Yeterli büyüklükte olunmaması %	Ekonomik dalgalanmalara kolay ayak uyduramamak %	Konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmaması %
Banka kredisi	44,7	12,9	38,8	15,3	24,7
Factoring, forfaiting	44,4	0,0	66,7	22,2	44,4
Özsermaye	35,4	11,5	44,6	16,9	20,0
Sermaye piyasasından fon sağlama	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0
Yabancı sermaye	0,0	50,0	25,0	0,0	25,0
Aile veya arkadaşlardan borç	64,3	10,7	53,6	10,7	21,4
Dağıtılmayan karlar	40,5	5,4	51,4	16,2	24,3
Repo-ters repo	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kredili girdi temini	75,0	0,0	37,5	12,5	25,0
Sipariş üzerine üretim	54,5	27,3	54,5	36,4	27,3
Leasing	36,4	9,1	45,5	9,1	9,1
Diğer	50,0	0,0	100,0	0,0	50,0

Tablo 74-b. Finansman Kaynaklarının Sermaye Piyasalarından Yararlanamayanların Üzerindeki Etkileri

Finansman kaynakları	Sermaye piyasalarından yararlanamayanların nedenleri			
	Finansman açısından yararlı görmemek %	Sermaye piyasası araçlarından faydalanmanın maliyetli olması %	Şirket yönetimine müdahale olacağını düşünmek %	Diğer %
Banka kredisi	8,2	8,2	9,4	4,7
Factoring, forfaiting	0,0	11,1	0,0	0,0
Özsermaye	10,0	6,9	11,5	4,6
Sermaye piyasasından fon sağlama	0,0	0,0	0,0	0,0
Yabancı sermaye	25,0	25,0	50,0	0,0
Aile veya arkadaşlardan borç	3,6	7,1	21,4	7,1
Dağıtılmayan karlar	10,8	8,1	13,5	10,8
Repo-ters repo	0,0	0,0	0,0	0,0
Kredili girdi temini	0,0	12,5	0,0	0,0
Sipariş üzerine üretim	18,2	9,1	9,1	0,0
Leasing	0,0	9,1	9,1	0,0
Diğer	0,0	50,0	0,0	0,0

Yukarıdaki tablolarda araştırmaya katılan işletmelerin finansman kaynakları sermaye piyasalarından yararlanamama nedenleri ile karşılaştırılmıştır. Buna göre banka kredisi kullanan işletmeler %44,7'lik oranda bu tür finansman kaynağını tanımamaları nedeniyle, %38,8'lik oranı ise yeterli büyüklükte olunmaması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Factoring, forfaiting kullanan işletmeler %66,7'lik oranda yeterli büyüklükte olunmaması nedeniyle, %44,4'ü ise bu tür finansman kaynağını tanımamaları ve konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmaması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Özsermaye kullanan

işletmeler %44,6'lık oranda yeterli büyüklükte olunmaması nedeniyle, %35,4'lük oranı ise bu tür finansman kaynağını tanımamak nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Sermaye piyasasından fon sağlayan işletmeler %100,0'lük oranda yeterli büyüklükte olunmaması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Yabancı sermaye kullanan işletmeler %50,0'lık oranda uygun zamanı beklemeleri ve şirket yönetimine müdahale olacağını düşünmeleri nedeniyle, %25,0'lik oranda yeterli büyüklükte olunmaması, konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmaması, finansman açısından yararlı görmemek ve sermaye piyasası araçlarından faydalanmanın maliyetli olması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Aile veya arkadaşlardan borç sağlayan işletmeler %64,3'lük oranda bu tür finansman kaynağını tanımamak nedeniyle, %53,6'lık oranda ise yeterli büyüklükte olunmaması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Dağıtılmayan karlar şeklinde finansman sağlayan işletmeler %51,4'lük oranda yeterli büyüklükte olunmaması nedeniyle, %40,5'lik oranda ise bu tür finansman kaynağını tanımamak nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Kredili girdi temini kullanan işletmeler %75,0'lik oranda bu tür finansman kaynağını tanımamak nedeniyle, %37,5'lik oranda uygun zamanı beklemek nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Sipariş üzerine üretim yöntemini kullanan işletmeler %54,5'lik oranda bu tür finansman kaynağını tanımamak ve yeterli büyüklükte olunmaması, %36,4'lük oranda ekonomik dalgalanmalara kolay ayak uyduramamak seçeneklerini işaretlemişlerdir. Leasing yöntemini kullanan işletmeler %45,5'lik oranda yeterli büyüklükte olunmaması nedeniyle, %36,4'lük oranda bu tür finansman kaynağını tanımamak nedeniyle sermaye piyasalarından yararlanamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 75. İşletmelerin Finansman Sorunu Olup Olmamasına Göre Sermaye Piyasalarından Yararlanamama Nedenleri

Sermaye piyasalarından yararlanamayanların nedenleri	İşletmenizin finansman sorunu var mı?	
	Evet %	Hayır %
Bu tür finansman kaynağını tanımamak	64,4	35,6
Uygun zamanı beklemek	38,9	61,1
Yeterli büyüklükte olunmaması	54,3	45,7
Ekonomik dalgalanmalara kolay ayak uyduramamak	57,7	42,3
Konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmaması	57,9	42,1
Finansman açısından yararlı görmemek	50,0	50,0
Sermaye piyasası araçlarından faydalanmanın maliyetli olması	43,8	56,3
Şirket yönetimine müdahale olacağını düşünmek	55,6	44,4
Diğer	41,7	58,3

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin finansman sorunlarının olup olmaması sermaye piyasalarından yararlanamama nedenleri ile

karşılaştırılmıştır. Buna göre finansman sorunu olan işletmelerden %64,4'lük oranda bu tür finansman kaynağını tanımamaları nedeniyle, %57,9'luk oranı ise konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmaması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Finansman sorunu olmayan işletmelerin %61,1'lik oranda uygun zamanı beklemeleri nedeniyle, %56,3'lük oranda sermaye piyasası araçlarından faydalanmanın maliyetli olması nedeniyle sermaye piyasalarından yararlanamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 76. İşletmelerin Banka Kredisi Kullanıp Kullanmamalarına Göre Sermaye Piyasalarından Yararlanamama Nedenleri

Sermaye piyasalarından yararlanamayanların nedenleri	İşletmenizde hiç banka kredisi kullandınız mı?	
	Evet %	Hayır %
Bu tür finansman kaynağını tanımamak	83,3	16,7
Uygun zamanı beklemek	76,5	23,5
Yeterli büyüklükte olunmaması	78,6	21,4
Ekonomik dalgalanmalara kolay ayak uyduramamak	74,1	25,9
Konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmaması	84,2	15,8
Finansman açısından yararlı görmemek	68,4	31,6
Sermaye piyasası araçlarından faydalanmanın maliyetli olması	93,3	6,7
Şirket yönetimine müdahale olacağını düşünmek	83,3	16,7
Diğer	66,7	33,3

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan işletmelerin banka kredisi kullanıp kullanmamaları sermaye piyasalarından yararlanamama nedenleri ile karşılaştırılmıştır. Buna göre banka kredisi kullanan işletmelerden %93,3'lük oranda

sermaye piyasası araçlarından faydalanmanın maliyetli olması nedeniyle, %84,2'lik oranı ise konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmaması nedeniyle yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Banka kredisi kullanmayan işletmelerin %31,6'lık oranda finansman açısından yararlı görmemek nedeniyle, %25,9'luk oranda ekonomik dalgalanmalara kolay ayak uyduramamak nedeniyle sermaye piyasalarından yararlanamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 77. Güvenilirlik Testi

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	Seçenek Sayısı
0,658	0,756	74

Yukarıdaki tabloda yapılan araştırmanın güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Güvenirlilik, bir ölçme aracında (testte, ankette) yer alan bütün soruların birbirleriyle olan tutarlılığını, ele alınan sorunu ölçmede homojenliğini ortaya koyan bir kavramdır. Güvenirlilik analizi ise, ölçmede kullanılan araçların güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla geliştirilen bir yöntemdir. Güvenilirliğin hesaplanması için değişik yöntemler bulunmaktadır. Bunlardan biri alfa yöntemi (Cronbach Alfa Katsayısı)'dır. Alfa katsayısı, ölçekte yer alan k sorunun varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile bulunan ve 0 ile 1 arasında değişen bir sayı almaktadır. Cronbach Alfa Katsayısı bireysel puanların k soru içeren bir ölçekte sorulara verilen cevapların toplanması ile bulunduğu durumlarda soruların birbiri ile olan benzerliğini, yakınlığını ortaya koyan bir katsayıdır. Alfa katsayısının bulunabileceği aralıklar ve buna bağlı olarak da ölçeğin güvenilirlik durumu;

$0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir,

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir,

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir,

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir¹⁴³.

¹⁴³ Akgül ve Çevik, a.g.e., s.434-436

Tablo sonuçlarına göre uygulanan Cronbach Alfa yöntemi katsayısı bu araştırmada 0,658 bulunmuştur. Örnek anket çalışmasıyla ilgili olarak yapılan güvenilirlik analizinde, söz konusu anket çalışmasının güvenilirlik düzeyi oldukça güvenilir olarak bulunmaktadır.

SONUÇ

20. yüzyılın sonlarından başlayarak günümüze kadar geçen süre zarfında yaşanan küreselleşme sonucu sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanda birçok değişim görülmektedir. Söz konusu değişim ve gelişimler ülkelerin dünyaya açılarak bütünleşmelerine yol açmış ve böylelikle tüketim alışkanlıkları değişmiş, ticaret ve ekonomi dijitalleşmiş, bilgi ve iletişim teknolojileri gelişmiş, rekabet artmış ve esnek, dinamik, değişken nitelikli piyasalar ortaya çıkmıştır.

21. yüzyıl ekonomileri için sanayileşmede oluşan standartlaşmış ve büyük çapta kitle üretim yerine mal çeşitlemesi, ürün farklılaştırmasına dayanan üretim tablosunun yer alması küçük ve orta ölçekli işletmelerin giderek önem kazanmasına yol açmıştır. Dünya’da neredeyse bütün ülkeler için geçerli olan ülke ekonomilerindeki sürdürülebilir, sağlıklı ve olumlu bir büyüme ve kalkınma süreci için hedeflenen unsurları gerçekleştirmede kilit bir rol oynayan küçük ve orta ölçekli işletmelerin varlığıdır.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ülke ekonomilerindeki öneminin her geçen gün artması ülkemiz içinde dikkate alınması gerekli olan temel unsurlardandır. Türkiye’de küçük ve orta ölçekli işletmelerin yapısal özelliklerinden kaynaklanan birçok önemli sıkıntısı bulunmaktadır. Coğrafik olarak dengesiz dağılım, yatırım desteklerinin azlığı, vergi zorlukları, teknolojik eksiklikler, bürokratik engeller, finansal sorunlar gibi sıkıntılar nedeniyle bu işletmeler dış dünyaya açılmamakta ve iç piyasayla yetinmek zorunda kalmaktadırlar. İç piyasa kaynaklarının yetersiz olması ise KOBİ’lerin işletme faaliyetlerini sınırlandırmaktadır. İhtiyaç duydukları ek finansman temini için bankalara mecbur kalan bu işletmelerden yüksek teminat ve faiz oranları talep edilmektedir. KOBİ’lerin yapılarının küçük olması, bankacılık sisteminden yeterince yararlanamamaları, teknoloji düzeylerinin zayıf ve sermaye yapılarının yetersiz olması rekabet güçlerini de olumsuz etkilemektedir. Bu bakımdan bankacılık sistemi veya çeşitli devlet kurumları tarafından sağlanacak olan

kredilerin toplam hacmi içerisinde KOBİ'lerin payının artırılması, mali araçları daha iyi ve fazla kullanmalarını sağlamak üzere uygun yapılar oluşturulmalıdır. Mevcut işletmelerin yapılarının geliştirilmesi, üretkenliklerinin artırılması ve büyütülmesi, yeni girişimcilerin ise desteklenmesi bu bakımdan oldukça önemlidir.

Ülkemizde KOBİ'ler hem yapılan birçok araştırmaya göre hem de bizim araştırmamıza göre teşvik ve desteklerden de yeterli bilgilendirmenin yapılmaması, teşvik şartlarının ağır olması gibi nedenlerle yararlanamamakta olduklarını belirtmektedirler. Diğer finansman kaynaklarından da –factoring, leasing, sermaye piyasaları gibi- bilgi eksikliği, ölçek küçüklüğü gibi nedenlerle yararlanamayan bu işletmeler finansman kaynağı taleplerinin karşılanamaması nedeniyle gelişip büyüyememekte, teknolojik yenilikleri takip edememekte, Ar-Ge çalışmalarında bulunamamakta ve bu yüzden de ülke ekonomisinin büyümesi ve kalkınması açısından destek sağlayamamaktadır.

KOBİ'ler ülkemiz için de sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan gerekli olan temel taşlardan birisidir ve bu işletmelerin uluslararası rekabetten korunmaları ve desteklenmeleri gereklidir. Bu işletmelere destek ve teşvik politikaları ile katkı sağlanması gerekmektedir. Bu politikaların amacının küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracata yönelik faaliyetlerini, üretkenliklerini, katma değerdeki paylarını artırıcı, maliyetleri düşürücü, uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü artırıcı ve aynı zamanda KOBİ'lerin teknolojik ve yenilikçilik kapasitesini geliştiren özellikler taşıması gerekmektedir. Bu bağlamda devlet tarafından öncelikle KOBİ'lerin güçlendirilmesi ve geliştirilmesi için istikrarlı bir ekonomik ve politik ortamın oluşturulması gerekmektedir. Diğer yanda, uygulanacak olan teşvik ve desteklerin etkin ve etkili olması, iş ortamını iyileştirmesi, teminat sorununa çözüm üretmesi, bağımsız iş kurmayı teşvik eden ve bürokratik süreci azaltan adil, etkili bir vergi sistemi oluşturması, etkin finansman teknikleri ve yolları geliştirmesi gerekmektedir. Bunu sağlamak için etkin bir KOBİ destek politikalarının oluşturulmasına ihtiyaç duyulmakta ve verilen desteklerin ihracata, istihdama ve bölgesel kalkınmaya sağlayacağı katkının artırılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akgül, Aziz ve Osman Çevik : İstatistiksel Analiz Teknikleri- SPSS’te İşletme Yönetimi Uygulamaları, Ankara, 2. Basım, Emek Ofset Matbaa, 2005.
- Aktan, Coşkun Can ve İstiklal Y. Vural : “Ekonomi Politikası Yönetiminde Mali ve Parasal Kurallar”, Kurumsal İktisat Kurulları, Kurumlar ve Ekonomik Gelişme, Ed. Coşkun Can Aktan, Sermaye Piyasası Kurulu Kurumsal Araştırmalar Serisi No:2, Ankara, Yay. No:194, Nisan 2006.
- Aktan, Coşkun Can ve İstiklal Y. Vural : “Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet”, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Rekabet Dizisi:1, Yayın No:254, Ankara, 2004.
- Aktan, Coşkun Can, Hilmi Çoban ve İhsan Cemir Demir : “Kurumsal Maliye Politikası Perspektifinden Vergi ve Harcama Sınırlamaları” T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, “Mali Kurulları, Maliye Politikası Yönetiminde Yeni Bir Eğilim: Vergi, Borçlanma vs. Üzerine Kurulları ve Sınırlamalar”, Ed. Coşkun Can Aktan, Ahmet Kesik, Fatih Kaya, Ankara, Yayın No:2010-408, 2010.
- Ataç, Beyhan : Maliye Politikası Gelişimi, Amaçları, Araçları ve Uygulama Sorunları, Genişletilmiş Yedinci Baskı, Eskişehir, ETAM Yay., Ocak 2006.

- Ayanoğlu, Yıldız : KOBİ'ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, Ankara, Gazi Kitabevi, Ocak 2008.
- Aygün, Ömrüye : Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımları Sistemi ve Türkiye'ye Yansımaları, DPT Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, DPT Yay. No:2706, Nisan 2007.
- Bulutoğlu, Kenan : Yöresel ve Küresel Para Krizleri-Dünya Kazan Ben Kepeç:2, İstanbul, Batı Türkeli Yayıncılık, 2002.
- Çiftçi, Hakkı : İktisadi Gelişmede Uluslararası Rekabet ve Ulusal Kurumlar Dinamiği, Ankara, Seçkin Yay., 2004.
- Çonkar, M. Kemalettin ve Şuayip Özdemir : KOBİ Girişimcileri için Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi, İstanbul, İTO Yay No:2009-27, 2009.
- Doğan, Seyhun : Avrupa Birliği'nin Girişimcilik Politikası KOBİ Yaklaşımı ve Türkiye, İstanbul, İTO Yayınları No:2010-80, 2010.
- Dornbusch, Rudiger ve Stanley Fischer : Makroekonomi, Çev: Salih Ak vd., Ankara, Kuloğlu Matbaacılık, Mart 2008.
- Durman, Mustafa ve Hüseyin Önder : Ekonominin Minik Devi KOBİ'ler ve KOSGEB Teşvikleri, İstanbul, Alfa Aktüel Yay, 2007.

- Ekin, Nusret : Küreselleşme ve Gümrük Birliği (Rekabet Gücüne Sosyal Boyutlu Bir Yaklaşım), İstanbul, İTO Yay., 1996.
- Genç, Nurullah : Yönetim ve Organizasyon Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar, Ankara, Seçkin Yay., 2005.
- Güney, Semra : Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2008.
- İraz, Rifat : Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve KOBİ'ler, Konya, Çizgi Kitabevi, Mayıs 2005.
- İstanbul Ticaret Odası : Ülke Hizmetinde 100 Yıl, İstanbul, Rehberlik Yayınları Dizisi No 12, 1982.
- İstanbul Ticaret Odası : Hindistan Ülke Etüdü, Haz. Zehra Mumcu ve Fatma Ünsal, İTO Yay No:1998-13, İstanbul, 1998.
- İstanbul Ticaret Odası : Memleket Etüdüleri Serisi: Sovyet Rusya, İTO Yay., Türkiye Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Matbaası, Ankara, 1965.
- Kabukçuoğlu, M. Serdar : Herkes İçin Fizibilite, Ankara, TÜGİDEM Girişimciler İçin Yatırım Danışma ve Girişimcilik Geliştirme Proje Merkezi Yay, 2005.

- Kaya, Fatih : “Türk Kamu Mali Yönetiminde Örtük Mali Kurallar ve Ülke Tecrübelerinin Değerlendirilmesi” T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, “Mali Kurallar, Maliye Politikası Yönetiminde Yeni Bir Eğilim: Vergi, Borçlanma vs. Üzerine Kurallar ve Sınırlamalar”, Ed. Coşkun Can Aktan, Ahmet Kesik, Fatih Kaya, Ankara, Yayın No:2010-408, 2010.
- Koç, İdil Özlem : Türk KOBİ’leri Bugünü ve Geleceği, İstanbul, Arıkan Basım Yayım, 2008.
- Köseoğlu, Mustafa ve Rahmi Yamak : Uygulamalı İstatistik, Trabzon, Derya Kitabevi, 2004.
- Marx, Karl : Kapital Kapitalist Üretim Eleştirel Bir Tahlili, Çev:Alattin Bilgi, Cilt I, Ankara, Sol Yayınları, 2009.
- Müftüoğlu, Tamer : Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Sorunlar Öneriler, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1989.
- Neal, F. ve R. Shone : İktisadi Modeller Teori ve Uygulama, Çev:Muzaffer Sarımeşeli, Ankara, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, 2007.
- Orhan, Osman Z. ve Seyfettin Erdoğan : Para Politikası, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara, Yazıt Yay., 2007.
- Ökçün, A. Gündüz : İktisat Tarihi Yazıları, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yay. No 58, 1997.

- Özdemir, Süleyman, Halis Yunus Ersöz ve İbrahim Sarıoğlu : İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi, İstanbul, İTO Yay, 2006.
- Parasız, M. İlker : İktisadın ABC'si, Bursa, Ezgi Kitabevi Yay., 2000.
- Sarıaslan, Halil : Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi, Ankara, TOBB Yay., 1994.
- Savaş, Vural Fuat : Politik İktisat, 6. Tıpkı Basım, İstanbul, Beta Yay., Ekim 2008.
- Skousen, Mark : İktisadi Düşünce Tarihi Modern İktisadın İnşası, Çev: Mustafa Acar, Ekrem Erdem, Metin Toprak, Ankara, Adres Yayınları, Mart 2007.
- Söğüt, Mehmet Atilla : Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayinde Uygulamaları, Ankara, KOSGEB Yay., Ocak 2001.
- Tan, Mustafa ve Tahir Erdem : Türkiye'de AR-GE Teşvikleri, İstanbul, İTO Yay. No:2010-17, 2010.
- Taş, H. Yunus : Avrupa Birliği ve Türkiye'de KOBİ'lerin İstihdam Artırıcı Etkileri, İstanbul, İTO Yayın No:2010-39, 2010.
- Tekin, Mahmut : Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği, Selçuk Üniversitesi İİBF, Yenilenmiş 4. Baskı, Ankara, 2004.

- Uludağ, İlhan : Gümrük Birliği Sürecinde KOBİ'ler ve Risk Sermayesi Şirketleri Modeli, İstanbul, İTO Yay., Ekim 1996.
- Uludağ, İlhan ve Vildan Serin : Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler-Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler, İTO Yay., İstanbul, 1991.
- Uludağ, İlhan ve Vildan Serin : S.S.C.B.'ndeki Türk Cumhuriyetlerinin Sosyo-Ekonomik Analizleri ve Türkiye ile İlişkileri, İTO Yay No:1990-22, İstanbul, 1990.
- Uysal, Taylan : Avrupa Birliği ve Türkiye'de Devlet Yardımları, İktisadi Kalkınma Vakfı Yay. No:187, İstanbul, Ağustos 2005.

Makaleler ve Diğer Yayınlar

- Baykal, Mehmet Cevdet : “Türkiye ve Diğer Ülkelerdeki Küçük ve Orta Büyüklükteki (KOBİ) İşletmelere Yönelik Destek ve Strateji Politikaları”, İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi, Sayı:36, Ankara, Ekim-Kasım-Aralık 2007.
- Bayraktutan, Yusuf, ve İbrahim Arslan : “Türkiye’de Döviz Kuru, İthalat ve Enflasyon İlişkisi:Ekonometrik Analiz (1980-2000)”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C.V, S.2, 2003.
- Erdem, Şükrü : “Devlet Yatırımları:Avrupa Topluluğu Müktesebatı ve Türkiye’nin Uyumu”, Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyumu Sempozyumu, Ed.M.Şükrü Erdem, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004.
- DPT : Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Devlet Yardımları, Ankara, DPT Yayın No:2730, 2007-a.
- DPT : Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Devlet Yardımları Özel İhtisas Raporu, Ankara, DPT Yayın No:DPT 2730-ÖİK:682, 2007-b.
- DTM : Ekonomik Kavramlar ve Göstergeler Kılavuzu Mali Sistem 2, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara, 1994.

- İncekara, Ahmet : “Küreselleşme Süreci ve Türkiye’ye Yansımaları”, İstanbul Ticaret Odası Küreselleşme ve Türkiye’deki KOBİ’lere Etkileri Paneli, İstanbul, İTO Yay 2002-13, 2002.
- KOSGEB : KOBİ Ekonomisi (Tarihi Gelişimi), Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Ankara, Aralık 2003.
- Koşar, Neslihan : “Anayasal İktisat Perspektifinden ABD’de Vergi ve Harcama Sınırlamaları:Başlıca Uygulamalar” T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, “Mali Kurallar, Maliye Politikası Yönetiminde Yeni Bir Eğilim: Vergi, Borçlanma vs. Üzerine Kurallar ve Sınırlamalar” Ed. Coşkun Can Aktan, Ahmet Kesik, Fatih Kaya, Ankara, Yayın No 2010/408, 2010.
- Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği : Maliye Politikası Reformu, İstanbul, Tavaslı Matbaacılık, 2007.
- OECD : Small and Medium Enterprise Outlook, Frankfurt, OECD Publications, 2002.
- Oktay, Ertan ve Alptekin Güney : “Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri”, 21. Yüzyılda KOBİ’ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, Doğu Akdeniz Üniversitesi K.K.T.C., Ocak 2002.

- Ören, Kenan : “Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) Sağladığı Devlet Teşvikleri ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması Nevşehir İlinde Bir Uygulama” C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Nevşehir, 2003.
- Öztürk, Özkan : İstihdam Konusunda KOBİ’lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara, 2007.
- Türkkan, Erdal : “Devlet Yatırımlarının Rekabeti Geliştirici Etkileri”, Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyumu Sempozyumu, Ed.M.Şükrü Erdem, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Antalya, 2004.
- Türkoğlu, Musa : “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ’lerin) Büyük İşletmelerle Rekabetinde Stratejik İşbirlikleri Yaklaşımı: Göller Bölgesi Uygulaması”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:XIII, Sayı:1, Elazığ, 2003.
- Yücel, Songül : “KOBİ’nin Tanımı”, İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi, Sayı 36, Ankara, Ekim-Kasım-Aralık 2007.

Elektronik Kaynaklar

- Aktaş, Ramazan : “KOBİ’lerin Ülke Ekonomisi Açısından Taşıdığı Önem, Sorunları ve Çözüm Önerileri”, (Çevrimiçi)
<http://www.sbe.yildiz.edu.tr/Kobi.pdf>,
05.02.2011.
- Aras, Güler ve Alövsat Müslümov : “Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde KOBİ’lerin Yeri: Finansman, Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri”, (Çevrimiçi)
http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf%5CBildiri_33.PDF, 02.02.2011.
- Avrupa Bilgi Merkezi Gaziantep : “Avrupa Birliği&Küçük ve Orta Boy İşletmeler”, (Çevrimiçi)
<http://www.gaziantepeic.org/index.php?f=13>, 25.01.2011.
- Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağı : “Türkiye KOBİ Görünümü 2010”, (Çevrimiçi)
http://www.abigem.org/appmanager/tr/portal?_nfpb=true&_pageLabel=pageKobiGuncelKonular&nodeName=KobiGuncelKonular_02, 09.05.2011.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu : “Finansal Piyasalar Raporu”, Sayı 20, Aralık 2010, (Çevrimiçi) http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/9433fpr_aralik_2010.pdf, 02.05.2011.

Bilkent Üniversitesi : “Sanayi İstatistikleri Nedir?”, (Çevrimiçi) <http://web.bilkent.edu.tr/mirrors/www.die.gov.tr/TURKISH/KUTUP/YAYIN/sanayi.htm>, 04.02.2011.

DİE : 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı I. Aşama Geçici Sonuçları 2002, (Çevrimiçi) <http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/1710/1538>, 05.03.2011.

DPT : “KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2007-2009)”, Ocak 2004, (Çevrimiçi) <http://www.dpt.gov.tr/DYS/DokumanAra.aspx?Enc=9311D34D022EB51F8F965FAB6D24991113CAC673450E38F7>, 07.01.2011.

DPT : “8. Beş Yıllık Kalkınma Planı”, Ankara, 2000, (Çevrimiçi) <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>, 15.02.2011.

DPT : “9. Beş Yıllık Kalkınma Planı”, Ankara, 2006, (Çevrimiçi) <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf>, 15.02.2011.

- European Union : “Maastricht Antlaşması”, (Çevrimiçi)
http://europa.eu.int/eur-lex/en/treties/dat/EU_Treaty.html,
01.05.2011.
- İraz, Rıfat : “Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Ulusal Sosyo-Ekonomik Siteme Katkıları Açısından Değerlendirilmesi”, (Çevrimiçi)
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/R%C4%B1fat%20%C4%B0RAZ/223-236.pdf, 05.02.2011.
- İstanbul Sanayi Odası : “İmalat Sanayinin Temel Göstergeler Açısından Yapısal Analizi”, (Çevrimiçi)
http://www.iso.org.tr/tr/web/statiksayfalar/kutuphane_yayinlar_detay.aspx,
14.04.2011.
- KOBİFİNANS Dergisi : “Türkiye'nin Yol Haritası”, Sayı 6, (Çevrimiçi)
http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020607/6143/5, 07.01.2011.
- KOBİFİNANS Dergisi : “Hibe Programı Nedir?”, (Çevrimiçi)
http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021610/9981, 07.01.2011.
- Schmiemann, Manfred : “Enterprises By Size Class-Overview of SMEs in the EU”, 2008, (Çevrimiçi)
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-031/EN/KS-SF-08-031-EN.PDF, 20.04.2011.

- Resmi Gazete : “KOBİ’lerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”, 18 Kasım 2005, Sayı 25997, (Çevrimiçi) <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=2>, 24.01.2011.
- KOSGEB : “KOSGEB Stratejik Planı 2008-2012”, (Çevrimiçi) <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Baskanligimiz.aspx?ref=23>, 24.01.2011.
- TİSK : “Avrupa Birliği’nde Girişimciliğin Geliştirilmesi Türkiye’ye Yol Gösteren İlke, Politika ve Uygulamalar”, (Çevrimiçi) <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=1215>, 20.04.2011.
- ETSO : “5590 Sayılı Ticaret ve Sanayi Odalar Kanunu”, (Çevrimiçi) <http://www.etso.org.tr/ticaret-sicili.html#5>, 15.02.2011.
- DTM : “İhracata Yönelik Devlet Yardımları Nelerdir?”, (Çevrimiçi) <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/DevletYardimlariDb/devyardnot.doc>, 14.03.2011.
- DPT : “KOBİ Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, (Çevrimiçi) http://plan9.dpt.gov.tr/oik14_kobi/kobi.pdf, 14.01.2011.

OECD : “Türkiye’deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Mevcut Durum ve Politikalar”, 2004, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/dataoecd/37/37/33705673.pdf>, 29.04.2011.

Türkiye İhracatçılar Meclisi : “İhracat Rakamları Yıllara Göre”, (Çevrimiçi) http://www.tim.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1676&Itemid=135, 24.02.2011.

“Lonca Nedir?”, (Çevrimiçi) <http://tr.wikipedia.org/wiki/Lonca>, 03.02.2011.

“Sovyetler Birliği’nin Ekonomisi”, (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Sovyet_Sosyalist_Cumhuriyetler_Birli%C4%9Fi_ekonomisi, 05.05.2011.

“Sovyetler Birliği’nin Tarihi”, (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Sovyet_Sosyalist_Cumhuriyetler_Birli%C4%9Fi, 05.05.2011.

EKLER

Ek - 1 : KOBİ Anketi

Anket Formu

İşyeri Unvanı	
Formu Yanıtlayan Kişi	
E-posta/ İşyeri Telefon No	

1. İşletmenin faaliyet türü nedir ?

Hizmet Ticaret Üretim

2. İşletmenin ölçeği nedir (istihdam edilen kişi sayısına göre) ?

Mikro Ölçekli (10 ve daha az) Küçük Ölçekli Firma (11-49) Orta Ölçekli Firma (50-249) Büyük Ölçekli Firma (250 ve daha fazla)

3. Kuruluşunuzun türü nedir ?

Şahıs Limited Şti. Kollektif Anonim Şirketi Komandit Kooperatif

4. Kuruluşunuzda kaç kişi çalışıyor ?

1-5 Kişi 6-10 Kişi 11-15 Kişi
16-20 Kişi 21-25 Kişi 26-50 Kişi
50-75 Kişi 75-100 Kişi 100 ve Üzeri

5. İşletmenizin finansman sorunu var mı?

Evet Hayır

6. Cevabınız evet ise, finansman sorununuzun sebeplerini işaretleyiniz (Birden çok işaretleme yapabilirsiniz).

Kredi temini konusundaki güçlükler	()	Mevsimsel değişmeler	()
Özkaynak yetersizliği	()	Kaynak yaratma gücünün azalması	()
İşletme sermayesindeki azalış	()	Makine ve teçhizat alımı	()
Girdi maliyetlerindeki artış	()	Satış hacminin yeterli düzeye ulaşmaması	()
Alacak tahsilindeki gecikmeler	()	Faaliyet giderlerinin yüksek olması	()
Kar oranlarının azalması	()	Diğer (Lütfen belirtiniz)	()
Dış şoklar (Krizler vb.)	()		

7. İşletmenizin finansman kararlarında dışarıdan destek alıyor musunuz?

Evet Hayır

8. Finansman kaynaklarınız nelerdir ?

Banka kredisi	☐	Factoring, forfaiting	☐
Özsermaye	☐	Sermaye piyasasından fon sağlama	☐
Yabancı sermaye	☐	Aile veya arkadaşlardan borç	☐
Dağıtılmayan karlar	☐	Repo-Ters Repo vb.	☐
Kredili girdi temini	☐	Sipariş üzerine üretim	☐
Leasing	☐	Diğer (Lütfen belirtiniz)	☐

9. Finansman kaynağının seçilmesindeki faktörleri işaretleyiniz (Birden çok işaretleme yapabilirsiniz).

Kredi Faiz Oranları (Kredinin Maliyeti)	()
Kaynak İhtiyacının Vade Yapısı (Geri Ödeme Süresi)	()
Bankanın Tavsiyesi (Bankanın imajı, itibarı)	()
İşverenin mali gücü	()
İşletmenin var olan piyasa büyüklüğü	()
Hükümetin uyguladığı ekonomi politikaları	()
Bürokratik İşlemler (Komisyonlar, Kredi Çekilme Süresi vb.)	()
Diğer (Lütfen belirtiniz)	()

10. İşletmenizde hiç banka kredisi kullandınız mı?

Evet Hayır

11. Banka kredisi ile finansmanda hangi tür güçlükler yaşıyorsunuz ?

Yüksek oranlı teminat talebi	☐	Kredi limitlerinin düşük kalması	☐
Faiz oranlarının yüksek oluşu	☐	Sektörün kredi kapsamında olmayışı	☐
Bürokratik engeller	☐	Diğer (Lütfen belirtiniz)	☐

12. Yurtdışından direk banka kredisi sağlıyor musunuz?

- Evet Hayır

13. Eğer bu tür kredi kullanıyorsanız sebepleri nelerdir ?

Daha az maliyetli oluşu	☐
Kolay ve hızlı fon sağlanabilmesi	☐
Kredi temininde sektör ayrımının yapılmaması	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz)	☐

14. Leasing ya da finansal kiralama yöntemini hiç kullandınız mı ?

- Evet Hayır

15. Teşviklerden yararlanıyor musunuz?

- Evet Hayır

16. Aşağıdaki teşvik ve desteklerden hangilerinden yararlanıyorsunuz ?

İhracat Teşvikleri	☐	Vergi Türü Teşvikler
(KDV Muafiyeti, Yatırım İndirimi vb.)	☐
Organize Sanayi Bölgesi
Yardımları	☐	Kalkınma Bankası Destekleri	☐
KOSGEB Destekleri	☐	Diğer (Lütfen belirtiniz)	☐
Teknoloji Yenileme	☐		

17. Teşvik uygulama ve desteklerini yeterli buluyor musunuz ?

- Evet Hayır

18. Cevabınız hayır ise, bunun nedenlerini işaretleyiniz (Birden çok şık işaretleyebilirsiniz).

- Teşvikle sağlanan kredinin maliyetinin büyük olması ()
Teşviklerin zamanında sağlanamaması ()
Teşvik şartlarının ağır olması ()
Yeterli bilgilendirmenin yapılmaması ()
Yatırım indirimlerinin yetersiz kalması ()
Diğer (Lütfen belirtiniz) ()

19. Sermaye piyasası benim işletmem için bir finansman temin yoludur,

- Katılıyorum Katılmıyorum
Fikrim yok

20. Eğer sermaye piyasalarından yararlanamıyorsanız nedenleri nelerdir?

- Bu tür finansman kaynağını tanımamak
Uygun zamanı beklemek
Yeterli büyüklükte olunmaması
Ekonomik dalgalanmalara kolay ayak uyduramamak
Konuyla ilgili uzmanın işletmede bulunmaması
Finansman açısından yararlı görmemek
Sermaye piyasası araçlarından faydalanmanın maliyetli olması
Şirket yönetimine müdahale olacağını düşünmek
Diğer (Lütfen belirtiniz)